



# ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА СЕДМИ РАЗРЕД

2024/28. школска година

7.

Јун, 2024.

---

## Садржај

СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА .....	5
ИЗБОР УЏБЕНИКА ЗА 7. РАЗРЕД .....	8
Програм и план одељенског старешине 7. разреда .....	9
ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ .....	11
СРПСКИ ЈЕЗИК .....	12
СТРАНИ ЈЕЗИК .....	33
ЛИКОВНА КУЛТУРА .....	47
МУЗИЧКА КУЛТУРА .....	53
ИСТОРИЈА .....	63
ГЕОГРАФИЈА .....	68
ФИЗИКА .....	76
МАТЕМАТИКА .....	83
БИОЛОГИЈА .....	89
ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА .....	99
ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО .....	106
ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ .....	114
ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ .....	127
РУСКИ ЈЕЗИК .....	128
ВЕРСКА НАСТАВА .....	140
СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ .....	148
МОЈА ЖИВОТНА СРЕДИНА .....	148
ПРЕДУЗЕТНИШТВО .....	152
ДОМАЋИНСТВО .....	155

---

ВРЕДНОСТИ И ВРЛИНЕ КАО ЖИВОТНИ КОМПАСИ .....	160
ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ .....	174
ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ .....	175
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ / УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ .....	176
ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ .....	179
ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ .....	179
ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ .....	180
ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ .....	181
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ .....	181
ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ .....	182
ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА .....	183
ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ .....	184
ОБЛАСТИ ШКОЛСКОГ РАЗВОЈНОГ ПЛАНИРАЊА КОЈЕ УТИЧУ НА ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНИ РАД .....	184
ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ .....	185

**Школски програм садржи:**

1. циљеве школског програма;
2. наставни план основног образовања и васпитања;
3. програме обавезних и изборних предмета по разредима, са начинима и поступцима за њихово остваривање;
4. програм допунске и додатне наставе;
5. програм културних активности школе;
6. програм школског спорта и спортских активности;
7. програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програми превенције других облика ризичног понашања;
8. програм слободних активности ученика;
9. програм професионалне оријентације;
10. програм здравствене заштите;
11. програм социјалне заштите;
12. програм заштите животне средине;
13. програм сарадње са локалном самоуправом;
14. програм сарадње са породицом;
15. програм излета, екскурзија и наставе у природи;
16. програм рада школске библиотеке;
17. начин остваривања других области развојног плана школе који утичу на образовно-васпитни рад.

Индивидуални образовни планови свих ученика који се образују по индивидуалном образовном плану чине прилог школског програма. Када школа реализује факултативни предмет, његов програм саставни је део школског програма.

Саставни део школског програма је и програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно старатеља и јединице локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

## **СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА**

### **Сврха програма образовања**

Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.

Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и доприноси демократском, економском и културном развоју друштва.

### **Циљеви и задаци програма образовања су:**

- развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;
- подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;
- оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;
- оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;
- развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;
- омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;
- развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;
- усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;
- уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;
- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост;
- поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву;
- развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

**ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА**  
**ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА**

Ред. бр.	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Ликовна култура	2	72	1	36	1	36	1	34
4.	Музичка култура	2	72	1	36	1	36	1	34
5.	Историја	1	36	2	72	2	72	2	68
6.	Географија	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Физика	-	-	2	72	2	72	2	68
8.	Математика	4	144	4	144	4	144	4	136
9.	Биологија	2	72	2	72	2	72	2	68
10.	Хемија	-	-	-	-	2	72	2	68
11.	Техника и технологија	2	72	2	72	2	72	2	68
12.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36	1	36	1	34
13.	Физичко и здравствен оспособљавање	2	72+54	2	72+54	3	108	3	102
УКУПНО: А		24	918	25	954	28	1008	28	952
Ред. бр.	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ								
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање <sup>1</sup>	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Други страни језик <sup>2</sup>	2	72	2	72	2	72	2	68

УКУПНО: Б	3	108	3	108	3	108	3	102	
УКУПНО: А+Б	27	1026	28	1062	31	1116	31	1054	
<b>Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програм</b>									
Ред. бр.	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	27	1026	28	1062	31	1116	31	1054
2.	Слободне наставне активности <sup>3</sup>	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	34
4.	Додатна настава	1	36	1	36	1	36	1	34
Ред. бр.	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД		СЕДМИ РАЗРЕД		ОСМИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Ваннаставне активности <sup>4</sup>	1	36	1	36	1	36	1	34
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње		До 2 дана годишње		До 2 дана годишње		До 3 дана годишње	

<sup>1</sup> Ученик бира један од понуђених изборних програма:

<sup>2</sup> Ученик бира страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса а то су руски језик и италијански језик

<sup>3</sup> Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученикобавезно бира једну активност са листе од три слободне наставне активности које школа нуди.

<sup>4</sup> Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта као и друге активности у складу са просторним и људским ресурсима школе.

\*\*Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

<b>ИЗБОР УЏБЕНИКА ЗА 7. РАЗРЕД</b>	
<b>Српски језик и књижевност</b> 650-02-00367/2019-07	ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО -Читанка за 7.разред А.Јерков, А.Петровић, К.Колаковић Граматика за 7.разред –Д.Милићевић, С.Ракоњац Николов Радна свеска за 7.разред- А.Петровић, К. КОлаковић, Д.Милићевић, С. Ракоњац Николов
<b>Енглески језик</b> 650-02-00540/2019-07	Akronolo, Wider World 3, уџбенички комплет (уџбеник, радна свеска, ЦД) Carolyn Barraclough, Suzanne Gaynor; аутор радне свеске Sheila Dignen
<b>Историја</b> 650-02-00577/2019-07	КЛЕТ , Историја 7 , Р.Ј.Поповић, Е.Живковић, Љ.Недовић, А.Тодосијевић, С.Петровић Тодосијевић
<b>Географија</b> 650-02-00620/2019-07	КЛЕТ , <i>Географија 7</i> , Т.Плазинић
<b>Биологија</b> 650-02-00404/2019-07	<b>ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО</b> , Биологија за 7.разред <b>Милица Маркелић, Ива Лакић, Катарина Зељић, Невена Кузмановић</b>
<b>Математика</b> 650-02-00631/2019-07	<b>БИГЗ ШКОЛСТВО ; Математика 7, уџбеник за седми разред основне школе; Р.Стојковић,Ј.Радовановић</b> <i>Математика 7, збирка задатака за седми разред основне школе</i> <b>Р.Стојковић, Ј.Радовановић, Д.Станојевић</b>
<b>Техника и технологија</b> 650-02-00464/2019-07	<b>НОВИ ЛОГОС; Уџбенички комплет за седми разред,</b> <b>аутори И.Ђисалов,Д.Каруовић, И.Палинкаш;</b> <b>аутори Збирке материјала: И. Ђисалов, Д.Урошевић</b>
<b>Информатика и рачунарство</b> 650-02-00363/2019-07	ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО; <i>Информатика и рачунарство за седми разред основне школе,</i> <b>Милош Папић, Далибор Чукљевић</b>
<b>Музичка култура</b> 650-02-00403/2019-07	<b>ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО, Музичка култура 7, уџбеник за седми разред основне школе; Јасмина Чолић, Маријана Савов Стојановић</b>
<b>Руски језик</b> 650-02-00535/2019-07	КЛЕТТ; Конечно 3-руски језик за 7.разред ОШ -радна свеска - Кристина Ајштајн-Баман, Улф Борграфт, Моника Брош
<b>Ликовна култура</b> 650-02-00534/2019-07	<b>КЛЕТ , Ликовна култура, уџбеник за седми разред</b> <b>Сања Филиповић</b>
<b>Физика</b> 650-02-00411/2019-07	<b>ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО ; Физика 7, Уџбенички комплет;</b> Љубиша Нешић, Марина Најдановић Лукић, Татјана Мишић
<b>Хемија</b> 650-02-00488/2019-07	<b>ВУЛКАН ИЗДАВАШТВО; Уџбенички комплет -ХЕМИЈА 7</b> <b>Маја Шумар Ристовић</b>



**Програм и план одељенског старешине 7. разреда**

Време	Програмски садржаји
Септембар	Чос 1. – информисање ученика о распореду часова, садржајима рада, уџбеницима и школском прибору; Чос 2. – упознавање са планом и програмом рада на часовима одељенске заједнице; – избор одбора одељенске заједнице; Чос 3. – правилник о понашању ученика у школи; – програм социјалног развоја ученика (односи са другима – са друговима, наставницима...); – програм заштите ученика од насиља; правила понашања (пано) процедуре за реаговање у случајевима насиља ;улоге и одговорности (пано)препознавање и спречавање насиља...; програм заштите ученика од насиља; (светски дан без насиља – 21.09); Чос 4. – програм професионалне оријентације; програм за развој инклузивне културе-прихватање и подршка различитостима, разлике нас обогаћују
Октобар	Чос 5. – 01.10. Међународни дан старих особа – „Однос према старијима”; Чос 6. – обележавање дечије недеље (од 01.- 07.10.) и светског дана детета (08.10.) – како је настала конвенција о правима детета; шта је конвенција о правима детета; примена конвенције; где су права, ту су и одговорности Чос 7. – програм професионалне оријентације; самопоуздано понашање – разговор; Чос 8. – моја три најважнија права; 16.10. Дан здраве хране, 18.10. Дан пешачења Чос 9. – повеља младих за 21. век без дрога (болеси зависности) „Лакоћа уласка и тешкоћа изласка из света дрога”;
Новембар	Чос 10. – програм професионалне оријентације; актуелни проблеми... ; Чос 11. – 11.11. Обележавање дана школе – култура понашања; Чос 12. – обележавање светског дана превенције злостављања (19.11.) и међународног дана деце (20.11.); препознавање и спречавање насиља Чос 13. – анализа успеха у учењу и владању у првом класификационом периоду; еколошки културни календар – 27.11. Дан уздржавања од куповине
Децембар	Чос 14. – 01.12. Обележавање светског дана борбе против сиде; Чос 15. – програм професионалне оријентације; Чос 16. – 10.12. Дан људских права (1948); 21.12. Светски дан мира Чос 17. - анализа успеха у учењу и владању у I полугодишту, „Да ли смо задовољни постигнутим успехом?”;
Јануар	Чос 18. - 08.01. Светски дан писмености Чос 19. – 27.01. Свети Сава – дан духовности, обележавање;
Фебруар	Чос 20. – 14.02. Дан заљубљених; Чос 21. – 15.02. Сретењски устав – Дан државности Србије; Чос 22. – програм професионалне оријентације; одупирање вршњачким притисцима (разговор); Чос 23. – програм здравственог васпитања и социјалног развоја ученика – девојчице, дечаци – односи са другима – контрола негативних емоција, вештина одолевања негативном социјалном притиску;емпатије, толеранција, вештина решавање проблема , вештина доношења одлука (пано контрола исмпулсивног, агресивног и

	насилног понашања)
Март	Чос 24. – 08.03. Међународни дан жена, мартовски подсетник – успешна жена; Чос 25. – програм професионалне оријентације – развијање критичког мишљења према занимањима; Чос 26. – 21.03. Први дан пролећа; Чос 27. – у сусрет 01. Априлу – „Како се шалити, а да не повредимо једни друге?“; вештина слушања, вештина јасне комуникације
Април	Чос 28. – 07.04. Светски дана здравља; уређење радног простора; Чос 29. – анализа успеха и владања – трећи класификациони период; - мудрост је бавити се оним што је у нашој контроли; Чос 30. – 22.04. Обележавање дана планете земље ; 23.04. Светски дан књиге - Унеско
Мај	Чос 31. – 08.05. – светски дан Црвеног крста; 11. 05. – дан добровољних давалаца крви; Чос 32. – циљеви и задаци екскурзије; еколошки календар 21.05. Дан цвећа; 28.05. Дан природе; Чос 33. – 31.05. - обележавање светског дана борбе против пушења – пано; Чос 34. – у сусрет дану заштите животне средине (05.06.); програм професионалне оријентације;
Јун	Чос 35. – анализа успеха у учењу и владању у протеклој школској години; Чос 36. – весели час поводом завршетка наставне године.

## **ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**

**СРПСКИ ЈЕЗИК****(4 часа недељно, 144 часа годишње)**

Назив предмета СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области

Разред Седми

Годишњи фонд часова 144 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> <li>– користи књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима која чита;</li> <li>– истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;</li> <li>– чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу са узрастом;</li> <li>– разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста;</li> <li>– разликује основне одлике стиха и строфе – укрштену, обрљену и парну риму; слободни и везани стих; рефрен;</li> <li>– тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и песничке слике у одабраном лирском тексту;</li> <li>– локализује књижевна дела из обавезног школског програма;</li> <li>– разликује етапе драмске радње;</li> <li>– разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта;</li> <li>– разликује облике казивања (форме приповедања);</li> <li>– идентификује језичко-стиљска изражајна средства и разуме њихову функцију;</li> <li>– анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста;</li> <li>– уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким;</li> <li>– разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела;</li> <li>– критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образложи свој став;</li> <li>– доведе у везу значење пословица и изрека са идејним слојем текста;</li> </ul>	КЊИЖЕВНОСТ	<p><b>ЛЕКТИРА</b></p> <p><b>ЛИРИКА</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Јован Дучић: <i>Подне</i></li> <li>2 Милан Ракић: <i>Божур</i></li> <li>3 Владислав Петковић Дис: <i>Међу својима</i></li> <li>4 Милутин Бојић: <i>Плава гробница</i></li> <li>5 Десанка Максимовић: <i>Крвава бајка</i></li> <li>6 Стеван Раичковић: <i>После кише</i></li> <li>7 Јован Јовановић Змај: <i>Јутутунска јухахаха</i></li> <li>8 Рабиндранат Тагор: <i>Папирни бродови</i></li> <li>9 Вислава Шимборска: <i>Облаци</i></li> </ol> <p><b>ЕПИКА</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Народна бајка (једна по избору): <i>Међедовић / Чудотворни прстен / Златоруни ован</i></li> <li>2 Стефан Митров Љубиша: <i>Кањош Мацедоновић</i> (одломак)</li> <li>3 Радоје Домановић: <i>Вођа</i> (одломак)</li> <li>4 Петар Кочић: <i>Кроз међаву</i></li> <li>5 Иво Андрић: <i>Јелена, жена које нема</i> (одломак)</li> <li>6 Данило Киш: <i>Прича о печуркама / Болска харфа</i></li> <li>7 Алфонс Доде: <i>Последњи час / Владимир Набоков: Лош дан</i></li> <li>8 <i>Дневник Ане Франк</i> (одломак)</li> <li>9 Ефраим Кишон: <i>Код куће је најгоре</i> (једна прича по избору)</li> <li>10 Афоризми (Душан Радовић и други)</li> </ol> <p><b>ДРАМА</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Бранислав Нушић: <i>Власт</i> (одломак)</li> <li>2 Вида Огњеновић: <i>Кањош Мацедоновић</i> (одломак о сусрету Кањоша и Фурлана)</li> </ol>

<ul style="list-style-type: none"> <li>– препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину;</li> <li>– размотри аспекте родне равноправности у вези са ликовима књижевно-уметничких текстова;</li> <li>– препоручи књижевно дело уз кратко образложење;</li> <li>– упореди књижевно и филмско дело настало по истом предлошку, позоришну представу и драмски текст;</li> <li>– разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом;</li> <li>– одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима;</li> <li>– уочи делове именичке синтагме;</li> <li>– разликује граматички и логички субјекат;</li> <li>– разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да;</li> <li>– препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама;</li> <li>– идентификује врсте зависних реченица;</li> <li>– искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом;</li> <li>– примени основна правила конгруенције у реченици;</li> <li>– доследно примени правописну норму;</li> <li>– разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат;</li> <li>– говори на задату тему поштујући књижевнојезичку норму;</li> <li>– разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила;</li> <li>– састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа;</li> <li>– напише једноставнији аргументативни текст позивајући се на чињенице;</li> <li>– користи технички и сугестивни опис у изражавању;</li> <li>– препозна цитат и фусноте и разуме њихову улогу;</li> <li>– пронађе потребне информације у нелинеарном тексту;</li> <li>– напише електронску (имејл, SMS) поруку поштујући нормативна правила;</li> <li>– примени различите стратегије читања (информативно, доживљајно, истраживачко и др.);</li> <li>– састави текст репортажног типа (искуствени или фикционални);</li> <li>– правилно употреби фразеологизме и устаљене изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима</li> </ul>		<p><b>НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ</b>  <b>Обавезна дела</b>  1 Михајло Пупин: <i>Са паињака до научењака</i> (одломак)  2 Јелена Димитријевић:  <i>Седам мора и три океана</i> (одломак) / Милош Црњански: <i>Наша небеса</i> („Крф, плава гробница” – одломак)  <b>Једно дело по избору</b>  1 Јован Цвијић: Охридско језеро (одломак) / Пеђа Милосављевић: <i>Потера за пејзажима</i>  2 Светлана Велмар Јанковић: <i>Српски Београд деснота Стефана (Капија Балкана)</i>  3 Уметнички и научнопопуларни текстови о природним лепотама и културноисторијским споменицима завичаја  4 Избор из енциклопедија и часописа за децу</p> <p><b>ДОМАЋА ЛЕКТИРА</b>  1 Епске народне песме покосовског тематског круга (<i>Смрт војводе Пријезде, Диоба Јакишића</i> и песма по избору)  2 Епске народне песме о хајдучима и ускоцима (<i>Мали Радојица, Стари Вујадин, Старина Новак и кнез Богосав; Иво Сенковић и ага од Рибника, Ропство Јанковић Стојана</i>)  3 <i>Свети Сава у књижевности</i>:  – одломак из <i>Житија Светог Симеона</i> (о опроштају оца од сина);  – избор из народних прича и предања (на пример <i>Свети Сава и Јаво</i>, легенде о Светом Сави);  – избор из ауторске поезије о Св Сави (на пример Матија Бећковић: <i>Прича о Светом Сави</i>)  4 Мирослав Антић: <i>Плави чуперак и Шашава књига</i> (избор)  5 Антоан де Сент Егзипери: <i>Мали Принц</i>; Момо Капор: <i>Мали Принц</i>  6 Јован Стерија Поповић: <i>Покондирена тиква</i>  7 Душан Ковачевић: <i>Свемирски змај</i>  8 Дејан Алексић: <i>Ципела на крају света</i> / Игор Коларов: <i>Дванаесто море</i></p> <p><b>ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ</b>  (бирати 3 дела)  1 Милорад Павић: <i>Руски хрт</i> (одломак)  2 Тургењев: <i>Шума и степа</i>  3 Антон Павлович Чехов: <i>Чиновникова смрт</i>  4 Јанко Веселиновић: <i>Хајдук Станко</i> (одломак из првог дела романа)  5 Гордана Малетић: <i>Катарке Београда</i> (прича <i>Зебња</i> и друге)  6 Урош Петровић: <i>Загонетне приче</i>  7 Александар Манић: <i>У свитање света</i>  8 Јасминка Петровић: <i>Лето кад сам научила да летим</i>  9 Градимир Стојковић: <i>Хајдук у Београду</i>  10 Корнелија Функе: <i>Срце од мастила</i>  11 Душица Јукић: <i>Земља је у квару</i> (избор)  12 Гордана Брајовић: из збирке песама <i>Индија, Индија (Пролази слон пун мириса, Пролази слон пун Хималаја)</i>  13 Душан Поп Ђурђев: <i>Лет лионског Икара</i></p> <p><b>КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ</b>  Опкорачење Рефрен Цезура  Везани и слободни стих  ауторске лирске песме: рефлексивна и сатирична песма  Језичко-стилска изражајна средства: метафора, алегорија, градација, словенска антитеза, фигуре понављања (асонанца и алитерација)  Функција мотива у композицији лирске песме  Песма у прози  Фабула и сиже  Статички и динамички мотиви  Композиција Епизода  Идејни слој књижевног текста Хумор, иронија и сатира  Врсте карактеризације књижевног лика  Унутрашњи монолог Хронолошко и ретроспективно приповедање  Дневник Путопис Аутобиографија Легендарна прича Предања о постанку бића, места и ствари  Афоризам  Пословице, изреке; питалице; загонетке  Драмска радња; етапе драмске радње: увод, заплет, врхунац, перипетија, расplet Драмска ситуација Драма у ужем смислу</p>
--	--	---

	ЈЕЗИК	Граматика	Грађење и основна значења глаголских облика: футур II, императив, потенцијал; трпни гл придев, гл прилог садашњи и гл прилог прошли Подела глаголских облика на просте и сложене и на личне (времена и начини) и неличне Непроменљиве врсте речи: везници, речце, узвици Појам синтагме (главни члан и зависни чланови); врсте синтагми: именичке, придевске, прилошке и глаголске Атрибут у оквиру синтагме Логички субјекат Сложени глаголски предикат Напоредни односи међу реченичним члановима – саставни, раставни и супротни Појам комуникативне и предикатске реченице Независне предикатске реченице – напоредни односи међу независним реченицама (саставни, раставни, супротни) Зависне предикатске реченице (изричне, односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, последичне и поредбене) Реченични чланови исказани речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом Конгруенција – основни појмови
		Правопис	Правописна решења у вези са обрађеним глаголским облицима Интерпункција у вези са зависним реченицама (запета, тачка и запета) Писање скраћеница, правописних знакова
		Ортоенија	Дугоузлазни и дугосилазни акценат
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА		Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе Књижевноуметнички и публицистички текстови Усмени и писмени састави према унапред задатим смерницама (ограничен број речи; задата лексика; одређени граматички модели и сл ) Текст заснован на аргументима Технички и сугестивни опис Репортажа Цитати и фусноте из различитих књижевних и неуметничких текстова Нелинеарни текстови: табеле, легенде, графикони, мапе ума и друго Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор) Правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке Језичке вежбе: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина (реч, синтагма, предлошко-падежна конструкција, реченица); фразеологизми (разумевање и употреба) и друге Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту

**Кључни појмови садржаја:** књижевност, језик, језичка култура.

Поједини наставни садржаји за које наставник процени да се током године не могу реализовати на редовним часовима, могу се планирати за обраду на часовима пројектне наставе, амбијенталне, као и на часовима додатног рада и рада у секцијама.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења *Српског језика и књижевности* чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Књижевност – 54 часа, Језик – 52 часа и Језичка култура - 38 часова. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 144

часа. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења.

Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и ме- дије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на нивоу конкретних наставних јединица. Од наставника се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час прилагоди исходима учења. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба.

У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упутује у начине и облике употребе других извора сазнавања.

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

### КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – *лирика, епика, драма* и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ обраде дела у оквиру домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати преко распуста, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у достизању исхода.

Уз доминантан корпус текстова канонских писаца којим се утиче на формирање естетског укуса ученика, изграђује и богати свест о природи националне књижевности (и вредностима класика светске књижевности), али и културном и националном идентитету. Циљ увођења савремених књижевних дела која још нису постала део канона јесте да се по својој мотивској или тематској сродности вежу за постојеће теме и мотиве у оквиру наставног програма и да се таквим примерима покаже како и савремени писци промишљају епску народну традицију или теме пријатељства, етичности, развијају имагинацију и емпатију, чиме ће се богатити вертикално читалачко искуство ученика и осавременили приступ настави. Преко извесног броја књижевних дела савремених писаца, ученици ће бити у прилици да критички самеравају поетику њихових дела са канонским вредностима.

Избор дела омогућава примену компаративног приступа проучавању литерарног стваралаштва, уз одабир различитих нивоа обраде: интерпретације, приказа или осврта. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Нови програм заснован је на уочавању природе и улоге књижевног дела, као и уочавању разлике књижевних и некњижевних текстова, односно њиховој већој корелативности. Ученици треба да буду оспособљени да разликују особености књижевног текста (конотативност, књижевни поступци, сликовитост, ритмичност и сл.) у односу на денотативност, информативност и казивање засновано на чињеницама и подацима у различитим видовима некњижевних текстова. Корелативност је омогућена адекватним комбиновањем обавезних и изборних дела.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све подобласти предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско-мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина. Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини).

Јунаци/хероји, борци за слободу (хајдуци и ускоци): народне епске песме; С. Митров Љубиша, *Кањош Мацедоновић*; В. Огњеновић, *Кањош Мацедоновић*; Ј. Веселиновић, *Хајдук Станко*; М. Бојић, *Плава гробница*; М. Црњански, *Наша небеса* („Крф, плава гробница” – одломак); Д. Максимовић, *Крвава бајка*.

Хероине (истакнути женски ликови у различитим епохама): *Смрт војводе Пријезде, Диоба Јакишића*; В. Петковић Дис, *Међу својима*; *Дневник Ане Франк*; лик мајке у Пупиновом делу *Са паињака до научењака*; путописна перспектива путнице у *Седам мора и три океана*.



Судбине наставника и ђака – чувара језика и културе: А. Доде, *Последњи час*; Д. Максимовић, *Крвава бајка*; *Дневник Ане Франк*; М. Пупин, *Са паињака до научењака*.

Размишљање о себи и свету: С. Раичковић, *После кише*; Р. Тагоре, *Папирни бродови*; В. Шимборска, *Облаци*; песме у прози Г. Брајовић; *Дневник Ане Франк*; Д. Киш, *Еолска харфа*; И. Андрић: *Јелена, жена које нема*; афоризми.

Одрастање у различитим временима и културама: А. Манић, *У свитање света*; Г. Малетић, *Зебња* и др.; М. Пупин, *Са паињака до научењака*; В. Петковић Дис, *Међу својима*; *Дневник Ане Франк*; Е. Кишон, *Код куће је најгоре*; Д. Киш, *Прича о печуркама, Еолска харфа*; В. Набоков: *Лош дан*; М. Антић: *Плави чуперак / Шашава књига*; Г. Стојковић, *Хајдук у Београду*; Д. Ковачевић, *Свемирски змај*; Ј. Петровић, *Лето кад сам научила да летим*; М. Капор, *Мали принц*.

Дете и породица: М. Пупин, *Са паињака до научењака*; П. Кочић, *Кроз међаву*; В. Петковић Дис, *Међу својима*; *Дневник Ане Франк*; М. Антић: *Плави чуперак / Шашава књига*; Г. Стојковић, *Хајдук у Београду*; Д. Киш, *Прича о печуркама, Еолска харфа*; В. Набоков, *Лош дан*; Е. Кишон, *Код куће је најгоре*; Ј. Петровић, *Лето кад сам научила да летим*.

Описивање простора у различитим временским условима: Ј. Дучић, *Подне*; М. Ракић, *Божур*; С. Раичковић, *После кише*; П. Кочић, *Кроз међаву*; П. Милосављевић: *Потера за пејзажима*; М. Павић, *Руски хрт*, Тургењев, *Шума и степа*; Ј. Димитријевић, *Седам мора и три океана*; Ј. Цвијић, *Охридско језеро*; Г. Малетић, *Катарке Београда*; Г. Брајовић, *Пролази слон пун мириса*.

Хумор, иронија и сатира: афоризми; Д. Ковачевић, *Свемирски змај*; Ј. Јовановић Змај, *Јутутунска јухахаха*; Б. Нушић, *Власт*; Р. Домановић, *Вођа*; Ј. Стерија Поповић, *Покондирена тиква*, А. Павлович Чехов, *Чиновникова смрт*; Д. Алексић: *Ципела на крају света*.

Књижевна дела која су доживела позоришно извођење или екранизацију могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевне и позоришне/филмске (адаптиране, измењене) фабуле и израза (у случају драматизације Кочићеве приче, драме Б. Нушића, В. Огњеновић, Д. Ковачевића, *Дневника Ане Франк* или екранизације Егзиперијевог *Малог принца* / романа Корнелије Функе), чиме ученици могу доћи до закључка о природи различитих медија и развијати своју медијску писменост. Ученици се могу упутити и на филмове са тематиком сличном прочитаним књижевним текстовима и додатно повезати обраду једне тематско-мотивске целине. Кроз упоредну анализу филма и књижевног дела, ученици треба да разумеју да је филм независно уметничко остварење а не препречавање књиге, односно да је књига само предлог за ново, оригинално уметничко дело.

Предвиђени часови у оквиру подобласти *Језичка култура* у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти *Књижевност*, што доприноси функционалном повезивању наставног градива.

Са појединим елементима медијске писмености ученике треба упознати такође кроз корелацију: са појмом дечји часопис или енциклопедија за децу упознати се на конкретном тексту из часописа / енциклопедије по избору (садржај текста треба да буде у вези са лектиром).

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа доступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом и седмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Ученици треба да разумеју фикционалну природу књижевног дела и његову аутономност (односно да праве разлику између лирског субјекта и песника, приповедача и писца), као и чињеницу да књижевно дело обликује једну могућу слику стварности. Поређење књижевног и научнопопуларног текста о истој теми (нпр. средњовековни начин живота у Београду за време Деспота Стефана Лазаревића у књижевном тексту Гордане Малетић и научнопопуларном тексту Светлане Велмар Јанковић) омогућава ученику да лакше уочи ту врсту разлике. У седмом разреду уводе се и неки гранични, нефикционални жанрови: дневник, путопис и аутобиографија, па ученици треба да разумеју како се и у текстовима који почивају на стварносном искуству примењују књижевни поступци.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

Приликом *тумачења текста* ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста (и то експлицитно и имплицитно садржане информације) и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе (посебно у вези са рефлексивним песмама и сатиричним делима).

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наклонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обнављање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно. У погледу разумевања лирских књижевних дела на постојеће знање о врстама стихова, строфа и риме надовезују се појмови цезуре и опкорачења, уочавање разлике између везаног и слободног стиха, и песме у стиху и прози. Обнављају се и проширују знања о родољубивој поезији, савладава се смисао социјалних мотива у предложеним песмама или причама, усвајају се нове врсте лирских песама (рефлексивна и сатирична). Знање о стилским фигурама допуњава се контрастом, хиперболом, метафором,

алегоријом, словенском антитезом, асонанцом и алитерацијом. Постојећа знања о елементима епског дела (појам мотива, разлика фабуле и сижеа), о композицији и облицима казивања / приповедања благо се усложњавају и продубљују (увођење појмова о статичким и динамичким мотивима, о епизоди, унутрашњем монологу, разликовање хронолошког и ретроспективног приповедања). Знање о народној епизи проширује се увођењем легендарне приче и етиолошких и културноисторијских предања (која не треба термиолошки именовати, због тога су само описно назначена у програму).

У претходним разредима ученик је подстицан да уочава смисао смешног и хумористичног на примерима из лектире и да разликује хумористички, дитирамбски и елегични тон у певању/ приповедању/ драмској радњи. Та умења треба продубити уочавањем разлика између хумористичког, иронијског и сатиричног тона у певању / приповедању и довођењем основног тона певања / приповедања у везу са идејним слојем текста. Такође, пошто овладају појмом мотивације, ученици треба да развију способност разликовања реалистичке и натприродне мотивације (и њених различитих видова: чудесне мотивације у народној бајци, фантастике и научне фантастике у уметничкој књижевности) на одабраним примерима из лектире.

Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива.

Исходи везани за наставну област књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сензибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

## ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива

проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

## Грамматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодной прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. На овај начин се код ученика развија и свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма.

Настава морфологије подразумева заокруживање знања о грађењу глаголских облика. Као нови садржаји усвајају се: грађење и значење футура II, императива и потенцијала; трпног глаголског придева, глаголског прилога садашњег и глаголског прилога прошлог. Неопходно је повезати нове садржаје са градивом обрађеним у претходним разредима, па прегледом свих обрађених глаголских облика направити синтезу и поделити све глаголске облике најпре на личне и неличне, а потом личне глаголске облике на времена и начине. Такође, потребно је указати и на поделу свих глаголских облика на просте и сложене. Посебно треба обратити пажњу на футур I као сложени глаголски облик, који се само због правописног решења јавља у облику једне речи. Футур II треба првенствено сврставати у начине, али треба напоменути да се њиме могу изразити и временска значења (о чему ће више учити у средњој школи). Употребу трпног глаголског придева треба објаснити најтипичнијим примерима пасивних конструкција. Систематизовати поделу врста речи усвајањем нових садржаја: везника, речци и узвика.

Настава синтаксе подразумева увођење појма синтагме и уочавање главног и зависног члана у оквиру ње. На јасним и неспорним примерима ученици кроз вежбања уочавају главни и зависни члан, као и врсту синтагме. Уводи се атрибут и то као синтагматски, а не реченични члан. Важно је указати на то које врсте речи се јављају у оквиру атрибута. У ранијим разредима обрађен је граматички субјекат, а сада се уводи и појам логичког субјекта. Неопходно је повезивање са раније обрађеним градивом и на примерима показати разлику између граматичког и логичког субјекта. Прости глаголски предикат је усвојен у ранијим разредима, а сада се уводи и сложени глаголски предикат. Потребно је да ученици уоче разлику између сложеног предиката и зависних реченица са везником *да*. Уводи се појам комуникативне и предикатске реченице. Мора се указати на надређени појам (комуникативна реченица) и показати однос ова два типа реченица (једна комуникативна реченица може садржати више предикатских реченица). У оквиру напоредних односа међу независним реченицама и реченичним члановима обрађују се само саставни, раставни и супротни однос. Усвајају се основни типови зависних реченица у једноставним примерима, а то се повезује са морфолошким знањима о везницима, с једне стране, а с друге са правописним решењима у вези са запетом. Нови садржаји из синтаксе могу да се систематизују и исказивањем реченичних чланова речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом. Потребно је указати на разлику између синтагме и предлошко-падежне конструкције. Уводи се појам конгруенције који се илуструје једноставним примерима. На овом нивоу само се уводи појам, а типови конгруенције и друга сложена питања остају за обраду у средњој школи.

## Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарajuћим темама и на часовима граматике и на часовима књижевности. На пример, када се обрађује грађење глаголских облика, треба обратити и

правописна решења у вези са писањем глаголских облика. То подразумева и обнављање наученог и усвајање нових садржаја (нпр. писање негације уз глаголе, писање облика у футуру I, облици помоћног глагола у потенцијалу, облици императива и сл.). У вези са усвајањем типова реченица неопходно је обрадити интерпункцију, првенствено, запету као најважнији интерпункцијски знак. Потребно је јасно навести правила када се запета мора писати, а када је запета необавезни знак или одлика стила. Повезивање садржаја из граматике и књижевности врши се анализирањем употребе запете у издвојеним реченицама и уочавањем употребе запете у књижевним делима. У основним цртама потребно је указати на специфичност књижевноуметничког стила, где се понекад, као резултат пишчеве креативности, намерно не примењују правописна правила (нарочито у поезији). Комбиновање правописних знакова усваја се још у млађим разредима у вези са управним говором, али се сада указује на остале типове комбиновања правописних знакова, пре свега на употребу запете иза скраћеница и редних бројева. Писање скраћеница односи се на обнављање наученог у вези са скраћеницама, али и на проширивање типова скраћеница које се наводе у важећем правопису.

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). Такође, треба подстицати ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у SMS комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученике треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање). Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

## Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на часовима из књижевности. На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента и да правилно обележе ове акценте у типичним случајевима. Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

## ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Један од основних задатака наставе језичке културе односи се на усавршавање језичкоизражајних средстава код ученика, а њен крајњи циљ је да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације. Иако је област језичке културе програмски конституисана као посебно подручје, предвиђено је да се у целокупној настави српског језика и књижевности повезује са другим двама областима: са књижевношћу и са језиком. Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Притом, једнаку пажњу би требало посветити усменом и писаном изражавању.

На овом узрасту требало би разматрати специфичности два функционална стила: књижевноуметничког и публицистичког. Ученике би требало подстицати да у задатом наменски креираном мешовитом тексту проналазе и разврставају реченице с обзиром на то да ли припадају књижевноуметничком или публицистичком стилу. Потом, да пронађу реченицу написану публицистичким стилем у тексту који је написан књижевноуметничким стилем и обрнуто. Требало би да објасне сличности и разлике између ова два функционална стила, да препознају и образложе елементе оба стила у адекватно одабраним текстовима, развијајући способност разумевања њихових особености.

Кохерентност представља значајно обележје текстуалне структуре и упућује на континуални карактер неког текста. Стога би у настави језичке културе требало оспособљавати ученике да у усменој и писменој форми конципирају саставе према смерницама које ће им бити задате. На пример, требало би да састављају логички смислене текстове на основу задатих речи уз обавезну употребу ових речи; да састављају текстове чија ће дужина бити ограничена (ограничен број речи); да у тексту који састављају употребљавају искључиво одређене граматичке моделе или одређену лексику. Такође, требало би их подстицати да осмисле више различитих почетака текста на исту задату тему или да осмисле више различитих завршетака наменски припремљеног и према захтеву прилагођеног недовршеног текста; да мењају крај (или друге погодне делове) литерарног предлошка; да успостављају нарушен хронолошки или смислени поредак у задатом тексту и слично.

Веома важна компетенција која се налази у основи виших нивоа разумевања текста, јесте вештина аргументације. Имајући у виду да развој аргументованог мишљења има значајну улогу у образовању јер може позитивно да утиче на усвајање знања, током наставе језичке културе требало би проверавати у којој мери су ученици у стању да разумеју аргументативне текстове. Требало би подстицати ученике да аргументовано образлажу свој став везан за проблемску ситуацију у књижевном делу; да аргументовано образлажу свој експлицитно изнети став о неком, за њих, значајном питању; да у низу образложења неког/нечијег става издвајају аргументе којима је тај став образложен и одбацују делове текста који нису повезани са аргументацијом; да аргументима искажу зашто се не слаже са аргументима других. Такође, требало би их оспособити да тумаче поступке јунака у књижевном делу, позивајући се на аргументе који проистичу из текста.

Један од основних облика усменог и писменог изражавања – описивање, представља темељан програмски садржај за усавршавање и неговање ваљане језичке културе ученика. На овом узрасту ученици би требало да користе обе врсте описа: технички и сугестивни, односно требало би их оспособити да описују одређени предмет, појам или биће, најпре објективно (технички опис), а потом изражавајући сопствене утиске (сугестивни опис). Такође, требало би их подстицати да смишљају паралелно обе врсте описа истог предмета описивања; да проналазе елементе оба описа у мешовитом тексту; да открију „уљеза” (технички опис *залутао* у сугестивни и обрнуто); да препознају ситуације у којима би требало употребити једну или другу врсту описа и да образложе своје мишљење; да на основу готовог техничког и сугестивног описа уочавају одлике једног и другог начина описивања.

Једна од форми изражавања која је у функцији оспособљавања ученика да свој језички израз унапреде, обогате и прилагоде одређеној комуникативној ситуацији може бити и репортажа. Ученике би требало упутити у основне карактеристике овог новинарског жанра како би могли да напишу састав репортажног типа (на пример, репортажа о школи, екскурзији и слично).

Током наставе језичке културе на овом узрасту требало би указати ученицима, између осталог, и на методе приказивања извора и идеја, као и додатних појашњења која се користе у тексту. Требало би их подстицати да објашњавају разлоге и функције цитирања; да тумаче проблемске ситуације уочене у књижевним и другим текстовима помоћу цитата; да тумаче значај и смисао употребљене фусноте на задатом примеру; да разликују цитате и парафразе у задатим примерима. Такође, требало би има указати на правила која се тичу писања експонираних бројева којима се означавају фусноте на крају реченице.

Оспособљавање ученика за успешно читање, коришћење и разумевање нелинеарног текста један је од задатака наставе језичке културе на овом узрасту. Ученици би требало да направе једноставне табеле на основу задатог текста који садржи податке погодне за табеларни приказ; да читају податке из табеле и тумаче их; да праве једноставне дијаграме на основу задатих података, као и да тумаче податке из једноставнијих дијаграма и да изводе закључке на основу тих података. Требало би да смештају садржаје

погодних граматичких јединица у табеларне приказе и да на основу података из нелинеарног текста саставе линеарни текст и друго.

Имајући у виду утицај медијских технологија на језик, током наставе језичке културе требало би подстицати ученике да примењују експлицитну норму и када комуницирају посредством савремених информационо-комуникационих технологија. Ученике би требало подстицати, на пример, да анализирају имејл/SMS поруке уочавајући у њима огрешења о нормативна правила, да претварају имејл/SMS поруке у којима нису испоштована нормативна правила у оне у којима ће бити поштована, као и да на основу краћих задатих текстова пишу имејл или SMS поруку.

Примењивање различитих стратегија читања повезано је са разумевањем прочитаног и са успешним читањем текста. Стога би у настави језичке културе требало подстицати ученике, на пример, да уочавају разлике у функцији и квалитету различитих типова читања; да дефинишу ситуације у којима би требало употребити неку стратегију читања; да вежбају да брзо, временски ограничено пронађу информације у задатом тексту; да тумаче доживљај прочитаног текста; да разликују чињенице од коментара у склопу истраживачког читања; да аргументовано образлажу читалачки доживљај.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, потребно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. Кроз говорне вежбе треба указивати и на основне особине правилног и доброг говора (није важно само шта се каже већ и како се каже), као и на најчешћа огрешења као што су употреба поштапалица, непримерене лексике и сл. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитовање); вежба аргументовања (дебатни разговор).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. На овом узрасту најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависносложеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке.

Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина. Применом језичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику, са нарочитим нагласком на фразеологизме и устаљене изразе (примере узимати из обрађених текстова).

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). Препоручује се да се ради осам домаћих задатака (писаних састава).

### **III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољно делотворно, требало би унапредити.

Наставни предмет: СРПСКИ ЈЕЗИК

Разред и одељења: седми (7)

Годишњи фонд часова: 144

Недељни фонд часова: 4

Уџбеници: Александар Јерков, Анђелка Петровић, Катарина Колаковић, *Читанка, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*, Вулкан знање, Београд, 2019; Данијела Милићевић и Сунчица Ракоњац Николов, *Грамматика, Српски језик и књижевност за шести разред основне школе*, Вулкан знање, Београд, 2019.



Редни број теме	Назив наставне теме	Број часова			
		Обрада	Утврђивање	Остали типови часа	Укупно
1	СВЕТ ДЕТИЊСТВА (септембар)	9	5	3	17
2	ЧАРОБНИ ДАНИ (октобар)	7	9	2	18
3	СВЕТЛОСТ РОДОЉУБЉА (новембар)	11	4	/	15
4	О ЈУНАКУ И ЊЕГОВОМ КОЊУ (децембар)	7	7	3	17
5	СЈАЈ ПРАЗНИКА (јануар)	8	5	/	13
6.	О ЧУДЕСНИМ СВЕТОВИМА (фебруар)	4	3	/	7
7.	ЉУДИ, ЗЕМЉА, ЖИВОТ (март)	6	10	2	18
8.	МОЈ СВЕТ (април)	6	9	/	15
9.	О ДРУГАРСТВУ (мај и јун)	3	15	6	24
УКУПНО		61	67	16	144
СВЕГА ЧАСОВА					

**ГОДИШЊИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА**

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: српски језик

РАЗРЕД: седми

НЕДЕЉНИ ФОНД: 4

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 144

ТИПОЛОГИЈА НАСТАВНИХ ЧАСОВА:

Редни број	Наставна тема	обрада	утврђивање	остали типови часа	укупно
1.	У свету папирних бродова	10	6	2	18
2.	Златне лествице знања	9	2	6	17
3.	Колевка за времена	7	4	4	15
4.	Ја ти добра не дам ниједнога	10	2	6	18
5.	У сусрет Светом Сави	6	1	5	12
6.	Поруке прошлости	6	-	-	6
7.	Смех и „смех“	8	4	7	19
8.	Слике природе	12	2	2	16
9.	Слике из маште	6	3	4	13
10.	Сиђите, квар!	4	1	5	10

ПРВО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 42	утврђивање: 15	остали типови часова: 23	укупно: 80
ДРУГО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 36	утврђивање: 10	остали типови часова: 18	укупно: 64
СВЕГА	78	25	41	144

## ДОПУНСКА НАСТАВА, 7. разред

МЕСЕЦ	НАСТАВНА ТЕМА / ЈЕДИНИЦА	ИСХОДИ (Ученик ће бити у стању да...)	АКТИВНОСТ И НАСТАВНИКА	АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА	НАСТАВНА СРЕДСТВА
септембар	- непроменљиве речи (узвици, везници, речце) -глаголски облици:	- одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима	- сликовито појашњава нејасне појмове	- пажљиво слушају излагање наставника	Грамматика Радна свеска

	футур II, императив	- разликује глаголске начине употреби их у складу са нормом	- наводи адекватне (једноставније) примере (основни ниво)	- постављају питања у вези језичке појаве	-наставни листићи за допунски рад
октобар	- глаголски облици: потенцијал, глаголски прилог садашњи, глаголски прилог прошли, трпни глаголски придев  - правописна решења у вези писања глаголских облика	- разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом	- ангажује ученике да сами смишљају примере, као и да их повезују са свакодневним говором	- одговарају на постављена питања  - решавају прилагођене задатке (основни ниво)  - постављају додатна питања у вези евентуалних нејасноћа и недоумица	-школска свеска  -табла  -флома-стери  -панои, схеме, слике, прикази...  -интернет
новембар	- реченични чланови: сложени глаголски предикат, логички субјекат	- разликује граматички и логички субјекат  - разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да	- понавља са ученицима градиво са редовне наставе, уз пружање додатних појашњења појма	- записују додатне информације и примере језичког појма	
децембар	- синтагма (склоп, врсте, функција)  - атрибут	- уочи делове именичке, придевске, прилошке, глаголске синтагме	- истиче додатно (наглашава) најважније елементе језичке појаве	- повезују претходно са градивом које се обрађује	
јануар	- конгруенција: слагање атрибута са именицом у оквиру именичке синтагме; слагање предиката са субјектом	-примени основна правила конгруенције у реченици	- проверава да ли ученици записују додатне или поновљене примере језичке појаве	- примере језичких појава и појмова везују за свакодневне говорне ситуације	
фебруар	- напоредни односи међу реченичним члановима	- препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима	- примењује наставна средства очигледне наставе (панои, слике, прикази,		
март	- комуникативна и предикатска функција  - напоредни односи	- препозна врсте напоредних односа међу независним реченицама	(панои, слике, прикази,	- подстакнути су на допунски рад	

	међу независним реченицама		схеме...) - охрабрује ученике, мотивише их, похваљује и награђује у постигнућима на часовима допунске наставе	афирмативним ставом, похвалама и оцењивањем наставника	
април	- систем зависних реченица (изрична, односна, месна, временска, поредбена, узрочна, последична, допусна, намерна)	- идентификује врсте зависних реченица			
мај	- интерпункција у зависносложеној реченици - писање правописних знакова	- доследно примени правописну норму			
јун	- исказивање реченичних чланова речју, синтагмом, предлошко-падежном конструкцијом, зависном реченицом	- исказе реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом			

## ДОДАТНА НАСТАВА, 7. разред

МЕСЕЦ	НАСТАВНА ТЕМА/ЈЕДИНИЦА	ЦИЉЕВИ, ЗАДАЦИ, ИСХОДИ	АКТИВНОСТИ, МЕТОДЕ	СРЕДСТВА	(САМО)ЕВАЛУАЦИЈА
септембар	Морфологија	Проширивање знања о врстама речи и граматичким категоријама променљивих речи	Стваралачка	Читанка	Посматрање
октобар	Морфологија		Разговорна	Грамматика	Разговори
	Читалачка значка (програм)		Текстуална	Радна свеска	Белешке
новембар	Синтагма Реченични чланови	Проширивање	Активна	Школска	Продукти активности

	Напоредни односи међу реченичним члановима Увежбавање тестова са ранијих такмичења из српског језика	е знања о реченичним члановима  Појам синтагме и састав именичке синтагме	настава  Проблемска настава  Размена мишљења	свеска  Лектире  Дневници читања	ученика  Задовољство на часу
децембар	Синтагме Увежбавање тестова са ранијих такмичења из српског језика	Систем независних предикатских реченица	Интерактивна метода	Збирке задатака	
јануар	Историја српског књижевног језика Увежбавање тестова са ранијих такмичења из српског језика	Напоредни односи међу независним предикатским реченицама	Сарадња	Тестови  Панои	
фебруар	Падежни систем Падежна синонимија Акценат	Појам конгруенције		Избор из секундарне литературе  Интернет	
март	Конгруенција Синтаксичке вежбе Такмичење – српски језик и језичка култура	Посебни типови реченица			
април	Посебни типови реченица Систем нез. пред. реченица Такмичење – српски језик и језичка култура	Унапређивање правописа српског језика			
	Правопис	Богаћење			

мај	Такмичење – Читалачка значка Републичко такмичење	речника, језичког и стилског израза			
јун	Анализа савременог књижевног дела по избору ученика	Развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности			

### План рада Литерарне секције

СЕПТЕМБАР – Договор о раду/Стваралачки књижевни покушај

ОКТОБАР – Обрада књижевног мотива/Дневник читања/Уклапање у Дан школе/Посета Сајму књига

НОВЕМБАР – Темат за Дан школе/Поставка изложбе литерарних радова

ДЕЦЕМБАР – Поставка радова/Представљање дела по избору ученика/Поставка радова/Представљање књига слободне лектире

ЈАНУАР – Обрада темата за Савиндан/Дело по избору ученика/Поставка литерарних радова за Савиндан

ФЕБРУАР – Лепо писање-калиграфија/Представљање књиге по избору ученика

МАРТ – Лепо писање-калиграфија/Разговор о актуелној књижевној теми

АПРИЛ – Обрада књижевног темата/Читање и избор радова за велики школски пано/Израда речника локализама

МАЈ – Квиз такмичење /Колико познајемо дело писца по избору?/Разговор о стваралачком поступку великих писаца

ЈУН – Разматрање извештаја о раду секције/Импresiје чланова секције о раду секције и предлози за рад у наредној школској години

### ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА ДРАМСКО-РЕЦИТАТОРСКЕ СЕКЦИЈЕ

*СЕПТЕМБАР:*

Формирање секције; план рада за текућу школску годину;

Избор текстова за драмску игру; проучавање текстова; гледање филма или представе по изабраним комадима; адаптација одабраних комада; дељење на чинове, слике и појаве; подела улога за обе изведбе.

### *ОКТОБАР:*

Читалачке пробе за столом (анализа ликова, читање по улогама, анализа елемената говорне радње);

Реализација сарадње са хорском и ликовном секцијом школе: израда сценографије, одабир сценских реквизита, избор музичке подлоге, пратње и ефеката, договор о техничким елементима представа; сарадња са родитељима у вези костимирања и глумачких реквизита;

Одабир и анализа изабраних песама за рецитовање (за чланове секције : рецитатори).

### *НОВЕМБАР:*

Распоредне пробе (вежбе покрета, гестова, ритма и темпа; сценске радње);

Генерална проба;

Учешће секције на прослави поводом Дана школе – Премијера.

### *ДЕЦЕМБАР:*

Вежбе интонације и интензитета, темпа, мимике и гестикулације;

Увежбавање за наступ (рецитатори);

Распоредне пробе (вежбе акцента и паузе, звучни и „табло“ ефекти).

### *ЈАНУАР:*

Избор драмског и рецитаторског садржаја за прославу Дана Светога Саве и сарадња са музичком и ликовном секцијом школе, као и са ученицима млађих разреда;

Генерална проба;

Учешће секције на прослави Дана Светога Саве.

### *ФЕБРУАР:*

Припрема за такмичење рецитатора „Песниче народа мог!“

Припрема за општинско такмичење кратких и дугих драмских форми (сценске пробе).

### *МАРТ:*

Сценске пробе за представе кратког и дугог формата;

Општинско такмичење рецитатора „Песниче народа мог!“;

Општинско такмичење дугих/кратких драмских форми.

### *АПРИЛ:*

Глумачке пробе;

Пробе рецитатора;

*МАЈ:*

Учешће на позоришним фестивалима и такмичењима вишег ранга у рецитовању;

Гостовање представе/а у другим школама и културним дешавањима.

*ЈУН:*

Анализа рада секције за текућу школску годину, извештај, додела похвала и награда.

Драмска секција се бави неговањем говорне и сценске културе ученика, развијањем талената, природности израза и сценског наступа, креативности, социјаних комуникацијских вештина, али и посебности сваког ученика-члана секције понаособ.

У току рада планирано је 36 часова на којима ће се остварити фонетске и стилске вежбе, вежбе рецитовања и глуме, драмских импровизација и израза на задату тему. Ова секција развија код ученика креативан однос према књижевним делима и уметности уопште, колективни и дух дружења, наглашава и усавршава комуникацијске вештине, учвршћује јавни наступ и подстиче социјализацију ученика. На овим часовима ученици ће вежбати дикцију, акценат, глуму, пантомиму, импровизацију, елементе правилног рецитовања, развијање самоконтроле и досетљивости, способност течног, јасног и лепог изражавања и понашања (бонтон на сцени, бонтон ван сцене).

Драмска секција обухвата ученике 5. и 7. разреда. Током рада сарађиваћемо са музичком и хорском секцијом школе.

Чланови драмске секције учествоваће у обележавању Дана школе кроз ауторски пројекат, као и у обележавању прославе школске славе, Дана Светога Саве.

За драмско-рецитаторску секцију под именом „Клапа“ предвиђена су и фестивалска драмска и рецитаторска такмичења и дружења: „Песниче народа мог!“, фестивал Кратке драмске форме „Драгослав Симић“, Фестивал позоришних игара деце и младих Београда-дуге драмске форме итд.

У зависности од могућности и интересовања ученика у току године је могуће организовање и неких других активности.

**Годишњи фонд часова: 36**



**СТРАНИ ЈЕЗИК**

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Назив предмета

**СТРАНИ ЈЕЗИК**

Циљ

Циљ учења Страног језика јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу

Разред

**Седми**

Годишњи фонд часова

**72**

<b>ИСХОДИ</b> По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	<b>КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ</b>	<b>ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ</b> (у комуникативним функцијама)
<ul style="list-style-type: none"> <li>- разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе;</li> <li>- поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставнија језичка средства;</li> <li>- размени једноставније информације личне природе;</li> </ul>	<b>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</b>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова који се односе на поздрављање и представљање (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање и проширивање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (подаци о личности, приватним и школским активностима, друштвеним улогама и сл.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- разуме једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања;</li> <li>- опише и упореди жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства;</li> </ul>	<b>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</b>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују бића, предмети, места, појаве, радње, стања и збивања; усмено и писано описивање/ поређење живих бића, предмета, појава, места, из искуственог света и фикционалног спектра</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- разуме једноставније предлоге, савете и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;</li> <li>- затражи и пружи додатне информације у вези са предлозима, саветима и позивима на заједничке активности;</li> <li>- разуме уобичајене молбе и захтеве и реагује на њих;</li> <li>- упуту уобичајене молбе и захтеве;</li> <li>- честита, захвали и извини се користећи мање сложена језичка средства;</li> <li>- разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;</li> <li>- пружи једноставнија упутства у вези са уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;</li> </ul>	<b>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</b>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу/ журку или имејла/ СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање/одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања/изговора; образложење спремности за прихватање предлога, уз исказивање емотивних и експресивних реакција (радости, усхићености и сл.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- разуме једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости;</li> <li>- разуме једноставније текстове у којима се описују способности и умећа;</li> <li>- размени појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости;</li> <li>- опише радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа;</li> </ul>	<b>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</b>	<p>Слушање и читање једноставнијих исказа којима се нешто честита, тражи/нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава извињење, захвалност; усмено и писано честитање, тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ/услугу и реаговање на њу, изражавање извињења и захвалности</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- разуме једноставније текстове у којима се описују искуства, догађаји и способности у прошлости;</li> <li>- размени појединачне информације и/или неколико</li> </ul>	<b>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</b>	<p>Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр за израду задатака, пројеката и сличних наставних и ваннаставних активности), с визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава</p>

<p>информација у низу о искуствима, догађајима и способностима у прошлости;</p> <p>– опише у неколико краћих, везаних исказа искуства, догађај из прошлости;</p> <p>– опише неки историјски догађај, историјску личност и сл ;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима;</p> <p>– саопшти шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа;</p> <p>– разуме уобичајене изразе у вези са жељама, интересовањима, потребама, осећањима и реагује на њих;</p> <p>– изрази жеље, интересовања, потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p> <p>– разуме једноставнија питања која се односе на оријентацију/ положај предмета, бића и места у простору и правац кретања и одговори на њих;</p> <p>– затражи и разуме обавештења о оријентацији/положају предмета, бића и места у простору и правцу кретања;</p> <p>– опише правац кретања и просторне односе једноставнијим, везаним исказима;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе и реагује на њих;</p> <p>– размени једноставније информације које се односе на дозволе, забране, упозорења, правила понашања и обавезе код куће, у школи и на јавном месту;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на поседовање и припадање;</p> <p>– формулише питања и једноставније исказе који се односе на поседовање и припадање;</p> <p>– разуме једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања и реагује на њих;</p> <p>– изрази допадање и недопадање уз једноставније образложење;</p> <p>– разуме једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагује на њих;</p> <p>– изражава мишљење, слагање/неслагање и даје кратко образложење;</p>	<p><b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</b></p>	<p>Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима/ активностима и способностима; усмено и писано описивање активности, радњи и способности у садашњости</p>
	<p><b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</b></p>	<p>Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези с личним искуствима, догађајима, активностима, способностима и особеностима у прошлости; усмено и писано описивање искустава, активности и способности у прошлости, историјских догађаја и личности</p>
	<p><b>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; усмено и писано договарање/ извештавање о одлукама, плановима, намерама и предвиђањима</p>
	<p><b>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЊАЊА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са жељама, интересовањима, потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем жеља и потреба; предлагање решења у вези са осећањима и потребама; усмено и писано исказивање својих осећања и реаговање на туђа</p>
	<p><b>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са смером кретања и специфичнијим просторним односима; усмено и писано размењивање информација у вези са смером кретања и просторним односима; усмено и писано описивање смера кретања и просторних односа</p>
	<p><b>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих исказа у којима се изражавају дозволе, упозорења, правила понашања и обавезе; постављање питања у вези са забранама, дозволама, упозорењима, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, дозвола, упозорења, правила понашања и обавеза</p>
	<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова, у којима се говори о томе шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са припадањем и одговарање на њих</p>
	<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова којима се изражава допадање/не допадање; усмено и писано изражавање допадања/недопадања</p>
	<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се тражи и износи мишљење и изражава слагање/неслагање; усмено и писано тражење изношење мишљења и изражавање слагања и неслагања</p>
<p>разуме једноставније исказе који се односе на количину, димензије и цене;</p> <p>размени информације у вези са количином, димензијама и ценама</p>	<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</b></p>	<p>Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се наводе количине, димензије и цене; размењивање информација у вези с количином, димензијама и ценама, усмено и писано</p>

## ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ – ДРУГИ ЦИКЛУС

*Напомена:* Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања –у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика.

1. Лични идентитет
2. Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)

3. Географске особености
4. Србија – моја домовина
5. Становање – форме, навике
6. Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине, еколошка свест
7. Историја, временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
8. Школа, школски живот, школски систем, образовање и васпитање
9. Професионални живот (изабрана – будућа струка), планови везани за будуће занимање
10. Млади – деца и омладина
11. Животни циклуси
12. Здравље, хигијена, превентива болести, лечење
13. Емоције, љубав, партнерски и други међуљудски односи
14. Транспорт и превозна средства
15. Клима и временске прилике
16. Наука и истраживања
17. Уметност (нарочито модерна књижевност за младе; савремена музика, визуелне и драмске уметности)
18. Етички принципи; ставови, стереотипи, предрасуде, толеранција и емпатија; брига о другоме
19. Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
20. Слободно време – забава, разонода, хобији
21. Исхрана и гастрономске навике
22. Путовања
23. Мода и облачење
24. Спорт
25. Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења
26. Медији, масмедији, интернет и друштвене мреже
27. Живот у иностранству, контакти са странцима, ксенофобија

Енглески језик

Недељни фонд часова: 2

Годишњи фонд часова: 72

## ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

## ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p><i>Hi Sophie, how are you/ have you been? Fine!/ Pretty good!/Great!/ Never been better!/Not bad!/As usual./A little busy actually!/I've been busy studying, how about you?/Thanks for asking, and you?</i></p> <p><i>It was nice meeting you. It was nice/a pleasure meeting you as well/too./You as well/too./I hope to see you again./I look forward to meeting/seeing you again. Say hello/hi to your family.</i></p> <p><i>Is Dorian your first name? No, it's my middle name. My first name is David. What's your first/middle/last name/family name/surname? I was named after my great-grandfather, who was Russian. Who were you named after? My godparents chose this name for me.</i></p> <p><i>I grew up/was raised in Serbia, but my parents moved to Australia when I was ten. My paternal grandparents are still alive, but my maternal grandparents died when I was a child.</i></p> <p><i>These are my classmates, Vasilije and Neda; we've been friends for years. We belong to the Drama Club, and we meet once a week/ every Thursday afternoon. Which school club do you belong to?</i></p> <p><i>Who's that girl on the right/left – the one in the leather jacket and plain T-shirt? The picture was taken a few years ago, but it must be Elena, a girl from my class. She plays the guitar in the school orchestra. What instrument do you play?</i></p> <p><i>Luka and I go to the same school, but we aren't in the same class. We get on/along very well, although we don't always agree about everything. He doesn't live in my street; however, he lives very close to me, just round the corner. Who do you get on/along (well) in your class/school/family?</i></p> <p><i>Phillip's quite brainy, and he's really good with computers, but he's been really bad-tempered since his parents got divorced. Who has he lived with since then?</i></p> <p><i>The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи</i></p> <p><i>The Past Simple Tense глагола to be и осталих глагола (правилних и неправилних)</i></p> <p><i>The Past Continuous Tense</i></p> <p><i>The Present Perfect Tense учесталијих глагола (правилних и неправилних) Питања са Who/What/Which/Where/When/Why...</i></p> <p><i>Питања са препозиционим глаголима</i></p> <p><i>Употреба и изостављање чланова при ближем одређивању лица, у фиксним изразима (go to school/by car/on foot...), са основним географским појмовима (називима улица, градова, држава )</i></p> <p><i>Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may )</i></p> <p><i>Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Past Simple, Future Simple)</i></p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> устаљена правила учтиве комуникације; имена и надимци; родбина, породични односи и родбинске везе Београд и градови у земљама циљне културе</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p><i>What's he/she like? He's smart and confident, but he's slightly irresponsible at times. What does he/she look like? She's of medium height/build and she's got medium length straight/wavy/curly hair. She usually wears sporty clothes – she must love sports!</i></p> <p><i>My sister's too young to take the driving test. My brother isn't tall enough to play basketball. Fast food is unhealthy, isn't it? These potatoes are too salty, aren't they?</i></p> <p><i>Our results look great compared to theirs. We can't be worse than them. The lamp is broken! The news is fascinating/unbelievable.</i></p> <p><i>What an enormous fish! What a lovely drawing! What lovely weather! How interesting/boring! You can see/There's a church in the middle/in the background/in front of the picture.</i></p> <p><i>I didn't enjoy the amusement park – it was too scary!</i></p> <p><i>It was -10 degrees on the mountain – it was freezing cold and snowy. It rained/ snowed more heavily than last night.</i></p> <p><i>What's the title of the book/film? It's a novel/film entitled...</i></p> <p><i>Serbia is situated at the crossroads of Central and Southeast Europe. Belgrade is located at the confluence of the Danube and Sava Rivers.</i></p> <p><i>The United Kingdom consists of four countries: England, Wales, Scotland and Northern Ireland.</i></p> <p><i>The UK national anthem is called "God Save the Queen", while the US national anthem is called "The Star Spangled Banner". What's Serbian national anthem called? It's "God of Justice".</i></p> <p><i>What is/are the most endangered animal species in the world? What is/are the most popular teen TV series in your country?</i></p> <p><i>In Serbian tradition godparents are usually given the responsibility for naming a newborn child.</i></p> <p><i>The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у садашњости, The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense за изражавање појава, радњи, стања и збивања у прошлости</i></p> <p><i>Поређење прилога</i></p> <p><i>Придеви са наставцима –ed и –ing</i></p> <p><i>Too (adjective) to... / (not) enough (adjective) to...</i></p> <p><i>Творба и употреба прилога за начин (beautifully, quickly, happily, well, badly, fast, hard...)</i></p> <p><i>Употреба одређеног члана код поређења придева/прилога</i></p> <p><i>Употреба/изостављање одређеног члана са основним географским појмовима (називима градова, држава, река ) Релативне заменице who, which, that, whose, where...</i></p> <p><i>Неодређене заменице (somebody, something, anybody, anything, nobody, no one, nothing, everything...).</i></p> <p><i>Питања са What...like, How, Why...</i></p> <p><i>Негативни префикси in-, im-, ir-...</i></p> <p><i>Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may )</i></p> <p><i>Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Past Simple, Future Simple) What (a/an) + adjective + noun</i></p> <p><i>Question tags</i></p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл )</p>

<p>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</p>	<p>Have a slice of bread! Help yourself/yourselves to the sandwiches! Less/More, please! He should cut down on sweets, shouldn't he? If you experience any form of bullying, you should immediately report it to the teachers. What should/shall I do if my Facebook account gets hacked? Are we meeting Pavle and Dorotea in front of the cinema? Let's go sightseeing, shall we? We'll play in the garden if the weather gets better, won't we? I'm on the team, aren't I? I'll keep my fingers crossed for you! Why don't we download some music from the Internet? Let me show you. It's lesson/break/quiz time! The game is over! They asked me to join their team. The doctor told me to stay in bed and drink plenty of fluids. She advised us to take a bus downtown/not to drink the water.</p> <p>Should за давање савета Изрази: How about...? What about...? Why don't we...? Would you like...? Do you want...? Shall we...? Let's... Модални глаголи за изражавање предлога – can/could/may/might Заповедни начин The Present Continuous Tense за унапред договорене радње Question tags Индиректни предлози и савети Први кондиционал Повератне заменице (Интер)културни садржаји: прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</p>	<p>Can I have my magazine back? Can/Could we have some advice/information about the trip? Could you speak a bit more slowly/speak up, please? Mother told the children to stop arguing/fighting. The flight attendant told the passengers to fasten their seat belts. The librarian asked us not to make noise in the library. Will you leave me alone, please? He asked me to leave him alone. She promised/refused to let me use her laptop/dictionary. I'm sorry for your loss!/I'm sorry to hear that! Thank you for your sympathy/kindness! He thanked me for my help/support. Sorry for being late. Thanks for coming. Thank you in advance! I'll put it down so that I don't make the same mistake again!</p> <p>Модални глаголи за изражавање молбе и захтева – can/could/may/will Индиректне наредбе и молбе Gerund/Infinitive (Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације, значајни празници и догађаји, честитања</p>
<p>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</p>	<p>If you want to help the charity, email... or call... If you want to recycle, sort out/separate different materials and put them in recycling containers. You can set up your account in just a few steps. Once you have finished, you can save your work and share the link. Make sure you check your essay for spelling mistakes before you hand it in! Make/ Do a class survey on their reading habits/ media preferences. Compare/ Present the results. The form must be completed in ink. Write your name and address in block capitals. Fill in the blanks. Don't let go of the handlebar on that bike! Keep your dog on a leash! Hold on! Hold the line! When a challenge is given don't step back. Step up!</p> <p>Први кондиционал Заповедни начин Пасивни облик модалних глагола</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом</p>
<p>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</p>	<p>How long does it take you to get to school? It takes me half an hour if I go by bus, but this week Dad's driving me to school, so it's taking me only half the time. Who's the teacher telling off? What are the police looking for? She's getting dressed for the party, isn't she? The children are dressed up for the celebration, aren't they? My parents have been married since 2002. Can you do a handstand/ a cartwheel/ a forward/backward roll/ a split/ a bridge? We've been able to use the application for over a year now. Teenagers don't watch TV as often as they used to. My neighbours have got a very big house with a swimming pool – they must be rich! Pavle can't be on holiday – I've just seen him! In Serbian tradition, if you hiccup, someone is talking about you. Plants die if they don't get enough water. The novel/film is based on an oral folk story/a historic fact.</p> <p>The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи Разлике у употреби глаголских облика The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense The Present Perfect Simple Tense за изражавање радњи које су почеле у прошлости и још увек трају Нулти кондиционал Питања са препозиционим глаголима Can за изражавање способности у садашњости Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may ) Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple) Question tags (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи и у ширем окружењу – наставне и ваннаставне активности; распусти и путовања; традиција и обичаји</p>

ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ	<p><i>It was very nice/kind of Nadja to help me with my homework. Nicholas did very well in his test – better than in the previous one! Lara was born in Canada, but her family moved to the USA two years ago. Which US state did they move to? Have you ever read this book? No, but I'd like to.</i></p> <p><i>Has Marco finished his exams yet?</i></p> <p><i>She has already had supper, hasn't she? It's been ages since we last met, hasn't it?</i></p> <p><i>Everybody enjoyed themselves, didn't they? We've won! They've lost!</i></p> <p><i>Have the police been able to find the criminals who robbed the bank? When we looked up we could see the stars.</i></p> <p><i>I broke my glasses so I couldn't see the board at school. It was raining when I left home this morning.</i></p> <p><i>While we were watching TV, I fell asleep.</i></p> <p><i>Who were you talking to when I saw you at the party?</i></p> <p><i>What was Isaac Newton doing when he discovered the law of gravity? He was sitting in his garden when an apple fell on his head. I didn't use to like animals, but I do now.</i></p> <p><i>What kind of TV programmes did you use to watch when you were a child? Robin Hood used to take from the rich and give to the poor.</i></p> <p><i>The Indians didn't use to hunt with guns, they used to hunt with bows and arrows. The plane was late so we had to wait for ages.</i></p> <p><i>It was very warm so we didn't have to wear jumpers. Did you have to study hard for your maths test?</i></p> <p><i>I was given a lot of useful advice/information about the project. How many people were killed in the hurricane/flood/earthquake?</i></p> <p><i>How many homes were destroyed by the hurricane/flood/earthquake? What was the deadliest hurricane/flood/earthquake?</i></p> <p><i>America was discovered in 1492. When was George Washington elected the first president of the United States?</i></p> <p><i>Peter I reigned as the last King of Serbia and as the first King of the Serbs, Croats and Slovenes. When was he proclaimed King of Serbia?</i></p> <p><i>Queen Elizabeth II has ruled Britain since 1952, when her father, King George VI, died. When was she crowned? "The Bridge on the Drina" was written by Ivo Andrić. Who was "Oliver Twist" written by?</i></p> <p><i>The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола, све употребе</i></p> <p><i>The Past Continuous Tense, све употребе</i></p> <p><i>Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Past Continuous Tense</i></p> <p><i>The Present Perfect Simple Tense за изражавање искустава и радњи у неодређеној прошлости и ca ever, never, just, already, yet...</i></p> <p><i>Контрастирање употребе и значења глаголских облика The Past Simple Tense и The Present Perfect Simple Tense Used to</i></p> <p><i>Could и was/were able to за изражавање способности у прошлости Путања са Who/What/Which/Where/When/Why...</i></p> <p><i>Путања са препозиционим глаголима</i></p> <p><i>Пасивни облик глагола у простим временима (Past Simple)</i></p> <p><i>Question tags</i></p> <p><i>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</i></p>
ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)	<p><i>I'm going to the dentist's/doctor's tomorrow morning. Anja is spending the weekend at her grandparents'. My auntie Sara is getting married next month.</i></p> <p><i>My mum's flying to Rome this afternoon. What time does her plane leave? The project will/could/may/might be finished by the end of the month.</i></p> <p><i>Will you be able to hand in your project in time? I hope the rain will stop soon!</i></p> <p><i>Look at the bright sky – it's going to be a lovely day today! The car's going to hit the child! We're going to miss the train!</i></p> <p><i>Mina's going to take the final exam at the end of term – I'm sure she'll pass it. I'll let you know as soon as I get the results!</i></p> <p><i>Let's cross that bridge when we come to it!</i></p> <p><i>The teacher will get angry if we don't finish our homework, won't he?</i></p> <p><i>If Nenad doesn't do any revision for his exam, he will get bad marks and fail it. I haven't heard from my cousins for ages – I'll text them to check if they're OK. What will happen if we don't stop polluting our planet?</i></p> <p><i>In Serbian tradition, if your left palm is itching, you will get money, but if it's the right one then you will give money.</i></p> <p><i>The Present Continuous Tense за изражавање унапред договорених/испланираних радњи</i></p> <p><i>The Present Simple Tense за изражавање будућих радњи које су део утврђених распореда/програма</i></p> <p><i>The Future Simple Tense за изражавање одлука донетих у тренутку говора, обећања и предвиђања на основу знања, искуства и веровања</i></p> <p><i>Модални глаголи за изражавање вероватноће: could/may/might</i></p> <p><i>Going to за изражавање планова, намера и предвиђања на основу чулних опажања</i></p> <p><i>Временске зависне реченице за изражавање будућности и одговарајући везници (when, after, before, as soon as )</i></p> <p><i>Stative verbs (promise, believe, think, hope...)</i></p> <p><i>Пасивни облик глагола у простим временима (Future Simple) Question tags</i></p> <p><i>Will be able to за изражавање способности у будућности</i></p> <p><i>(Интер)културни садржаји: правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом; традиција и обичаји</i></p>

<p>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</p>	<p><i>What's wrong/the matter with you? My knee/ankle hurts! / I've got a sore throat and a runny nose. That must be the flu. You need some medicine. Get well/better soon!</i>  <i>What do you want to talk about?</i>  <i>She's been very lonely since her best friend moved house last year. Why's Sara angry with me? She might be jealous of you!</i>  <i>He's disappointed with his test results.</i>  <i>I'm (very) happy for you/about visiting my aunt in Dublin. My heart sank/ I was over the moon when I heard the news. My parents were very proud of me when I won the first prize. The cake smells/tastes delicious. Can I taste your pie?</i>  <i>Teenagers aren't interested in reading the news.</i>  <i>The children are not hungry enough to eat a whole pizza. I'm too tired to go out tonight.</i>  <i>Stative verbs (be, want, need, have, hurt, feel, smell, taste...)</i> Why don't we/you + инфинитивна основа глагола  <i>Would like + именица/инфинитив глагола</i>  <i>Употреба придевско-предлошких израза tired of / sick of / fed up with / bored with / disappointed with/by / happy for/about / angry with / proud of / interested in...</i>  <i>The Present Simple / Past Simple / Present Perfect Simple Tense</i>  <i>Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may)</i>  <i>Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)</i>  <i>Заповедни начин</i>  <i>Gerund/Infinitive</i>  <i>too (adjective) to/(not) enough (adjective) to</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> мимика и гестикулација; интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
<p>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</p>	<p><i>Could you tell me the way to a nearby/the nearest station?</i>  <i>The city hall is closer to/nearer the city centre than the cathedral. The Modern Art Museum is the farthest from the centre.</i>  <i>They built their home in a forest on a mountain, among pine trees.</i>  <i>We put up our tent on a campsite by the lake, and we slept under the stars. They went sledding down the steep hills.</i>  <i>We often go for long walks along the river bank. You mustn't go across this road here.</i>  <i>The children were running past/through/around the park. The plane was flying high above the clouds.</i>  <i>I placed the speakers right against the wall. Can you wait outside/inside?</i>  <i>The cat jumped onto/off the roof/over the wall and into the garden. Yuri Gagarin was the first human being to travel into space.</i>  <i>How can I find these places on the map?</i>  <i>Canada is north of, and Mexico is south of the United States.</i>  <i>The UK is bordered to the south by the English Channel, which separates it from continental Europe, to the east by the North Sea and to the west by the Irish Sea and the Atlantic Ocean.</i>  <i>Tara Mountain is located in western Serbia, while the Djerdap Gorge is situated in eastern Serbia. It's on the tip of my tongue!</i>  <i>I wrote off the top of my head.</i>  <i>Предлози за изражавање положаја и просторних односа: in front of, behind, between, opposite, along, above, against...</i>  <i>Предлози са глаголима кретања: onto, into</i>  <i>Предлошки изрази са именицама за означавање страна света: north of, south of, to the south, to the west...</i>  <i>Придеви изведени од именица за означавање страна света: western, eastern</i> Компаратив и суперлатив придева  <i>Заповедни начин</i>  <i>Пасивни облик глагола у простим временима (Present Simple, Present Perfect Simple, Past Simple, Future Simple)</i>  <i>Употреба/изостављање одређеног члана са основним географским појмовима (називима градова, држава, река, планина, мора, океана)</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> јавни простор; типичан изглед места; географске карактеристике наше земље и земаља говорног подручја циљног језика; идиоматска/метафоричка употреба предлошких израза</p>
<p>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</p>	<p><i>The head teacher ordered us not to use our mobile phones in class.</i>  <i>They must be put away before the beginning of class. What are the rules about using cell phones in your school? The local council warned the people not to pollute the river.</i>  <i>My parents told me not to leave the house without their permission. The animals mustn't be disturbed. Don't let the children feed them!</i>  <i>The teams cannot have more than 11 players on the field during a match. The new Spiderman film is rated 12. This means we're allowed to watch it. We're not allowed to talk during the performance.</i>  <i>Don't go near Ljubica. She's got chicken pox.</i>  <i>Look out! There's a car coming!</i>  <i>Watch out! The floor/staircase/pavement is slippery. Be careful. You could burn yourself.</i>  <i>Take care in the sun. You may/might get sunburnt. Keep off the grass!</i>  <i>No entry!</i>  <i>We should say good-bye now!</i>  <i>Заповедни начин</i>  <i>Модални глаголи и глаголски облици за изражавање дозволе, забране, правила понашања и присуство/одсуство обавезе: can/ can't, must/mustn't, should/shouldn't, have to/don't/doesn't have to, had to/didn't have to, (not to) be allowed to</i>  <i>Модални глаголи за изражавање вероватноће: could/may/might Let/Make + инфинитивна основа глагола</i>  <i>Индиректне наредбе и молбе</i>  <i>Пасивни облик глагола у комбинацији са модалним глаголима</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> понашање у кући, школи и на јавним местима; значење знакова и симбола</p>
<p>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</p>	<p><i>That's your parents' car, isn't it? These are my sunglasses, aren't they?</i>  <i>Is that Lazar's phone? I'm not sure, it could be Sanja's. This can't be my book, it must be yours; I left mine at home.</i>  <i>Саксонски генитив са именицом у једнини и множини (правилна и неправилна множина) – my friend's/ friends' / children's books</i>  <i>Присвојне заменице mine, yours...</i>  <i>Питања са Whose</i>  <i>Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (must, can't, may)</i>  <i>Question tags</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> однос према својој и туђој имовини</p>

ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА	<p><i>My most/least favourite outdoor/indoor activity is... Masha enjoys outdoor swimming, doesn't she?</i>  <i>She can't be keen on skiing, she doesn't like winter sports.</i>  <i>My sister prefers vanilla to chocolate ice-cream / traditional shopping to online shopping / downloading music to buying CDs.</i>  <i>Which one do you prefer?</i>  <i>It's not my cup of tea!</i>          Придевско-предлошке фразе – <i>interested in, good/bad at, crazy about, keen on...</i>          Глаголи <i>like/love/hate/enjoy/prefer/can't stand</i> + глаголска именица Питања са <i>What, Who, Why, Which...</i>          Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may</i>)  <i>Question tags</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> уметност, књижевност за младе, стрип, музика, филм, спорт</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА	<p><i>I don't think that mobile phones should be banned in schools. / In my opinion, students should be allowed to use cell phones in school for safety reasons. What do you think? What's your opinion?</i>  <i>Who do you think will win/lose the match? What do you mean by that?</i>  <i>They must/can't be rich/poor/famous... I agree/disagree with you on that!</i>          Стаивни глаголи (<i>think, like, agree, believe, mean...</i>)          Питања са <i>What, Why, How...</i>          Модални глаголи за извођење закључака о садашњости (<i>must, can't, may</i>)          Пасивни облик глагола у простим временима (<i>Present Simple, Past Simple, Future Simple</i>)          Пасивни облик модалних глагола  <b>(Интер)културни садржаји:</b> поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима</p>
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА	<p><i>What's the population of Belgrade? It's nearly 1.7 million people. It lies 116.75 metres above sea level. The Dead Sea is the world's lowest point of land at 423 metres below sea level.</i>  <i>What's the height of the world's tallest building? It's a skyscraper in Dubai that reaches 829.8 m. My mum works on the 15th floor of a 29-storey building.</i>  <i>What's the length of the world's longest river? It's the Nile in Africa, and it's 6.853 km (4,258 miles) long. What's the weight of the world's heaviest animal? It's the blue whale, and it weighs about 200 tonnes.</i>  <i>What are the length, width and depth of the pool? It's 6 metres long, 4 metres wide and 2 metres deep. What's its size? Its area is 24 square metres.</i>  <i>What's the size of the image? It's 29.6 KB.</i>  <i>How much do these apples weigh? They're almost two and a half kilos/five and a half pounds. We need only 2 loaves of bread for the party.</i>  <i>That's a bargain!</i>  <i>This costs a lot!</i>  <i>They gave us a lot of useful advice/information. I heard some amazing news this morning.</i>  <i>How much homework did you have last night? We've got fewer subjects/ less homework this year. Neda got full marks in her test – ten out of ten!</i>          Основни бројеви преко 1000          Небројиве именице: <i>information, advice, news, homework...</i>          Грађење именица за изражавање димензија: <i>high-height, long-length, deep-depth, wide-width...</i>  <b>(Интер)културни садржаји:</b> друштвено окружење; валуте циљних култура; правописне конвенције при раздвајању хиљада, као и целих од децималних бројева; конвенције у изговору децималних бројева; метрички и неметрички систем мерних јединица</p>

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултуралност.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упутује ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

### II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном,



јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним *релативним* критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту. Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- ученици представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

#### Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/ активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/ затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда панова, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и ми- ни-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби;
- ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом. Писмено изражавање:

- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медје: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

### СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности језичке комуникације, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем. Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

#### Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

#### Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;

- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

### Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексичку и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

### Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

размену информација,

- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу

### Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

**Социокултурна компетенција** представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура

заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

**Медијација** представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

### Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

## III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини

провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

**ГОДИШЊИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА**

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: Енглески језик

РАЗРЕД: 7.

НЕДЕЉНИ ФОНД: 2

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 72

ТИПОЛОГИЈА НАСТАВНИХ ЧАСОВА:

Редни број	Наставна тема	обрада	утврђивање	остали типови часа	укупно
1.	<b>Увод и обнављање градива (септембар)</b> <b>Welcome to Woodley Bridge</b> <b>ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА</b> <b>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</b> <b>That's my world</b> (сеп., окт.) <b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</b> <b>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА ЊИХ</b> <b>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</b>	4	3	3	10
2.	<b>Wild nature</b> (октобар) <b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</b>	3	3	1	7
3.	<b>The taste test</b> (октобар, новембар) <b>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</b>	4	1	2	7
4.	<b>Curtain up!</b> (нов., дец.) <b>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</b> <b>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА И ЦЕНА</b>	4	1	1	6
5.	<b>ПИСМЕНИ ЗАДАТАК 1</b> (децембар) <b>The big match!</b> (дец., јан.) <b>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</b> <b>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЉБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</b>	3	4	3	10
6.	<b>See the world!</b> (јан., феб., март) <b>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, УПОЗОРЕЊА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</b>	4	3	1	8
7.	<b>Getting to know you</b> (март) <b>ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА</b>	3	2	2	7
8.	<b>ПИСМЕНИ ЗАДАТАК 2</b> (април) <b>No time for crime</b> (април, мај)	3	4	3	10

	<b>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</b>				
9.	<b>Think outside the box (мај, јун) ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</b>	3	3	1	7

ПРВО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 18	утврђивање: 12	остали типови часова: 10	укупно:40
ДРУГО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 13	утврђивање: 12	остали типови часова: 7	укупно:32
СВЕГА	31	24	17	72

План ДОПУНСКЕ наставе за седми разред

Енглески језик	36	Present simple/Present continuous, Comparison of adjectives, Past simple, Past continuous, Reading and answering the questions, Relative clauses, Vocabulary, Modal verbs, First conditional, Phrasal verbs, Gerund and infinitive, Present perfect
----------------	----	---

План ДОДАТНЕ наставе за седми разред

Енглески језик	36	Articles, Nouns and pronouns, Comparison of adjectives and adverbs, Adverbs, Compounds, Phrasal verbs, Passives, Conditionals, Indirect speech, Gerund and infinitives, Vocabulary, expressions, Tests and exercises, competitions.
----------------	----	---

#### ПЛАН РАДА СЕКЦИЈЕ – ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

CLIL lessons, Speaking activities, crosswords, Games and exercises, vocabulary games, grammar games, favourite topics and video clips, popular songs and lyrics, writing poetry, drama and acting, presentations, youtube videos, favourite films.

## ЛИКОВНА КУЛТУРА

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Назив предмета **ЛИКОВНА КУЛТУРА**

Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа .

Разред **Седми**

Годишњи фонд часова **36 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
- користи традиционалне технике и одабрана савремена средства за ликовна истраживања; - изражава, одабраним ликовним елементима, емоције, стање или имагинацију; - обликује композиције примењујући основна знања о пропорцијама и перспективи; - користи, сам или у сарадњи са другима, одабране изворе, податке и информације као подстицај за стваралачки рад; - разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха; - уважава себе и друге када снима, обрађује и дели дигиталне фотографије; - учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију; - прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстуалне податке и визуелне информације; - представи своје и радове других, кратко, аргументовано и афирмативно; - предлаже идеје за уметничку рециклажу, хуманитарне акције кроз ликовно стваралаштво или обилазак места и установа културе; - разматра своја интересовања и могућности у односу на занимања у визуелним уметностима	<b>ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА</b>	Композиција Боје и емоције, стилизација облика Композиција линија, композиција боја, композиција облика Равнотежа, контраст, понављање и степеновање облика, варијације Орнамент и арабеска  Пропорције Пропорције главе и тела  Перспектива Колористичка, ваздушна, линеарна перспектива
	<b>КОМУНИКАЦИЈА</b>	Теме Историјска, религијска и митолошка тема Оригинал, копија и плагијат  Дигитална фотографија Кадар, селфи и аутопортрет  Анимација Процес креирања, стори борд  Сцена Обједињавање покрета, игре и звука  Презентације
	<b>УМЕТНОСТ ОКО НАС</b>	Уметност и технологија Уметничка занимања и продукти Савремена технологија и уметност  Уметност око нас Уметничка рециклажа, уметнички пројекти, хуманитарне акције Наслеђе

**Кључни појмови садржаја:** простор, облик, линија, боја, текстура, светлина.

### УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У седмом разреду их има шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина. Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

#### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Треба имати у виду да предложени садржаји нису предлози наставних тема и наставних јединица.

У новом моделу наставе и учења фокус није на садржајима. Наставник креира програм на основу компетенција, предметног циља, исхода и кључних појмова. Једна наставна тема траје најмање четири часа. У оквиру теме се повезују

појмови које наставник бира из свих целина. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају сложени задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање, истраживање и развијање креативних идеја. Имајући у виду недовољан фонд часова и опремљеност кабинета/учионица у којима се одржава настава Ликовне културе, пожељно је да се настава планира тимски. Поједини задаци/активности могу да се реализују у кабинету за информатику, у интегрисаној настави, у настави других предмета, ван школе (на екскурзији, у музеју...) или као домаћи задатак (индивидуални или тимски пројекти).

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

### ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА

Наставник бира оне појмове и ликовне проблеме које ће ученици истраживати кроз стваралачки (ликовни) рад. Затим, планира теме и појмове које ученици могу да истраже сами (код куће), а према сопственим интересовањима.

#### Композиција

Када ученици сликају, наставник може да постави ликовни проблем који се односи на повезивање емоција и боја (изражавање сопственог расположења или планско коришћење боја да би се изазвале одређене емоције код посматрача). Ученици, ако желе, могу да одаберу и истраживачке теме везане за пигментну боју (на пример, по чему боје добијају називе, занимљивости о производњи боје током историје, психолошко дејство боје, боје и амбалажа производа, комбиновање боја приликом уређења просторије и утисак који комбинација оставља на посматраче...). Одабрану тему могу да истраже тако што ће истраживати податке код куће и/или кроз ликовни рад на часу. Када је реч о стилизовању облика, предлог се односи на то да ученици науче како да максимално поједноставе сложени облик, да га кроз фазе, поступно, сведу на знак. Потребно је да уоче по чему је облик препознатљив, да разликују његову битну карактеристику од мање важних детаља. Затим, да испробају неке поступке који ће им помоћи да стилизују облик (брисање детаља сложеног цртежа белом бојом, свођење сложеног облика на геометријске фигуре, општавање контуре, цртање контуре, истицање/преувеличавање карактеристичног детаља...). Могу да ураде више нацрта на мањем формату папира. Касније, када буду стварали сложеније радове (на пример, портрет) могу да примењују поступак или поступке који им највише одговарају. Потребно је и да ученици разумеју разлику између тродимензионалног објекта и илузије тродимензионалности (која се постиже на дводимензионалној подлози традиционалним техникама или у апликативном програму). Ако процени да су ученици заинтересовани, наставник може да планира и креирање илузија (опарт или друге илузије), у супротном илузије могу да се планирају за осми разред.

Предвиђено је да се о принципима компоновања више учи у осмом разреду. У седмом разреду фокус је на оригиналности. Једнако је важно да, када наставник постави ликовни проблем, ученици плански примене онај принцип или принципе компоновања о којима су учили, као и да искуствено и спонтано откривају оне о којима нису учили. Наставник повезује одабране појмове и ликовне проблеме са другим одабраним садржајима. На пример, композиција боја може да се повеже са колористичком перспективом, бојом и емоцијама, наслеђем, одабраним принципом компоновања на коме ће бити фокус (на пример, равнотежа или доминанта)... Орнамент и арабеска могу да се повежу са ритмом, наслеђем, уметничким занимањима...

Цртежи и текстуре се креирају традиционалним техникама, на часу. Мобилни уређаји могу да се користе за истраживање линија тако што ће ученици прво обликовати жичану скулптуру, затим је осветлити мобилним уређајем тако да сенка пада на папир, оловком пратити траг бачене сенке, а затим довршити апстрактни цртеж комбинованом техником.

#### Пропорције

Наставник нуди само основне податке о пропорцијама људске главе и тела, ученици уче кроз практични рад (златни пресек и ергономија могу да се помену у осмом разреду). Када обликују фигуре од меког материјала, могу и да користе жичану конструкцију. Ако приказују фигуре и предмете у простору, потребно је да обрате пажњу на однос величина више облика (на пример, људска фигура-пас-зграда или бокал-сто-јабука...) и на положај облика.

#### Перспектива

Наставник може да покаже графички приказ/приказе тродимензионалног објекта у отвореном простору и да говори о стајалишту, односно месту са кога посматрамо објекат или призор, о линији хоризонта и тачки нестајања/недогледа (прво једној). Ученици могу прво да вежбају приказивање једноставних облика (коцка, квадар, слово) у перспективи, на папиру мањег формата (могу да користе и папир на квадратиће). Међутим, треба имати у виду да се не ради о садржају из нацртне геометрије и пројектовања. Циљ је да ученици развијају визуелно мишљење и да примењују перспективу без мерења, без лењира, без помоћних линија... Најважније је да их наставник научи како да опажају. Наставник показује и очигледне примере перспективе у уметничким делима. Треба водити рачуна о томе да се учење одвија постепено. Перспектива ће се учити и у осмом разреду, па наставник не треба да покаже ученицима све врсте перспектива.

### КОМУНИКАЦИЈА



У овој целини су груписани садржаји који се односе на комуникацију – тумачење садржаја и изражавање (визуелно, вербално, писано и невербално). Ученици треба да до краја седмог разреда науче како да кратко, афирмативно и аргументовано говоре о својим радовима, радовима својих вршњака и о наслеђу, а до краја осмог разреда како да на прихватљив начин изразе критику или неслагање. Одабрани појмови/теме се повезују са одговарајућим појмовима других целина.

### Садржај уметничког дела

Теме и мотиви које су ученици постепено упознавали претходних година (пејзаж, портрет, аутопортрет, мртва природа...) могу, према процени наставника, да се систематизују пре него што се покажу примери историјских, религијских и митолошких композиција. У разговору је неопходно повезати појмове/теме са садашњим временом и искуством ученика. Ученици се, постепено, уводе у разговор о намери уметника, о значају и утицају одабраних уметника и уметничких остварења у прошлости и данас, по чев од примера из националног наслеђа. Ученици треба да разумеју и чему служе копије уметничких дела, шта је плагијат и какав је однос друштва (и закона) према плагирању, шта је оригиналност и због чега је важна. Када ученици обликују ликовне радове, фокус је на изражавању емоција, стања и/или имажинације.

### Дигитална фотографија

О фотографији и филму ће се више учити у осмом разреду, а у седмом разреду је предвиђено да се ученици кроз практични рад и мотив близак њиховом искуству постепено уводе у начин комуницирања фотографијом. Елементарне податке о организацији композиције и основну терминологију потребно је повезати са одговарајућим садржајима прве целине и обезбедити да ученици прво изграде неопходну основу да би могли да се фокусирају на комуникацију – изражавање емоција, стања, порука... и утисак који фотографија оставља на посматрача. Разговор може да почне поређењем аутопортрета урађених традиционалним техникама, процењивањем како је уметник намеравао да се представи. У практичном раду, предлог је да ученици уче како да ураде занимљив селфи примењујући основна знања о кадрирању, а без обраде у фото едиторима. Важно је и да науче како да направе избор, односно да се фокусирају на то да ли су успешно приказали оно што је договорено, уместо на то да ли су „лепо испали“. Уколико немају сви ученици фото апарате/мобилне уређаје, наставник планира рад у групи и коришћење школског фото апарата. Фотографије могу да се користе на часу за анализу, али се не излажу/објављују без дозволе ученика и родитеља/старатеља. Потребно је упозорити ученике да не фотографишу једни друге, мењају и објављују те фотографије без знања и дозволе.

### Анимација

Предложени садржаји се односе на кратко упознавање ученика са начином креирања анимираних остварења. Довољно је рећи да је креирање анимације сложено посао који подразумева планирање, продукцију и продају. У току продукције (израде) анимације припрема се књига снимања и стори борд (често и аниматик). Наставник кратко објашњава функцију стори борда и истиче да се стори борд битно разликује од стрипа који је целовито остварење (о стрипу ће се више учити у осмом разреду). Ученици могу да скицирају на часу стори борд користећи традиционалну цртачку технику. Циљ је да ученици сазнају да у креирању појединих уметничких остварења учествује више тимова који међусобно сарађују, да се рад на таквим делима унапред планира, да се идеје разрађују на различите начине и да науче како да скицирају своју замисао у форми стори борда. Они ученици који су заинтересовани за индивидуални пројекат (домаћи рад) могу да ураде и дизајн карактера (изглед и особине јунака), затим причу или синопсис који су сами осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Српског језика и књижевности), или могу да анимирају лик који су осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Информатике и рачунарства).

### Сцена

Предложени садржај се односи на обједињене уметности. Овај садржај се до сада у пракси реализовао различито. Предлог је да наставник прво покаже одабрана уметничка остварења (мултимедијално позориште, интерактивно позориште, сценски дизајн...), а затим да заједно са ученицима договори активност у којој ће сви ученици учествовати према својим афинитетима и способностима.

### Презентације

Ученици треба да почну да уче како да из текста издвоје најбитније садржаје, највише десет теза (број теза је потребно постепено смањивати). Када раде дигиталну презентацију, наставник треба да поставља јасне захтеве. На пример, да презентација нема више од седам слајдова, да су текст и слика у равнотежи, да контраст између боје подлоге и боје слова не замама очи... Затим, да су визуелне информације релевантне. Такође, потребно је разговарати о томе коме је презентација намењена и како држи пажњу публици. Потребно је водити рачуна о постепеном повећавању захтева (презентације ће се радити и у осмом разреду).

## УМЕТНОСТ ОКО НАС

У овој целини су груписани садржаји који се односе на укључивање ученика у културне и уметничке активности у заједници и на развијање позитивних ставова према наслеђу свог и других народа.

### Уметност и технологија

До краја седмог разреда ученици треба да упознају сва уметничка занимања за која се могу оспособити у средњим уметничким школама (остала занимања су предвиђена за осми разред). Ученици треба да размотре своја интересовања и могућности и да на време почну са припремањем за пријемни испит, уколико планирају да упишу уметничку школу.

Циљ разговора о новој технологији је да се ученици упознају са технологијом која се тренутно користи и да размотре на који начин технологија утиче на рад уметника. Наставник нуди минимум података, само онолико колико је потребно да се објасне основни појмови. На пример, израз „виртуелна реалност“ (VR) се односи на симулације облика и простора које су створене различитим технологијама (израз се не везује за традиционалне ликовне технике). Компјутерски генерисане слике (CGI) се користе у филму, анимираном филму, рекламама, игрицама. Апликативни програми омогућавају вајарима да за краће време обликују скулптуре, које остају као трајни записи, а не морају да се изведу у материјалу. Холограмима су слике направљене помоћу ласерске технологије. У овом тренутку, 7D облици су холограмима у реалном простору које видимо и без специјалних наочара. Јапански научници су произвели холограм који можемо и да додирнемо. Дигиталном оловком „Phree“ могуће је цртати скоро на свакој површини. Осим за фотографисање, дронави могу да се користе и за сликање. 3D штампа омогућава да се за кратко време „одштампа“ било шта: кућа, аутомобил, вештачки органи, скулптуре... Познате дизајнерске куће (Levi's, Nike, Ralph Lauren...) сарађују са великим корпорацијама које производе рачунаре и електронику, као што је Мајкрософт. Неким уметничким дисциплинама нова технологија пружа више могућности, док друге ограничава. Наставник планира како ће подстаћи ученике да развијају ставове.

### Уметност око нас

Први предлог се односи на развијање позитивних ставова према себи, другима и друштву у целини, а кроз ангажовање у ликовном раду за хуманитарне активности, у уметничким пројектима (рециклажа), у програмима у музејима, у културно-уметничким манифестацијама у свом месту. Уколико нема могућности да се ученици непосредно укључе у културно-уметнички живот заједнице, могу да смишљају и предлажу пројекте, да се повежу са музејима путем видео конференције, да користе предности дигитализованог наслеђа.

Наставник прави избор садржаја из националног наслеђа. Имајући у виду фонд часова, одабрани садржаји се могу користити као пример за ликовне проблеме који се истражују, као подстицај (мотивација) за стварање, као истраживачке теме (креирање презентација), могу се реализовати у корелацији са другим програмима, у интегрисаној тематској настави. Наставник објашњава и зашто су одабрани примери значајно наслеђе, зашто су важни за развој културног туризма и на који начин су повезани са животом ученика. Препорука је да школа у току године најмање једном реализује учење у сарадњи са установом културе, по могућности у самој установи културе. Садржаји који се односе на промоцију наслеђа и на установе за заштиту наслеђа предвиђени су за осми разред.

## III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);
- однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);
- однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);
- разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);
- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);
- вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);
- употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена рада је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издавање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чеклисте.

### ГОДИШЊИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: Ликовна култура

РАЗРЕД: Седми

НЕДЕЉНИ ФОНД: 1

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 36

ТИПОЛОГИЈА НАСТАВНИХ ЧАСОВА:

Редни број	Наставна тема	обрада	утврђивање	остали типови часа	укупно
1.	Простор и композиција	12	8	/	20
2.	Уметност око нас	6	5	/	11
3.	Комуникација	2	3	/	5

ПРВО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 12	Вежбање: 8	остали типови часова:	укупно: 20
ДРУГО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 8	Вежбање: 8	остали типови часова:	укупно: 16
СВЕГА	20	16		36

#### План рада ликовне секције

Септембар

Формирање група.

Уређење кабинета ликовне културе и ходника. Замена старих панова новим.

Октобар

Обележавање Дечје недеље. Изложба цртежа.

Такмичење Железница очима детета.

Јесењи пејсажи нашег краја.

Новембар

Обележавање Дана школе

Децембар

Такмичење карикатуриста Мали Пјер.

Обележавање Нове године.

Јануар

Светосавска свечаност, лик св. Саве.

Фебруар

Зимске игре и пејсажи.

Март

Дан жена, изложба.

Такмичење Крв живот значи.

Април

Дан планете Земље

Такмичење у цртању најлепшег ускршњег јајета. Општинско.

Мај

Дан добровољних даваоца крви, 11.мај.

Јун

Светски дан екологије, изложба фотографија

**МУЗИЧКА КУЛТУРА**

(1 час недељно, 36 часова годишње)

**Циљ** Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа

**Разред** Седми

**Годишњи фонд часова** 36

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> <li>- препозна врсту жичаних инструмента по изгледу и звуку;</li> <li>- опише начин добијања тона код жичаних инструмената;</li> <li>- повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали;</li> <li>- наведе изражајна средства музичке уметности карактеристична за период барока и класицизма</li> <li>- уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у бароку и класицизму;</li> <li>- препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила;</li> <li>- објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената;</li> <li>- разликује музичке форме барока и класицизма;</li> <li>- идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника барока и класицизма;</li> <li>- идентификује елементе музике барока и класицизма као инспирацију у музици савременог доба;</li> <li>- изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи;</li> <li>- користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет;</li> <li>- комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом;</li> <li>- учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката;</li> <li>- изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност);</li> <li>- учествује у школским приредбама и манифестацијама;</li> <li>- примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању;</li> </ul>	<p><b>ЧОВЕК И МУЗИКА</b></p>	<p>Барок Рођење опере Клаудио Монтеверди Облици вокално-инструменталне музике (ораторијум, кантата) Инструментална музика: солистичко, камерно и оркестарско музицирање Инструментални облици: свита, кончерто гросо Антонио Вивалди, Јохан Себастијан Бах и Георг Фридрих Хендл Класицизам Појам сонате и симфоније Жанрови класичне музике –опера, црквени жанрови, симфонијска, концертантна, камерна (посебно гудачки квартет), солистичка музика Јозеф Хајдн, Волфганг Амадеус Моцарт и Лудвиг ван Бетовен Развој српске црквене музике</p>
	<b>МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ</b>	<p>Жичани: трзалачки и гудачки Градитељске школе Појам симфонијског оркестра Српски народни музички инструменти</p>
	<b>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</b>	<p>Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената Слушање световне и духовне музике барока и класицизма Слушање вокалних, вокално-инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора Слушање дела традиционалне народне музике</p>
	<b>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</b>	<p>Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи Певање песама у комбинацији са покретом Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике барока, класицизма</p>

<p>- понаша се у складу са правилима музичког бонтонa у различитим музичким приликама;  - критички просуђује утицај музике на здравље;  - користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво</p>	<b>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</b>	<p>Креирање покрета уз музику коју ученици изводе  Креирање ритмичке пратње  Реконструкција музичких догађаја у стилу барока и класицизма</p>
---	---------------------------------	---

Кључни појмови садржаја: барок, ораторијум, кантата, свита, концерто гросо, класицизам, соната, симфонија, камерна музика.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утиску, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика.
- Музички инструменти.
- Слушање музике.
- Извођење музике.
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе образовног-васпитног процеса, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања информацијама и њиховог коришћења (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премодификација стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересима вањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

### *Музика у функцији здравља и музички бонтон*

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Важно је стално указивати на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и

остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

*Припрема за час* подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

### Човек и музика

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго. Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за седми разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немусичким аспектима барока и класицизма на детаљнији и специфичнији начин.

### Музички инструменти

*Музички инструменти* су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, жичане инструменте треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о жичаним инструментима (трзачким и гудачким) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

Инструменте барока и класицизма потребно је аудитивно и визуелно приказати кроз најосновније информације у оквиру предвиђеног наставног садржаја.

Карактеристичне народне инструменте, од севера до југа Србије, представити слушно и визуелно. Неопходно је наставне садржаје међусобно интегрисати – географско подручје повезати са народном песмом, игром, ношњом и обичајима обрађиваног локалитета.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података.

### Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту барока и класицизма, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав, изражајне могућности инструмената и врсте вишегласја. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика

креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

#### ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

##### **Химне**

Државна химна .  
Химна Светом Сави  
Химна школе

##### **Народне песме и игре**

Сјајна месечина мила нане (Бела Паланка) Горанине, Ћафанине  
Ваљевска подвала Уродиле жуте крушке

##### **Човек и музика**

##### **Барок**

Марк Антоан Шарпантје, *Те Деум*  
Георг Фридрих Хендл, *Алелуја*, ораторијум *Месија*  
Жан Жозеф Муре, *Рондо из Симфоније фанфара*  
Јохан Себастијан Бах, *Бранденбуршки концерт бр. 3*, финале Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga, де-мол*  
Јохан Себастијан Бах, *Токата, Це-дур*  
Јохан Себастијан Бах, *Ваздух*  
Антонио Вивалди, *Четири годишња доба* (избор) Антонио Вивалди, Арија *Agitata da due venti*  
Георг Фридрих Хендл: Арија *Lascia ch'io pianga*, опера *Риналдо*  
Георг Фридрих Хендл: Музика за ватромет Јохан Пахелбел, *Канон у Де-дуру*

##### **Класицизам**

Волфганг Амадеус Моцарт, *Мала ноћна музика*  
Волфганг Амадеус Моцарт, *Турски марш*  
Волфганг Амадеус Моцарт, *Lacrimosa* из *Реквијема*  
Волфганг Амадеус Моцарт, *Клавирски концерт бр. 21 Елвира Мадиган*, 2. став  
Лудвиг ван Бетовен, *За Елизу*  
Лудвиг ван Бетовен, *Месечева соната*, 1. став Лудвиг ван Бетовен, *V симфонија*, 1. став  
Лудвиг ван Бетовен, *IX симфонија*, 4. став, финале Франц Јозеф Хајдн, *Симфонија изненађења*  
Волфганг Амадеус Моцарт, *Арија краљице ноћи*, опера *Чаробна фрула*

##### **Композиције инспирисане музиком барока и класицизма и савремене обраде**

Томазо Албинони, *Адађо, ге-мол*  
Тони Бритен, *Химна Лиге шампиона*  
Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga, де-мол*, изводи Ванеса Ме

##### **Музички инструменти**

##### **Гудачки**

Антонио Вивалди, *Четири годишња доба* (избор)  
Антоњин Дворжак, „*Амерички квартет*” оп. 96, бр.12, Еф-дур Антоњин Дворжак, *Багателе за гудачки трио и хармонијум*,  
5. став  
Бенџамин Бритн, *Simple Symphony for String Quartet Op. 4*  
Хауард Шор, *Господар прстенова (The Shire)*  
Стив Јаблонски, тема из филма *Трансформери: The Score – Arrival To Earth*

##### **Виолина:**

Јохан Себастијан Бах: *Партита бр.3, Гавота, BWV 1006*  
Јохан Себастијан Бах: *Партита, Е-дур, Прелудијум, BWV 1006*  
Ћузепе Тартини, *Ђавољи трилер*, 3. став Франц Шуберт, *Пчела*  
Феликс Менделсон, *Виолински концерт, е-мол*, оп. 64, 3. став Николо Паганини, *Ла кампанела*, 3. став  
Џон Вилијамс, тема из филма *Шиндлерова листа*

##### **Виола:**

Јохан Кристијан Бах, *Концерт за виолу, це-мол* Јоханес Брамс, *Соната за , еф-мол*, оп. 120, бр. 1 Ребека Кларк, *Соната за виолу, Импетуозо*

##### **Виолончело:**

Јохан Себастијан Бах, *Свита за виолончело бр.1, Прелудијум*  
Лудвиг ван Бетовен, *V симфонија*, 2. став  
Енио Мориконе, тема из филма *Габриелова обоа*, изводи Јо Јо Ма

##### **Контрабас:**

Камиј Сен Санс, *Слон*  
Јохан Баптист Ванхал, *Концерт за контрабас, Де-дур*

##### **Трзачки**



**Харфа:**

Георг Фридрих Хендл, *Концерт за харфу и оркестар*

Михаил Глинка, *Варијације на Моцартову тему*

Мануел де Фаља, *Шпански плес*

Вера Миланковић, *Ноктурно*

**Гитара:**

Франциско Тарега, *Сећање на Алхамбру*

Јохан Себастијан Бах, *Бранденбуршки концерт бр. 3, Алегро*, изводи Чет Еткинс

Ерик Клептон, *Лејла*, инструментал

Волфганг Амадеус Моцарт, *Турски марш*, изводи Ингвие Малмстен

**Тамбура:**

Јаника Балаж и Тамбурашки оркестар, *Осам тамбураша*

Тамбураши, *Вратиће се роде*

Народна песма, *Саградићу шајку*, изводе Звонко Богдан и Тамбурашки оркестар Јанике Балажа

**Мандолина:**

Енио Мориконе и Нино Рота, *Тема љубави* из филма *Кум*

Лудвиг ван Бетовен, *Сонатина за мандолину и фортепиано, Це-дур*

**Лаута:**

Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga де-мол*, изводи Ванеса Ме Јохан Георг Конради, *Свита за лауту*

Душан Богдановић, *Псалм, Пасакаља и Ричеркар, на тему старе босанске песме*, изводи Един Карамазов

**Цитра:**

Антонио Вивалди, *Концерт за лауту, Де-дур* Роналд Бинге, *Елизабетанска серенада*

**Балалајка:**

Руска традиционална песма, *Каљинка*

Морис Жар, *Ларина тема* из филма *Ларина песма*

**Видео примери****Барок:**

Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga, де-мол* <https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA>

Антонио Вивалди, Арија *Agitata da due venti*, Ђеџилиа Бартоли [https://www.youtube.com/watch?v=6czLBVqo\\_zw](https://www.youtube.com/watch?v=6czLBVqo_zw)

Георг Фридрих Хендл, *Музика на води* <https://www.youtube.com/watch?v=C6dHO2F2OHc>

Хенри Пурсел, *Abdelazer* <https://www.youtube.com/watch?v=TUxhcJIOHNY>

Жан Батист Лили, арија из опере *Изис* <https://www.youtube.com/watch?v=bPnNA8yTD8E>

Франсоа Купрен, *Les Coucous Benevoles*, на харпсикорду изводи Клаудио ди Вероли <https://www.youtube.com/watch?v=xFIX2XSGCIQ>

Луи Клод Дакен, *Le Coucou* <https://www.youtube.com/watch?v=e28jSNgr4c4>

Ђироламо Фрескобалди, *L'Amoroso* – <https://www.youtube.com/watch?v=QEbuVWAbkZo> Ђироламо Фрескобалди, *Aria detta la Frescobala* <https://www.youtube.com/watch?v=InSbiGcUp34>

Барокни плес <https://www.youtube.com/watch?v=-3-N3qtiB24> Yanni, *The Storm* <https://www.youtube.com/watch?v=BNi9fO-jXx-Y>

Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga де-мол*, изводи Ванеса Ме [https://www.youtube.com/watch?v=Hg8Fa\\_EUQqY](https://www.youtube.com/watch?v=Hg8Fa_EUQqY)

**Класицизам:**

Инсерт из филма *Амадеус* [https://www.youtube.com/watch?v=-ciFTP\\_KRy4](https://www.youtube.com/watch?v=-ciFTP_KRy4)

MozART Group, *Eine Kleine World Music* <https://www.youtube.com/watch?v=fAO9LR9gZB0>

2 Cellos, *Whole Lotta Love vs. Beethoven 5th Symphony* <https://www.youtube.com/watch?v=x8yymm3DtVA>

Line Riders – *Beethoven's 5th* <https://www.youtube.com/watch?v=vcBn04IyELc>

Инсерт из филма *Coping Beethoven* <https://www.youtube.com/watch?v=qXlsrzLUq1I>

The Muppets, *Ode To Joy* <https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA>

**Гудачки инструменти:**

Виторио Монти, *Csárdás*, изводи Немања Радуловић <https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYiI>

2 CELLOS, *Thunderstruck* <https://www.youtube.com/watch?v=uT3SBzmDxGk>

Камиј Сен Санс, *Лабуд* [https://www.youtube.com/watch?v=F-Z8X2HS\\_low](https://www.youtube.com/watch?v=F-Z8X2HS_low)

Николај Римски Корсаков, *Бумбаров лет*, за два контрабаса <https://www.youtube.com/watch?v=kLvC1046t7w>

**Трзалачки инструменти:**

Ане Вансхотгорс, *A bird came flying* [https://www.youtube.com/watch?v=BBrSypv7y\\_E](https://www.youtube.com/watch?v=BBrSypv7y_E)

Петар Иљич Чајковски, каденца из балета *Лабудово језеро*

<https://www.youtube.com/watch?v=v53lusUi088>

Харолд Арлен, *Over The Rainbow*, изводи Томи Емануел

<https://www.youtube.com/watch?v=0cHeNscKZN0>

Пако де Лусиа, *Flamenco – Alegrias* [https://www.youtube.com/watch?v=jGfx\\_e4Dhk8](https://www.youtube.com/watch?v=jGfx_e4Dhk8)

Стивен Ворбек, *Palegia's Song* из филма *Мандолина капетана Корелија*, <https://www.youtube.com/watch?v=IOMmwyfPEio&t=18s>

Антонио Вивалди, *Концерт за лауту, Де-дур* <https://www.youtube.com/watch?v=hyHd4rDUd5g>

Роналд Бинге, *Елизабетанска серенада* [https://www.youtube.com/watch?v=sMOt05cG\\_mc](https://www.youtube.com/watch?v=sMOt05cG_mc)

Морис Жар, *Ларина тема из филма Ларина песма* <https://www.youtube.com/watch?v=bWh3aAodUJk>

**Савремене обраде традиционалне музике:**

Yanni, *World Dance* <https://www.youtube.com/watch?v=Fn8lod-DV4Zw>

Традиционална из Македоније, *Зајди, зајди* (извођење Тошета Проеског) <https://www.youtube.com/watch?v=vM9WWE-6YXTg>

Традиционална из Македоније, *Јовано, Јованке* <https://www.youtube.com/watch?v=beh-bnTHxcw>

**Извођење музике**

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилати и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмеравати на покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину.

**Певање**

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

**Свирање**

Узвођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализирани и солмизационо обрађени. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

*Елементи музичке писмености*

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку. Елементима који су обрађени у претходним разредима додати обраду Де-дур лествице кроз одговарајуће музичке примере.

**ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ**

**Химне**

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

**Човек и музика:**

Марк Антоан Шарпантје, *Те Деум*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Мала ноћна музика*

Лудвиг ван Бетовен, *Ода радости, IX симфонија*

**Елементи музичке писмености:**

Народна песма из Србије, *Дуње ранке*

Харолд Арлен, *Изнад дуге*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Чезња за пролећем*

Александар Јорговић, *Циц*.

Георг Фридрих Хендл, канон *Игра коло весело*

Јохан Себастијан Бах, *Радост и весеља сласт*, из кантате *О селу*

Јозеф Хајдн, *Јесење лишће* из 3. става ораторијума *Годишња доба*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Арија Папагена* из опере *Чаробна фрула*

Лудвиг ван Бетовен, *Птичја туга*

Лудвиг ван Бетовен, *Ода радости*, тема из IV става *Симфоније бр. 9*

#### **Народне песме и игре**

*Чије је оно девојче (Бурђеле)*

*Вита јела до неба*

*Врбо, врбице*

*Дум дага дум*

*Фатише коло врањске девојке*

*Ој, голубе, мој голубе*

*Ајде Јано, коло да играмо*

*Море, изгрејала, нане, сјајна месечина*

*Жубор вода жуборила*

*Пуче пушка*

*Играле се делије*

*Чај горо, лане моје, причувај ми овце*

*Ти момо, ти девојко*

Руска народна песма, *Каљинка*

#### **Староградске песме**

*Диван је кићени Срем*

*Ој, јесенске дуге ноћи*

*Пред Сенкином кућом*

*Не лудуј лело, чуће те село*

*Ти једина*

#### **Духовне песме**

*Везак је везла Дјева Марија*

*Божиху, наша радости*

Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебе појем*

*Тропар за Божих*

*Тропар Светом Сави*

*Помози нам вишињи Боже*

Корнелије Станковић, *Многаја љета*

#### **Песме из балканских ратова и Првог светског рата**

*Креће се лађа француска Тамо далеко*

#### **Канони**

Михаел Преторијус, *Живела музика*

Михаел Преторијус *Освану дан*

Георг Фридрих Хендл, *Игра коло весело* (канон) Јозеф Хајдн, *Интервали*

Лудвиг ван Бетовен, *Скала*

### **Музичко стваралаштво**

Деце музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре;
- компоновање мелодије на задати текст;
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива;
- импровизација игре/покрета на одређену музику;
- илустрацију доживљаја музике;
- израду музичких инструмената (функционалних или нефункционалних);
- музичко-истраживачки рад;
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;
- осмишљавање музичких квизова;
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација;
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

### **III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког

развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави музичке културе за исте образовне-васпитног задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада;
- израда креативних задатака на одређену тему;
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе);
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета/перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

#### **ХОР ВИШИХ РАЗРЕДА (ученици од V до VIII разреда)**

Годишњи фонд часова износи 72 часа годишње односно два пута недељно. Репертоар хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и неговање народне традиције српског и осталих народа. Ученици изводе једногласне, двогласне и у зависности од гласовних могућности и трогласне композиције. У току школске године са хором извести најмање десет композиција. Часови рада са хором трају 45 минута. Хор се припрема за културна и јавна дешавања у школи као што су Дан школе, Свети Сава и друге манифестације.

#### **ИНСТРУМЕНТАЛНИ И ВОКАЛНИ САСТАВИ**

Као додатни рад организује се часови за даровите и заинтересоване ученике у свирању на појединим инструментима.

Задачи инструменталне наставе су:

да код ученика развија музичке способности и жељу за активним музицирањем и суделовањем у школским ансамблима;

да упоредо са инструменталном наставом ученицима даје и потребна теоријска знања;

да и овом наставом подстиче код ученика њихове креативне способности и смисао за колективно музицирање.

Настава се одвија у групи од четири до пет ученика и углавном се користе хармонике, гитаре, клавир или Орфов инструментаријум. Зависно од могућности и интересовања ученика, у додатној настави се формирају мали музички састави.

Да би се реализовао програм додатног рада, користе се одговарајући уџбеници, приручници и збирке за поједине инструменте, као и дела (у оригиналном облику или прилагођена саставима ученика) домаћих и страних композитора из разних епоха, доступна извођачким могућностима ученика.

Ученици приказују своја индивидуална и групна достигнућа из додатног музичког рада на школским и другим приредбама и такмичењима. Заједно са школским хором учествују у реализацији културних и јавних дешавања у школи и ван ње.

У свакој основној школи има музички обдарене деце, чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа настава у разреду. За такву децу, која не похађају музичку или балетску школу, може се организовати додатни рад, односно укључивање ученика у разне групе или школски оркестар.

Могу се основати групе певача вокалних солиста и солиста инструменталиста са којима се увежбавају соло песме, мали комади, дуети, терцети, квартети, мали камерни инструментални састави, секција љубитеља слушања музике који ће слушати разна музичка извођења у школи или ван ње (концерте, радио и телевизијске емисије, музичке филмове и сл.). Осим секција вокалних солиста, инструменталних солиста и љубитеља слушања музике, могуће је организовати

секцију младих композитора са којима се ради индивидуално на развоју музичке креативности. Могуће је, такође, основати секцију младих етномузиколога, који ће прикупљати мало познате, или готово заборављене, песме средине у којој живе. Број и врста музичких секција, које је могуће основати у основној школи у односу на способности и интересовања ученика, одређени су само афинитетом наставника и његовим ентузијазмом.

## ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

Наставни предмет: **Музичка култура**

Разред и одељење: **VII**

Годишњи фонд часова: **36**

Недељни фонд часова: **1**

Уџбеник: Редни број теме	Назив наставне теме	Број часова		
		Обрада	Остали типови часа	Укупно
1.	Човек и музика	10	10	20
2.	Музички инструменти	4	3	7
3.	Слушање музике	Слушање музике заступљено је на свим часовима, без обзира на наставну јединицу, тему и садржај часа.		
4.	Извођење музике	4	5	9
5.	Музичко стваралаштво	Музичко стваралаштво заступљено је на свим часовима, без обзира на наставну јединицу, тему и садржај часа.		
<b>УКУПНО</b>		18	18	36
<b>СВЕГА ЧАСОВА</b>				36

### Плани рада музичке секције за школску 2020/2021

хор виших разреда од V до VIII разреда;

вокалне групе,

солисти,

инструменталне групе,

инструменталисти.

#### Септембар

Пријем нових чланова за музичку секцију (школски хор од V до VIII разреда-солисти, вокалне групе и мали музички састави, соло инструменталисти и инструменталне групе (хармоника, клавир, гитара и ритмички инструменти),

Разврставање ученика по гласовима, вокализе, рад на дисању, техничке вежбе за инструменталисте,

#### Октобар

Канони и вокализе:

припрема програма за Дан школе и

увежбавање музичког програма.

#### Новембар

Увежбавање композиција поводом Дана школе и учешће музичке секције поводом Дана школе.

#### Децембар

---

Припрема програма и увежбавање композиција за приредбу „Светом Сави“. Припрема за општинско такмичење „Златна Сирена“ (солисти, дуети, терцети и вокални састави).

Јануар

Учешће школског хора и музичке секције поводом Дана Светога Саве.

Фебруар

Учешће на такмичењу „Златна Сирена“. Редовне пробе хора и увежбавање народних песама, дечијих песама, песме националних мањина, духовне песме и слично.

Март

Музичка секција: градско такмичење „Златна сирена“.

Редовне пробе хора и увежбавање народних песама, дечијих песама, песме националних мањина, духовне песме и слично...

Април-Мај-Јун

Увежбавање пригодних песама за испраћај осмака.

Увежбавање појединих ученика који ће узети учешће на манифестацијама у оквиру стручног музичког актива Сурчин.

Систематизација градива... певање песама забавног карактера и по жељи ученика.

## ИСТОРИЈА

**Циљ** Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи

Разред **Седми**  
Годишњи фонд часова **72**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; - изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера; - уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе;	<b>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</b>	Основне одлике, хронолошки и просторни оквири периода од Индустијске револуције до завршетка Првог светског рата Историјски извори за изучавање периода од Индустијске револуције до завршетка Првог светског рата и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни)
-сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту; - наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; - препознаје основне карактеристике различитих идеологија; - анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике; - уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости; - уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву; - препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност); - анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу; - пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених слојева и група у индустријско доба; - приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена у новом веку; - уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картама	<b>ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА (до средине XIX века)</b>	Индустијска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву – јачање грађанске и појава радничке класе) Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма) Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес) Свакодневни живот и култура (промене у начину живота) Источно питање и балкански народи (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење) Живот Срба под османском и хабзбуршком влашћу Српска револуција 1804–1835 (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај) Развој модерне српске државе (аутономија Кнежевине Србије, успостава државе, оснивање образовних и културних установа) Црна Гора у доба владичанства (основна обележја државног и друштвеног уређења) Истакнуте личности: Џејмс Ват, Волтер, Катарина II, Марија Терезија, Робеспјер, Наполеон Бонапарта, вожд Карађорђе, кнез Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја Ненадовић, Петар I и Петар II Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић

<p>других епоха;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- пореди информације приказане на историјској карти са информацијама датим у другим симболичким модалитетима;</li> <li>- повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни);</li> <li>- пореди различите историјске изворе и класификује их на основу њихове сазнајне вредности;</li> <li>- анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја;</li> <li>- уочава специфичности у тумачењу одређених историјских догађаја и појава на основу поређења извора различитог порекла;</li> <li>- уочи пристрасност, пропаганду и стереотипе у садржајима историјских извора;</li> <li>- употреби податке из графикона и табела у елементарном исраживању;</li> <li>- презентује, самостално или у групи, резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе, користећи ИКТ;</li> <li>- упоређује, анализира и уочава разлике између својих и ставова других;</li> <li>- раздваја битно од небитног у историјској наративи;</li> <li>- препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва;</li> <li>- идентификује историјске споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања</li> </ul>	<p><b>ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА</b></p>	<p>Рађање модерних држава, међународни односи и кризе (револуције 1848/49 – „пролеће народа“, политичке идеје, настанак модерне Италије и Немачке, успон САД и грађански рат, борба за колоније у Африци и Азији, Персија, Индија, Кина, опадање Османског царства)</p> <p>Промене у привреди, друштву и култури (Друга индустријска револуција, људска права и слободe – право гласа, укидање робовласништва, положај деце и жена; култура, наука, образовање, свакодневни живот)</p> <p>Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика, међународно признање – Берлински конгрес; културна и просветна политика, свакодневни живот; положај Срба под хабзбуршком и османском влашћу)</p> <p>Истакнуте личности: Ђузепе Гарибалди, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, краљица Викторија, Абрахам Линколн, Карл Маркс, браћа Лимијер, Алфред Нобел, кнез Александар Карађорђевић, кнез Михаило, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александар Обреновић, књаз Никола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић, патријарх Јосиф Рајачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, Алекса Шантић</p>
	<p><b>ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА</b></p>	<p>Међународни односи и кризе (формирање савеза, сукоби око колонија, Руско-јапански рат, Мароканска криза, Анексиона криза, Либијски рат, балкански ратови)</p> <p>Култура, наука и свакодневни живот (Светска изложба у Паризу, примена научних достигнућа, положај жена)</p> <p>Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, политички живот, унутрашња и спољна политика; појава југословенства, наука, култура, свакодневни живот, положај Срба под аустроугарском и османском влашћу, Црна Гора – доношење устава, проглашење краљевине; учешће Србије и Црне Горе у балканским ратовима)</p> <p>Велики рат (узроци и повод, савезништва и фронтови, Србија и Црна Гора у рату; преломнице, ток и последице рата; аспекти рата – технологија рата, пропаганда, губици и жртве, глад и епидемије; човек у рату – живот у позадини и на фронту; живот под окупацијом и у избеглиштву; Велики рат у сећању)</p> <p>Истакнуте личности: Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири, Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд, Вилхелм II, Николај II Романов, Вудро Вилсон, краљ Петар и престолонаследник Александар Карађорђевић, Јован Цвијић, Надежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Апис</p>

**Кључни појмови садржаја:** револуција, индустријско доба, Источно питање, људска права, уставност, Сретењски устав, уставна и парламентарна монархија, република, Кнежевина Србија, Краљевина Србија, Велики рат, либерализам, национализам, социјализам, империјализам, колонијализам, расизам.



## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од четири тематске целине (ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ; ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА – до средине XIX века; ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА и ЕВРОПА СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења подразумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (про грам се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

### II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седми разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.

Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), оближење културноисторијских споменика и посете установама културе.

Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању научног, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

### ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА ЗА НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

ЦИЉ	НАСТАВНЕ ТЕМЕ	БРОЈ ЧАСОВА		
		ПО ТЕМИ	ОБРАДА	ОСТАЛИ
Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.	<b>I ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</b>	4	2	2
	<b>II ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА (до средине XIX века)</b>	20	8	12
	<b>III ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА</b>	28	12	16
	<b>IV ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА</b>	20	8	12
		<b>72</b>	<b>30</b>	<b>42</b>

### ДОДАТНА И ДОПУНСКА НАСТАВА (ИСТОРИЈА)

#### Циљ:

да ученици стекну базичну језичку и научну писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих стандарда образовних постигнућа

да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и развијање историјске свести и хуманистичко образовање ученика.

разумевање историјског простора и времена, историјских догађаја, појава и процеса, развијање националног и европског идентитета и духа толеранције код ученика.

стицање знања о прошлости људског друштва уочавање узрочно-последичних веза,

подстицање ученика на коришћење историјских извора и анализа истих, развијање критичког односа према прошлости, коришћење историјских карата и сналажење на истим.

**Задаци:**

стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе историје сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе историје буду у пуној мери реализовани да ученици разумеју историјске догађаје, појаве и процесе, улогу истакнутих личности у развоју људског друштва и да познају националну и општу историју (политичку, економску, друштвену, културну...).

**ДОДАТНА НАСТАВА**

Реализује се, за потребе такмичења из историје, са посебно надареним ученицима (напредни ниво), који се за то буду определили. Градиво обухвата наставни програм седмог разреда и анализу историјских извора.

Предвиђене наставне теме:

Основи проучавања прошлости, Европа и свет, српска држава и народ на почетку индустријског доба (до средине XIX века), Европа и свет, српска држава и народ у другој половини XIX века, Европа и свет, српска држава и народ на почетку XX

**ДОПУНСКА НАСТАВА**

Допунска настава реализоваће се према потребама ученика, ради лакшег усвајања и стицања знања (основни ниво) у току школске године. Предлажемо следеће наставне јединице: (измене су могуће у зависности од потреба ученика)

Предвиђене наставне теме:

Основи проучавања прошлости, Европа и свет, српска држава и народ на почетку индустријског доба (до средине XIX века), Европа и свет, српска држава и народ у другој половини XIX века, Европа и свет, српска држава и народ на почетку XX

**ПЛАН РАДА ИСТОРИЈСКЕ СЕКЦИЈЕ**

Циљеви (укратко):

популаризација историје као науке и мотивисање за њено учење.

проширивање знања о националној и општој историји.

развијање истраживачког духа и критичког односа према прошлости.

самостална анализа различитих историјских извора и литературе и проналажење и систематизовање стечених информација.

унапређење вештина неопходних за индивидуални и тимски рад (комуникативност, образлагање сопствених ставова, аргументовани дијалог...)

## ГЕОГРАФИЈА

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

**Циљ** Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма

**Разред** Седми

**Годишњи фонд часова** 72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
-дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове; -проналази на карти државе проучаване регије и именује их; -приказује на некој карти: континенте, океане, мора, облике разуђености обала, низије, планине, реке, језера, државе, градове; -класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију; -анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; -објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; -проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; -укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; -тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; -описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама;	<b>РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА</b>	Регионална географија, принципи регионализације Хомогеност и хетерогеност географског простора
	<b>ГЕОГРАФСКЕ РЕГИЈЕ ЕВРОПЕ</b>	Јужна Европа – културноцивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка – основне географске карактеристике Средња Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела Немачка – основне географске карактеристике Западна Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела Француска и Уједињено Краљевство – основне географске карактеристике Северна Европа – природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела Норвешка – основне географске карактеристике Источна Европа – културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела Руска Федерација – основне географске карактеристике Европска унија – пример интеграционих процеса

<p>-доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава;</p> <p>-уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија;</p> <p>-објасни формирање политичке карте света;</p> <p>-објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност;</p> <p>-доведе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко-географским одликама простора;</p> <p>-препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама;</p> <p>-анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи;</p> <p>-изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља;</p> <p>-истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; описује улогу међународних организација у свету</p>	<p><b>АЗИЈА</b></p>	<p>Географски положај, границе и величина Азије</p> <p>Природне одлике Азије</p> <p>Становништво Азије Насеља Азије Привреда Азије</p> <p>Политичка и регионална подела</p> <p>Југозападна Азија – природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела</p> <p>Јужна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела</p> <p>Југоисточна Азија – природни ресурси и економски развој, политичка подела</p> <p>Источна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела</p> <p>Централна Азија – природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво</p>
	<p><b>АФРИКА</b></p>	<p>Географски положај, границе и величина Африке</p> <p>Природне одлике Африке</p> <p>Становништво Африке Насеља Африке Привреда Африке</p> <p>Политичка и регионална подела</p> <p>Афрички Медитеран и Сахарска Африка</p> <p>Подсахарска Африка.</p>
	<p><b>СЕВЕРНА АМЕРИКА</b></p>	<p>Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке</p> <p>Природне одлике Северне Америке</p> <p>Становништво Северне Америке Насеља Северне Америке</p> <p>Привреда Северне Америке Политичка подела</p>
	<p><b>ЈУЖНА АМЕРИКА</b></p>	<p>Географски положај, границе и величина Јужне Америке</p> <p>Природне одлике Јужне Америке</p> <p>Становништво Јужне Америке Насеља Јужне Америке</p> <p>Привреда Јужне Америке Политичка подела</p>
	<p><b>АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА</b></p>	<p>Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније</p> <p>Природне одлике Аустралије</p> <p>Колонијални период и становништво Аустралије</p> <p>Насеља Аустралије</p> <p>Привреда Аустралије</p> <p>Океанија – основна географска обележја</p> <p>Политичка и регионална подела</p>
	<p><b>ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ</b></p>	<p>Основне географске одлике Антарктика – откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања</p> <p>Основне географске одлике Арктика – откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања</p>

**Кључни појмови садржаја:** регије Европе, Азија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Аустралија и Океанија, поларне области.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

### 1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се

школа налази. Полазећи од датих исхода и препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међу-предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за дате теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у осам тематских целина: *Регионална географија, Географске регије Европе, Азија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Аустралија и Океанија, Поларне области.*

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упуту ученике на самостални рад тако што ће ученици приликом обраде нове тематске целине добити задатке да обраде по једну или више репрезентативних држава. Ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографских и средстава информационо комуникационих технологија обрађивати појединачне државе света (географски положај, границе, величину, основне природно-географске и друштвено-економске одлике). До краја школске године, сви ученици ће имати регионално-географске приказе одабраних држава. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтетички карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

### Регионална географија

На првим часовима наставник ће упознати ученике са предметом и задацима проучавања, као и поделом регионалне географије, ослањајући се на њихова већ стечена географска знања из 6. разреда о појму географске регије, а са циљем разумевања комплексних односа и веза између географских објеката, појава и процеса у географској средини. У обради садржаја о регионалној географији, требало би указати на то да светско копно није једноличан или хомоген географски простор, већ да га одликује заступљеност различитих физичко-географских и друштвено-географских елемената, које га чине хетерогеним. Објаснити да се регионална географија изучава са циљем да би ученици сазнали какви су односи и везе између природе и људи, као и да би постали свесни да опстанак живота на Земљи зависи од њиховог међусобног односа. Објаснити ученицима да су принципи регионализације (физичко-географски и друштвено-географски) правила на основу којих се врши подела хетерогене Земљине површине на хомогене географске регије, као нпр. геоморфолошке, климатске, хидрографске, педолошке, биогеографске, економске (рударске, аграрне, индустријске, туристичке), урбане, културне, историјске, политичке и друге регије. На крају обраде наставне теме *Регионална географија*, указати на то да одређене регије карактерише сличан географски изглед (физиономске регије), а да друге поседују једну или неколико функција (функционалне регије).

Обраду наставних јединица о континентима вршити по Керовом систему, који подразумева следећи редослед излагања: географски положај, границе и величина, рељеф, клима, воде, живи свет, становништво, насеља, привреда, политичка и регионална подела континента. Истим редоследом анализирати и одабране државе.

При обради наставних јединица о географским регијама избећи Керов систем, јер се на тај начин непотребно, два пута понављају већ обрађени садржаји у оквиру континента (иста наставна тема). С обзиром на то да су друштвено-географски процеси знатно динамичнији од физичко-географских, као и то да утичу на различите начине на трансформацију географског простора и на укупан развој, њима је приликом обраде географских регија дат посебан значај.

У табеларном прегледу програма, у колони *Садржаји*, за сваку географску регију предложени су они географски садржаји који их чине специфичним, али то није коначни нити обавезујући попис садржаја за те географске регије.

### Географске регије Европе

Реализацијом исхода друге теме *Географске регије Европе* ученици ће стећи знања о географским целинама Европе – Јужна, Средња, Западна, Северна и Источна Европа, као и њиховим географским специфичностима и развојним карактеристикама које их издвајају у односу на суседне географске регије, политичком поделом и одабраним државама. Избегавати понављање географских садржаја из теме *Географија Европе*, који су анализирани у шестом разреду.

При одбради Јужне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине регије (нпр. колевка европске цивилизације, период географских открића, хуманизам, ренесанса...), етно-лингвистичку хетерогеност (романски, јужнословенски и изоловане групе народа), привредне одлике кроз везу са природним условима и ресурсима, са освртом на туризам (позната туристичка регија света/ краљица туризма) и политичку поделу. У оквиру Јужне Европе препоручује се обрада држава бивше СФР Југославије, Италија, Шпанија и Грчка. У оквиру Средње Европе обрадити културно цивилизацијске тековине регије (процват науке, културе и технологије захваљујући хуманизму и ренесанси, културно-уметнички правци, традиција народних фестивала, филмска индустрија и сл.), савремене демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој, урбанизацију (велики градови, агломерације, конурбације и мегалополиси) и политичку поделу. Препоручује се обрада Савезне Републике Немачке у оквиру регије. Западну Европу обрадити кроз културно-

цивилизацијске тековине регије (велика колонијална царства, индустријске револуције...), демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој (најразвијенија европска регија), урбанизацију (индустријски градови, конурбације нпр. Ран штад, Велики Лондон, Париз, Фламански дијамант...), политичку поделу, као и географска обележја Републике Француске и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске. У оквиру Северне Европе посебно анализирати везу природних ресурса (енергенти, руде, минералне сировине) са привредним развојем (специјализована индустрија, висок животни стандард становништва) и анализирати етничка обележја, политичку поделу и основне географске карактеристике Норвешке. При обради Источне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине, етничку хетерогеност (Руси, Татари, Украјинци, Белоруси, Казаси, Јермени,..), природне услове и ресурсе, привредне карактеристике и политичку поделу. Обрадити Руску Федерацију, трансконтиненталну државу, која чини највећи део Источне Европе и Северне Азије. На крају наставне теме *Географске регије Европе* објаснити значај Европске уније у свету, као пример интеграционих процеса.

За цртање тематских карата о географским регијама Европе користити неме карте, на којима се могу издвојити карактеристичне регије и њихови географски садржаји. При цртању и тумачењу тематских карата долази до изражаја самосталност у раду ученика и усавршава се вештина практичне примене географске карте у настави. Уколико постоје техничке могућности, ученици могу припремити презентације, чиме се оспособљавају да кроз визуелизацију садржаја самостално анализирају и доносе закључке о одређеним специфичностима географских регија Европе.

Кроз читавање теме важно је нагласити да се временом георегије Европе развијају и мењају функције. Важно је искористити велике могућности које географија као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Географске регије Европе би требало да буду представљене као географска прича, богата информацијама и занимљивостима, како би географске појаве и процеси били предочени јасно, детаљно и динамично.

Ученике не оптерећивати квантитативним вредностима, већ инсистирати на појаве и процесе који утичу на развој европских регија. У циљу подстицања толеранције и солидарности код ученика, указати на постајање различитих социјалних, етничких и културних група у Европи.

## Азија

На почетку наставне теме Азија обрађују општегеографске одлике овог континента, и то: географски положај, границе и величина, природне одлике, становништво, насеља, привреда и политичка и регионална подела, након чега се прелази на регионалне целине: југозападну, јужну, југоисточну, источну и централну Азију.

Приликом обраде положаја, границе и величине Азије, кључно је да се истакне да је Азија саставни део јединствене копнене целине Евроазија, да се овај континент разграничи од Европе и од Африке, да ученици увиде да се Азија простире и на северној и на јужној, као и на источној и западној Земљиној полулопти. Даље, важно је да се ученицима објасни шта значи да је Азија део Старог света и да ова знања повежу са знањима која стичу на часовима историје (Велика географска открића). Код приказивања величине Азије важно је да ученици стекну представу о односима површине и броја становника у поређењу са осталим континентима, а посебно са Европом.

Разумевање природних одлика Азије кључно је за касније схватање просторне дистрибуције становништва, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја појединих привредних грана (пољопривреде, индустрије, саобраћаја и туризма) на континенту. Као посебно значајне садржаје у овој области истичемо: настанак набраних планина и острвских архипелага, тумачење појава вулканизма и трусова у светлу теорија литосферних плоча, различите узроке постанка пустиња у југозападној, јужној и централној Азији, климатску и мозаичност живог света Азије, и др.

Приликом обраде становништва Азије пажњу би требало усмерити на разумевање просторне дистрибуције становништва, поларизованог демографског развоја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структуре становништва (групе народа, најмногљуднији народи). Адекватно коришћење статистичких извора овде је јако важно. Ученици не треба да памте податке из области демографске статистике, они треба да разумеју односе величина, без фактографског памћења података. У школама које су технички опремљене (постојање интернет прикључка, рачунара, таблет уређаја, паметних телефона), ученици треба на часовима да користе релевантне статистичке изворе, да их тумаче и сами или уз помоћ наставника представљају графиконима и тематским картама.

Насеља Азије представљају прави мозаик људских насеобина што је условљено факторима природне средине, специфичностима привреде и културно-цивилизацијског развоја. Ученицима овде треба приказати контрасте руралних насеља (нпр. у пустињама Југозападне Азије, у Индији, на Тибету, рибарска насеља у Југоисточној Азији, итд.) и вишемилонских градова, центара глобалних политичких и економских процеса (нпр. Сингапур, Токио, Шангај...). Пажњу наставника и ученика препоручујемо и специфичности процеса урбанизације (сјај Токија са једне и псеудоурбанизација у Индији, сампани у Кини, итд. са друге стране).

Привредне одлике Азије могу се обрадити на различите начине: кроз приказ територијалног размештаја привредних грана, сагледавање утицаја природних и друштвених фактора на развој привреде или кроз истраживање регионалних специфичности развоја и размештаја привреде.

У програму наставе и учења дата регионална подела Азије је препоручена. Наставници, ученици и аутори уџбеника могу Азију да поделе и на друге начине, али је важно да ученици разумеју критеријуме просторне диференцијације.

Како би се остварио принцип очигледности и знања која се стичу на часовима географије учинила трајним, наставници у обради опште и регионалногеографских садржаја треба да користе зидне географске карте, а ученици атласе и неме карте. Коришћење ових наставних средстава није само себи сврха, тачније њихова употреба не завршава се лоцирањем географских објеката на картама већ представља основу за даље тумачење каузалних и функционалних односа између проучаваних географских објеката, појава и процеса. То, на пример, значи да ученик треба да буде у стању

да пошто покаже на карти Индијски океан, Хиндустанску низију, Хималаје и Тибет закључи зашто је на Тибету хладна и сува клима.

Употреба средстава информационо-комуникационих технологија у настави (нпр. организација виртуелне шетње Забрањеним градом помоћу апликације Google Maps, коришћење програма за израду квизова за утврђивање градива, итд.) додатно ће допринети реализацији принципа очигледности и учвршћивању трајности ученичких знања.

## Африка

Приликом обраде положаја, границе и величине Африке важно је истаћи да се она пружа меридијански што за последицу има јасну диференцираност континента на природне зоне од екватора према југу и северу. Указати на границу Африке према Азији као и на припадајућа острва овом континенту.

Знања која ученици стичу изучавањем климе, хидрографије и рељефа Африке важна су за разумевање просторне дистрибуције становништва, положаја насеља, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја пољопривреде, рударства и туризма на континенту. Значајно је истаћи хидрографске карактеристике Нила, Нигера и реке Конго и језера Викторија, Њаса и Тангањика, као места значајне концентрације становништва, насеља и пољопривреде. Приликом обраде флористичких и зоогеографских карактеристика континента указати и на географске факторе ендемизма фауне Мадагаскара.

Приликом обраде наставних садржаја о становништву Африке битно је разумевање просторне дистрибуције становништва (пренасељени, густо, ретко и ненасељени простори), природног прираштаја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структуре становништва.

У оквиру политичко-географских одлика Африке посебно се треба осврнути на процесе колонизације и деколонизације као и на ефекте ових процеса у савременим економско-политичким односима афричких држава (неоколонијализам). Регионалну поделу Африке иницијално би требало посматрати кроз физичко-географску и културно-цивилизацијску поларизацију континента на Афрички Медитеран и Сахарску Африку на северу и Подсахарску Африку на југу. Поред климе као главног физичко-географског фактора други значајан фактор поларизације је Арапско-исламска цивилизација на северу и Негро-афричка цивилизација на југу. Као последица етничке и демографске хетерогености Подсахарске Африке, треба указати на одређене друштвено-политичке разлике унутар ње. Приликом обраде ове теме треба се осврнути на савремене географске проблеме Африке као што су дезертификација, екстремно високи природни прираштај, nestaшица хране, интензивне миграције ка Европи, прекомерну експлоатацију природних ресурса, итд. Обрада ових садржаја би требало да допринесе формирању ставова код ученика, према овим актуелним географским темама.

## Северна Америка

За достизање исхода у оквиру ове теме важно је указати на положај овог континента између Атлантског и Тихог океана као и на повезаност/раздвојеност са суседним континентима. Ово је посебно значајно у контексту саобраћајно-географског положаја, економске повезаности са обалама других континената. У реализацији исхода који се односе на издвајање регија, потребно је нагласити постојање две културне целине на територији Северне Америке: Англоамерике (САД и Канада) и Латинске Америке (Средња Америка) и кроз корелацију са садржајима историје објаснити значај насељавања Америка.

При обради природних одлика Северне Америке битно је указати на генезу рељефа континента и издвојити карактеристичне рељефне целине. Овде треба објаснити настанак Канадског штита, Кордиљера, Апалача, Средишњих низија и других особених целина. Познавање рељефа овог континента веома је значајно и за разумевање његове климе и распореда природних зона. У том смислу потребно је нагласити меридијанску циркулацију ваздуха и морске струје. У регионализацији простора овог континента важно је применити и физичко-географски принцип регионализације.

При обради наставне јединице становништва Северне Америке потребно је указати на етапе насељавања континента (присуство староседелца, утицај европских досељеника, тзв. претапање у једну нацију и сл.). У реализацији исхода који се односе на објашњења демографских процеса значајно је сагледати разлике у популационом развоју средњеамеричких и англоамеричких народа, последице миграције према САД и Канади, разлике у структурама становништва и слично.

За достизање исхода који се односе на разумевање процеса урбанизације препоручује се указивање на разлике у друштвено-економском развоју и културном наслеђу Англоамерике и Латинске Америке, степену урбанизације, физиономији села и градова, разликама између планског и стихијског развоја, миграцијама из села у градове, начину живота и слично.

Исходи који се односе на разумевања и објашњења економских процеса такође могу да се реализују кроз анализу диспаритета развоја између Англо и Латинске Америке. Они се могу обрадити анализом природних и друштвених фактора привредног развоја, анализом привредних сектора, посматрањем просторног размештаја делатности и сл. У остваривању исхода који се односе на утицаје човека на животну средину сврсноходно је указати на везу између експлоатације природних ресурса, квалитета живота, потрошње и утицаја на животну средину.

Исходи који се односе на регионалну поделу овог простора могу да се реализују применом различитих начина издвајања карактеристичних регија (физичко-географске или друштвено-економске регије). У погледу политичке поделе, такође је могуће препознати разлике између политичко-географске уситњености средњеамеричког простора с једне стране и постојање две популационо и територијално велике, а истовремено високоразвијене државе Англоамерике.



## Јужна Америка

За достизање исхода који се односе на дефинисање географског положаја потребно је нагласити у којим топлотним појасевима се простире Јужна Америка, затим повољност положаја између Тихог и Атлантског океана, као и велику удаљеност од осталих континената. У погледу друштвено-географске компоненте положаја важно је истаћи колонизацију, латиноамеричко наслеђе, поделу на интересне сфере између Шпаније и Португалије и сл.

Природне одлике Јужне Америке могу се систематично обрадити почев од генетских типова рељефа и редоследа постанка појединих целина. Препоручује се да се климатске одлике континента анализирају кроз утицај климатских фактора, чиме се уједно објашњавају и типови климе. На тај начин се реализују исходи о утицају климатских фактора на климу и распоред природних зона. Исход који се односи на препознавање негативних утицаја човека на животну средину може да се реализује анализом значаја и неконтролисане сече амазонских селваса.

При обради садржаја Становништво Јужне Америке потребно је истаћи културно-цивилизацијске узроке велике етничке и расне разноликости. У остваривању исхода који се односе на развој насеља Јужне Америке препорука је да се акценат стави на узроке стихијских процеса урбанизације и на последично велики јаз који постоји између развоја милионских градова с једне стране и бројних сеоских насеља у Андима, Амазонији и слично. Важно је нагласити везу између рурално-урбаних миграција и великих контраста који постоје у простору јужноамеричких градова.

Препоручује се да се привреда Јужне Америке сагледа кроз анализу утицаја природних и друштвених фактора привредног развоја. У привредној структури потребно је указати на значај делатности примарног и секундарног сектора. У објашњењу политичке поделе простора Јужне Америке битно је указати на културно-цивилизацијске узроке поделе. Достизање исхода је могуће кроз практичне активности у оквиру самосталних или групних задатака, тако да ученици сами проуче и представе одлике одабраних регионалних целина или држава.

## Аустралија и Океанија

За достизање исхода, наставник у оквиру географског положаја ученицима треба да укаже на димензије континента као и на просторни обухват Океаније (припадајућа острва Меланезији, Микронезији и Полинезији). Важно је указати на факторе географске изолованости Аустралијског континента у односу на остале континенте као и последице које се огледају у специфичним биогеографским и антропогеографским одликама. Физичко-географски садржаји треба да укажу на геотектонску еволуцију Аустралије (Пангеа, Гондвана), постанак планина као и на постанак острва Океаније (вулканска острва, атоли). Истаћи факторе који су довели до формирања пустиња, великог коралног гробена као и аутентичне аустралијске флористичке и зоогеографске области. Приликом обраде становништва Аустралије и Океаније указати на домицилно становништво (Аборицини, Маори) и придошло европско и азијско становништво. Извршити периодизацију етно-демографског развоја Аустралије и Океаније на предколонијални и колонијални период. Указати на савремене демографске процесе (природни прираштај, миграције) и насељеност континента (насељени и ненасељени простори). У политичко-географској анализи указати на процесе колонизације, деколонизације и формирања независних држава. Истаћи значај саобраћајно-географског и политичко-географског положаја острва Океаније у контексту савремених економских, политичких и војних процеса. Приликом обраде насеља Аустралије указати на природне факторе формирања савремене мреже насеља.

## Поларне области

За достизање исхода у оквиру наставне теме *Поларне области* препоручени садржај чине карактеристичне одлике ових простора. У том смислу, пажњу треба посветити специфичностима оријентације на половима (нпр. помоћу звезда, компаса, Сунца), дужини обданице и ноћи, висини Сунца над хоризонтом, односима копна и мора, историјату истраживања, садашњим истраживањима, као и међународној подели ових простора.

## III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (процењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници на почетку школске године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. У том смислу препоручује се

наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спроводи евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

## ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

ОБЛАСТ/ТЕМА		МЕСЕЦ										ОБРАДА	УТВРЂИВАЊЕ	СВЕГА	
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1	РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА	2											1	1	2
2	ЕВРОПА	7	9	7									16	17	23
3	АЗИЈА			1	9	5							10	5	15
4	АФРИКА						3	6					6	3	9
5	СЕВЕРНА АМЕРИКА							3	6				6	3	9
6	ЈУЖНА АМЕРИКА								3	4			5	2	7
7	АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА									2	2		3	1	4
8	ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ										3		2	1	3
	укупно	9	9	8	9	5	3	9	9	6	5		49	23	72

## План рада додатне наставе

ОБЛАСТ/ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
I РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА	1
II ЕВРОПА	6
III АЗИЈА	6
IV АФРИКА	6
V СЕВЕРНА АМЕРИКА	6
VI ЈУЖНА АМЕРИКА	6
VII АУСТРАЛИЈА	3
VIII ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ	2
УКУПНО	36

## План рада допунске наставе

ОБЛАСТ/ТЕМА	БРОЈ ЧАСОВА
I РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА	1
II ЕВРОПА	6
III АЗИЈА	6
IV АФРИКА	6
V СЕВЕРНА АМЕРИКА	6
VI ЈУЖНА АМЕРИКА	6
VII АУСТРАЛИЈА	3
VIII ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ	2
УКУПНО	36

## План рада секције “Млади географи”

ТЕМА/ОБЛАСТ	БРОЈ ЧАСОВА
I ЕВРОПА	6
II АЗИЈА	7
III АФРИКА	6
IV СЕВЕРНА АМЕРИКА	6
V ЈУЖНА АМЕРИКА	6
VI АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА	3
VII ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ	2
УКУПНО	36

# ФИЗИКА

(2 часа недељно, 72 сата годишње)

Назив предмета	<b>ФИЗИКА</b>
Циљ	<b>Циљ</b> учења Физике јесте да ученици стекну базичну језичку и научну писменост, оспособе се да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, образложе своје мишљење у оквиру дискусије, упознају природне појаве и основне природне законе и њихову примену у свакодневном животу, развију мотивисаност за учење и напредују ка достизању одговарајућих образовних стандарда.
Разред	<b>Седми</b>
Годишњи фонд часова	<b>72 часа</b>

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - разликује скаларне и векторске физичке величине; - користи и анализира резултате мерења различитих физичких величина и приказује их табеларно и графички; - анализира зависност брзине и пређеног пута од времена код праволинијских кретања са сталним убрзањем; - примени Њутнове законе динамике на кретање тела из окружења; - покаже од чега зависи сила трења и на основу тога процени како може променити њено деловање; - демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења; - самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента; - покаже врсте и услове равнотеже чврстих тела на примеру из окружења; - наводи примере простих машина које се користе у свакодневном животу; - прикаже како сила потиска утиче на понашање тела потопљених у течност и наведе услове пливања тела на води; - повеже појмове механички рад, енергија и снага и израчуна рад силе теже и рад силе трења; - разликује кинетичку и потенцијалну енергију тела и повеже њихове промене са извршеним радом; - демонстрира важење закона одржања енергије на примерима из окружења; - решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинematика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге, сила потиска, закони одржања ); - разликује појмове температуре и количине топлоте и прикаже различите механизме преноса топлоте са једног тела на друго; - анализира промене стања тела (димензија, запремине и агрегатног стања) приликом грејања или хлађења; - наведе методе добијања топлотне енергије и	<b>СИЛА И КРЕТАЊЕ</b>	Сила као узрок промене брзине тела Појам убрзања Успостављање везе између силе, масе тела и убрзања Други Њутнов закон Динамичко мерење силе Међусобно деловање два тела – силе акције и реакције Трећи Њутнов закон Примери Равномерно променљиво праволинијско кретање Интензитет, правац и смер брзине и убрзања Тренутна и средња брзина тела Зависност брзине и пута од времена при равномерно променљивом праволинијском кретању Графичко представљање зависности брзине тела од времена код равномерно променљивог праволинијског кретања <i>Демонстрациони огледи:</i> Илустровање инерције тела помоћу папира и тега Кретање куглице низ Галилејев жљеб Кретање тела под дејством сталне силе Мерење силе динамометром Илустровање закона акције и реакције помоћу динамометара и колица, колица са опругом и других огледа (реактивно кретање балона и пластичне боце) <i>Лабораторијске вежбе</i> 1. Одређивање сталног убрзања при кретању куглице низ жљеб 2. Провера Другог Њутновог закона помоћу покретног тела (колица) или помоћу Атвудове машине
	<b>КРЕТАЊЕ ТЕЛА ПОД ДЕЈСТВОМ СИЛЕ ТЕЖЕ. СИЛЕ ТРЕЊА</b>	Убрзање при кретању тела под дејством силе теже Галилејев оглед Слободно падање тела, бестежинско стање Хитац навише и хитац наниже Силе трења и силе отпора средине (трење мировања, клизања и котрљања) Утицај ових сила на кретање тела <i>Демонстрациони огледи:</i> - Слободно падање тела различитих облика и маса (Њутнова цев, слободан пад везаних новчића...) - Падање тела у разним срединама - Бестежинско стање тела (огледи са динамометром, с два тега и папиром између њих, са пластичном чашом која има отвор на дну и напуњена је водом) - Трење на столу, косој подлози и сл - Мерење силе трења помоћу динамометра

укаже на примере њеног рационалног коришћења		<p><i>Лабораторијске вежбе</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>Одређивање убрзања тела које слободно пада</li> <li>Одређивање коефицијента трења клизања</li> </ol>
	<b>РАВНОТЕЖА ТЕЛА</b>	<p>Деловање две силе на тело, појам резултујуће силе кроз различите примере слагања сила Разлагање сила</p> <p>Појам и врсте равнотеже тела Полука, момент силе Равнотежа полуге и њена примена</p> <p>Сила потиска у течности и гасу Архимедов закон и његова примена Пливање и тоњење тела</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Врсте равнотеже помоћу лењира или штапа</li> <li>Равнотежа полуге</li> </ul> <p>Услови пливања тела (тегови и стаклена посуда на води, Картезијански гњурац, суво грождје у минералној води, свеже јаје у води и воденом раствору соли, мандарина са кором и без коре у води, пливање коцке леда на води...)</p> <p><i>Лабораторијске вежбе</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>Одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона</li> </ol>
	<b>МЕХАНИЧКИ РАД И ЕНЕРГИЈА. СНАГА</b>	<p>Механички рад Рад силе Рад силе теже и силе трења Квалитативно увођење појма механичке енергије тела Кинетичка енергија тела Потенцијална енергија Гравитациона потенцијална енергија тела</p> <p>Веза између промене механичке енергије тела и извршеног рада Закон о одржању механичке енергије</p> <p>Снага Коефицијент корисног дејства</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <p>Илустровање рада утрошеног на савладавање силе трења при клизању тела по различитим подлогама, уз коришћење динамометра</p> <p>Коришћење потенцијалне енергије воде или енергије надуваног балона за вршење механичког рада</p> <p>Примери механичке енергије тела Закон о одржању механичке енергије (Галилејев жљеб; математичко клатно; тег са опругом)</p> <p><i>Лабораторијске вежбе</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>Одређивање рада силе под чијим дејством се тело креће по различитим подлогама</li> <li>Провера закона одржања механичке енергије помоћу колица</li> </ol>
	<b>ТОПЛОТНЕ ПОЈАВЕ</b>	<p>Честични састав супстанције: молекули и њихово хаотично кретање</p> <p>Топлотно ширење тела Појам и мерење температуре Унутрашња енергија и температура</p> <p>Количина топлоте Специфични топлотни капацитет Топлотна равнотежа</p> <p>Агрегатна стања супстанције</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Дифузија и Брауново кретање</li> <li>Ширење чврстих тела, течности и гасова (надувани балон на стакленој посуди – флаши и две посуде са хладном и топлим водом, Гравесандов прстен, издужење жице, капилара )</li> </ul> <p><i>Лабораторијске вежбе</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>Мерење температуре мешавине топле и хладне воде после успостављања топлотне равнотеже</li> </ol>

**Кључни појмови садржаја:** кретање, сила, убрзање, Њутнови закони, сила теже, трење, равнотежа тела, механички рад, енергија, снага, топлотне појве, температура.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени Стандарди образовних постигнућа ученика у основној школи.

Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у пет области предмета: *Сила и кретање, Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења, Равнотежа тела, Механички рад и енергија. Снага, Топлотне појаве.*

Обнављање дела градива из шестог разреда, које се односи на равномерно праволинијско кретање, силу као узрок промене стања тела и инертност тела, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет.

Ученици седмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма физике у следећим разредима.

Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе.

Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици седмог разреда.

### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени.

Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности.

Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд.), ученицима седмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

### II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програмски садржаји седмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике:

- *Поступност* (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.
- *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације).
- *Повезаност наставних садржаја* са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем – ситуација;
3. лабораторијским вежбама;
4. домаћим задацима;
5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, допунска настава, додатни рад...);
6. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

### *Методска упутства за предавања*

Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми.

### *Методска упутства за решавање рачунских задатака*

При решавању већине квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица).

### *Методска упутства за извођење лабораторијских вежби*

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака.

У уводном делу часа наставник:

обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила),

обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе, упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром, указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ћачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе.

### *Методска упутства за друге облике рада*

При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром на то да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање.

У оквиру израде пројеката могуће је обухватити неке од следећих тема:

- Улога физике у заштити човекове околине.
- Енергетска ефикасност.
- Климатске промене.
- Својства воде – физичка, хемијска, значај воде за живи свет.

### *Праћење рада ученика*

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз проверу његових усвојених знања, стечених путем организовања различитих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Очекивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно формулише.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика седмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године).

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, и пројеката...

У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује.

На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних исхода.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1	Сила и кретање	22	3	25
2	Кретање тела под дејством силе теже Силе трења	10	2	12
3	Равнотежа тела	10	1	11
4	Механички рад и енергија Снага	13	2	15
5	Топлотне појаве	8	1	9
Укупно		63	9	72

### ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

Редни број теме	Наслов теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1	Сила и кретање	22	3	25
2	Кретање тела под дејством силе теже Силе трења	10	2	12
3	Равнотежа тела	10	1	11
4	Механички рад и енергија Снага	13	2	15
5	Топлотне појаве	8	1	9
Укупно		63	9	72

### Допунска настава

Планиран број часова допунске наставе у току школске године : **18**

Планиран број часова недељно: **1**

**Начин реализације допунске наставе** :1 час недељно у току школске године,а према потреби ученика и индивидуализираним обликом рада или у групама са ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.

**Циљ допунске наставе** : Помоћ ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.

Садржај рада :

-усвајање и репродукција појмова код равномерно променљивог кретања

-препознаје убрзано тј. успорено кретање

-решавање једноставних рачунских задатака



- усвајање и репродукција појмова из Њутнових закона
- усвајање и репродукција утицаја гравитационе силе на кретање тела
- рачунски задаци код слободног пада
- усвајање и репродукција основних појмова код механичког рада, снаге и енергије
- израда рачунских задатака
- препознавање да се механичким радом мења температура тела
- зна да агрегатно стање зависи од температуре
- зна температуре мржњења и кључања воде

**Додатна настава**

Планиран број часова додатне наставе у току школске године : **18**

Планиран број часова недељно: **1**

**Начин реализације додатне наставе :** 1 час недељно у току школске године, а према потреби ученика и индивидуализираним обликом рада или у групама са ученицима који желе да продубе и прошире знања која обухвата програм предмета.

**Циљ додатне наставе :** Продубљивање и проширивање знања која обухвата програм предмета.

Наставне теме обухваћене додатном наставом :

- 1. сила и кретање**
- 2. кретање тела под дејством силе теже**
- 3. сила трења**
- 4. равнотежа тела**
- 5. механички рад и енергија**
- 6. топлотне појаве**

Садржај рада :

1. Решавање проблема кретања тела с константним убрзањем.
2. Графичко решавање проблема код равномерно променљивог кретања и њихова примена.
3. Равномерно променљиво кретање-средња брзина
4. Графичко решавање проблема код равномерно променљивог кретања и њихова примена.
5. Израчунавање пута код равномерно убрзаног кретања када је дат график брзине
6. Решавање задатака са општинских такмичења
7. Решавање задатака са општинских такмичења
8. Кретање тела у гравитационом пољу-сложени задаци
9. Примери за примену Њутнових закона динамике
10. Тела на стрмој равни
11. Решавање проблема везаних за слагање и разлагање сила
12. Анализа задатака са општинског такмичења
13. Принцип рада простих машина
14. Сила трења и коефицијент трења-сложени задаци
15. Видео запис или симулација на рачунару различитих облика механичког кретања под дејством силе теже
16. Равнотежа и просте машине-сложени задаци
17. Решавање проблема везаних за рад, енергију тела и законе кретања
18. Решавање тестова-сложени задаци

**Секција из наставног предмета ФИЗИКА**

	Садржај рада	Потребна средства
Септембар	-Формирање екипе за секцију за школску годину -Разрада идеја и израда плана рада	Фотокопир апарат и папир Креде, штампач

Октобар	-Рад на припреми експеримената који се могу извести у склопу секције -Прикупљање прилога и чланака са интернета који су интересантни за секцију -Израда вежби,задагака и огледа	Справе и материјал за израду експеримената -Књиге,збирке задатака
Новембар	-Израда паноа и учила који карактеришу одређене физичке законитости -Израда задатака и вежби који ће користити такмичарима на општинском такмичењу	Справе и материјал за израду експеримената -Књиге,збирке задатака
Децембар	-Рад на припреми ученика за такмичење -Вежбе и задаци	-Књиге,збирке задатака
Јануар	-Тема месеца:обновљиви извори енергије.Читање реферата ученика који су одабрани да прикупе податке са интернета Дискусија о положају наше земље у области обновљивих извора енергије	-Интернет,хамер папир,бојице,фломастери
Март	-Тема месеца:екологија и загађеност животне средине -Израда пројектних радова и есеја на ту тему -Рад на припреми ученика за такмичење -Вежбе и задаци	-Интернет,хамер папир,бојице,фломастери Књиге,збирке задатака
Април	-Дан планете Земље -Израда радова на тему „Очување планете Земље' -Рад на припреми ученика за градско такмичење из физике -Вежбе и задаци	-Бојице,хамер,интернет -Књиге,збирке задатака
мај	-Рад на припреми ученика за републичко такмичење из физике -Вежбе и задаци	-Књиге,збирке задатака
Јун	-Анализа рада секције у току школске године	

**МАТЕМАТИКА**

(4 часа недељно, 144 часа годишње)

Назив предмета **МАТЕМАТИКА**

Циљ **Циљ** учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова

Разред **Седми**Годишњи фонд **144 часа**  
часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција;</li> <li>- одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима;</li> <li>- на основу реалног проблема састави и израчуна вредност једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима;</li> <li>- одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку;</li> <li>- нацрта график функције <math>y = kx, k \in \mathbb{R} \setminus \{0\}</math>;</li> <li>- примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама;</li> <li>- примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима;</li> <li>- трансформише збир, разлику и производ полинома;</li> <li>- примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома;</li> <li>- растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закон и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата);</li> <li>- примени трансформације полинома на решавање једначина;</li> <li>- примени својства страница, углова и дијагонала многоугла;</li> <li>- израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост;</li> <li>- конструише ортоцентар и тежиште троугла;</li> <li>- примени ставове подударности при доказивању једноставнијих тврђења и у конструктивним задацима;</li> <li>- примени својства централног и периферијског угла у кругу;</li> <li>- израчуна обим и површину круга и његових делова;</li> <li>- преслика дати геометријски објекат ротацијом;</li> <li>- одређује средњу вредност, медијану и мод</li> </ul>	<b>РЕАЛНИ БРОЈЕВИ</b>	<p>Квадрат рационалног броја Решавање једначине <math>x^2 = a, a \geq 0</math>; постојање ирационалних бројева (на пример решења једначине <math>x^2 = 2</math>) Реални бројеви и бројевна права Квадратни корен, једнакост <math>\sqrt{a^2} =  a </math> Децимални запис реалног броја; приближна вредност реалног броја; апсолутна грешка Основна својства операција с реалним бројевима Функција директне пропорционалности <math>y = kx, k \in \mathbb{R} \setminus \{0\}</math> Продужена пропорција</p>
	<b>ПИТАГОРИНА ТЕОРЕМА</b>	<p>Питагорина теорема (директна и обратна) Важније примене Питагорине теореме Конструкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима <math>\sqrt{2}, \sqrt{3}, \sqrt{5}</math>, итд Растојање између две тачке у координатном систему</p>
	<b>ЦЕЛИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ</b>	<p>Први део Степен чији је изложилац природан број; степен декадне јединице чији је изложилац цео број; операције са степенима; степен производа, количника и степена Други део Алгебарски изрази Полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у сређени облик полинома) Квадрат бинома и разлика квадрата Растављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата Примене</p>
	<b>МНОГОУГАО</b>	<p>Појам многоугла Врсте многоуглова Збир углова многоугла Број дијагонала многоугла Правилни многоуглови (појам, својства, конструкције) Обим и површина многоугла Тежишна дуж троугла Ортоцентар и тежиште троугла Сложеније примене ставова подударности</p>
	<b>КРУГ</b>	<p>Централни и периферијски угао у кругу Обим круга, број <math>\pi</math> Дужина кружног лука Површина круга, кружног исечка и кружног прстена Ротација</p>
	<b>ОБРАДА ПОДАТАКА</b>	Средња вредност, медијана и мод

**Кључни појмови садржаја:** реални број, степен, квадратни корен, Питагорина теорема, полином, многоугао, ортоцентар и тежиште, круг, број  $\pi$ , ротација и средња вредност.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања. Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

### Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

- Реални бројеви (21; 8 + 13)
- Питагорина теорема (19; 6 + 13)
- Цели алгебарски изрази (48; 19 + 29)
- Многоугао (21; 9 + 12)
- Круг (18; 7 + 11)
- Обрада података (5)

У програму је садржај теме Цели алгебарски изрази подељен на два дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

1. Реални бројеви;
2. Питагорина теорема;
3. Цели алгебарски изрази – први део;
4. Многоугао;
5. Цели алгебарски изрази – други део;
6. Круг;
7. Обрада података.

Предложена подела теме и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела.

**Напомена:** За обнављање градива, иницијални тест и анализу резултата иницијалног теста, планирана су 4 часа, а за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће

искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

**Реални бројеви** – Увести појам квадрата рационалног броја  $p/q$  и илустровати га површином квадрата чија је страница управо  $p/q$ , на основу чега ученици треба да закључе да је квадрат произвољног рационалног броја ненегативан број.

При израчунавању квадрата рационалних бројева равноправан статус треба дати квадрирању бројева у запису  $p/q$  и у децималном запису.

Код решавања једначина облика  $x^2 = a$ , ученици уз наставникову помоћ изводе следеће закључке: дата једначина се може свести на једначину  $x^2 = a = b^2$  и може имати једно ( $a = 0$ ) или два решења ( $a > 0$ ), али може бити и без решења ( $a < 0$ ). Приликом увођења ознаке за квадратни корен нагласити разлику између, на пример, вредности  $\sqrt{4}$  и решења једначине  $x^2 = 4$ .

У даљем раду показати да неке једначине облика  $x^2 = a$  (на пример  $x^2 = 2$ ) немају решења у скупу рационалних бројева, тј. да се у скупу рационалних мерних бројева не може израчунати мерни број странице квадрата чија је површина 2 (не инсистирати да ученици репродукују одговарајући доказ). На тај начин мотивисати увођење ирационалних бројева, јер из претходног следи да осим рационалних бројева треба имати на располагању и неке друге бројеве (на пример оне чији квадратни корен није рационалан број). Тада се уводи скуп реалних бројева као унија два дисјунктна скупа – скупа рационалних и скупа ирационалних бројева. Сада је природно и да се „рационална“ права прошири у реалну праву и покаже како на таквој реалној правој постоје рационалне и ирационалне тачке. Нагласити, међутим, да скуп (позитивних) ирационалних бројева, осим квадратних корена рационалних бројева, садржи и многе друге елементе, од којих ће неки бити поменути касније (рецимо број  $\pi$ ).

На конкретним примерима ученици треба да уоче да сваки рационалан број има коначну или бесконачну периодичну децималну репрезентацију, а ирационални бројеви бесконачну непериодичну репрезентацију и обратно (ове чињенице не треба доказивати у општем случају). При израчунавању вредности корена и рачунања са коренима, када су њихове вредности ирационални бројеви, користити калкулатор или расположиве софтвере.

За све реалне бројеве без обзира да ли имају коначну или бесконачну децималну репрезентацију увести појам приближне вредности и појам апсолутне грешке. Правила заокруживања реалних бројева увести на следећи начин: на конкретним примерима, посматрањем могућих граница (интервала) у зависности од прецизности, ученици бирају приближне вредности тако да се при заокруживању бира вредност са мањом апсолутном грешком, након чега се формулишу правила.

Основна својства операција сабирања и множења реалних бројева посматрати и анализирати у поређењу с одговарајућим својствима у скупу рационалних бројева. Основна својства операције кореновања у  $R^+$  треба такође реализовати на примерима при чему се посебно третирају збир, разлика, производ и количник корена и њихови односи са кореном збира, разлике, производа и количника. При том посебну пажњу обратити на једнакост  $\sqrt{a^2} = |a|$  и њено тумачење.

У оквиру ове теме се обрађује и функција директне пропорционалности  $y = kx$  коју треба увести на конкретним примерима блиским искуству ученика (раст дужине пута са временом путовања при константној брзини, смањење водостаја реке ако је дневни пад протока константан ...). У почетним примерима ученици цртају тачкасти график којим се приказује функција за дискретне вредности променљиве, након чега се долази до конструкције графичког приказа у координатном систему. Тематску јединицу продужена пропорција треба, такође, реализовати на конкретним примерима (подела дате суме у датој размери, одређивање угла троугла ако је дат њихов однос, присуство метала у легурама ...). Посебну пажњу поклонити вези продужене пропорције са класичном двојном пропорцијом.

**Питагорина теорема** – Питагорина теорема је од великог значаја за даље математичко образовање и потребно је пажљиво методички и дидактички обрадити. Као мотивација за тему могу се користити историјски подаци најпре о потреби човека за употребом и конструкцијом правоуглих троуглова током изградње различитих објеката у укупном напретку цивилизације, а чије је законитости Питагора уочио и математички уобличио и формулисао. На примеру египатског троугла експериментом са конопцем, цртежом или симулацијом на неком од динамичких софтвера упознати ученике са теоремом, а затим је и исказати и дати комплетан доказ. Потребно је да ученици схвате концепт Питагорине теореме, а не да напамет науче исказ. У том циљу током вежбања инсистирати на различитим ознакама катета и хипотенузе, као и различитим положајима самог правоуглог троугла, како би се ученици оспособили да Питагорину теорему користе касније у образовању у различитим задацима из планиметрије, стереометрије и тригонометрије. Упознати ученике са карактеристичним Питагориним тројкама кроз примере и напоменути да таквих тројки има бесконачно много. Формулисати обрат Питагорине теореме и применити га у задацима.

У другом делу теме пажњу је потребно усмерити на примену Питагорине теореме на конструкције дужи чији је мерни број дужине ирационалан број и примену на квадрат, правоугаоник, једнакокраки и једнакостранични троугао, ромб и правоугли и једнакокраки трапез. Ученици треба да примењују Питагорину теорему и на једнакокрако правоугли троугао, правоугли троугао са углом од  $30^\circ$  и одређивање растојања двеју тачака у координатном систему.

Уколико наставник има техничких могућности у учионици, након усвајања Питагорине теореме на традиционалан начин, део ове теме може обрадити коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера који ученицима може још очигледније дочарати Питагорину теорему и примену теореме у различитим геометријским задацима и проблемима из свакодневног живота.

**Цели алгебарски изрази** – У првом делу ове теме уводи се појам степена променљиве природним бројем и изводе се основна својства те операције (множење и дељење степена једнаких основа, степеновање степена, као и правила за

степен производа и количника). Ученици треба у потпуности да овладају одговарајућим трансформацијама да би, између осталог, били припремљени за упознавање са операцијама са полиномима које следе. Такође, уводи се појам степена са изложоцем који је нула или негативан цео број, али само у случају основе која је декадна јединица. Примери обухватају краће записивање врло малих рационалних бројева (примене у физици), као и канонско представљање рационалних бројева у децималном запису.

Други део теме обухвата операције с целим алгебарским изразима (полиномима). Најпре се уводи појам полинома и увежбава израчунавање вредности таквог израза за конкретне вредности променљивих који у њему учествују. Затим се дефинишу основне операције са полиномима (сабирање, одузимање и множење) и увежбава довођење полинома на сређени облик. Притом се, по потреби, користи дистрибутивни закон (у облику  $(a + b)(x + y) = ax + ay + bx + by$ ) и формула за квадрат бинома (у облику  $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ ).

У наставку ове теме ученици треба да, на погодним примерима, уоче потребу растављања полинома на чиниоце (посебно у циљу решавања једначина). Затим треба увежбати то растављање коришћењем претходно наведених формула (али сада записаних у облику  $ax + ay + bx + by = (a + b)(x + y)$ , односно  $a^2 + 2ab + b^2 = (a + b)^2$ ), као и формуле за разлику квадрата. Примере растављања тзв. непотпуно квадратног тринома обрађивати само на додатној настави. Сем поменуте примене на решавање једначина (на пример, облика  $ax^2 + bx = 0$  и  $x^2 - c^2 = 0$ ), овде се могу приказати примери решавања геометријских проблема за које је потребно познавање операција са полиномима.

**Многоугао** – Многоугао увести као део равни ограничен многоугаоном линијом. Нагласити разлику између конвексних и неконвексних многоуглова, али даља разматрања ограничити само на конвексне многоуглове. Ученике треба наводити да уоче зависност броја дијагонала, као и зависност збира унутрашњих углова од броја темена многоугла. Приликом увођења правилних многоуглова, ученици треба да уоче да постоје многоуглови који нису правилни иако су све њихове стране једнаке, као и да постоје многоуглови који нису правилни иако су сви њихови углови једнаки. Посебно истаћи осну симетричност правилног многоугла и број оса симетрије, као и чињенице да се око правилног многоугла може описати круг и да се у њега може уписати круг. Из одговарајућих формула за једнакостранични троугао, ученици, уз помоћ наставника ако је потребно, изводе формуле којима се у правилном шестоуглу успостављају везе између стране, дужине дијагонале, краће дијагонале, полупречника уписаног и описаног круга.

Кроз разноврсне примере и задатке (који се односе на троуглове, четвороуглове и правилне многоуглове) истицати примену ставова подударности троуглова и поступно развијати код ученика вештину доказивања. Доказати најважније особине троуглова и паралелограма. Увести појмове ортоцентар, тежишна дуж и тежиште троугла, и навести њихове особине. Примену ставова подударности и њихових последица проширити и на конструктивне задатке. Истаћи разлику између цртања и конструкције. Посебно треба издвојити 1) конструкције троуглова које поред датих страна/углова одређује и једна висина, односно тежишна дуж; 2) конструкције паралелограма и трапеза које поред датих страна/углова одређује и висина; 3) конструкције делтоида; 4) конструкције правилних многоуглова са 3, 4, 6, 8 или 12 темена које одређује страна, односно полупречник описаног/уписаног круга. На примерима илустровати ситуације када конструктивни задатак има више решења или нема решења, али не инсистирати на оваквим задацима. Израчунавање обима и површине многоугла илустровати разноврсним примерима и задацима.

Приликом израчунавања површине користити разлагање многоуглова на троуглове и четвороуглове. Посебну пажњу посветити израчунавању површине правилног шестоугла. Важно је укључити и одређени број практичних примена рачунања површина.

**Круг** – Полазећи од раније стечених знања и дефиниција кружне линије и кружне површи, треба размотрити могуће положаје и односе круга и праве, а такође и два круга у равни. Ученике треба подсетити на дефиниције тангенте и тетиве круга и искористити Питагорину терему за успостављање везе између полупречника круга, тетиве и централног одстојања тетиве. Централне теме су увођење појмова централног и периферијског угла, уочавање и доказивање тврђења о њиховом међусобном односу, као и одређивање обима и површине круга. Ученици би требало да експериментално утврде сталност односа обима и пречника кружнице. Када се уведе број  $\pi$ , ученике треба информативно упознати са његовом ирационалном природом. После обраде обима и површине круга, треба извести формуле за дужину кружног лука, површину кружног исечка и кружног прстена. У практичним израчунавањима користити приближну вредност 3,14 али повремено радити и са проценама 3,142; 22/7; 3,1.

У оквиру дела теме који се односи на ротацију, треба се ограничити на ротације једноставнијих фигура око задате тачке и за задати угао. Објаснити ученицима позитиван и негативан смер ротације и урадити неколико примера ротације у координатној систему. Важно је да ученици уоче да се дужине дужи и величине углова не мењају при ротацији.

**Обрада података** – Ову тему реализовати као пројектни задатак. Циљ пројектног задатка је да ученици овладају појмовима средња вредност, медијана и мод и истовремено се увере у применљивост обраде података у свакодневној пракси. Препорука је да се пројектни задатак реализује на конкретним примерима и предлог је да у седмом разреду то буде прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме се могу одабрати из животног окружења и њихов садржај би требало да буде близак узрасту ученика (на пример: коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих ...). узрасту ученика (на пример: коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих ...). Предлог је да се пет расположивих часова реализује по следећем плану:

РЕДНИ БРОЈ ЧАСА	САДРЖАЈ РАДА	АКТИВНОСТИ НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА
1	- Избор теме истраживања - Конструкција анкетних питања	Наставник објашњава пројектни задатак, а ученици предлажу теме за истраживање и 5–6 анкетних питања
2	- Упутство за анкетирање - Спровођење истраживања анкетирањем	Сваки ученик добија по 4–5 анкетних листића
3	- Обнављање и доградња појмова: узорак, нумеричка и процентуална расподела, графички приказ - Увођење нових појмова: средња вредност, медијана и мод	На једном (нумерички потпуно припремљеном) примеру се илуструју сви наведени – познати и нови појмови
4	- Подела ученика на групе - Упућивање у начин обраде података добијених анкетирањем - Обрада резултата анкете	Формирају се нехомогене истраживачке групе Свака група обрађује једно питање за које је задужена (може се користити и Excel) и припрема презентацију резултата
5	- Презентација резултата анкете	Групе приказују резултате свог истраживања (таблични приказ резултата обраде питања из анкете, процентуалну расподелу, графички приказ, израчунавање средње вредности, медијане и мода), тумаче добијене резултате и изводе закључке

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

### ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: 7

Недељни фонд часова: 4

Годишњи фонд часова: 144

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕСЕЦ										ОБРАД А	УТВРЂИВА ЊЕ	СВЕГ А
	IX	X	XI	I	II	III	IV	V	VI	VII			
1. Реални бројеви	1 8	4									8	12	22
2. Питагори на теорема		1 3	1 1								9	13	24
3. Цели алгебарски изрази (први део)			5	14							7	12	19
4. Многоугао				4	1 2	7	1				9	13	24
5. Цели алгебарски изрази (други део)							1 7	1 4			9	20	31

6.	Круг							4	$\frac{1}{2}$	1	7	9	17	
7.	Обрада података									7	2	4	7	
УКУПНО		<b>18</b>	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{6}$	<b>18</b>	$\frac{1}{2}$	7	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{2}$	<b>8</b>	<b>51</b>	<b>83</b>	<b>144</b>

*ДОПУНСКА НАСТАВА*

Разред: седми

Назив наставне теме (број планираних часова):

Реални бројеви (6), Питагорина теорема (6), Цели алгебарски изрази (14), Многоугао (6), Круг (2),

Обрада података (2)

Укупно (36)

*ДОДАТНА НАСТАВА*

Разред: седми

Назив наставне теме (број планираних часова):

Реални бројеви (4), Питагорина теорема (4), Цели алгебарски изрази (12), Многоугао (6), Круг (2),

Обрада података (2), Такмичења (6)

Укупно (36)

*Математичка секција*

Разред: седми

Наставна тема (број часова):

Историја математике (4), Познати математичари (4), Задачи са такмичења (6), Израда пројеката и паноа (6),

Математичке игре и квизови (6), Примена ИКТа у настави математике (4), Фестивали, сајмови (6)

Укупно (36)



## БИОЛОГИЈА

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Назив предмета **БИОЛОГИЈА**

Циљ Циљ учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса и живих бића у интеракцији са животном средином, разуме значај биолошке разноврсности и потребу за одрживим развојем и развије одговоран однос према себи и природи

Разред **Седми**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> <li>-прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења;</li> <li>- упореди бесполно и полно размножавање;</li> <li>- идентификује разлике између митозе и мејозе на основну промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији;</li> <li>- одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији;</li> <li>- шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу;</li> <li>- одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених и анализираних информација о његовој грађи;</li> <li>- упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе;</li> <li>- користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива;</li> <li>- разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомних кључева;</li> <li>- повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста – фосила;</li> <li>- идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима;</li> <li>- илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције;</li> <li>- упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима;</li> <li>- повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама</li> </ul>	<p><b>НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА</b></p>	<p>Улога и значај једра у метаболизму ћелије Деоба ћелије (хромозоми, настајање телесних и полних ћелија) ДНК и појам гена (алел, генотип, фенотип) Прво Менделово правило, крвне групе, трансфузија и трансплантација Наслеђивање пола Наследне болести Животни циклуси биљака и животиња Смена генерација Једнополни и двополни организми Значај и улога полног размножавања</p>
	<p><b>ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА</b></p>	<p>Основни принципи организације живих бића Појам симетрије – типични примери код једноћелијских и вишећелијских организама; биолошки значај Симетрија, цефализација и сегментација код животиња Присуство/одсуство биљних органа, (симетрија и сегментација код биљака) Ћелије са специфичном функцијом: мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице Грађа и улога ткива, органа, органских система и значај за функционисање организма Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња – сличности и разлике у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима</p>
	<p><b>ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА</b></p>	<p>Основни принципи систематике (Карл Лине, биномна номенклатура) Приказ разноврсности живота кроз основне систематске категорије до нивоа кола и класе Докази еволуције, фосили и тумачење филогенетских низова (предачке и потомачке форме, прелазни фосили)</p>

које га насељавају; - анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције; - идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране; - предложи акције заштите биодиверзитета и учествује у њима; - анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; - идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија, булимича); - планира време за рад, одмор и рекреацију; доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; - аргументује предности вакцинације; - примени поступке збрињавања лакших облика крварења; - расправља о различитости међу људима са аспекта генетичке варијабилности, толеранције и прихватања различитости	<b>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</b>	Састав и структура популација Популациона динамика (природни прираштај и миграције) Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције (адаптације) Мреже исхране Животне области Конвергенција и дивергенција животних форми Заштита природе Заштита биодиверзитета
--	---------------------------	--

Годишњи фонд часова **72 часа**

	<b>ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ</b>	Примери наследних болести Особине и грађа вируса Болести изазване вирусима Имунитет, вакцине Пулс и крвни притисак Прва помоћ: повреде крвних судова (практичан рад) Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница; тровање храном Промене у адолесценцији Здрави стилови живота (сан, кондиција, итд) Последице болести зависности – наркоманија
--	------------------------	--

**Кључни појмови садржаја:** правила наслеђивања особина, принципи грађе и функције, систематика, докази еволуције, структура популације, адаптације, мреже исхране, вируси, уравнотежена исхрана, прва помоћ, адолесценција, животне области, заштита биодиверзитета.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм Биологије за седми разред је део спиралног програма Биологије за основну школу и оријентисан је на достизање исхода.

Спирални програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација – знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходним разредима и знањем стеченим неформалним образовањем, уз постепено подизање захтева. На тај начин се знања постепено проширују и продубљују, односно граде.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију и друге предмете. Исходи се односе на пет области предмета: *наслеђивање и еволуција, јединство грађе и функције као основа живота, порекло и разноврсност живота, живот у екосистему и човек и здравље*. (Исходи зашесту област *посматрање, мерење и експеримент* у биологији су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.)

Достизање исхода води развоју предметних, свих кључних и општих међупредметних компетенција и остваривању образовних стандарда. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За изразу исхода коришћена је Блумова таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене као минимуму.

Важна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је да је настава усмерена на учење у школи. Ученик треба да учи:

*смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;

*проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

*дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

*критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

*кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података

/малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима, уважавање и прихватање различитости. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова, блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације као нпр. <https://phet.colorado.edu/sr/> и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали, нпр. [www.cpn.rs](http://www.cpn.rs), [www.scientix.eu](http://www.scientix.eu), [www.go-lab-project.eu](http://www.go-lab-project.eu), [www.scienceinschool.org](http://www.scienceinschool.org), [www.science-on-stage.eu](http://www.science-on-stage.eu) и други).

Током рада ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) и опрему за теренски рад у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице за лек...). Табеларно и графично приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета Информатика и рачунарство и Техника и технологија.

У настави оријентисаној на постизање исхода користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

### Област: Наслеђивање и еволуција

У остваривању исхода увиђа везу између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији, треба повезати знања ученика о појмовима гена и ДНК и њиховом положају у ћелији прокариота и еукариота. У овом разреду треба увести појам хромозома, (од чега се састоје, како изгледају у деоби и ван ње, улога хромозома у контроли

метаболизма ћелије, при чему је појам метаболизма познат из претходног разреда). На примеру људског кариограма, објаснити парове хромозома и да хромозоми једног пара се називају хомологни хромозоми (навести њихово порекло – од оца и мајке). Последњи пар хромозома на кариограму чине полни хромозоми и да су код жена исти а код мушкараца различити. Остали хромозоми, осим полних, се називају телесни.

У остваривању исхода *идентификује разлике митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији* је најприкладније користити моделе деоба које ученици могу самостално да направе (<https://www.youtube.com/watch?v=SdZfa5HyEU8>). На основу модела ученик може да опише ток сваке деобе, да их упореди и да направи табелу разлика митозе и мејозе (расподела наследног материјала, генетичка различитост и број ћелија које настају по завршетку деобе). Приликом описа ћелијских деоба не треба наводити имена појединачних фаза у деобама, већ је потребно фокусирати се на сам процес и његов резултат. Модел може да прикаже чак и комбиновање хромозома на почетку мејозе (што је важно за разумевање стварања разноврсних комбинација гена код потомака као извора варијабилности), што је суштински значај мејозе (и полног размножавања).

У остваривању исхода *разматра предности и недостатке бесполог у односу на полно размножавање*, важно је надовезати садржај о размножавању на садржај који се односи на ћелијске деобе. Бесполоно размножавање треба повезати са митозом и настанком идентичних ћелија, због чега су и потомци генетички идентични свом једином родитељу. Потребно је дати примере бесполог размножавања код биљака и животиња. Полно размножавање треба повезати са мејозом, деобом у којој настају гамети, чијим спајањем ће се гени родитеља искомбиновати, у јединствену комбинацију коју свака јединка (настала полним размножавањем) носи. Ученици би требало да на примерима уоче предности и недостатке бесполог размножавања. На пример, у случају гајења биљних култура је боље да нема варијација, јер се гаје на одређеним местима за која биљке морају бити добро адаптиране, али у случају промене услова средине све јединке би биле елиминисане. Варијабилност која се постиже полним размножавањем, треба повезати са еволуционим механизмом – природном селекцијом и са еволуционим предностима које има популација организама која је генетички разноврсна, у смислу већег потенцијала за адаптирање на промене у животној средини. То се може односити, на пример, на отпорност према новим болестима.

У остваривању исхода *прикупља и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења* треба се надовезати на процес настајања гамета у мејози, чиме се количина наследног материјала преполови, а оплођењем се поново успоставља диплоидност код организама. Ток развића вишећелијских организама треба објаснити на моделу човека, а ученици самосталним истраживањем треба да дођу до података о животним циклусима животиња из непосредног окружења или да анализирају податке сакупљене на интернету (веза са области *Јединство грађе и функције као основа живота*).

У остваривању исхода *шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу* потребно је објаснити појам генског алела и дати примере на особинама које се алтернативно испољавају у којима су алели или доминантни или рецесивни (слободна ушна ресица, способност кружног савијања језика). Објаснити појам генотипа кроз постојање два алела за један ген (генски локус) на хомологним хромозомима (један наслеђен од маме, други од тате), а фенотипа на видљивим особинама организама.

Треба дати шему наслеђивања неке особине (светле очи/тамне очи) у једној генерацији и на њој објаснити Менделово правило (Правило растављања и слободног комбиновања на једном генском локусу). За анализу резултата користити знања о пропорцијама из математике. Сличном шемом се може приказати и наслеђивање пола, кроз комбинацију полних хромозома који се налазе у јајној ћелији и сперматозоиду приликом оплођења.

Као примере промена стања организма или наследних болести могу се навести болести које зависе: само од наслеђених гена (срасли прсти, једна врста патуљастог раста), од наслеђених гена и начина живота (дијабетес), оне које су везане за полне хромозоме (хемофилија), болести које су одређене већим бројем гена и такође зависне од начина живота (шизофренија), или су последица промене у броју хромозома (Даунов синдром).

Препоручен број часова је 8, по 3 за обраду и утврђивање и 2 за вежбе.

### **Област: Јединство грађе и функције као основа живота**

За достизање исхода: *одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених информација о његовој грађи, пореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе, користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива*, акценат треба да буде на ученичком истраживању основних принципа организације живих бића и значају ткива, органа и органских система и за функционисање организма. Симетричност тела треба обрадити као особину која се јавља у свим групама живих организама (једноћелијских и вишећелијских), са типичним примерима радијалне (зрачне), билатералне (двобочне) симетрије, и асимерије. Код обраде симетрије/асиметрије једноћелијских организама користити примере познатих врста које су обрађиване у претходним разредима. Посебну пажњу треба обратити на појаву симетрије/асиметрије код биљака (симетрија цвета, листа...), као и на облике симетрије код животиња, како би се разумео значај симетрије тела за живот у воденој и копненој средини. Цефализацију код животиња (овај стручни појам не треба користити) би требало описати као груписање главних органа за пријем и спровођење информација у предњем делу тела, јер овај део тела први ступа у контакт са спољашњом средином (краћи пут/бржа реакција). Сегментираност тела треба објаснити на типичним, методски одабраним примерима биљака и животиња, са нагласком на биолошки значај појве сегментације за живот у воденој и копненој средини. Важно је да ученик кроз вежбање на различитим примерима што више самостално успоставља везу између типа симетрије и начина живота (брзина, покретљивост...) одређене јединке у датим условима спољашње средине. Тип симетрије, присуство/одсуство цефализације, као и присуство/тип сегментације треба такође користити и као важан критеријум за разврставање организама применом дихотомних кључева у оквиру области *Порекло*

и разноврсност живог света. Појам телесне дупље, као и (ембрионалних) телесних слојева не треба помињати, јер ученици немају довољно знања о развићу на овом узрасту. Код обраде ткива треба се бавити морфологијом (изгледом) појединих типова ћелија и њихове улоге, док ће њихова детаљнија унутрашња грађа бити обрађивана у наредном разреду. Такође, у оквиру одговарајућих наставних јединица, треба обрадити и ћелије са специфичним функцијама, нпр. мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице и др. За изучавање грађе ћелија и ткива треба користити школски микроскоп. У складу са могућностима, потребно је фаворизовати индивидуални ангажман ученика у изради микроскопских препарата и микроскопирању.

Главне групе једноћелијских еукариотских организама треба

обрадити кроз упоредни преглед грађе и сличности/разлике основних животних функција код једноћелијске алге, амебе, бичара, трепљара. Не ићи у детаљније систематске поделе у оквиру групе Протиста.

Паралелно са компаративним прегледом грађе на методски одабраним представницима који су познати ученицима из ранијег образовања или непосредног окружења, треба обрадити и сличности и разлике у грађи и обављању основних животних процеса главних група биљака, гљива и животиња. Сличности и разлике у грађи ткива и органа значајних за обављање основних вегетативних процеса (исхране, дисања и излучивања) биљака обрадити паралелно, тј. компаративним прегледом грађе методски одабраних представника (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скривеносеменица). При обради теме транспорта воде и супстанци кроз биљку, обрадити и појам ћелија затварачица, као пример ћелија са специфичном функцијом у биљци. Сличности и разлике у грађи репродуктивних органа и размножавању биљака такође обрадити на методски одабраним представницима (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скривеносеменица) и повезати са значајем и улогом полног размножавања код биљака (исходи из области *Наслеђивање и еволуција*). Овде се може обрадити и тема животни циклуси биљака (такође из области *Наслеђивање и еволуција*), без улажења у детаље смене генерација сваке појединачне групе биљака. Потребно је ставити акценат на биолошки значај разноврсности цвета и цвасти у функцији размножавања (без детаљнијег улажења у типове цвасти): једнополни и двополни цветови и цвасти, симетрија, боја, мирис, нектар, анатомија цвета у функцији опрашивања итд. Раст биљака (нагласити да је заснован на митотичким деобама, које су обрађиване у оквиру области *Наслеђивање и еволуција*) треба обрадити на примерима код вишећелијске алге, зељасте и дрвенасте биљке). Изучавање покретљивости (покрета) биљака, као једне од заједничких особина живих бића по могућности обрадити кроз огледе, наслањајући се на већ познате примере помињане у претходним разредима у оквиру обраде међусобних утицаја живих бића и животне средине, или на новим примерима из сопственог окружења.

Компаративни преглед грађе и функције животиња треба реализовати кроз обраду на методски одабраним представницима, који су од раније били познати ученицима: 1) Заштита тела (кроз упоредни преглед грађе и функције телесног покривача (интегумент, кожа) на методски одабраним представницима главних група животиња. Овде се могу обрадити и неке ћелије са специфичном функцијом, нпр. жарне ћелије. 2) Потпора и покретљивост упоредни преглед телесних структура које обезбеђују потпору и покретљивост главних група животиња на методски одабраним представницима. Обрадити спољашњи и унутрашњи скелет животиња. Поменути да код животиња (нарочито оних без присуства чврстог скелета) и течност у телу може играти улогу скелета (хидроскелет). Обрадити мишићне ћелије као ћелије са специфичном функцијом, које својим радом делују на скелет, односно заједно са скелетом омогућавају покретљивост појединих делова тела/ целог организма. 3) Пријем дражи и реаговање на дражи обрадити на посебним часовима, кроз упоредни преглед главних чула и упоредни преглед нервног система на методски одабраним представницима главних група животиња. При обради нервног система треба обрадити ћелије са специфичном грађом и функцијом – нервне ћелије, које омогућавају реаговање на дражи из спољашње и унутрашње средине. Такође, ученицима скренути пажњу да се код већине група животиња врши груписање нервних ћелија у појединим деловима тела (ганглије, мозак – повезати са предностима оваквог груписања и са цефализацијом), док се ређе појединачне нервне ћелије повезују у мреже (нпр. код медузе, што има везе са симетријом). 4) Обезбеђивање енергије за организам – врши се захваљујући исхрани и дисању. Иако се, због обимности, исхрана и дисање обрађују на посебним часовима, треба нагласити њихову нераскидиву улогу у обезбеђивању енергије за све животне функције. Кроз упоредни преглед треба обрадити разноврсност грађе органа за варење главних група животиња, у односу на њихов начин исхране (нпр. дужина црева код типичног карнивора/хербивора/омнивора, грађа кљуна, вољка и бубац, слепо црево...). Органе за дисање обрадити на типичним примерима водених и копнених животиња, као и кроз израду различитих модела/шема/стрипа... 4) Транспорт супстанци кроз тело приказати кроз упоредни преглед грађе и функције система органа за циркулацију главних група животиња, на методски одабраним представницима. Напоменути да и спољашња средина (вода) може бити у функцији транспортног медијума, као и да постоје посебне телесне течности (крв, лимфа, хемолимфа). Потребно је поменути постојање отвореног и затвореног транспортног система, као и да у оквиру затвореног транспортног система циркулише течна ткиво – крв са крвним ћелијама, које имају одређене специфичне функције. Нагласити да се управо на крвним ћелијама налазе фактори важни за одређивање крвних група, које ученици треба да савладају кроз вежбања о наслеђивању АВО система крвних група. Осврнути се на значај поклапања крвних група при трансфузији и трансплантацији (веза са *Наслеђивање и еволуција*). У оквиру обраде затвореног транспортног (крвног) система кичмењака (човека) кроз практичне вежбе обрадити пулс и крвни притисак, као и демонстрацију/вежбу пружања прве помоћи у случају повреде крвних судова (из области *Човек и здравље*). 5) Излучивање треба обрадити кроз упоредни преглед грађе и функције органа за излучивање, у контексту живота у води/на копну (проблем/решење), главних група животиња, на методски одабраним представницима водених и копнених организама. 6) Размножавање треба обрадити кроз упоредни преглед начина размножавања главних група животиња на методски одабраним представницима, са примерима животиња одвојених полова и хермафродита. Треба обрадити значај и улогу полног размножавања и поређење животних циклуса (потпуно и непотпуно развиће, спољашње и унутрашње оплођење, појам ларве) само на

примерима инсеката и водоземаца (веза са оквиру области *Наслеђивање и еволуција*). Не треба обрађивати ендокрини систем, пошто ће његова грађа и функције бити обрађена у наредном разреду.

Компаративни преглед грађе главних група гљива: плесни, квасци, печурке треба обрадити кроз преглед сличности и разлика у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима. Са гљивама треба обрадити и лишајеве, као пример обострано корисне заједнице организама (нпр. једноћелијске алге и гљиве). Ученици би могли да буду укључени у реализацију мини истраживачког пројекта *Гљиве и лишајеви мога краја*. Препоручује се истраживање у непосредном окружењу и одређивање типичних врста гљива и лишајева уз употребу једноставних кључева и прављење забелешки на терену (веза са остваривањем исхода из области *Порекло и разноврсност живог света*). Ове активности треба изводити искључиво уз присуство наставника, као и родитеља – волонтера. Потребно је упозорити ученике да кидање и брање јединки није дозвољено због заштите диверзитета и сигурности ученика. Компаративни преглед главних група гљива може се повезати и са облашћу *Човек и здравље*, у оквиру обраде *Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница; тровање храном*. Уколико се приликом обраде теме о гљивама планира демонстрација/посматрање плесни (у петри шољи, на хлебу и сл.), обратити пажњу да ли у одељењу има ученика који могу бити алергични на ове агенсе.

Уз одговарајуће примере упоредне грађе главних група биљака, гљива и животиња треба увести појмове конвергенције и дивергенције, као везу са исходима из области *Живот у екосистему*.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 31:13 часова за обраду, 10 за утврђивања, 5 за вежбе и 1 за обраду са вежбама, и 2 за утврђивање са вежбама.

### **Област: Порекло и разноврсност живог света**

У достизању исхода *разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомних кључева и повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста – фосила* неопходно је ослањати се на област *Јединство грађе и функције*, будући да ученици треба да се баве системом класификације живих бића, који је заснован на еволуционом пореклу, односно сличностима и разликама између припадника различитих таксономских група. Увод у систематику би требало засновати на приказу основних принципа систематике, навођењем основних систематских категорија, као и спомињањем биномне номенклатуре (иако деца у овом узрасту не треба да уче латинска имена). На основу биномне номенклатуре може се демонстрирати принцип – врсте унутар једног рода, а затим се по истом принципу може појаснити припадност родова једној фамилији, фамилија реду, итд. Крупну слику разноврсности живота, на нивоу кола и класе, треба представити дрветом живота. Имајући у виду да су ученици са дрветом живота упознати у ранијим разредима, увођење употребе дихотомних кључева може се засновати на ранијим знањима (кроз вежбу). На пример, критеријум „има/нема једро” је прва дихотомија коју могу да уоче на дрвету живота (прокариоти-еукариоти), затим, „једноћелијност/вишећелијност” (код еукариота), „аутотрофија/хетеротрофија” (код еукариота – алге, биљке, гљиве, животиње), „има/нема диференцирана ткива” (код еукариота), „тип симетрије” (код еукариота), итд.

Знања из упоредне грађе/телесне организације главних група биљака, гљива и животиња (из области *Јединство грађе и функције*), треба да представљају основ за разврставање организама према задатим критеријумима, применом дихотомних кључева, након обраде сваке од ових група. Дакле, систематику треба обрадити мање детаљно, а инсистирати на правилима примене, односно практичној примени дихотоног кључа, чиме би ученици, након демонстрације одговарајућих примера од стране наставника, били оспособљени да сами разврставају жива бића и на основу задатих критеријума одреде њихову позицију на дрвету живота. На пример, ученици могу кроз вежбу на часу да групишу организме приказане на фотографијама, према задатим критеријумима (до нивоа кола/класе). Груписање треба да иде само до нивоа главних група уз истицање карактеристика на основу којих ће ученик моћи да неки организам из сопственог окружења (нпр. паука, птицу, инсекта, голосеменицу, скривеносеменицу...) сврста у одређену групу. Будући да би обрада систематике унутар сваке групе требало да укључује активно учење ученика под вођством наставника, ови часови представљају и обраду и вежбе. У оквиру ових часова треба представити и примере конвергенције (наспрот дивергенцији), као очигледно одступање од принципа „сличност = сродност” (нпр. крила инсеката и крила кичмењака, пераја китова и риба, млечике и кактуси, итд). Ове теме надовезују се на стечено знање о адаптацијама.

Основне принципе систематике, кроз порекло и диверзификацију група организама од заједничког претка, треба илустровати приказом прелазних фосила. На овај начин, ученици ће стећи увид у променљивост живог света, као и у чињеницу да садашња флора и фауна, које могу проучавати и класификовати, представљају резултат еволуције живог света током милијарди година на планети Земљи. Другим речима, живи свет пре више милиона година није изгледао као данас, нити живи свет пре 500 милиона година, итд. Ова знања су важна и за сагледавање будућности биодиверзитета на Земљи – последица антропогеног деловања, климатских промена, тектонских промена, и других процеса.

### **Област: Живот у екосистему**

За достизање исхода ове области акценат је на односима организама у биоценози и популацијама (природни прираштај и миграције) и еколошким факторима као факторима природне селекције.

У достизању исхода *пореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима*, препорука је да се користе теренска истраживања у паровима/групи. Ученици треба да прикупе податке о различитим врстама које живе на различитим стаништима. Није непоходно да знају назив врсте, довољно је да их разликују (пар/група прикупља податке о једној врсти). Податке могу да представе графички нпр. зависност бројности од неког еколошког фактора (рецимо осветљености). Иако на станишту делује комплекс фактора, треба изабрати онај који је у том

тренутку ограничавајући. Сумирањем резултата свих парова/група ученици стичу целовиту слику о утицају одређеног еколошког фактора на бројност различитих врста.

Исход – *илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције* се ослања на област *Наслеђивање и еволуција*. Знања о еколошким факторима треба да повежу са природном селекцијом. Посебну пажњу треба обратити на везу грађе опрашивача (не само инсеката) и грађе цветова. На пример дужина кљуна колибрија је у вези са „дубином” на којој се налази нектар, облик цвета орхидеје изгледом и мирисом подсећа на женку бумбара, формирање цвасти повећава могућност опрашивања, облик кљуна зеба зависи од доступне хране... Деловање абioticких фактора се може илустровати на примеру кактуса: адаптације на високе температуре и малу, неравномерно распоређену количину падавина.

Исход – *идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране* представља проширивање и продубљивање знања о трофичким односима и ланцима исхране. Обрада треба да буде праћена радионичарским, односно групним радом, нпр. од ланаца исхране ученици треба да направе мреже или обрнуто, на основу задатог текста који описује биоценозу треба да направе мреже исхране и слично. Не препоручује се обрада кружења супстанце и преноса енергије.

За достизање исхода *повезује утицај абioticких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама које га насељавају* потребно је обрадити комплекс еколошких фактора који одређују распрострањење 8 основних животних области на копну (тундре, тајге, лишћарске листопадне шуме, медитеранске шуме и макије, саване, кишне тропске шуме степе, пустиње) и обрадити комплекс еколошких фактора који одређују услове живота у воденим биомима (морима и океанима). Препорука је да час утврђивања буде истовремено и вежба. Ученицима се могу понудити слике организама које треба да групишу по задатим критеријумима и повежу како еколошки фактори делују на животну форму, на пример мајмуни који насељавају кишне тропске шуме имају дуг реп који им служи за прихватање, животиње које живе у хладним пределима морају имати скраћене периферне делове како не би одавали превише топлоте...

Исход – *на примерима конвергенције и дивергенције анализира разлику између сличности и сродности организама* је у вези са исходама области *Порекло и разноврсност и Наслеђивање и еволуција*. Ученици се могу и у оквиру тих тема упознати са појмовима конвергенције и дивергенције, а на карактеристичним примерима увиде да сличност не подразумева увек и сродност и обрнуто.

Грађа органа за варење/начин исхране може се повезати са актерима ланаца исхране/ мреже исхране. Слично је и са подударношћу грађе опрашивача и цветова, у оквиру исте области. Препорука је да ученици самостално траже примере конвергенције и дивергенције а да им се понуде материјали са упоредним прегледом биљних органа, упоредним прегледом скелета кичмењака, крила инсеката и крила кичмењака и слично. Дobar пример је разноврсност грађе глодара у зависности од станишта (слепо куче, дабар, капибара...).

За достизање исхода *предлаже акције заштите биодиверзитета и учествује у њима*, на основу позитивних примера деловања човека на животну средину, ученици треба да осмисле предлоге (који се односе на стање у свих 8 копнених животних области, као и у воденим биомима), уз напомену да није свака акција истовремено и добра акција. Пре планирања акција препорука је да се ученици упознају са примерима уништавања кишних тропских шума где је често видљив само губитак кисеоника а не и губитак врста и чињеница да се ове шуме много теже обнављају од неких других еко-система, да истраже како прехрамбени производ Нутела уништава лемури (веза употребе палиног уља у производњи прехрамбених производа и претварање станишта лемура у плантаже палми).

Ученицима се могу дати задаци да израчунају колико пластике поједу животиње или колико угљен-диоксида емитује један аутомобил са возачем а колико аутобус пун путника. Једна од активности може бити пројекат Планета инсеката у оквиру кога ученици могу да истраже биодиверзитет инсеката, угроженост опрашивача и значај инсеката за екосистеме.

Препоручени број часова је 11:4 часа за обраду, 4 (6) завезбе и 3 за утврђивање и систематизацију. Као и у другим областима подразумева се да ученици активно уче уз усмеравање (вођење) од стране наставника и да су часови обраде или утврђивања истовремено и вежбе.

### **Област: Човек и здравље**

За достизање исхода *аргументује предности вакцинације*

требало би обрадити особине и грађу вируса, као и начине пре ношења и превенције најчешћих вирусних болести. Пожељно је да то буду болести против којих постоји вакцина, било да су у обавезном или у препорученом програму имунизације. Истовремено, то је прилика да се ученици подсети путева преношења и начина превенције најчешћих бактеријских болести (6. разред). При обради имунитета и вакцинације требало би се задржати на основном објашњењу настанка имунитета без дубљег залажења у механизме настанка антитела (једна врста белих крвних зрнаца учествује у стварању имунитета, повезати са раније обрађиваним ћелијама крви у *Јединство грађе и функције*). Наставник би требало да на једноставан начин ученицима објасни разлике између урођеног/стеченог и пасивног/активног имунитета, као и да пасивни вештачки имунитет обради на информативном нивоу. Током објашњавања значаја вакцина пожељно је користити званичне статистичке податке и упутити ученике где те податке могу и сами да пронађу (Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”, Удружење педијатара Србије...).

Током обраде правила чувања и припремања намирница на-

ставник би требало да упутити ученике да повежу знања са оним што им је познато о бактеријама (6. разред) и гљивама (раније, током 7. разреда). Током увежбавања анализирања задатог јеловника са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране ученици ће допунити знања о правилној исхрани стечена у 5. разреду, делом у настави биологије, а делом кроз предмет Физичко и здравствено васпитање. Када ученици стекну знања о поремећајима исхране, моћи ће, у складу са тим, да процене сопствене животне навике. Стицање умења прављења плана дневних и недељних активности

које ће посветити раду, одмору и рекреацији, а које се може обрађивати и кроз вршњачку едукацију, допринеће бољем оцењивању сопствених животних навика. (Биолошки смисао адолесценције треба обрадити уз подсећање на промене кроз које пролази човек током одрастања, разлике међу људима у погледу изгледа, понашања. Отворена дискусија са ученицима у којем они излажу своје мишљење, ставове и животно искуство, могао би бити један од начина обраде градива.)

Потребно је да ученик зна да коришћење психоактивних супстанци доводи до физичке и психичке зависности, у којој мери је то штетно за појединца, породицу и друштво, као и да зна коме се треба обратити за помоћ и лечење од зависности. Могући начини за достизање исхода *доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци* су емитовање едукативних филмова, позивање бившег наркомана да исприча своје животно искуство или да ученици направе кратке драматизације/скетчеве на ову тему.

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања, као и оцењивање са његовом сврхом:

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати )	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати )	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји
Примена (употребити, спровести, демонстрирати )	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити )	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати )	Експерименти, истраживачки пројекти
Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе

За сумативно оцењивање знања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично), може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.



Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

## ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

Наставни предмет: **Биологија**

Разред: 7

Годишњи фонд часова: 72

Недељни фонд часова: 2

Редни број теме	Назив наставне теме	Број часова					
		Обрада	Утврђивање	комбиновани	Вежбање	систематизација	Укупно
1.	Наслеђивање и еволуција	3	2	1	1	1	8
2.	Јединство грађе и функције као основа живота	14	8	1	3	1	27
3.	Порекло и разноврсност живог света	2	1	/	2	1	6
4.	Живот у екосистему	1	/	/	/	/	1
<b>I полугодиште</b>		<b>19</b>	<b>11</b>	<b>2</b>	<b>6</b>	<b>3</b>	<b>42</b>
4.	Живот у екосистему	4	4	/	4	1	13
5.	Човек и здравље	8	5	1	1	2	17
<b>II полугодиште</b>		<b>13</b>	<b>10</b>	<b>1</b>	<b>5</b>	<b>3</b>	<b>30</b>
<b>УКУПНО</b>		<b>32</b>	<b>20</b>	<b>4</b>	<b>12</b>	<b>6</b>	<b>72</b>

### План рада допунске наставе биологије

Обухваћени ученици који имају проблема у савладавању градива биологије по свим нивоима и стандардима и ученици који не буду задовољили основне критеријуме за позитивну оцену из предмета.

Литература за ученике: Уџбеник из биологије.

Планирано: 1 час недељно.

Планиране тематске целине:

7.разред:

Порекло и разноврсност живота

Јединство грађе и функције као основа живота

Наслеђивање и еволуција

Живот у екосистему

Човек и здравље

**План рада додатне наставе биологије**

Укључују се сви ученици који имају посебна интересовања из области биологије као и сви они који желе да учествују у такмичењу из биологије које се организује сваке године у организацији српског биолошког друштва.

Градиво садржано у уџбеницима, енциклопедијама, стручним часописима као и подаци са интернета (предлог наставника).

Планирано: 1 час недељно.

Планиране теме:

7.разред:

Порекло и разноврсност живота

Јединство грађе и функције као основа живота

Наслеђивање и еволуција

Живот у екосистему

Човек и здравље

**ПЛАН РАДА ЕКОЛОШКЕ СЕКЦИЈЕ****ЦИЉЕВИ:**

Развијање еколошке свести, тј. осећаја за окружење и потребе да се оно чува и унапређује у складу са природним законитостима.

Развијање домаћинског односа према школској средини као простору у коме се проводи половина дневних активности.

Разумевање појма Одрживи развој учешћем у разним сакупљачким и креативним активностима.

**ЦИЉНА ГРУПА:** ученици петог, шестог и седмог разреда који имају жељу, инспирацију и љубав према овој области.

**АКТИВНОСТИ ТОКОМ ГОДИНЕ:**

Обележавање разних еколошких датума кроз израду паноа, предавања, посете и сакупљачке активности.

Сакупљачке активности током целе године (папир, пластика, алуминијум, пет-амбалажа).

Стална брига о чистоћи и одлагању смећа у целој школи (корпе и канте за свакодневно смеће).

Стална брига о школском зеленилу.

Посете Ботаничкој башти, Природњачком музеју, Зоолошком врту и другим објектима и манифестацијама током године.

Одржавање паноа о важним и текућим догађајима а у вези са екологијом (екол. хаварије, климатске промене и појаве, делатности на том плану код нас и у свету). Материјал: из дневне штампе и са интернета.

Израда украсних предмета и накита од рециклажног материјала (хартија, кесе, пластика, лименке) и организовање изложбе истих у корелацији са наставницима ликовног, техничког, информатичког образовања географије и другима. Резултате рада објављивати на сајту школе.

Учешће у уређивању школског сајта.

Учешће у еколошким манифестацијама организованим на нивоу општине Сурчин.

# ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Назив предмета	ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења Технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно
Разред	Седми
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
-повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; - повеже ергономију са здрављем и комфором људи при употреби техничких средстава; - анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; - истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству; - разликује врсте транспортних машина; - повезује занимања у области машинства са сопственим интересовањима; - повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; - провери техничку исправност бицикла; демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда; - самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање; - користи CAD технологију за креирање техничке документације; - образложи предности употребе 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета; - управља моделима користећи рачунар; таблета, паметних телефона и осталих савремених ИКТ уређаја; - аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи; - идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; - користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; - врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата,	<p><b>ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ</b></p> <p>Појам, улога и развој машина и механизма Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи Зависност очувања животне средине од технологије Професије (занимања) у области машинства</p>	
	<b>САОБРАЋАЈ</b>	Машине спољашњег и унутрашњег транспорта Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони) Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају
	<b>ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ</b>	Специфичности техничких цртежа у машинству Ортогонално и просторно приказивање предмета Коришћење функција и алата програма за CAD Употреба 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета Основне компоненте ИКТ уређаја Управљање и контрола коришћењем рачунарске технике и интерфејса
	<b>РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА</b>	Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др ) Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила) Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде) Елементи машина и механизма (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи) Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња Појам, врсте, намена и конструкција робота (механика, погон и управљање) Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни) Моделовање погонских машина и/или школског мини робота

<p>прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- објасни улогу одређених елемената машина и механизма на једноставном примеру;</li> <li>- образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса;</li> <li>- објасни основе конструкције робота;</li> <li>класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом;</li> <li>- самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта;</li> <li>- изради производ у складу са принципима безбедности на раду;</li> <li>- тимски представи идеју, потупак израде и производ;</li> <li>- креира рекламу за израђен производ;</li> <li>- врши е-кореспонденцију у складу са правилима и препорукама са циљем унапређења продаје;</li> <li>- процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл )</li> </ul>	<p><b>КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ</b></p>	<p>Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка Самосталан/тимски рад на пројекту</p> <p>Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација</p> <p>Реализација пројекта – израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду Представљање идеје, поступака израде и производа</p> <p>Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума</p> <p>Употреба електронске кореспонденције са циљем унапређења производа</p> <p>Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела Креирање рекламе за израђен производ</p>
--	---	---

**Кључни појмови садржаја:** машинство, саобраћај, техничка документација, енергетика, заштита личне безбедности и животне средине, предузимљивост и иницијатива.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни предмет *Техника и технологија* намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Програм наставе и учења за седми разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет *техника и технологија*. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: *животно и радно окружење, саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња и конструкторско моделовање*.

### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Настава се не планира према структури уџбеника јер ученици не треба да уче лекције по реду, већ да истражују уџбеник као један од извора података и информација како би развијали међупредметне компетенције. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

С обзиром да је настава **технике и технологије** теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, са највише 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

### II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седмом разреду долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у претходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу

и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

### Животно и радно окружење

Да би се достигли исходи за ову област, потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулирати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање.

Појам и улогу машина и механизма и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије. Потребно је упутити ученике да проналазе и откривају предности и противречности убрзаног развоја технологије методом истраживачког рада у групама.

Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене. Препорука је да се што више користе мултимедијални материјали, како готови, тако и они које су ученици сами урадили.

На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила. Ово је потребно остварити задајући ученицима да прикупе и обраде податке о потрошњи појединих доступних уређаја и укупној количини потрошене енергије на месечном нивоу. У зависности од средине, може се истраживати и потрошња горива (грејање, самостални превоз, пољопривредне машине) и могућности уштеде.

У оквиру активности у којима користе машине и алате ученици су готово свакодневно изложени утицају дизајна на конфорно и безбедно руковање машинама и уређајима. Без дубљег задирања у појам ергономије објаснити ученицима како је добар дизајн предуслов за квалитетнији и безбеднији рад, као и на који начин се треба прилагодити (став, правилно држање, безбедна растојања од машина, скрана) ради постизања комфора и очувања здравља.

Препоручени број часова је 6.

### Саобраћај

Област која се односи на саобраћај се реализује у континуитету као важна компонента саобраћајног васпитања. На почетку

реализације ове области подсетити ученике да су у претходним разредима учили о саобраћајним системима, намени, функционисању и организацији саобраћаја у оквиру саобраћајних објеката, као и о правилима и прописима за регулисање друмског саобраћаја која се, пре свега, односе на пешаке и бициклисте као учеснике у саобраћају. Посебно нагласити да је тежиште исхода у претходна два разреда било на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају.

У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друмског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизма (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори).

Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/ мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкар, транспортери, лифтови).

При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.

Оспособити ученике да самостално провере и подесе техничку исправност бицикла (упављачки, преносни и кочиони систем, пнеуматике, висину седишта, осветљење и др.) и демонстрирају поступке одржавања бицикла или мопеда. За остваривање ових исхода користити школски бицикл и постер мопеда.

Препоручени број часова је 6.

Техничка и дигитална писменост

Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Потребно је упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно представљање предмета и коришћење рачунарских апликација за CAD. У оквиру апликације ученици најпре креирају модел користећи 2D приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3D модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. Креирати вежбу у оквиру које ученици анализирају елемент сложености геометрије, израђују модел користећи CAD и рендерују га. Ученике треба упознати са наменом основних електронских компоненти рачунара и осталих ИКТ уређаја. Уколико временски оквир дозвољава, ученике упознати и са начином функционисања појединих компоненти, али на елементарном нивоу препоручено коришћењем рачунарских симулација и анимација. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима, уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли. Уколико школа

поседује одговарајућу опрему, реализовати вежбе у којима ће ученици управљати моделом користећи рачунар и интерфејс, у супротном

исту активност реализујте коришћењем рачунарских симулација.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

### **Ресурси и производња**

Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе. Поставити ученицима задатак за самосталан рад у оквиру кога ће у свом домаћинству истражити у којој мери и на који начин се они остварују.

Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Објаснити улогу елемената машина и механизма и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика. Илустровати савремене технологије обраде материјала и по могућности организовати посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи.

Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији. Уколико постоји могућност, демонстрирати рад школског робота или користити рачунарску симулацију. Упознати ученике са основама конструкције робота и улогом појединих делова. Роботику повезати са наставним садржајима као што су информатичка технологија, машине и механизми, енергетика и технологија обраде материјала. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Ученицима представити класификацију погонских машина – мотора и илустровати њихову примену на практичним примерима из учениковог окружења.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

### **Конструкторско моделовање**

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва – од идеје до реализације.

Ова тема се односи на израду модела разних машина и уређаја који су засновани на основним елементима и принципима рада машина и механизма (елементима за везу, за пренос снаге и кретања, специјални елементи). То се односи на моделовање производних машина, саобраћајних средстава, транспортних машина и уређаја, претварача енергије и др.

Један од аспекта употребе рачунара и периферних уређаја је и у функцији управљања техничким системима и процесима (интерфејс – систем веза са рачунаром) и конструкцијом робота. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Пошто се ученици слободно опредељују за одређену активност у оквиру дате теме, један од корака ка дефинисању свога пројекта је проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ и адекватну литературу. Исто тако, мора се водити рачуна о принципу економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина, примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројекат се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. У сврху боље координације чланова тима треба упутити ученике на употребу електронске кореспонденције са циљем унапређења рада на реализацији пројекта.

Избор модула активности прилагодити постојећим условима рада тј. опремљености кабинета за технику и технологију алатима и материјалом.

Приликом израде техничке документације изабраног модела, ручно или уз помоћ рачунарских апликација, примењивати научно: просторно приказивање предмета, ортогонално пројектовање као и специфичности техничког цртања у области машинства. Треба настојати да се остварује континуитет информатичке писмености с циљем да ученици науче да користе рачунар за цртање и израду презентација.

По завршетку радова треба организовати представљање идеје од које се пошло, поступака израде и готовог производа. У овој етапи се врши и процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

На основу утрошеног материјала, енергије и рада реализатори (појединац или тим) треба да искажу оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. У складу са предузетничким аспектима, реализатори треба да израде и одговарајуће материјале за рекламе за израђени производ.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 22.

## **III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.

У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу. На тај начин ученици ће бити подстакнути да промишљају о квалитету свог рада и начинима како га унапредити. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

## ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

**ПРЕДМЕТ: ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА**

**РАЗРЕД: СЕДМИ**

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕСЕЦ										ОБРАД А	УТВРЂИ- ВАЊЕ/ВЕЖБ А	СВЕГ А
	I X	X	X I	XI I	I	I I	II I	I V	V	V I			
1 ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	8										4	4	8
2 САОБРАЋАЈ		8									4	4	8
3 ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ			8	4							8	4	12
4 РЕСУРСИ ПРОИЗВОДЊА И				4	8	4	2				12	6	18
5 КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ							6	8	8	4	6	20	26
<b>УКУПНО</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	<b>34</b>	<b>38</b>	<b>72</b>

### Допунска настава

Планиран број часова допунске наставе у току школске године : 36

Планиран број часова недељно: 1

Начин реализације допунске наставе : 1 час недељно у току школске године, а према потреби ученика и индивидуализираним обликом рада или у групама са ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.

Циљ допунске наставе : Помоћ ученицима који нису усвојили основна знања из програма предмета.

Седми разред:

Садржај рада

Појам, улога и развој машина и механизма

Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде

Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи  
 Зависност очувања животне средине од технологије Професије (занимања) у области машинства  
 Машине спољашњег и унутрашњег транспорта  
 Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони)  
 Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају  
 Специфичности техничких цртежа у машинству Ортогонално и просторно приказивање предмета Коришћење функција и алата програма за САД  
 Употреба 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета  
 Основне компоненте ИКТ уређаја  
 Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине  
 Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др ) Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила) Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде) Елементи машина и механизма (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи)  
 Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња  
 Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни) Моделовање погонских машина и/или школског мини робота

#### Додатна настава

Планиран број часова додатне наставе у току школске године : 36  
 Планиран број часова недељно: 1

Начин реализације додатне наставе : 1 час недељно у току школске године, а према потреби ученика и индивидуализираним обликом рада или у групама са ученицима који желе да продубе и прошире знања која обухвата програм предмета.

Циљ додатне наставе : Продубљивање и проширивање знања која обухвата програм предмета.

Седми разред:

Наставне теме обухваћене додатном наставом :

ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ  
 САОБРАЋАЈ  
 ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ  
 РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА  
 КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ  
 Садржај рада :

Појам, улога и развој машина и механизма  
 Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде  
 Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи  
 Зависност очувања животне средине од технологије Професије (занимања) у области машинства  
 Машине спољашњег и унутрашњег транспорта  
 Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони)  
 Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају  
 Специфичности техничких цртежа у машинству Ортогонално и просторно приказивање предмета Коришћење функција и алата програма за САД  
 Употреба 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета  
 Основне компоненте ИКТ уређаја  
 Управљање и контрола коришћењем рачунарске технике и интерфејса  
 Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине  
 Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др ) Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила) Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде) Елементи машина и механизма (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи)  
 Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња  
 Појам, врсте, намена и конструкција робота (механика, погон и управљање)  
 Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни) Моделовање погонских машина и/или школског мини робота  
 Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка Самосталан/тимски рад на пројекту  
 Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација



Реализација пројекта – израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду  
Представљање идеје, поступака израде и производа  
Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума  
Употреба електронске кореспонденције са циљем унапређења производа  
Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела Креирање рекламе за израђен производ

### **ШАХОВСКА СЕКЦИЈА**

Шаховску секцију у старијим разредима воде наставници технике и технологије

- развијање интересовања за шаховску игру код ученика;
- стицање сазнања да процес учења у школским условима може да се реализује у форми игре (шаха);
- стимулисање маште, креативности и радозналости током учења шаха;
- стицање основних знања о шаху и уочавање сличности са животом;
- оспособљавање ученика за логичко размишљање током учења шаха;
- развијање потребе за самосталним доношењем одлука кроз играње шаха;
- развијање свести о сопственом напредовању и јачање мотивације за даље учење шаха;
- развијање начела фер-плеја и уважавања туђег мишљења.

# ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

(1 час недељно, 36 часа годишње)

Назив предмета	<b>ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО</b>
Циљ	<b>Циљ</b> учења Информатике и рачунарства је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења
Разред	Седми
Годишњи фонд часова	36 часова

**Кључни појмови садржаја:** логичка структура и садржај документа, пиксел, резолуција, растерска и векторска графика,

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; - користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; - објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; - креира растерску слику у изабраном програму; - креира векторску слику у изабраном програму; користи алате за уређивање и трансформацију слике; - креира гиф анимацију; - креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана; - разликује појмове URL, DNS, IP адреса; - објасни појмове хипервеза и хипертекст; - креира, форматира и шаље електронску пошту;	<b>ИКТ</b>	Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика) Рад у програму за растерску графику Рад у програму за векторску графику Израда гиф анимација Коришћење алата за снимање екрана
- обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; - препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити; - сараднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа; подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веб локацији; - уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике; - употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика; - планира, опише и имплементира решење једноставног проблема; - проналази и отклања грешке у програму; - сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка: - креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације; - креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка; - поставља резултат свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника; - вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен	<b>ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ</b>	URL, DNS, IP адреса Хипервеза и хипертекст Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта) Рад на дељеним документима (текстуалним документима / презентацијама /упитницима ) у облаку
	<b>РАЧУНАРСТВО</b>	Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике Основне карактеристике изабране графичке библиотеке Методе за исцртавање основних геометријских облика Подешавање боја и положаја објеката Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика
	<b>ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК</b>	Фазе пројектног задатка од израде плана до представљања решења Израда пројектног задатка у корелацији са другим предметима Вредновање резултата пројектног задатка

RGB и CMYK палете боја, гиф анимација, хипервеза, URL, електронска пошта, текстуални програмски језик, 2Д графика.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и других предмета. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамички реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу се наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току седмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

### Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива, плус број часова за утврђивање и систематизацију градива).

Информационо-комуникационе технологије (10)

Дигитална писменост (4)

Рачунарство (14)

Пројектни задатак за теме ИКТ и Дигитална писменост (4) Пројектни задатак за теме Рачунарство (4)

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

### Информационо-комуникационе технологије

Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен (Припремљени документ треба да се састоји од насловне и највише још 5 страница текста са сликама и табелама и треба да садржи најважније појмове и технике изучаване у претходна два разреда.). Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине (нпр. *Heading 1, Heading 2, Heading 3*). Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научно смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалног документа.

У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити *RGB* и *CMYK* палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: *RGB* – за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно *CMYK* палете боја за припрему за штампање. На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе – штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, те однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини“ слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Приказати слику која садржи више слојева, од којих је један текст. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева...

Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветлености, контраста и обојености. Увести могућност примене *Филтера*. Издвојити филтере попут *Blur* (замућеност) и *Sharpen* (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превртање слике у целини...). Ученици могу на својим фотографијама да увежбавају технике основних корекција и обраде фотографије. Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у „облаку“) за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа на нивоу, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом и комбиновањем других објеката...), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже...).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање...).

Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.

Разговарати са ученицима о појму „покретна слика“. Нагласити да покрет заиста не постоји. Објаснити да је филмска уметност настала захваљујући недостатку „спорости људског ока“. Увести појам „фрејм“ и дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања. Разговарати са ученицима о видео камери – да ли камера снима покрет или је у питању изузето брз фото-апарат. Упоредити традиционалан начин креирања анимираних слика са рачунарском анимацијом. У одабраном програму, демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити карактеристике формата слике gif. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију.

У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у gif формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику.

Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуства везана за интернет као извор информација, видео-туторијале, разговоре са одраслим особама... Утврдити каква су искуства ученика када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално). Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео-туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике). Уколико услови у учioniци (шум, бука, слаба чујност) утичу на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (на пример, преузети програм Audacity и приказати технике уклањања недостатака) или организовати снимање звука у бољим условима. Нагласити ученицима да звук може бити додат у видео-туторијал накнадно или чак замењен одговарајућим титлом.

### Дигитална писменост

Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама *URL* и *IP* адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: *домен*, *назив интернет домена*, *веб-адреса* и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: *DNS сервис* (на пример *DNS – Domain Name System* – као базни интернет сервис, који омогућава превођење текстуалних у нумеричке ознаке и обратно) и *DNS сервер* (на пример *DNS Server* – уређај који омогућава да се за тражене услуге на одређеном интернет домену добију одговарајуће *IP* адресе неопходне за комуникацију и размену података у мрежи) и објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу *DNS сервис*, *URL* и *IP* адреса у оквиру веб сервиса (*World Wide Web*). Објаснити појам хипервезе (*hyperlink*) и хипертекста (*hypertext*). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу, а затим, у програмима за обраду текста и израду мулти медијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на интернету.

Представити интернет сервис *електронска пошта (е-маил)*. Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту. Представити поступак креирања и формирања електронске поште, поступак уметања прилога и хипервеза. Нагласити важност форме саме поруке, проверу правописа и садржаја поруке пре слања. Објаснити одељке који се односе на: наслов поруке, адресе примаоца (коме, копија, скривена копија). Објаснити значење функција: *проследи*, *одговори* и *одговори свима* на већ примљену поруку, нагласити дејство сваке од њих. Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о *Gmail*-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке – *лабеле*) у којима се чувају примљене поруке, послате поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означавање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији а која подстичу стицање добрих навика код ученика, као што су: правилна примена традиционалног и дигиталног правописа и форми које важе у писаној комуникацији, подсетити на правила нетикетије у писаној електронској комуникацији (на пример да не треба писати све великим словима, да не треба прослеђивати примљену поруку без дозволе аутора, да треба водити рачуна о величини и броју прилога које шаљемо и сл.), на важност заштите личних података и контаката, питања безбедности, начинима заштите од нежељене поште и уобичајених поступака које треба применити у те сврхе.

Подсетити ученике на примере дељења садржаја који су описани и примењивани у претходним разредима и представити могућности које нуди рачунарство у облаку (*Cloud Computing*) путем дељеног диска за чување података, употребу апликација и алата доступних уз изабрани е-маил налог. Представити концепт рада изабраног дељеног диска (на пример: *OneDrive*, *Google Drive*...) за организацију података, демонстрирати рад у апликацијама и направити аналогију са офлајн апликацијама исте намене (процесор текста, програм за рад са слајд-презентацијама...). Представити поступак дељења и подешавање опција дељења садржаја (на пример, путем линка на конкретне мејл адресе). Описати и демонстрирати рад на дељеном тексту, презентацији или упитнику кроз активности на конкретном садржају. Указати на бројне предности и могуће недостатке сарадничког рада. Описати и приказати поступке рада на документу, преузимање и чување у одговарајућим форматима намењеним за даљи рад, штампање или друге потребе. Објаснити поступак креирања, додавања (отпремања са уређаја на дељени диск) и преузимања садржаја (са дељеног диска на уређај). Приликом представљања концепта приступа дељеним садржајима по нивоима (уређивање, преглед и коментарисање) указати на важност поштовања правила безбедности, заштите података и ауторских права, која чланови групе треба да усвоје током рада на заједничком документу.

Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сараднички рад на смисленим документима – текстовима, графици, презентацијама, упитницима. Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту (дискусија о овим питањима може се водити и у односу на организацију података и њихову безбедност на дељеном, преносивом и чврстом диску).

### Пројектни задатак за теме ИКТ и Дигитална писменост

При реализацији првог пројектног задатка, наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложености теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина *ИКТ* и *Дигитална писменост*, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак,

објашњава, иницира дискусију и предлаже решења. Посебну пажњу посветити развоју међупредметних компетенција, подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика.

При представљању фаза пројекта (на начин већ описан у претходним разредима) понудити ученицима пројектне задатке који се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. Циљ пројектног задатка је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима

- *Објаснићу ти* (Истраживање потреба вршњака када је вршњачко учење у питању (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, израда видео-упутстава којима се демонстрира решавање задатака (математика, физика, хемија), објашњавају научни принципи, представљају уметнички правци (књижевност, музика, сликарство, дизајн) демонстрира правилно извођење вежби (колут, шпага, трокорак...), појашњава програмирање у текстуалном програмском језику, описују поступци рада у изабраним апликацијама...; Поставање креираних видео упутстава на youtube канал школе, обезбеђивање видљивости на школском сајту и промоција урађеног као аутентичног дидактичког средства намењеног свим ученицима школе);
- *Школа је наша* (Истраживање потреба вршњака када је школски живот у питању – шта нам недостаје: ученички клуб за вршњачко учење, секција, интерно такмичење... (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, сараднички рад на дефинисању циља недостајуће школске активности, дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности, креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника–сарадника; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе);
- *Музеј који недостаје* (Школа је део шире друштвене заједнице и као таква може да допринесе њеној научно-културној сцени. Сараднички рад на дефинисању циља пројекта; Испитивање потреба ученика и мештана (онлајн анкета објављена на сајту школе и сајту локалне самоуправе; Анализа резултата анкете; Дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности (ученици описују активности детаљно – ако је тема хемија наводе научнике, научне концепте...), креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника–сарадника; Израда графичког рекламног материјала; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе; Комуникација са локалном заједницом у циљу заједничке промоције школе као научно-културног чворишта);
- *Зато што смо одговорни* (Истраживање о ставовима вршњака када је квалитет живота у локалној средини у питању (он-лајн упитник о еколошким, културним, образовним потребама), анализа резултата и одабир проблема који вршњаци начешће наводе; Сараднички рад на изради предлога решења одабраног проблема, дефинисање плана акције; Представљање плана акције на нивоу школа (израђена мултимедијална презентација, постер и лого) и одабир особа (ученика и наставника) које ће бити задужене за његово спровођење; Представљање плана акције на нивоу локалне заједнице (комуникација путем електронске поште са јединицом локалне самоуправе, домом културе...); Спровођење акције.

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл. који су настали сарадничким радом у облаку.

У сарадњи са администратором школског сајта, идеје и продукте радове пројектних активности промовисати на сајту школе. Размотрити могућност учешћа на националним и међународним конкурсима.

## Рачунарство

Креирање програма који користе графику обрађивати у истом програмском језику и окружењу које је коришћено за учење програмирања током 6. разреда. Пре преласка на обраду нових тема обновити технике програмирања у текстуалном програмском језику у 6. разреду (бар 4 школска часа).

Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави и, ако је то потребно, са начином њене инсталације. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику (сваки цртеж се састоји од скупа геометријских облика описаних својим нумеричким параметрима).

Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира. Уколико графичка библиотека захтева нетривијалан програмски код за иницијализацију и деиницијализацију, ученицима понудити готову мустру од које могу да крену програмирање својих апликација, са што мање когнитивног оптерећења у вези са техничким детаљима одабране графичке библиотеке и са централним фокусом на технике заједничке већини графичких библиотека.

Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у RGB систему).

Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:

- дуж,
- испуњен и уоквирен правоугаоник,
- круг и кружница.

Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...). Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и

приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата, али и помоћу задавања релативних координата у односу на неку истакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, ако ми се центар главе налази у тачки чије су координате  $(x, y)$  и полупречник јој је  $r$ , при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама). У корелацији са наставом математике цртати облике са интересантним математичким својствима (нпр. једнакокраки троугао, средња линија троугла, тежиште троугла, описана кружница око троугла, кругови који се додирују споља и изнутра, концентричне кружнице, цветови од шест кругова, итд.).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:

испуњена и уоквирена елипса,

кружни лук,

испуњени и уоквирени многоугао (полигон).

Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа, као и технику исписа текста на екрану, на датој позицији и са одабраним словним ликом (фонтом). Приказати технике учтивања и приказа слика, ако их одабрана графичка библиотека подржава и илустровати их кроз низ примера (слике могу да буду унапред припремљене од стране наставника, а ученицима се може задати да са интернета преузму одговарајуће слике, обраде их у програму за обраду слика и онда их увезу у своју апликацију).

Могуће је ученицима приказати и увоз и пуштање звука коришћењем одабране библиотеке.

Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ пегљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја. Ако наставник процени да је могуће са одређеним ученицима урадити амбициозније пројекте (попут програмирања анимација и једноставних рачунарских игара), то може урадити било током додатне, пројектне наставе или редовне наставе тако да ти талентовани ученици раде групно или самостално по прилагођеном програму.

Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, туторијала, видео-туторијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функција, алгоритама и релевантних делова програмског кода.

### Пројектни задатак из области *Рачунарство*

Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем”. Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета.

Могуће теме наставног пројекта:

*Да ли живим здраво?* (Истраживање концепта „здрав начин живота”, утврђивање у којој мери лични начин живота ученика одговара овом концепту на основу података добијених програмирањем физичког уређаја да врши функцију бројача корака, креирањем програма за израчунавање индекса телесне масе...);

*Дигитална башта* (Истраживање услова за узгој зачинског биља у затвореном простору, креирање дигитализоване баште – програмирање физичког уређаја да мери влажност земљишта и сигнализира да ли је заливање потребно или програмирање физичког уређаја да, на основу очитане влажности земљишта, покреће мотор који омогућава аутоматско заливање; програмирање физичког уређаја да мери ниво осветљености места на коме се башта налази и сигнализира да башту треба поставити на друго место...);

*Бицикл са сигнализацијом* (Истраживање концепта „безбедност у саобраћају” у контексту визуелне сигнализације, програмирање физичког уређаја да симулира рад мигаваца и других визуелних обележја бицикла);

*Интерактивни албум* (израда програма у виду албума са: делима познатог уметника, архитектуре једне епохе, седам чуда Античког света... које се након клика увеличавају, неко време остају увећане а затим смањују на своје почетне димензије);

*Ово је кретање* (креирање анимираних модела који приказују промене физичких величина, као на пример: брзина, убрзање, потенцијална и кинетичка енергија, а при задатом кретању објекта вертикални хитац, кретање тела низ стрму раван).

Сви елементи пројектног задатка морају бити реални.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна – не сме да се односи само на квалитет креираних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења.

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења.

Будући да предмет *информатика и рачунарство* у седмом разреду треба, првенствено да развије вештине, навике, вредносне ставове и стилове понашања, требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе. Када је промени, потребно је да прикупи нове податке да би могао да види колико су те промене ефикасне.

У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препустити ученицима и њиховим интересовањима. Теме као што су израда и одржавање школског сајта, блога или неке друге школске веб странице, креирање и израда школског електронског часописа или летописа школе могу бити добре почетне идеје које ће повезати знања и вештине стечене у овом предмету са другим знањима, уз активно учешће у животу школе.

#### ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА НАСТАВНИКА

**Наставни предмет:** ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

**Разред и одељења:** СЕДМИ

**Годишњи фон часова:** 36

**Недељни фонд часова:** 1

Редни број теме	Назив наставне теме	Број часова			
		Обрада	Утврђивање	Остали типови часа	Укупно
1	ИКТ	2		8	10
2	ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ			4	4



3	<b>РАЧУНАРСТВО</b>	2		12	14
4	<b>ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТАК</b>		8		8
<b>УКУПНО</b>		4	8	24	36
<b>СВЕГА ЧАСОВА</b>					36

**План допунске наставе:**

- Рад са текстом
- Рачунарска графика
- Рад са сликама слојеви и обрада слика
- Рад са сликама
- Обрада векторске графике
- Анимација и видео запис
- Делење докумената у облаку
- Програмирање
- Боје, дужи, правоугаоници и елипсе
- Слике и текст
- Цртање уз помоћ петљи
- Петље- гранање, угнежђене
- Петље- гранање, угнежђене

**План додатне наставе**

- Рачунарска графика
- Растерска и векторска графика
- Обрада слика
- Рад са слојевима и обрада дигиталних слика
- Анимација
- Анимација
- Снимање видео записа
- Програмирање
- Пугаме
- Координатни систем
- Боје и дужи
- Правоугаоници и елипсе
- Релативно задавање координата и димензија
- Слике и текст
- Цртање уз помоћ петљи
- Гранање и угнежђене петље
- Цртање уз помоћ петљи

**План рада секције**

- Формирање секције – уводни час
- Уређивање кабинета и провера опреме
- Уређивање кабинета и провера опреме
- Администрирање сајта и часописа
- Администрирање сајта и часописа
- Администрирање сајта и часописа
- Уређење кабинета, провера опреме и сајт
- Уређење кабинета, провера опреме и сајт
- Уређење кабинета, провера опреме и сајт
- Анимација
- Анимација
- Координатни систем
- Релативно задавање координата и димензија
- Слике и текст
- Администрирање сајта и часописа
- Администрирање сајта и часописа
- Гранање
- Петље

## ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Назив предмета	<b>ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ</b>
Циљ	<b>Циљ</b> учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада
Разред	Седми
Годишњи фонд часова	108

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	
<p>-примени комплексе простих и општеприпремних вежби одговарајућег обима и интензитета у самосталном вежбању;</p> <p>- сврсисходно користи научене вежбе у спорту, рекреацији и различитим ситуацијама;</p> <p>- упоређује и анализира сопствене резултате са тестирања уз помоћ наставника са вредностима за свој узраст;</p> <p>- примени достигнути ниво усвојене технике кретања у игри, спорту и свакодневном животу;</p> <p>примени атлетске дисциплине у складу са правилима;</p> <p>- развија своје моторичке способности применом вежбања из атлетике;</p> <p>- одржава равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела;</p> <p>- примени вежбања из гимнастике за развој моторичких способности;</p> <p>- изведе елементе одбојкашке технике;</p> <p>- примени основна правила одбојке;</p> <p>- користи елементе технике у игри;</p> <p>- примени основне тактичке елементе спротских игара;</p> <p>- учествује на такмичењима између одељења; изведе кретања у различитом ритму; игра народно коло;</p> <p>- изведе основне кораке плеса из народне традиције других кул- тура;</p> <p>- изведе кретања, вежбе и саставе уз музичку пратњу;</p> <p>- преплива 25 m техником краула, леђног краула и прсном техником;</p> <p>- процени своје способности и вештине у води;</p> <p>скочи у воду на ноге и на главу;</p> <p>- рони у дужину у складу са својим могућностима;</p> <p>- поштује правила понашања у води, и око водене средине;</p> <p>- уочи ризичне ситуације у води и око ње;</p>	<p><b>ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ</b></p>	<p><b>Основни садржаји</b></p> <p>Вежбе за развој снаге</p> <p>Вежбе за развој гipкости</p> <p>Вежбе за развој аеробне издржљивости</p> <p>Вежбе за развој брзине</p> <p>Вежбе за развој координације</p> <p>Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности</p>	
	<p><b>МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ</b></p>	<p><b>Атлетика</b></p>	<p><b>Основни садржаји</b></p> <p>Техника спринтерског трчања</p> <p>Истрајно трчање – припрема за крос</p> <p>Техника штафетног трчања</p> <p>Скок удаљ</p> <p>Бацања кугле</p> <p>Скок увис</p> <p>Бацање „вортекс-а”</p> <p><b>Проширени садржаји</b></p> <p>Скок увис (леђна техника)</p> <p>Тробој</p>
		<p><b>Спортска гимнастика</b></p>	<p><b>Основни садржаји:</b></p> <p>Вежбе и комбинације вежби карактеристичних за поједине справе:</p> <p>Тло</p> <p>Прескок</p> <p>Трамполина</p> <p>Вратило</p> <p>Двовисински разбој</p> <p>Паралелни разбој</p> <p>Кругови</p> <p>Коњ са хватаљкама</p> <p>Греда</p> <p><b>Проширени садржаји:</b></p> <p>На тлу и справама сложеније вежбе и комбинације вежби</p>
		<p><b>Основе тимских и спортских игара</b></p>	<p><b>Одбојка:</b></p> <p>Основни елементи технике, тактике и правила игре</p> <p><b>Футсал:</b></p> <p>Игра уз примену правила</p> <p><b>Рукомет:</b></p> <p>Игра уз примену правила</p> <p><b>Кошарка:</b></p> <p>Сложенији елементи технике, тактике и правила игре</p> <p><b>Активност по избору.</b></p>

<p>вреднује утицај примењених вежби на организам; процени ниво сопствене дневне физичке активности; користи различите вежбе за побољшање својих физичких способности; процени последице недовољне физичке активности; примени мере безбедности у вежбању у школи и ван ње; одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; примени и поштује правила игара у складу са етичким нормама; примерено се понаша као учесник или посматрач на такмичењима; решава конфликте на друштвено прихватљив начин; пронађе и користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности; прихвати победу и пораз; уважи различите спортове без обзира на лично интересовање; примени усвојене моторичке вештине у ванредним ситуацијама; повеже значај вежбања за одређене професије; вреднује лепоту покрета у физичком вежбању и спорту; подстиче породицу на редовно вежбање; повеже врсте вежби, игара и спорта са њиховим утицајем на здравље; коригује дневни ритам рада, исхране и одмора у складу са својим потребама; користи здраве намирнице у исхрани; разликује корисне и штетне додатке исхрани; примењује здравствено-хигијенске мере у вежбању; правилно реагује и пружи основну прву помоћ приликом повреда; чува животну средину током вежбања; препозна последице конзумирања дувана, алкохола и штетних енергетских напитака; води рачуна о репродуктивним ограничанима приликом вежбања</p>	<p><b>Плес и ритмика</b></p> <p><b>Основни садржаји</b> Вежбе са вијачом Вежбе са обручем Вежбе са лоптом Народно коло „Моравац” Народно коло из краја у којем се школа налази Енглески валцер</p> <p><b>Проширени садржаји</b> Састав са обручем Састав са лоптом Састав са вијачом Основни кораци rock n roll</p>
	<p><b>Пливање и ватерполо</b></p> <p><b>Основни садржаји</b> <b>Пливање</b> Техника краула Техника прсног пливања Одржавање на води на разне начине и самопомоћ Роњење у дужину до 10 m Пливање 25 m одабраном техником на време</p> <p><b>Проширени садржаји</b> Мешовито пливање (две технике)</p> <p><b>Ватерполо</b> Пливање са лоптом Хватање и додавање Шут на гол</p> <p><b>Проширени садржаји</b> <b>Пливање</b> Мешовито пливање</p> <p><b>Игре у води</b> <b>Ватерполо</b> Основни елементи тактике и игра</p>
	<p><b>Полигони</b></p> <p>Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима</p>
<p><b>ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА</b></p>	<p><b>Физичко вежбање и спорт</b></p> <p><b>Основни садржаји</b> Основна подела вежби Функција скелетно-мишићног система Основна правила одбојке Понашање према осталим субјектима у игри (према судији, игра- чима супротне и сопствене екипе) Чување и одржавање материјалних добара која се користе у вежбању Облици насиља у физичком васпитању и спорту Навијање, победа, пораз решавање спорних ситуација Писани и електронски извори информација из области физичког васпитања и спорта Вежбање у функцији сналажења у ванредним ситуацијама Значај вежбања за одбрамбено-безбедносне потребе Повезаност физичког вежбања и естетике Породица и вежбање Планирање вежбања</p>
	<p><b>Здравствено васпитање</b></p> <p><b>Основни садржаји</b> Утицај аеробног вежбања (ходања, трчања и др ) на кардио-респираторни систем Здравствено-хигијенске мере пре и после вежбања Значај употребе воћа и поврћа и градивних материја (протеини и беланчевине) у исхрани Подела енергетских напитака и последице њиховог прекомерног конзумирања Прва помоћ након површинских повреда (посекотина и одеротина) Вежбање у различитим временским условима Чување околине при вежбању Последице конзумирања дувана и алкохола Додаци</p>

		исхрани – суплементи Вежбање и менструални циклус Значај заштите репродуктивних органа приликом вежбања
--	--	---

**Кључни појмови садржаја:** физичко вежбање, плес, одбојка, здравље, васпитање.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

**Циљ и исходи** предмета се остварују кроз јединство наставе Физичког и здравственог васпитања, ваннаставних и ваншколских активности у складу са програмом. Програм седмог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из претходних разреда.

Настава Физичког и здравственог васпитања усмерена је према индивидуалним разликама ученика, које се узимају као критеријум у диференцираном приступу, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене не садржаје у часовној, ваннаставној и ваншколској организацији рада.

Где је неопходно, програмске садржаје је потребно реализовати према полу.

### Организациони облици рада

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних и ваннаставних организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

- А. Часови физичког и здравственог васпитања. Б. Секције.
- В. Недеља школског спорта.
- Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање – камповање...).
- Д. Школска и ваншколска такмичења. Ђ. Корективно-педагошки рад.

## НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

### А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

#### 1. Физичке способности

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводном и припремном делу часа путем вежби обликовања. Део главне фазе часа користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад; подстицање ученика на самостално вежбање; правилно држање тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

#### 2. Моторичке вештине, спорт и спортске дисциплине

Усвајање моторичких знања, умења и навика, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања и ватерпола, примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навика треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији, свакодневним и специфичним ситуацијама.

Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са њиховим психичким способностима.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвјеште.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове.

### 3. Физичка и здравствена култура

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним пој овима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у Физичком и здравственом васпитању уз практичан рад и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

## I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су основни и незаобилазни елементи процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током школске године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 5 часова);
- практична настава (103–108 часова).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати само у оним ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темема Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање уз могући практичан рад у складу са условима.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: садржај програма, претходна искуства ученика, садржаје других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу: процене сложености садржаја за ученике и услова за реализацију наставе. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (14);
2. Гимнастика (14);
3. Основе тимских и спортских игара: Одбојка (16)  
Футсал (10)  
Рукомет (10)  
Кошарка (10)  
Активност по избору ученика (10);
4. Ритмика и плес (4);
5. Пливање и ватерполо (10);
6. Полигони (5);
7. Тестирање и мерење (5).

Програм Физичког и здравственог васпитања остварује се достизањем предвиђених исхода реализацијом основних и проширених садржаја.

**Основни садржаји** су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

**Проширени садржаји** су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали обавезне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутог исхода, потребе ученика и услове за рад.

## II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

## Физичке способности

При планирању кондиционог вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг, и др.), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирајући вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и интензитета рада. Акцент се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:
  - без и са реквизитима,
  - на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
  - без и са реквизитима,
  - уз коришћење справа,
  - уз помоћ сувежбача.
3. Развој аеробне издржљивости:
  - истрајно и интервално трчање,
  - вежбање уз музику – аеробик,
  - тимске и спортске игре,
  - пешачење у дужини од 10 km (организовати у оквиру недеље школског спорта или активности у природи – излет);
  - други модели вежбања.
4. Развој координације:
  - извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима (кретање екстремитетима у више равни).
5. Развој брзине и експлозивне снаге:
  - једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним наддражајима (старт из различитих положаја итд.),
  - штафетне игре,
  - извођење вежби различитом максималном брзином (бацања, скокови, акробатика, шутирања, ударци кроз атлетику, гимнастику, тимске и спортске игре).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуално образовном програму (ИОП-у), неопходно је обезбедити одговарајуће услове, узимајући у обзир њихове могућности.

## Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

### 1. Атлетика

Препорука је да се садржаји атлетике реализују у јесењем и пролећном периоду, у складу са условима.

#### Основни садржаји

- Усавршавање технике спринтерског трчања и ниског старта.
- Трчање деоница до 60 m. Техника штафетног трчања (4 x 60 m).
- Усавршавање технике истрајног трчања и високог старта.
  - Скок удаљ техника „увинуће” и предвежбе за корачну технику
  - Скок увис опкорачном техником.
  - Бацања кугле 3 kg девојчице, 4 kg дечаца – бочна техника.
  - Бацање „вортекс-а” у даљ.

#### Проширени садржаји:

Четворобој – кроз унутародељенско такмичење применити четири дисциплине које су ученици савладали (спринтерско трчање 60 m, бацање вортекса или кугле, скокови увис или удаљ, истрајно трчање 600 m ученице, 800 m ученици).

### 2. Спортска гимнастика

Препорука је да се садржаји реализују у оба полугодишта.

#### Основни садржаји

Ученике је неопходно поделити у радне групе према полу, према нивоу усвојености вежби из претходних разреда и њиховим способностима. Са ученицима, који нису савладали поједине вежбе из програма до шестог разреда, раде се оне предвежбе и вежбе које ће им омогућити њихово усвајање. Усвојене вежбе из шестог разреда надограђују се

новим садржајима предвиђеним овим програмом. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају усвојене садржаје, при чему је могуће организовати чување и помагање ангажовањем ученика. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Група које није прошла неки задатак на часу, исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак.

#### *Проширени садржаји*

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују основни садржаји програмом који је диференциран према способностима ученика – за напредне ученике. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике. Гимнастички по-лигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходних знања.

#### 1. Тло (ученице и ученици):

##### *Основни садржаји*

- став на шакама, колут напред уз помоћ,
- два повезана предмета странце упором („звезде”),
- предножењем предмет странце упором са окретом за  $180^{\circ}$  до става на једној ноzi, другом заножити,
- колут летећи из места и залетом.

Састав на тлу комбинован од вежби из петог, шестог и усвоје-них вежби из седмог разреда. За ученице унети вежбе из ритмике (види вежбе на греди).

#### *Проширени садржаји*

- став на шакама, колут напред,
  - залетом предмет странце упором са окретом за  $180^{\circ}$  до става на једној ноzi и припремне вежбе за рондат.
- #### 2. Прескок (ученице и ученици):

##### *Основни садржаји*

коњ у ширину висине 110 cm (уз квалитетну даску висина коња 120 cm):

- згрчка и разношка – усавршавање фазе првог и фазе другог лета.

#### *Проширени садржаји*

коњ у ширину (120 за ученице и 125 cm за ученике);

- припремне вежбе за прескоке са заножењем.

#### 3. Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

##### *Основни садржаји*

- скокови: пруженим телом; скок са згрченим предножењем.

#### *Проширени садржаји*

- скокови пруженим телом са окретом око уздужне осе за  $180^{\circ}$ ; скок са предножним разножењем.

#### 4. Вратило

##### *Основни садржаји*

- дочелно вратило: упор предњи, премаах одножно десном, премаах одножно левом – нагласити упор стражњи,
- дохватно вратило: из упора предњег саскок подметно,
- доскочно вратило: њихање у вису предњем са повећавањем амплитуде, у зањиху саскок.

#### *Проширени садржаји*

- комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упо-ру, саскок из упора предњег замахом ногама уназад (зањихом) до става на тлу.

#### 5. Двовисински разбој

##### *Основни садржаји*

- комбинација: лицем према н/п – суножним одскоком наскок у упор предњи, премаах одножно десном, премаах одножно левом – нагласити упор стражњи, прехват на в/п, предњих и спојено саскок у предњиху.

#### *Проширени садржаји*

- комбинација: узмак из виса стојећег, ковртљај назад у упо-ру, саскок замахом ногама уназад (зањихом), до става на тлу.

#### 6. Паралелни разбој

##### *Основни садржаји*

- комбинација: (из положаја бочно): наскок у упор, предњих, зањих, предњихом предношка са окретом ( $180^{\circ}$ ) према притци до става на тлу.

#### *Проширени садржаји*

- комбинација: из положаја бочно наскок у упор и спојено предњих и зањих у упору; предњихом упор седећи разножно пред рукама, прехват кроз узручење до упора седећег за рукама, заножењем сножити; њихање и саскок предњихом предношка са окретом за  $180^{\circ}$  или зањихом заношка.

#### 7. Кругови

##### *Основни садржаји*

дохватни кругови (ученици и ученице):

- комбинација: из виса стојећег згибом вис узнето, вис стр-моглави, вис узнето, саскок кроз згиб у вису предњем (уз помоћ).

#### *Проширени садржаји*

доскочни кругови (ученици):

- комбинација: вис, из замаха предњихом вис узнето, вис стрмоглави – издржај, вис узнето, вис стражњи и сп. саскок (уз помоћ).

#### 8. Коњ са хваталкама

##### Основни садржаји

- комбинација: из упора предњег на хваталкама, премах одножно десном напред ван, премах одножно десном назад и спојено премах одножно левом напред ван, премах одножно левом назад, саскок назад или провлаком ногу између хваталки саскок напред.

##### Проширени садржаји

- метања: премаси одножно у сва три упора: предњи, јашући, стражњи, коло одножно, саскок: одношка премахом одножно из упора јашућег; заношка (или одбочка) из упора јашућег ван.

#### 9. Греда

Вежбе прво научити на тлу, шведској клупи и ниској греди и на крају на високој греди.

##### Основни садржаји

ниска греда – поновити и допунити садржаје из претходног разреда (ниска греда):

- боком поред греде; суножним одскоком наскок на греду су- ножно (једна нога мало испред друге),
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем,
- окрет у успону на средини греде;
- суножним одскоком скок пружено и доскок на једну ногу, друга је у предножењу,
- вага претклоном и заножењем,
- саскок згрчено.

Висока греда – комбинација вежби: (чеоно према греди): из места или залетом наскок у упор одножно, окрет за  $90^{\circ}$  у упор клечећи на одножној нози, заножити слободном ногом (вага у у упору клечећем „мала вага“); клек искоракотом заножне и спојено усправ, одручити, лагано трчање или ходање на прстима, ходање докора- цима, скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу; саскок пруженим телом са окретом  $90^{\circ}$  или  $180^{\circ}$ .

##### Проширени садржаји

Висока греда:

- наскоци (у упор чучећи; у упор предњи одножно; сед „амазон“);
  - различити начини ходања и трчања;
  - „галоп“; „дечији“ поскоци, „мачији“ скок;
  - окрети за  $180^{\circ}$  на једној нози;
  - саскоци (предножно разножни; са окретом за  $360^{\circ}$ );
  - комбинације вежби најмање две дужине греде.
  - Основе тимских и спортских игара
3. Садржаји одбојке, фудсала, рукомета, кошарке и активности по избору ученика реализују се на часовима Физичког и здрав- ственог васпитања.

#### Одбојка

Усвојене елементе технике треба применити у игри на часу. Континуитет у усвајању садржаја могуће је постићи тако што се претходно усвојени садржаји користе као уводни или специфично припремни на наредном часу.

##### Основни садржаји

- основни положај – техника одигравања лопте прстима,
- основни положај – техника одигравања лопте „чекићем“,
- игра преко мреже у три контакта – прстима и „чекићем“,
- доњи (школски) сервис,
- техника смечирања у олакшаним условима (нижа мрежа, подбацавање лопте и сл.),
- индивидуални блок,
- горњи сервис,
- елементи одбојкашке игре.

##### Проширени садржаји

- „лелујави“ сервис,
- групни блок (двојни и тројни),
- игра са задатком – тактика.

#### Фудсал

- Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.
- Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.
- Игра уз примену правила.

#### Рукомет

- Са ученицима поновити усвојене елементе технике и тактике.
- Примена усвојених елемената у диригованој и ситуационој игри.
- Игра уз примену правила.

#### Кошарка



Са ученицима поновити усвојене основне елементе технике и тактике и реализовати неке од наведених елемената, као и њихо- ву примену у диригованој игри и игри уз примену правила:

- дриблинг (сложеније варијанте);
- повезивање елемената технике у акционе целине (хватање лопте, дриблинг, шутирање и др.);
- финтирање;
- демаркирање;
- ситуациона игра 1:1;
- сарадња два и три играча у позиционој игри и контранапа- ду (обука кроз игру);
- игра 3:3; 4:4 (игра на један кош);
- финте (продор, шут);
- игра „2:2 – pick and roll“;
- игра „2:2“ по на принципу „додај и утрчи – back door“;
- позициона игра 3:3 и 5:5;
- игра са применом правила.

Активности по избору

У складу са просторно-техничким могућностима школе наставник у договору са учницима реализује неке од наведених активности:

- кондиционо вежбање (кружни тренинг, аеробик, елементи фитнеса и др.);
- обучавање, увежбавање и усавршавање елемената предви- ђених проширеним наставним садржајима;
- пливање и ватерполо;
- скијање;
- клизање
- бадминтон;
- стони тенис;
- оријентиринг;
- јацент;
- основни елементи борилачких спортова и самоодбране;
- друге активности по избору Стручног већа школе;
- активности од значаја за локалну заједницу.

#### 4. Плес и ритмика

*Основни садржаји*

Њихања и кружења са вијачом у фронталној и сагиталној равни у месту и кретању (вежбе по избору наставника).

Дупли провак кружењем вијаче унапред.

Коло „Моравац“ четири варијанте, савладати 5. варијанту.

Основни кораци енглеског валцера.

*Проширени садржаји*

- Састав са вијачом.
- Дупли провак кружењем вијаче уназад.
- Састав са обручем састављен од елемената обрађених у пе- том и шестом разреду.
- Састав са лоптом састављен од елемената обрађених у пе- том и шестом разреду.
- Усавршити коло из краја у коме се школа налази, усвојено у претходном разреду.
- Енглески Валцер – мешовити парови.

#### 5. Пливање и ватерполо

Наставна тема Пливање и ватерполо реализује се у школама у којима за то постоје услови, у оквиру редовне наставе.

Школе које се одреде за реализацију програмских садржаја пливања и ватерпола на објектима изван школе, часове организују по посебном распореду.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоре- ђује се другим наставним темама предвиђених програмом, па се самим тим исходи за ову тему не могу достићи у овом разреду.

Пливање

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

*Основни садржаји*

Вежбе дисања, рад ногу, пловак, одржавање у месту, завесла- ји (краул и леђни краул), техника прсног пливања, скок на главу и изрон.

Пливање техником краула или леђног краула; Пливање 25 m на време одабраном техником; Роњење по дужини у складу са спо- собностима ученика до 10 m.

*Проширени садржаји*

Мешовито пливање техникама прсног и краул пливања

Ватерполо

Садржаји ватерпола реализују се са ученицима који припада- ју групи „пливача“:

- пливање са лоптом;
- хватање и додавање;
- шут на гол.

*Основни садржаји*

- одржавање на води;
- пливање са лоптом (вођење лопте);
- хватање и додавање лопте.

#### Проширени садржаји

- основни елементи тактике;
- диригована игра.

#### 6. Полигони

Наставник након једне или више обрађених наставних тема може реализовати полигон у складу са усвојеним моторичким садржајима из:

- спортских игара;
- гимнастике и
- полигон са препрекама који садржи:

колутања и пузања, провлачења, промене правца, савладавања препреке одбочком, прескакања препрека увис и удаљ, прела- жење високе греде, узмак на вратилу, пењање на шведске лестве и саскок, пењање уз шипку или конопца

#### 7. Тестирање и мерење

Праћење физичког развоја и моторичких способности спрово- ди се на почетку и крају школске године, из простора кардио-

-респираторне издржљивости (процена аеробног капацитета), телесног састава (посебно телесне масноће), мишићне снаге, из- држљивости у мишићној снази, гipкости и агилности. Модел кон- тинуираног праћења физичког развоја и моторичких способности у настави Физичког и здравственог васпитања, батерија тестова, критеријумске референтне вредности и начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања као педагошке импликације детаљно су објашњени у наведеном приручнику.

### Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Физичко вежбање и спорт* и *Здравствено васпитање*.

#### Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби оптималне образовне вредности;
- функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и рекви- зита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији раци- оналне организације и интензификације часа, као и достизања по- стављених исхода.

#### Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела про- грама наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да прису- стувје часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник са- чињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садр- жајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
- прате и евидентирају активност ученика на часу уз помоћ наставника и на други начин помажу у организацији часовних, ваннаставних и ваншколских активности.

Неки од исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила, гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;
- дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;
- презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу, историји физичке културе, актуелним спортским подацима итд.);
- учествује у организацији Недеље школског спорта и школ- ских такмичења.

Ученицима са инвалидитетом настава се прилагођава у скла- ду са њиховим могућностима и врстом инвалидитета

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом. Исходи помажу наставницима у праћењу, прикупљању и бележењу постигнућа ученика. Како ће у процесу вредновања користити исходе наставник, сам осмишљава у односу на то који се начин праћења и процене њему чини најрационалнијим и најкориснијим. Поред тога, постојање исхода олакшава и извештавање родитеља о раду и напредовању ученика.

У процесу праћења и оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и производима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе Физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- 1. Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:**
  - вежбање у адекватној спортској опреми;
  - редовно присуствовање часовима Физичког и здравственог васпитања;
  - учествовање у ваннаставним и ваншколским активностима и др.
- 2. Приказ три комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), са и без реквизита.**
- 3. Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике):**

*Атлетика:*

Техника измене штафете; скока увис опкорачна техника; Спринтерско трчање 60 m на време, бацање вортекса. Истрајно трчање у трајању од 8 минута. Техника бацања „вортекса”.

Трчање школског кроса.

*Спортска гимнастика:*

Вежбе на тлу:

- став на шакама, колут напред уз помоћ,
- летећи колут,
- два предмета странце „звезде” спојено,
- мост заклоном (ученице); мост из лежања на леђима (ученици).

Састав на тлу комбинован од елемената из петог, шестог и усвојених елемената из седмог разреда.

Прескок:

разношка, згрчка (висина справе до 120 cm). Трамполина или одскочна даска (ученице и ученици):

- скокови: пруженим телом; скок са згрченим предножењем. Вратило:
- дочелно вратило: упор предњи, премаах одножно десном, премаах одножно левом – нагласити упор стражњи;

комбинација: узмак из виси стојећег, ковртвај назад у упору, саскок из упора предњег замахом ногама уназад (зањихом) до става на тлу;

доскочно вратило: њихање у вису предњем са повећавањем амплитуде, у зањиху саскок.

Двовисински разбој

- комбинација: лицем према н/п – суножним одскоком наскок у упор предњи, премаах одножно десном, премаах одножно левом – нагласити упор стражњи, прехват на в/п, предњих и спојено саскок у предњиху (уколико нема двовисинског разбоја саскок замахом ногама унапред – предношка).

Паралелни разбој

- комбинација: (из положаја бочно): наскок у упор, предњих, зањих, предњихом предношка са окретом ( $180^\circ$ ) према притци до става на тлу.

Кругови

дохватни кругови (ученици и ученице):

- комбинација: из виси стојећег згибом вис узнето, вис стрмоглави, вис узнето, саскок кроз згиб у вису предњем (уз помоћ).

Коњ са хваталкама

- комбинација: из упора предњег на хваталкама, премаах одножно десном напред ван, премаах одножно десном назад и спојено премаах одножно левом напред ван, премаах одножно левом назад, саскок назад или провлаком ногу између хваталки саскокнапред.

Греда

Ниска греда – поновити и допунити садржаје из претходног разреда (ниска греда):

комбинација вежби из основног програма (ученице саме комбинују две дужине ниске греде – обавезно са наскоком и саскоком).

Висока греда – комбинација вежби: (чеоно према греди): из места или залетом наскок у упор одножно, окрет за  $90^\circ$  у упор клечећи на одножној ноzi, заножити слободном ногом (вага у у упору клечећем „мала вага”); клек искорак

заножне и спојено усправ, одручити, лагано трчање или ходање на прстима, ходање докора- цима, скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу; саскок пруженим телом са окретом  $90^\circ$  или  $180^\circ$ .

*Одбојка:*

- одигравање лопте техникама прстима и „чекићем”;
- доњи сервис;
- смечирање у олакшаним условима;
- индивидуални блок;
- игра преко мреже.

*Рукомет:*

Примена елементарне технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

*Кошарка:*

Примена елементарне технике у игри. Придржавање тактичких упутстава и кретање у игри.

*Плес и ритмика:*

- Вежба са вијачом, лоптом или обручем. Дупли провак кру- жењем вијаче унапред;
- народно „Моравац” коло уз музику (трећа, четврта и пета варијанта);
- енглески валцер.

*Пливање и ватерполо:*

- техника прсног пливања;
- пливање са лоптом.

### **Индивидуални напредак моторичких способности**

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна до- стигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, на- ставник прати и вреднује:

- познавање основних правила, гимнастике, атлетике, спорт- ске игре, пливања, ватерпола и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;
- учешће у организацији ваннаставних активности.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник може извршити усменим или писменим путем.

Праћење вредновање и оцењивање ученика са инвалидите- том врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

### **ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ**

План и програм ових активности предлаже Стручно веће и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма

#### **Б. Секције**

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачи- њава посебан програм узимајући у обзир материјалне и просторне услове рада, узрастне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу учени- ка. Ученик се у сваком тренутку може се укључити у рад секције.

#### **В. Недеља школског спорта**

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције на- сила, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним узра- сту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице, слет...);
- ђачке трибине и радионице (о здрављу, историји физичке културе, спорту, рекреацији, „ферплеју”, последицама насиља у спорту, технолошка достигнућа у вежбању и спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

#### **Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)**

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- пролећни крос (дужину стазе одређује стручно веће);
- излет са пешачењем (7 km)
- зимовање – организује се у току зимског периода у трајању од седам дана. Активности на зимовању обухватају обука скијања, клизања, краће излете са пешачењем или на санкама, и друге активности;
- летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана и обухвата боравак у природи са организованим образовним и физичким активностима.

#### **Д. Школска и ваншколска такмичења**

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа и то у:

- спортској гимнастици (у зимском периоду);
- атлетици (у пролећном периоду),
- најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских игра на или игара уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон, између две или четири ватре, по-лигони итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом наставе и учења. Како би што већи број ученика био обухваћен системом такмичења, на ваншколским такмичењима један ученик може представљати школу само у једном спорту или спортској дисциплини током школске године.

#### **Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава**

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

#### **Педагошка документација**

- Дневник рада за Физичко и здравствено васпитање.
- Планови рада Физичког и здравственог васпитања и обавезних физичких активности ученика: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.
- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа.
- Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.
- Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

### **ГОДИШЊИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА**

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: **ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**

РАЗРЕД: 7

НЕДЕЉНИ ФОНД: 3

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 108

ТИПОЛОГИЈА НАСТАВНИХ ЧАСОВА:

Редни број	Наставна тема	обрада	утврђивање	остали типови часа	укупно
1.	Тестирање и мерење	/	8	/	8
2.	Атлетика	8	8	/	16
3.	Одбојка	8	8	/	16
4.	Гимнастика	8	8	/	16
5.	Стони тенис	4	6	/	10
6.	Спортске игре	6	12	/	18
7.	Бадминтон	4	4	/	8
8.	Ритмика и плес	4	4	/	8
9.	Полигони	4	4	/	8
УКУПНО		46	62	/	108

ПРВО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 25	утврђивање: 33	остали типови часова:	укупно:58
ДРУГО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада: 21	утврђивање: 29	остали типови часова:	укупно:50
СВЕГА	46	62	/	108

План рада спортске секције

Наставна тема / Број часова

1. Договор о раду /1
2. Припрема за школско такмичење у кошарци /2
3. Школско такмичење у кошарци /2
4. Припрема за општинско такмичење у кошарци /2
5. Општинско такмичење у кошарци /2
6. Припрема за школско такмичење у фудзалу /2
7. Школско такмичење у фудзалу /2
8. Припрема за општинско такмичење у фудзалу /2
9. Општинско такмичење у фудзалу /2
10. Шумарски вишебој /1
11. Припрема за школско такмичење у одбојци /2
12. Школско такмичење у одбојци /2
13. Припрема за општинско такмичење у одбојци /2
14. Општинско такмичење у одбојци /2
15. Припрема за школско такмичење у рукомету /2
16. Школско такмичење у рукомету /2
17. Припрема за општинско такмичење у рукомету /2
18. Општинско такмичење у рукомету /2
19. Школско такмичење у атлетици /1
20. Општинско такмичење у атлетици /2

## **ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ**

## РУСКИ ЈЕЗИК

### ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Редни бр. ком. функ.	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ И ТРАЖЕЊЕ/ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ И ДРУГИМА	<p>Как вас/ тебя зовут? Как ваша/ твоя фамилия? Меня зовут Виктор Петрович Иванов. Как дела? Нормально.          Это Саша. Привет, Саша! Добро пожаловать! Мы будем вместе учиться.          Очень приятно. Рад/рада с тобой познакомиться. Где ты живёшь? На улице Гагарина, дом 5, квартира 10. Второй этаж. Кем твой папа / твоя мама работает?          Папа – учитель. Моя мама – медсестра.          У тебя есть братья/сёстры? Да, у меня есть брат. Нет, у меня нет сестры. Ты интересуешься музыкой? Нет, не очень, я люблю спорт.          У моего папы есть сестра, её зовут Марина. Марина – моя тётя. Её муж, дядя Стефан – немец. У них есть сын, мой дво- юродный брат Иван. Ему три года. Он родился в Германии, но сейчас живёт в России, в Москве.</p> <p>Питања с упитним речима (кто, где, куда, как )          Конструкције за изражавање посесивности (потврдне и одричне): у+ ген личних заменица и именица (у меня есть, у меня нет)          Присвојне заменице (мой, твой, его, её, их) Глагол интересоваться (чем) с инструменталом Кратак облик придева рад/рада          Именице на -ия (Сербия, Россия, Германия)</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> устаљена правила учтивости; имена, патроними, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова, називи већих градова и познатијих држава и њихових становника, родно место</p>
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА, ПОЈАВА, РАДЊИ, СТАЊА И ЗБИВАЊА	<p>Какой Миша? Как Миша выглядит, я в первый раз с ним встречаюсь, опиши его. Миша невысокий, стройный. Какая Маша? Маша высокая, полная.          Какой у него рост?          Какие у неё глаза? Глаза – карие, волосы – каштановые. В чём она? В куртке и джинсах.          Миша хорошо знает математику и помогает Маше. Маша очень хорошо плавает.          Идёт дождь, дует ветер, холодно очень. Завтра будет солнечная погода, без дождя.          Мы очень плохо себя чувствуем сегодня.          Мы жили в спортивном лагере прошлым летом. Он спал в большой палатке. Это – памятник Петру Первому.          Какой большой и красивый!          Тебе нравится больше памятник Пушкину или Петру Первому? Слева от моего дома находится супермаркет.</p> <p>Придеви Промена придева Слагање с именицама у роду, броју и падежу Прилози за начин, место, време          Фреквентне временске конструкције (прошлым летом, в прошлую среду, на следующей неделе, в прошлом году) Садашње време фреквентних глагола          Прошло време фреквентних глагола Будуће време (просто и сложено)          Прости облици компаратива придева/прилога больше, меньше, лучше</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> особености наше земље и земаља говорног подручја циљног језика (знаменитости, географске карактеристике и сл )</p>



<p><b>ИЗНОШЕЊЕ ПРЕДЛОГА И САВЕТА, УПУЋИВАЊЕ ПОЗИВА ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ И РЕАГОВАЊЕ НА НИХ</b></p>	<p><i>Я иду в бассейн. Петя, пойдёшь со мной? Я обожаю плавать. Чем тебя угостить? Ты будешь чай? Нет, спасибо. Что ты будешь делать на следующей неделе? Придёшь ко мне на вечеринку? У меня день рождения. Во сколько? В семь часов в субботу. Будем в воскресенье играть в футбол? Когда? В пять. Нет, к сожалению, я еду с родителями к бабушке. Пойдём в кино вечером? Давай! Где встречаемся? У входа в метро. Маша, давай пойдём к Лене вечером, она болеет вторую неделю. Вечером мне надо на тренировку, не смогу. Может, пойдём завтра вечером? Хорошо. завтра пойдём. Мне нужно сейчас присмотреть за братом, только вечером буду свободен.</i></p> <p>Заповедни начин (позив на заједничку активност) Безличне модалне конструкције с предикативима (мне нужно, мне надо, мне необходимо) Упитни искази без упитне речи Интонација Садашње време у значењу будућег Просто и сложено будуће време</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> прикладно упућивање предлога, савета и позива и реаговање на предлоге, савете и позиве</p>
<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ МОЛБИ, ЗАХТЕВА, ОБАВЕШТЕЊА, ИЗВИЊЕЊА, ЧЕСТИТАЊА И ЗАХВАЛНОСТИ</b></p>	<p><i>Вы не могли бы помочь мне, пожалуйста? Вам помочь? Да, спасибо, возьмите эту сумку, пожалуйста. Спасибо. Благодарю вас. Не за что. Ничего. Дай мне, пожалуйста- йста, тетрадь. Минуточку. Вот она. Можно я подойду? Можно. Извините, можно вопрос? Можно. Вы не скажете, как дойти до Красной площади? Конечно, скажу. Простите за беспокойство. Извините за опоздание.</i></p> <p>Заповедни начин Садашње време глагола Предикатив <i>можно</i> Именице треће деklinације (типа <i>боль, кость</i>) Упитни искази без упитне речи Интонација Глагол <i>мочь</i> у прошлом времену</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> правила учтивости комуникације, значајни празници и догађаји, честитања</p>
<p><b>РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ УПУТСТАВА</b></p>	<p><i>Прочитай внимательно вопросы к тексту и обведи кружком букву правильного ответа. Отметь правильный ответ. Сделай проект-плакат (проект-альбом), презентацию на тему „Мой любимый город“. Нарезь картошку кубиками, положи в салатницу. Обрати внимание! Составь предложения! Старайтесь угадать! Закрой глаза!</i></p> <p>Заповедни начин</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом.</p>
<p><b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У САДАШЊОСТИ</b></p>	<p><i>Мой дедушка живёт в деревне. Я живу в Белграде. В школу я езжу на автобусе. В свободное время я играю в футбол, люблю играть в компьютерные игры. Ты играешь на пианино? Нет, не играю, я пою в хоре. Когда ты обычно просыпаешься? Что ты делаешь? Пищу задание. Она учится на филологическом факультете. Она интересуется иностранными языками. Он занимается баскетболом. В каком классе учишься? Обычно я получаю хорошие отметки по математике.</i></p> <p>Глаголи кретања: <i>идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать.</i> Прилози за време, начин Садашње време глагола <i>есть</i> и <i>пить</i>. Употреба глагола <i>играть</i> (во что, на чём) Садашње време глагола <i>петь</i> и <i>танцевать</i> Употреба глагола <i>интересоваться, заниматься</i> (чем) Садашње и прошло време глагола са суфиксима -ова-/-ева- Неконгруентни атрибут у дативу с предлогом <i>по</i>: <i>контрольная по математике</i></p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> породични живот; живот у школи – наставне и</p>

	ваннаставне активности; распусти и путовања
<b>ОПИСИВАЊЕ РАДЊИ У ПРОШЛОСТИ</b>	<p><i>Где он родио се?</i>  <i>На прошлой недељи ми погледали добар филм. Шта ти радио/радила вчера вечером?</i>  <i>Мама нашла свој мобилник.</i>  <i>Он помогао ми выучити урок.</i>  <i>Ми у прошлој години возили на машини на море.</i></p> <p>Прошло време фреквентних глагола Прошло време повратних глагола          Прошло време глагола с суфиксима -чь (мочь), -ти (идти) Употреба глагола кретања у прошлом времену          Прилози и прилошке одредбе за време</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> историјски догађаји, епохална открића; важније личности из прошлости</p>
<b>ОПИСИВАЊЕ БУДУЋИХ РАДЊИ (ПЛАНОВА, НАМЕРА, ПРЕДВИЂАЊА)</b>	<p><i>Када вырасту, ја стану лекаром. Кем ти будеш, када вырастеш?</i>  <i>Он напишет тебе есэму, када придет. Ја појду погулять с собакой.</i>  <i>Ти не прочитал книгу, а завтра у тебе будет контрольная? Ја буду весь день завтра читать. У мене на следующей недељи дан рођендана.</i>  <i>У мене будет вечеринка, придут мои друзья.</i></p> <p>Употреба глагола <i>стать</i> и <i>быть</i> (кем) Просто и сложено будуће време Прилози и прилошке одредбе за време</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> правила учтивости у складу са степеном формалности и ситуацијом</p>
<b>ИСКАЗИВАЊЕ ЖЕЉА, ИНТЕРЕСОВАЊА, ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА</b>	<p><i>Мне холодно. Мне жарко.</i>  <i>Мне хочется есть/пить.</i>  <i>У мене голова болит. Возми лекарство! Надень куртку!</i>  <i>Налей мне воды, пожалуйста!</i>  <i>Сделай мне бутерброд, пожалуйста, так есть хочется! Ја не хочу больше играть!</i>  <i>Скучно!</i>  <i>Мне плохо! Мне нужно выйти!</i>  <i>Ја должен писать домашнее задание. Можно я выйду, мне плохо?</i>  <i>Как ты себя чувствуешь? Всё в порядке?</i></p> <p>Безличне реченице Глагол <i>хотеть</i>          Глагол <i>хотеться</i> (безлична употреба: <i>мне хочется</i>) Глагол <i>чувствовать себя</i>          Модалне конструкције (личне и безличне) с <i>нужно</i> и <i>должен</i>.          Заповедни начин          Упитни искази без упитне речи Интонација  <b>(Интер)културни садржаји:</b> мимика и гестикулација, интересовања, хоби, забава, разонода, спорт и рекреација</p>
<b>ИСКАЗИВАЊЕ ПРОСТОРНИХ ОДНОСА И УПУТСТАВА ЗА ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ПРОСТОРУ</b>	<p><i>Извините, как дойти до книжного магазина? Простите, где находится библиотека?</i>  <i>Идите прямо, потом поверните налево. С правой стороны – книжный магазин. За углом мой дом.</i>  <i>Идите прямо до театра, напротив находится библиотека.</i></p> <p>Заповедни начин          Промена именица прве, друге и треће деклинације Прилози за место и правац          Префиксални глаголи кретања</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> јавни простор; типичан изглед места</p>
<b>ИЗРИЦАЊЕ ДОЗВОЛА, ЗАБРАНА, ПРАВИЛА ПОНАШАЊА И ОБАВЕЗА</b>	<p><i>По газонам ходить нельзя!</i>  <i>Можно сесть рядом с вами? Можно, конечно. Нет, нельзя, к сожалению. Можно воспользоваться твоим мобильником, пожалуйста?</i>  <i>Вы должны отключить свои мобильники на уроке. Мы должны носить школьную форму.</i>  <i>Он не может прийти, потому что у него много работы.</i></p> <p>Заповедни начин          Безличне модалне реченице с предикативима <i>можно</i>, <i>нельзя</i>, <i>надо</i>, <i>нужно</i>          Модална конструкција <i>должен/должна/должны</i></p>

	<p><b>(Интер)културни садржаји:</b> понашање на јавним местима; значење знакова и симбола</p>
<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА</b></p>	<p><i>Это твоя собака? Нет, не моя. Чья это собака? Моего друга Саши. У тебя есть красная ручка? Да, у меня есть.</i>  <i>Нет, у меня нет книги.</i>  <i>У тебя есть фотография Красной площади? У меня нет, но у Иры есть.</i>  <i>У неё нет чемодана, потеряла.</i>  <i>Это твой пенал? Нет, не мой.</i></p> <p>Питања с присвојном упитном заменицом <i>Чей</i>. Конструкције за изражавање посесивности Општа и посебна негација      Присвојне заменице      Упитни искази без упитне речи Интонација</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини</p>
<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА И НЕДОПАДАЊА</b></p>	<p><i>У тебя есть хобби? Какое у тебя хобби? Я собираю куклы. Я ращу кактусы. Я интересуюсь плаванием.</i>  <i>Мне нравятся зимние виды спорта.</i>  <i>Люблю кататься на санках. Не люблю кататься на лыжах. Мой любимый спорт – теннис. Мне интересно смотреть теннис. Чем ты интересуешься?</i>  <i>Тебе нравится играть в волейбол?</i>  <i>Ты любишь смотреть фильмы? Обожаю читать!</i>  <i>Вчера я читал „Столичную штучку” Галины Гордиенко. Отличная книга!</i></p> <p>Глаголи <i>заниматься, интересоваться</i> (чем)      Безлична употреба глагола <i>нравиться</i></p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> интересовања, хобији, забава, разонода, спорт и рекреација; уметност (књижевност за младе, стрип, музика, филм)</p>
<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ МИШЉЕЊА</b></p>	<p><i>Что ты думаешь на эту тему?</i>  <i>Пожалуйста, расскажи мне об этой книге! Она интересная? Как тебе кажется, она завтра придет? Мне кажется, что не придет.</i>  <i>Да, я согласен/согласна. Нет, мы не согласны.</i></p> <p>Кратки облици <i>придева согласен</i>      Безлична употреба глагола <i>казаться</i> <i>Мне кажется</i></p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима</p>
<p><b>ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, ДИМЕНЗИЈА, БРОЈЕВА И ЦЕНА</b></p>	<p><i>Сколько людей видишь на этой картинке? Сколько мальчиков? Сколько девочек?</i>  <i>На полке мало книг.</i>  <i>Сколько стоит эта книга? Она очень дорогая, 2350 рублей (две тысячи триста пятьдесят). Пожалуйста, я хочу заказать спагетти и пиво.</i>  <i>Мне, пожалуйста, блины с икрой. Сколько с нас? С вас 1326 рублей.</i>  <i>Самое высокое здание в «Москва-Сити» – Башня Восток. Её высота – 348 метров.</i>  <i>Моя мама работает на 16-ом этаже Башни Восток в «Москва-Сити».</i>  <i>Самая длинная река в России – Лена (4.400 километров).</i></p> <p>Основни бројеви преко 1000      Употреба прилога за количину <i>много, мало, несколько</i> уз генитив множине именица      Питања са <i>Сколько</i>.</p> <p><b>(Интер)културни садржаји:</b> друштвено окружење; валуте циљних култура; метрички и неметрички систем мерних јединица</p>

**Кључни појмови садржаја:** комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултурност.

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

### I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

### II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ исхода, комуникативних функција и језичких активности, наставника постепено води од исхода, преко комуникативне функције као области, до **препоручених** језичких активности и садржаја у комуникативним функцијама, који оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно уважавају следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруче укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- настава се заснива и на социјалној интеракцији с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту. Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:
- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учење у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

### Технике / активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника / активности које не би требало да трају дуже од 15 минута. Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/ затвори свеску, итд.). Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда панона, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио--записа повезати појмове, додати делове слике, допунити инфор-мације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годи-шњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и ми-ни-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путова-ња, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифе-стације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на грама-тичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/ нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби. Писмено изражавање:
- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, прона-лажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустра-цијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге меди-је: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

*Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.*

#### СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

С обзиром на то да се исходи остварују преко језичких ве-штина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језич-ке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и уве-жбавање језичких вештина.

##### Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и ка-нала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, разли-читим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључу-јући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у ко-јима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем)
- за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:
- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лак-шим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праће-ни визуелним елементима због обиља контекстуалних информац-ја које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

##### Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обра-ђује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређе-не факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, каракте-ристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

### Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у пи- саном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексики и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стра- тегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интере- совање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-култур- ног контекста, као и теме у вези са различитим наставним пред- метима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног пи- сања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

### Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информа- ција);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репор- таже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.);
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање ре- цептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дис- курзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, уса- глашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интерак- ција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

### Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разуме- вање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

**Социокултурна компетенција** представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура

заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

**Медијација** представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

### УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, напореда с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Улога граматике у процесу овладавања језиком је пре свега практична и састоји се у постављању основе за развијање комуникативне компетенције. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

### III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама

активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик-наставник, као и ученик-ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

## 5. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу *Упутство за остваривање програма*.

### 6. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

#### **Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом**

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

#### **Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима**

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује изразу, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана на којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

### 7. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

#### **Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину**

У настави предмета од значаја за националну мањину (историја, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано,



већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

### **Начин прилагођавања програма за двојезичнообразовање**

Школа, у складу са неопходним условима за рад у двојезичној настави и квалификованим стручним кадром, одређује предмете, фонд часова који ће се реализовати на страном језику као и начин остваривања наставе која се одвија на страном језику.

## **8. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

### **Упутство за остваривање слободних наставних активности**

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године. Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. свакодневни живот у прошлости, цртање, сликање, вајање, чувари природе и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

### **Упутство за остваривање ваннаставних активности**

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде два и више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходима образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштиту од ризичног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;
- јачање везе са локалном заједницом;
- развој осећања припадности својој школској заједници;
- подстицање самосталности, проактивности и предузимљивост;
- припрема за решавање различитих животних ситуација;
- промоција школе и њеног идентитета.

Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру ваннаставних активности постану видљиви како у оквиру школе, тако и шире, као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

**ГОДИШЊИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА**

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: Руски језик

РАЗРЕД: VII

НЕДЕЉНИ ФОНД: 2

ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 72

ТИПОЛОГИЈА НАСТАВНИХ ЧАСОВА:

Редни број	Наставна тема	обрада	утврђивање	остали типови часа	укупно
1.	Кумиры молодёжи	5	8		13
2.	Мы повторяем -Контрольная работа		1	1	2
3.	Счастливого пути!	5	6	2	13
4.	Письменная работа		2	1	3
5.	Летняя школа в России	4	7	2	13
6.	Мы умеем веселиться	3	8	2	13
7.	Мы повторяем -Письменная работа		2	1	3
8.	В Сибири	4	5		9
9.	ТРКИ -Систематизация		1	2	3

ПРВО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада:14	утврђивање:22	остали типови часова: 4	укупно:40
ДРУГО ПОЛУГОДИШТЕ	обрада:7	утврђивање: 18	остали типови часова: 7	укупно:32
СВЕГА	21	40	11	72

## План допунске наставе

Руски језик	36	Кумиры молодёжи, Счастливого пути, Мы умеем веселится, В Сибири, грамматика настоящее, прошедшее, будущее время, существительные, прилагательные, местоимения ,повелительное наклонение, глаголи кретања.
-------------	----	---

## План додатне наставе

Руски језик	36	Кумиры молодежи, Счастливого пути!, Мы умеем веселиться, В Сибири, Праздники, Глаголска времена, Императив, Глаголи кретања, Именице, Придеви, Заменице, Лексика, Говорне теме, Разумевање прочитаног.
-------------	----	--

## План рада секције

Руски језик	36	Кумиры молодежи, Счастливого пути!, Мы умеем веселиться, В Сибири, Праздники, Глаголка времена, Именице, Придеви, Заменице, Говорне теме, Читање и разумевање текстова, Припрема изложбе и програма поводом руског празника Масленица
-------------	----	---

## ВЕРСКА НАСТАВА

### Циљ и задаци

**Циљ** верске наставе јесте да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Ученици треба да упознају веру и духовне вредности сопствене, историјски дате цркве или верске заједнице у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства.

### Задаци

развија отвореност и однос према Богу, другачијим и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам;

развија способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божју и за себе;

развија тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналажењу равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом, и пре и после свега, са Богом;

изгради способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;

изгради свест и уверење да свет и живот имају вечни смисао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог односа према Богу, људима и природи

НАСТАВНА ТЕМА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	РЕДНИ БРОЈ ЧАСА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	БЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
<b>УВОД</b>								
1.	1.	1.	Упознавање садржаја, програма и начина рада	информативни	индивидуални фронтални	дијалогска демонстративна разговор	дидактички материјал	прелиминарна систематизација
<b>БОГОПОЗНАЊЕ</b>								
2.	1.	2.	Процес сазнавања	обрада	индивидуални фронтални	дијалогска демонстративна	дидактички материјал	корелација са предметима из области природних наука
	2.	3.	Личносно познање	обрада	индивидуални фронтални	дијалогска демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	корелација с предметом историја
	3.	4.	Познање Бога	обрада	индивидуални фронтални	дијалогска демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	
	4.	5.	Бог је један, али није сам	обрада	индивидуални фронтални	дијалогска демонстративна разговор	дидактички материјал	

	5.	6.	Богопознање	систематизација или час практичне наставе	индивидуални групни	практична настава-одлазак на литургијско сабрање	дидактички и материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	<b>ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ ХРИСТОВЕ</b>							
3.	1.	7.	Сабори као израз јединства Цркве	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	корелација са предметима историја и географија
	2.	8.	Васељенски сабори	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	корелација са предметима историја и географија
	3.	9.	Васељенски сабори	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	
	4.	10.	Символ вере	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	
<b>НАСТАВНА ТЕМА</b>	<b>НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА</b>	<b>РЕДНИ БРОЈ ЧАСА</b>	<b>НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА</b>	<b>ТИП ЧАСА</b>	<b>ОБЛИК РАДА</b>	<b>МЕТОДЕ РАДА</b>	<b>НАСТАВНА СРЕДСТВА</b>	<b>НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА</b>
3.	5.	11.	Символ вере	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна	дидактички и материјал	
	6.	12.	Богочовек Христос	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	
	7.	13.	Богочовек Христос	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна	дидактички и материјал	
	<b>СВЕТОТАЈНСКИ ЖИВОТ ЦРКВЕ</b>							
4.	1.	14.	Светотајински живот Цркве	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	
	2.	15.	Света Литургија – светајна Цркве	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	
		16.	Света Литургија – светајна Цркве	систематизација и евалуација	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	празник Рождества Христовог - Божић
	3.	17.	Свете Тајне Крштења и Миропомазња	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички и материјал	

	4.	18.	Свете Тајне Крштења и Миропомазања	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	празник Крштења Господа Исуса Христа – Богојављење
	5.	19.	Монашка заједница	Обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна	дидактички материјал	Школска слава – Свети Сава
	6.	20.	Монашка заједница	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	
	7.	21.	Света Тајна Исповести	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	

НАСТАВНА ТЕМА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	РЕДНИ БРОЈ ЧАСА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
4.	8.	22.	Света Тајна Брака	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	
	9.	23.	Света Тајна Рукоположења	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	
	10.	24.	Молитвословља Цркве	Обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	
	11.	25.	Светотајински живот Цркве	систематизација или час практичне наставе	индивидуални групни	практична настава-одлазак на литургијско сабрање	дидактички материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
<b>СРПСКА ЦРКВА КРОЗ ВЕКОВЕ</b>								
5.	1.	26.	Света браћа Кирило и Методије	обрада	Индивидуални фронтални	дијалoшка демонстративна рад на тексту	дидактички материјал	- корелација са предметима историја и српски језик

	2.	27.	Свети Сава	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	- корелaцијa сa предметимa истoријa и српски језик
	3.	28.	Срби светитељи	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	- корелaцијa сa предметом истoријa
	4.	29.	Срби светитељи	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	- корелaцијa сa предметом истoријa
	5.	30.	Срби светитељи	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	- корелaцијa сa предметом истoријa
	6.	31.	Крснa слaвa и обичаји	Обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa-рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	
	7.	32.	Крснa слaвa и обичаји	утврђивање	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa	дидактичк и материјaл	
<b>НАСТАВНА ТЕМА</b>	<b>НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА</b>	<b>РЕДНИ БРОЈ ЧАСА</b>	<b>НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА</b>	<b>ТИП ЧАСА</b>	<b>ОБЛИК РАДА</b>	<b>МЕТОДЕ РАДА</b>	<b>НАСТАВНА СРЕДСТВА</b>	<b>НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА</b>
5.	8.	33.	Српскa црквeнa баштинa	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	корелaцијa сa предметимa истoријa и географијa
	9.	34.	Српскa црквeнa баштинa	обрада	индивидуални фронтални	дијалoшка демонстрaтивнa рaд нa текстy	дидактичк и материјaл	корелaцијa сa предметимa истoријa и географијa
	10.	35.	Српскa црквeнa баштинa	систематизaцијa или чaс прaктичнe нaстaвe	индивидуални групни	прaктичнa нaстaвa-обилaзaк мaнaстирa	дидактичк и материјaл	Одлaзaк у мaнaстир (Можe сe oствaрити и у мaнaстиру aкo тo услoви дoзвoљaвaју)
	1.	36.	Српскa Црквa крoз вeкoвe	систематизaцијa и eвaлуaцијa	индивидуални фронтални	дијалoшкa дeмoнстрaтивнa	дидактичк и материјaл	

Напомена:

Дидактички материјал: Аудио и видео касете, графоскоп, темпере, бојице, графофолија, постери, иконе, ЦД, пројектор, ДВД, итд.

О Божићу и обичајима везаним за тај дан говоримо на 16-ом или 17-ом часу

Изложба поводом школске славе Светог Саве може се организовати на 18-ом или 19-ом часу

У зависности од датума празновања, о Васкрсу (и изложби поводом празника) биће говора од 26. до 32. методске јединице



## Назив програма **ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**

**Циљ** Циљ учења Грађанског васпитања је да ученик изучавањем и практиковањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе других и спреман да активно делује у заједници

**Разред** Седми

**Годишњи фонд часова** 36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ /ТЕМА	САДРЖАЈИ
наведе и опише основне карактеристике људских права; својим речима опише везу између права појединца и општег добра; дискутује о односу права и правде и о сукобу права; образложи личну одговорност у заштити свог здравља; штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; образложи сврху постојања политичких странака; аргументује потребу ограничења и контролу власти; наведе кораке од предлагања до усвајања закона; образложи на примеру могућност утицаја грађана на одлуке Народне скупштине; препозна и одупре се различитим облицима вршњачког притиска; препозна опасност када се нађе у великој групи људи и заштити се; учествује у организацији, реализацији и евалуацији симулације Народне скупштине; у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; проналази, критички разматра и користи информације из различитих извора	<b>ЉУДСКА ПРАВА</b>	Карактеристике људских права – урођеност, универзалност, нео- туђивост, недељивост Опште добро Права појединца и опште добро Сукоб појединачних права и општег добра Права и правда Социјална правда
	<b>ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО</b>	Политичке странке у вишепартијском систему – владајуће и опозиционе Народна скупштина – сврха и надлежности Народни посланици, посланичке групе Процедуре у раду Народне скупштине Скупштинске дебате Предлагање и доношење закона
	<b>ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ</b>	Припадност групи Групни идентитет као део идентитета младих Односи у вршњачкој групи и њен утицај на појединца Вршњачки притисак Конформизам Приватност – обим и границе Понашање људи у маси и угроженост права појединца
	<b>ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ</b>	<b>Симулација Народне скупштине</b> Одређивање улога и процедура у скупштини Формирање посланичких група Избор председника скупштине Формулисање предлога закона Скупштинска дебата Гласање Евалуација симулације

**Кључни појмови садржаја:** социјална правда, Народна скупштина, конформизам, вршњачки притисак.

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА**

Изборни програм Грађанско васпитање за седми разред организован је, као и претходни програми, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су исходи дати на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развој међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада током дужег временског периода, што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима и за претходне разреде.

Посебност Грађанског васпитања је у томе што је оно део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и уопште етосом школе. Садржај овог програма у великој мери корелира са предметом Историја у оквиру ког се проучава развој уставности,

парламентаризма, грађанских права и слобода. У оквиру Српског језика и књижевности ученици имају прилику да упознају више књижевних дела која се односе на развој политичког живота у модерној српској држави што омогућава повезивање са садржајима Грађанског васпитања. Погодна књижевна дела из програма су: сатирична поезија Јована Јовановића Змаја *Јутутунска јухахаха*, сатирично иронична проза Радоја Домановића *Вођа*, драма Бранислава Нушића *Власт*. Овако богата корелација између ова три предмета пружа одличне могућности за тематско планирање.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом осмишљавања активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих се може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос достизању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, емпатичност, улогу медија и др. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено и спонтано са тенденцијом да ученици аутентично развијају пожељне облике понашања.

У оквиру прве области ученици проширују своја знања о правима, а фокус је на њиховим карактеристикама (урођеност, универзалност, неотуђивост, недељивост) и вези са општим добро које има за циљ да осигура права појединца, као и добробит заједнице. За очекивати је да ученицима седмог разреда буде интересантно да промишљају и разговарају о односу између права и правде јер је то узраст појачане осетљивости на неправду. Тај садржај, као уосталом и све друге, треба ученицима приближити кроз конкретне примере из свакодневног живот као што су нпр. дилема да ли је праведно казнити особу која нема карту за превоз у аутобусу (то право има контролор јер превоз није бесплатан), а која за свој рад у предузећу није добила последња три месеца плату. Ученици овог узраста сасвим добро могу да износе своје ставове и да дискутују када се ставе у позицију супротстављених података, само је важно да наставник добро води активност и да је поентира на крају.

Како је концепција програма да се из разреда у разред проширује листа права, у седмом разреду ученици се упознају са социјалним правима што се логично надовезује на дискусију о правима и правди. Према Универзалној декларацији о људским правима и Пакту о економским, социјалним и културним правима, социјална права се третирају као елемент животног стандарда. Према таквој оријентацији, свако има право на стандард живота који обезбеђује здравље и благостање појединца и његове породице. У раду са ученицима требало би посебну пажњу посветити здрављу младих и то са становишта права и обавеза државе, родитеља али и самих ученика да сачувају своје здравље. Из тог разлога, програм садржи само један исход који је повезан са социјалним правима и односи се на личну одговорност ученика у заштити сопственог здравља јер су други аспекти овог права ученицима још увек недовољно блиски.

Садржаји из друге области програма обезбеђују наставак увођења ученика у функционисање демократског друштва са фокусом на парламент, његову функцију и надлежности, организацију и процедуре, а на примеру Народне скупштине Републике Србије. Ученицима треба приближити појмове са којима су се они свакако сусрели али им нису довољно познати као што су политичке странке, посланици, посланичке групе, опозиција. О овим појмовима ученици треба да стекну само основна знања, а њихова дубина и ширина одређена је исходима којих је само неколико из ове области и омогућавају даље разумевање функционисања демократског друштва. Ученике треба упознати са скупштинском расправом, њеним циљевима и процедурама (ко даје реч, колико дуго се може говорити, реплике) јер ће им то требати за активност у оквиру четврте области овог програма. Осим тога, ученицима треба предочити кораке од предлагања закона до његовог усвајања и објављивања. За овај програм најважније је представити могућност да предлоге закона дају грађани својим потписима. У ту сврху могу се користити подаци из реалног политичког живота али земље као што је на пример, гласање посланика у Народној скупштини о тзв. Тијанином закону који је резултат акције коју су грађани водили заједно са оцем отете, а затим убијене девојчице од 15 година. У питању је закон који прецизира процедуре за ангажовање полицијских снага у случају пријаве да је особа нестала чиме се повећава правна сигурност грађана. На том примеру може се видети како изгледа грађански активизам, коришћење друштвених мрежа за покретање акција и увођење захтева грађана у парламентарну процедуру.

Како је социјални живот ученика седмог разреда сваки даном све богатији садржај треће области се односи на вршњачке групе, конформизам и вршњачки притисак. Вршњаци утичу на вредности које ће млади настојати да остваре, на ставове које ће развити, на тежњу за самосталношћу, прихватање друштвених норми. Повезано са тим је и дилема где су границе између укључености у заједницу и приватности. За активности у оквиру ове области добро је консултовати психологе и педагоге у школи, односно користити њихове већ развијене радионице чији је циљ оснаживање ученика да се одупру конформизму и различитим врстама притиска вршњака. Понашање људи у маси добило је место у садржају јер се ученици овог узраста све чешће налазе у таквим ситуацијама (концерти, спортски догађаји) и могу бити угрожени. Зато је одговарајући исход дат на нивоу понашања.

Област Грађански активизам логично се надовезује на садржај и активности из друге области. Уз помоћ наставника ученици треба да припреме и спроведу симулацију рада Народне скупштине. Она би требала да садржи неке од постојећих процедура у раду скупштине, с тим да је њихов избор на самој групи. На пример, може се симулирати цео ток активности од предлагања до усвајања закона или симулација једним делом може да садржи процедуру посланичких питања премијеру и министрима у Влади. Да би се таква симулација остварила, ученици који ће бити у улози посланика треба да припреме питања која се тичу актуелних догађаја у нашој држави (најбоље би било унапред дефинисати тему нпр. повећање плата и пензија, обавезна средња школа и др.), што је само по себи вредан исход. Са друге стране, ученици који буду у улози премијера и министра такође треба да буду спремни да дају одговоре. Симулације се могу на различите начине организовати, а могу се допунити још неким аспектима као што је информисање грађана о раду скупштине. На пример, неколико ученика може добити задатка да буду у улози новинара и да припреме извештај о симулацији рада Народне скупштине који ће презентовати. Остали ученици процењиваће извештаје са становишта веродостојности, тачности. Активност се може учинити богатијом и самим тим занимљивијом ако се на пример, унапред наложи појединим „новинарима” у ком правцу треба да пишу извештај (сензационалистички, негативистички,

оптимистички, објективно, увредљиво...) што остали учесници симулације неће знати. Након тога, треба пратити да ли су остали ученици у раду то препознали и како су реаговали.

Поред симулације у раду са ученицима садржаји програма и дефинисани исходи пружају велике могућности за примену и других интерактивних облика рада као што су: радионице, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, истраживања, промоције. И у овом програму Грађанског васпитања, као и код претходних, продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте, с тим да је посебно пригодно да продукт буде снимак симулације рада скупштине који се може касније користити у различите сврхе. Драгоцен је у евалуацији урађене симулације али и у интеграцији и рекапитулацији обрађених садржаја. За остваривање овог програма, као и свих претходних, наставник је врло важан. Он је модел који својим понашањем и организацијом рада на часу даје пример и доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима; он је тај који даје почетни подстицај за садржај који се обрађује, ко и повратне информације о активности. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник је тај који обезбеђује равноправну укљученост сваког ученика (уважавајући различитост у типу личности и стилу учења). Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима интерактивних односа (активне, проблемске и истраживачке наставе), са сталним рефлесијама на одговарајуће појаве из друштвеног контекста (прошлости и још више садашњости). Посебан захтев за наставнике представља потреба за припремом нових, актуелних материјала који најбоље одговарају садржају и исходима. Они се могу наћи у различитим изворима информација. За реализацију појединих тема могу се користити филмови јер активирају когнитивну и афективну страну личности и подстицајно делују на ученике да искажу мисли, осећања и ставове. Не треба занемарити ни интернет и различите социјалне мреже јер су то облици комуникације који су блиски младима и на којима се могу препознати и анализирати многи проблеми живота у савременом свету, али и разговарати о говору мржње, нетолеранцији, облицима кршења права (на пример у самој Народној скупштини). Подразумева се да наставник има потпуни увид у материјале који се користе у раду са ученицима (филмови, видео клипови, текстови из новина и сл.) како би се заштитили од неодговарајућих садржаја.

Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости, уз обавезу да поштује и уважи друге и другачије погледе и мишљења. Чињеница да се програм описно оцењује не умањује потребу да се континуирано прати напредовање ученика у достизању исхода, посебно оних који су кумулативни и који се не наводе у програму за седми разред, већ су у претходним програмима, али се подразумева да се они и даље подржавају и развијају. Како се ближи крај основног образовања и другог циклуса у оквиру њега, потребно је што чешће повезивати све оно што је рађено. Највећи број ученика похађа Грађанско васпитање континуирано током циклуса, многи од њих и свих осам разреда и зато је важан процес интегрисања обрађених садржаја и провера остварености исхода. Кључни показатељи напредовања у овом изборном програму, из разреда у разред, су све правилнија употреба термина који се односе на демократске појаве и процесе, исказивање ставова аргументацијом, ненасилна комуникација, прихватање различитости, емпатија, све чешће испољавање иницијативе, већа сарадљивост.

## СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

### МОЈА ЖИВОТНА СРЕДИНА

Циљ програма је да допринесе развоју компетенција потребних за одговорну улогу у друштву у погледу очувања животне средине, биодиверзитета и одрживог развоја.

Разред

Седми или осми

Годишњи фонд часова

36 или 34

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ По завршетку програма ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
<p>Компетенција за целоживотно учење</p> <p>Комуникација</p> <p>Рад са подацима и информацијама</p> <p>Дигитална компетенција Решавање проблема</p> <p>Сарадња</p> <p>Одговорно учешће у демократском друштву</p> <p>Одговоран однос према здрављу</p> <p>Одговоран однос према околини</p> <p>Естетичка компетенција</p> <p>Предузимљивост и оријентација ка предузетништву</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• образложи избор теме/истраживања из области одрживог развоја, циљ и план рада користећи вештину јавног говора;</li> <li>• формулише истраживачки задатак;</li> <li>• планира ресурсе и управља њима, усмерен на достизање реалног циља;</li> <li>• прикупи, одабере и обради информације релевантне за истраживање, користећи поуздане изворе информација, наводећи извор и аутора;</li> <li>• прикаже и образложи резултате истраживања са аспеката очувања животне средине, биодиверзитета и здравља, усмено, писано, графички или одабраном уметничком техником;</li> <li>• користи ИКТ за комуникацију, прикупљање и обраду података и представљање резултата истраживања;</li> <li>• вреднује утицај својих навика у потрошњи ресурса и одлагању отпада;</li> <li>• учествује у акцијама које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и одрживом развоју;</li> <li>• повеже значај очувања животне средине са бригом о сопственом и колективном здрављу;</li> <li>• одговорно се односи према себи, сарадницима, животној средини и културном наслеђу;</li> <li>• користи језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне и техничке дисциплине и чува језички идентитет;</li> <li>• сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и интересима, дајући лични допринос постизању договора и афирмишући толеранцију и</li> </ul>	<p><b>ЕКОЛОШКИ ОТИСАК И ОПСТАНАК</b></p> <p>Еколошки отисак. Биокапацитет. Еколошки дуг. Одрживи развој Еколошко право.</p> <p><b>УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ</b></p> <p>Врсте отпада. Управљање отпадом. Комунални отпад. Депонија.</p> <p><b>РЕЦИКЛАЖА, РЕМЕДИЈАЦИЈА И ПОНОВНА УПОТРЕБА ДОБАРА И СИРОВИНА</b></p> <p>Секундарне сировине: папир, уља у исхрани, текстил, пластика. Предности и недостаци поновне употребе добара и сировина. ЗР правила.</p> <p><b>ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ</b></p> <p>Извори енергије. Енергетска ефикасност. Обновљиви извори енергије. Предности и недостаци обновљивих извора енергије.</p>

	<p>равноправност у дијалогу;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>критички процени сопствени рад и рад сарадника у групи.</li> </ul>	
--	--	--

### УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Сврха програма слободне наставне активности *Моја животна средина* је да се ученици оспособе за мултидисциплинарно изучавање проблема из домена очувања животне средине и одрживог развоја, остваривање својих идеја кроз различите пројекте и даљи професионални развој.

Ослонац за остваривање програма представљају опште упутство које се односи на све СНА, као и ово које изражава специфичности програма *Моја животна средина*.

#### • ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У програму су предложене четири теме: *Еколошки отисак и опстанак*, *Управљање отпадом*, *Рециклажа*, *ремедијација и поновна употреба добара и сировина* и *Обновљиви извори енергије*.

Програм је тако конципиран да фаворизује активности ученика, повезивање њиховог школског и ваншколског искуства, учење путем решавања проблема, сарадњу и тимски рад, као и употребу савремених технологија у образовне сврхе. Препоручује се употреба модификованих предавања (добро структурирано, систематично и кратко представљање најважнијих елемената теме/садржаја), затим различитих врста презентације, демонстрације, студије случаја, симулације, играње улога, дебате, рад у малим групама, рад на пројектима. Потенцира се самосталност ученика у активном начину учења, а улога наставника је превасходно да уведу ученике у тему, представе кључне појмове садржава и подстакну их на активност коју затим усмеравају, прате и вреднују.

За сваку тему наставник треба да припреми што више различитих материјала који имају функцију подстицаја, мотивисања ученика за рад на њима. Поред материјала (филмови, слике, приче, новински текстови...), то могу бити гостовања особа или посета установама. Избор подстицаја треба да одговара теми, узрасту ученика и њиховим интересовањима.

Програм се не базира на коришћењу уџбеника и дидактичких материјала који су специјализовано за њих направљени, већ се ученици подстичу да користе што различитије изворе информација и да имају према њима критички однос. Циљ је оснажити ученике да се ослањају на сопствене снаге, да развијају осећај компетентности у раду са подацима. Иако се очекује да ће се ученици у великој мери ослањати на интернет као брз и лако доступан извор информација, треба их охрабривати да користе и друге изворе као што су књиге, старе фотографије и разговор са људима.

Како би се што боље остварила веза између садржаја програма и реалног живота пожељно је, кад год је то могуће, да се ученицима омогуће посете установама и институцијама у средини где живе, као и непосредни контакт са људима који имају интересантна животна и/или професионална искуства у вези са темом која се обрађује.

Број часова по темама и редослед тема нису унапред дефинисани. За сваку тему и наставне јединице у којима се она обрађује, потребно је формулисати исходе који су рефлексивни исхода за крај разреда и индикатора међупредметних компетенција, а садрже специфичности везане за конкретну тему/проблем.

#### • ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

##### *ЕКОЛОШКИ ОТИСАК И ОПСТАНАК*

У активностима за достизање исхода акценат треба да буде на истраживању појмова биокапацитет и еколошки дефицит на интернету и у литератури. Ученици ће стећи сазнања о томе шта се подразумева под еколошким дугом и зашто се обележава међународни еколошки значајан датум Дан еколошког дефицита. На тај начин упутиће се у потешкоће које прате човечанство (како производити храну и како се снабдевати енергијом). Даље учење може да се настави кроз друштвену игру, у групама, тако да таблу за игру и правила осмишљавају сами. Таблу могу да праве користећи једно од „Р-правила“ (нпр. поновна употреба одбачених материјала), као што се може видети у кратком филму: <https://www.dailymotion.com/video/x2z91xz>. Игра треба да буде у вези са темом (победник је онај који не прекорачи еколошки дуг; игра може да има и картице са питањима у вези са еколошким отиском; више фигурица на табли може да доведе до потешкоћа за играча, како би се приказао проблем пренасељености итд), а циљ је да ученици савладају основне појмове о еколошком дефициту и да схвате проблеме који настају услед еколошког дуга.

Додатне информације се могу добити на:

<https://www.wwfadria.org/sr/?uNewsID=307170>  
<https://www.wwfadria.org/sr/?uNewsID=346896>  
<https://balkangreenenergynews.com/rs/dan-ekoloskog-duga-2020-je-u-avgustu-skoro-ceo-balkan-vec-probio-limit/>  
<https://www.nationalgeographic.rs/vesti/12219-sta-je-dan-ekoloskog-duga-i-zasto-dolazi-sve-ranije.html>  
<https://www.overshootday.org/>

Потребно је најпре обрадити појам еколошког отиска и његову сврху (које информације и увиде пружа појединцу, породици и друштву). Потом ученици рачунају еколошки отисак на онлајн наменском калкулатору: <https://www.footprintcalculator.org/>. У паровима праве табеле у које ће уносити податке за сопствени еколошки отисак, али и еколошки отисак замишљених личности, које ће разврставати по унапред осмишљеним критеријумима. Веома је значајно да критеријум осмисле, односно одаберу самостално, тј. у договору са својим паром. На пример, ако је критеријум превоз до посла, могу упоређивати еколошке отиске особа које користе сопствени аутомобил, градски превоз или бицикл, или, уколико је критеријум исхрана, да упоређују особе са здравим навикама у исхрани, са особама које се хране у ресторанима брзе хране, вегетаријанцима итд. Податке до којих су дошли представљају одељењу табеларно и уз помоћ графика и сви заједно изводе закључке, али и предлоге како да се смањи еколошки отисак.

Додатне информације се могу добити на:

[https://www.footprintnetwork.org/?\\_hstc=207509324.f808b906e9f58f7b3586309ec391ca5.1616951460185.1616951460185.1616951460185.1](https://www.footprintnetwork.org/?_hstc=207509324.f808b906e9f58f7b3586309ec391ca5.1616951460185.1616951460185.1616951460185.1)  
<https://data.footprintnetwork.org/#/>  
<https://csienvisci.files.wordpress.com/2012/09/lab-1-ecological-footprint-activity.pdf>  
<https://www.homeworkmarket.com/questions/lab-10-11-12-13>

Достизање исхода може да се оствари у радионичарском раду за смањење еколошког отиска. Ученици у групама проналазе ликовне приказе еколошког отиска (пример: <https://i.pinimg.com/564x/45/9d/d5/459dd5aa24b7c7136670b97564771b1f.jpg>), а онда и сами треба да осмисле и реализују своју идеју како да тај еколошки отисак смање (кроз корекцију сопствене исхране или избегавањем супстанци које изазивају болести зависности). Свој рад могу да насликају и направе у виду панорама или да направе онлајн инфографик, попут: [https://www.canva.com/design/DAEXi71\\_bXk/olvzsCio7wy\\_uJTxKIq9jw/view?utm\\_content=DAEXi71\\_bXk](https://www.canva.com/design/DAEXi71_bXk/olvzsCio7wy_uJTxKIq9jw/view?utm_content=DAEXi71_bXk)

Право на животну средину припада основним људским правима, па тако је и основно право детета. Ђаци могу да погледају снимак где добијају основна сазнања о еколошком праву: <https://rtsplaneta.rs/video/show/1426836/>. Ту ће сазнати који су циљеви одрживог развоја које су прописале Уједињене нације. Наставници могу да користе и приручник Зелени пакет (GreenPack\_SB\_Dec2012). Ученици треба да формирају парове и сваки пар треба да се определи за један од циљева и да истраже приче из живота или медија које су у вези са њим. Потом ће представити ту причу целом одељењу и тада се организује дебата: једна половина одељења заступа став да су ту прекршена људска права, а друга заступа став да нису и аргументују своје ставове. Групе могу да упореде развијеност циљева одрживог развоја једне високо развијене државе и ниско развијене државе, висок и низак животни стандард и дођу до сазнања који од циљева се најспорије развија у тим земљама.

Додатне информације се могу добити на:

<https://www.unicef.org/serbia/publikacije/mapiranje-globalnih-ciljeva-odr%C5%BEivog-razvoja-i-konvencije-opravima-deteta>  
<https://www.unicef.org/serbia/media/12731/file/mapiranje.pdf>

### УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ

Ученици се баве темом решавања проблема отпада (депоније, мелиоризација земљишта, спаљивање отпада и рециклажа). Све групе добијају потребан материјал, истражују литературу и претражују интернет. За остваривање исхода у реализацији ове теме потребно је обрадити класификацију отпада према: врсти материјала од којег је направљен (лим, пластика, стакло, органски...), према изворима настајања (кућни, индустријски, медицински...) или према критеријуму који ученици сами одреде, претходно информишући се о томе какве врсте отпада могу бити. Своје резултате представљају табеларно. Такође, потребно је да истраживањем сазнају шта се подразумева под појмом „управљање отпадом“ и да представе нека решења како се отпадом управља у другим државама.

Ученици ће стечена знања о управљању отпадом (посебну пажњу обратити на комунални отпад), најпре применити у свом домаћинству уз подршку чланова своје породице, а касније реализовати у школском простору. Своја искуства ученици ће поделити са млађим ученицима школе, породицом и локалном заједницом, тако што ће направити пано са илустрованим ситуацијама (или фотографијама које су сами направили) како се правилно поступа са отпадом.

У оквиру ове теме ученици могу да истраже које институције у локалној заједници су надлежне за решавања проблема отпада, да остваре сарадњу са тим институцијама, тако што ће направити интервјуе са представницима тих институција и на тај начин направити подкасте на Јутјубу или чланке за школски часопис.

У оквиру ове теме задатак ученика је да у својој школи промовишу значај класификовања отпада (органични, папир, пластика) и осмисле кампању промовисања правилног поступања са отпадом у својој школи. То могу урадити тако што ће у групама осмислити назив кампање, лого и пароли и то пропатити ликовним презентацијама, видео клиповима, презентацијама, стрипом. Надаље ће описивати циљ и реализацију своје кампање. Заједно са другим групама анализирају колико је њихова кампања реална и колико може бити успешна. Дискутују о могућим потешкоћама да се кампања спроведе, као и о могућим позитивним ефектима које она може да произведе. У разговору са својим другарима кориговаће слабе стране своје кампање, те проналазити нове начине како да она буде што успешнија, односно масовнија.

### *РЕЦИКЛАЖА, РЕМЕДИЈАЦИЈА И ПОНОВНА УПОТРЕБА ДОБАРА И СИРОВИНА*

За остваривање исхода и у реализацији ове теме потребно је представити све могућности смањења отпада (тзв. Правила на енглеском говорном подручју). Ученици се деле у групе и свака има другачији задатак: једна да рециклира, друга да врши ремедијацију, а трећа да осмисли идеју како да поново употреби отпад за неку другу сврху (практичан рад је пожељан). Све групе добијају исти материјал (папир, пластику, органични отпад итд), односно исти отпад, али ће претраживањем интернета и литературе налазити начине како да га третирају у складу са активностима своје групе. Кроз рад, одговориће на бројна питања: На који начин можемо добити папир? Како на животну средину утиче бацање штампаног папира на депонију? Како настају уља која се користе у исхрани? Како употреба истог јестивог уља више пута у припремању хране утиче на здравље људи? Да ли се употребљено уље у домаћинству и ресторани може још једном користити и у које сврхе? Како добијамо текстил? Како на животну средину утиче производња памука? Шта су банке одеће? Како рециклажа текстила утиче на животну средину? Како настаје пластика? Како производња пластике утиче на животну средину? Зашто пластичне кесе мењамо биоразградивим? Где можемо употребити рециклирану пластику? Шта је ремедијација? Који су добри примери праксе ремедијације? Које су предности а који су недостаци поновне употребе добара и сировина?

Ученици у групама могу да направе пано, стрип или филм (<https://www.youtube.com/watch?v=BXHPNgww5Q8>) о „животу једне конзерве“. Шта се дешава ако конзерва заврши на депонији или водотоку или у рециклажном центру. Да би урадили овај рад потребно је да истражују шта се дешава са одбаченим конзервама, али и да разумеју зашто је неопходно рециклирање конзерви и других материјала. Такође, могу да праве паное на теме: колико дуго одређени пластични производи остају у природи (<https://www.wwf.org.au/Images/UserUploadedImages/408/img-lifecycle-of-plastics-infographic-1000px.jpg>) или да упоређују колико се воде и енергије утроши на израду новог папира и на његову рециклажу.

### *ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ*

За достизање исхода треба искористити већ стечена знања ученика о обновљивим и необновљивим изворима енергије, али и знања из географије и вештине стечене на тежици и технологији за радионичарски рад о изворима енергије. Ученици у групама раде на неким картама означавају места у Србији и другим државама у којима се користе обновљиви извори енергије (за означавање се могу користити и 3Д модели; ручно израђене ветрењаче и соларни панели, на пример). Свака група добија задатак да ради на другој држави и потом презентују своје радове и упоређују колико која држава користи обновљиве, а колико необновљиве изворе енергије.

Ученици могу да учествују у дебати на тему колико су обновљиви извори енергије добри и лоши по животну средину. Како би што успешније учествовали у дискусији, треба претходно да се припреме и да на интернету и литератури пронађу о каквом се извору енергије ради, које су његове добре и лоше стране и у којој мери је развијена технологија која такве изворе користи. Правила којих треба да се придржавају у дебати је да користите аргументе, а не мишљење, да буду парламентарни и саслушају аргумент противника на који онда могу да дају контрааргумент.

Треба обрадити појам енергетске ефикасности и зашто је она значајна, а може се радионичарски урадити заједно са начинима штедње енергије тако да ђаци цртежима или фотографијама своје околине упоређивати одрживу и неодрживу потрошњу енергије. На једном онлајн зиду ће бити примери одрживог коришћења (штедљива сијалица, искључен ТВ док ради компјутер итд), а на другом контрапримери (обичне сијалице, укључени разни апарати истовремено).

Такође, ђаци могу правити промотивне постере за активност коју организује WWF „Сат за нашу планету“ ([https://www.wwf.org.au/sr/ukljuci\\_se/sat\\_za\\_nasu\\_planetu/](https://www.wwf.org.au/sr/ukljuci_se/sat_za_nasu_planetu/)), као и да осмишљавају активности (старе дечје игре које су се играле пре појаве интернета, свирање гитаре и сл) које се тад могу уприличити.

Бази у групама истражују енергетски ефикасне грађевине у свету, дају своје идеје и у корелацији са предметом „техника и технологија“ праве макете таквих грађевина. Макете могу бити и динамичне, попут фонтане која никад не пресушује:

[https://www.youtube.com/watch?v=K49QOM\\_B8dA](https://www.youtube.com/watch?v=K49QOM_B8dA)

#### • ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како прикупљају податке, како бране своје ставове, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научно, предвиди последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. За неке садржаје прикладни су и други начини провере напредовања као што су нпр. квизови или улазни и излазни тестови како би се утврдили ефекти рада на нивоу знања, вештина, ставова. Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.

## ПРЕДУЗЕТНИШТВО

**Циљ** учења слободне наставне активности *Предузетништво* је да допринесе развоју иновативности и предузимљивости код ученика, способности да се идеје претворе у акцију, способности за тимски рад и коришћење разноврсних извора знања ради бољег разумевања друштвених процеса и појава и преузимања одговорне улоге у савременом друштву.

Разред

Седми или осми

Годишњи фонд часова

36 или 34 часа

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ  По завршетку програма ученик ће бити у стању да	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја
Комуникација  Рад са подацима и информацијама  Дигитална компетенција  Решавање проблема  Сарадња  Одговорно учење у демократском друштву  Одговоран однос према здрављу	<ul style="list-style-type: none"> <li>• наведе основна права потрошача и начине њихове заштите;</li> <li>• на декларацији пронађе најважније информације о производу и одреди однос цене и квалитета;</li> <li>• посматра занимања из перспективе некад и сад и предвиди могућности њиховог развоја у будућности;</li> <li>• повезује одређена занимања и врсту и нивое образовања;</li> <li>• препозна проблеме у свом непосредном окружењу и дискутује о могућностима њиховог решавања;</li> <li>• се укључи у иницијативе које се покрећу у школи;</li> <li>• разликује особине лидера и менаџера;</li> <li>• одговорно преузима задужења у тиму,</li> </ul>	<p><b>ЗАШТИТА ПРАВА ПОТРОШАЧА</b>            Однос цене и квалитета производа/услуге.            Декларација производа.            Уговорна обавеза за услугу.            Остваривање права потрошача.</p> <hr/> <p><b>СВЕТ РАДА</b>            Свет занимања некад, сад и у будућности.            Професионална оријентација.            Професионални развој.            Форма и функција CV и мотивационог писма.            Концепт целоживотног учења.</p>



<p>Одговоран однос према околини</p> <p>Естетичка компетенција</p> <p>Предузимљивост и оријентација ка предузетништву</p>	<p>сарађује са другим члановима тима и учествује у доношењу одлука;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• планира, распоређује и управља ресурсима (знања и вештине, време, новац, технологије);</li> <li>• учествује у осмишљавању пословне идеје;</li> <li>• информише се о постојању сличних производа на тржишту;</li> <li>• комуницира са окружењем о креативним идејама свога тима;</li> <li>• примењује правила пословне комуникације;</li> <li>• поштује етичке принципе у пословању;</li> <li>• израчуна трошкове израде производа према датим инструкцијама;</li> <li>• прикупи информације о ценама сличних производа на тржишту и на основу њих одреди цену свог производа;</li> <li>• учествује у промоцији и продаји производа;</li> <li>• презентује рад свог тима.</li> </ul>	<p><b>ПОКРЕНИ СЕБЕ И ДРУГЕ</b> Покретање иницијативе. Менаџмент и лидерство.</p> <hr/> <p><b>УЧЕНИЧКА ПРЕДУЗЕЋА</b> Појам предузећа (привредног субјекта). Производ и/или услуга. Појам тржишта. Људски и материјални ресурси. Пословна комуникација. Основни етички принципи у пословању. Процес производње и процес пружања услуга. Цена производа или услуге. Облици промовисања производа. Продаја производа или услуге.</p>
---	--	--

### УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Сврха слободне наставне активности *Предузетништво* је развој предузетничких компетенција, подршка професионалном развоју ученика као и припрема за сналажење у савременом свету рада који се мења услед технолошког развоја.

Ослонац за остваривање програма представљају опште упутство које се односи на све СНА, као и ово које изражава специфичности програма *Предузетништво*.

- **ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

У програму су предложене четири теме које иако су програмски дате одвојено у реалном животу се прожимају и са ученицима треба тако радити да се укаже на њихову повезаност. По садржају тема програм има највећу корелацију са програмом Техника и технологија уз уважавање ученичких ваншколских знања и вештина из света рада.

Наставник је модератор активности. За увођење ученика у тему он припрема што више различитих материјала који имају функцију подстицаја, односно мотивисања ученика за рад на њима. Избору мотивационог материјала треба посветити велику пажњу имајући у виду узраст ученика, њихова интересовања, специфичност теме и предзнања. Материјал треба да мотивише ученике да истражују, улазе у дискусију, образлажу своје ставове. Наставник је пратилац ученичких активности и, уколико је потребно, давалац додатних подстицаја, али не и готових решења. Потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима.

Програм се не базира на коришћењу уџбеника и дидактичких материјала који су специјализовано за њих направљени, већ се ученици подстичу да користе што различитије изворе информација и да према њима имају критички однос.

Број часова по темама није унапред дефинисан. За сваку тему и часове на којима се она обрађује, потребно је формулисати исходе који су рефлексивни исходи за крај разреда и индикатора међупредметних компетенција, а садрже специфичности везане за конкретну тему/садржај.

- **ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**

#### *ЗАШТИТА ПРАВА ПОТРОШАЧА*

Кроз студију случаја ученици се оспособљавају да у оквиру задатог буџета одаберу производ или услугу и аргументују свој избор у односу на критеријуме као што су квалитет, цена, еколошка подобност, корисност производа/услуге, естетска вредност, робна марка, трајање гаранције, могућности сервисирања итд. Ученици се оспособљавају да се информишу о производу (прехранбеном, хемијском, техничком, одећа и обућа) на основу његове декларације. Упознају се шта су то права потрошача и на који начин могу да их остваре. Упутити ученике на услове које

потрошач мора да испуни да би остварио своја права. Посебну пажњу посветити правима потрошача у односу на безбедност и квалитет производа/услуге, могућност замене или повраћаја новчаних средстава уколико није испуњена потпуна функционалност производа у гарантном року, као и у случајевима када производ није у складу са декларацијом или за услугу није испуњена уговорна обавеза. Постоје велике могућности за истраживачке задатке као што су нпр. да ученици пронађу информације о уобичајеном трајању гаранције за различите врсте производа.

### СВЕТ РАДА

Уводне активности у ову тематску целину имају за циљ да ученици сагледају развојност занимања што подразумева и њихово нестајање, као и факторе који до тога доводе (технолошки развој, промене људских потреба...). За промишљање о развоју занимања у будућности погодне су креативне радионице.

Ради пуног разумевања света рада ученици треба да се упознају са образовним профилима у оквиру различитих подручја рада, школама које их образују и захтевима које треба да испуне они који желе да се за њих школују. У ту сврху може се користити информатор за упис у средњу школу, а ученици подељени у групе могу добити различите задатке да га проуче (подручја рада, образовни профили у подручју рада, услови за упис, трогодишњи и четворогодишњи образовни профили, дуално образовање...). Неко од ученика требао би да се бави и информацијама о питањима како се наставља школовање после средње школе и разликама које постоје између похађања гимназије и стручне школе, односно разликама између опште и стручне матуре. Имајући у виду узраст ученика ниво академског образовања треба да буде само на информативном нивоу. На основу тог истраживачког рада може се организовати активност у којој сваки ученик или пар треба да припреми презентацију у стандардизованој форми за изабрани образовних профил. Презентација би требало да садржи информације о школама које образују тај образовни профил, минималном броју бодова из претходних школских година, условима уписа, могућностима запошљавања и наставка школовања, као и за које послове су ученици оспособљени након завршетка школовања. Припремљене појединачне презентације објединити и објавити на сајту школе. Уколико постоји могућност, ученицима омогућити комуникацију са представницима средњих школа, као и појединцима који се баве тим занимањима а то може бити неко од родитеља.

У оквиру ове теме ученици треба да се упознају и са појмовима професионални развој, професионална оријентација и селекција, форма и функција CV и мотивационог писма. Током рада ученицима сугерисати да ће због динамичних промена на тржишту рада, током своје професионалне каријере бити принуђени да буду флексибилни, да се континуирано усавршавају и оријентишу ка целоживотном учењу.

### ПОКРЕНИ СЕБЕ И ДРУГЕ

За увођење у тему наставник може да припреми примере неких иницијатива, пожељно је да буду на глобалном и локалном нивоу, који илуструју снагу иницијативе и предузетништва. Након тога, може се организовати активност у којој ученици треба да идентификују различите проблеме у свом непосредном окружењу (нпр. проблеми у вези са животном средином, безбедношћу у саобраћају...), и сагледају могућности њиховог решавања из перспективе сопственог ангажовања и укључивања појединаца, група и организација из локалне заједнице. Овај садржај добро кореспондира са програмом *Грађанског васпитања* за све разреде јер он потенцира грађански активизам који се заснива на истим овим корацима: препознавање проблема – тражење решења. Након спроведене анализе ученици треба да изаберу два проблема и промишљају које су могућности њиховог решавања. Подељени у групе сачињавају план акције са основним елементима. Наставник кроз примере успешних менаџера и лидера, упознаје ученике са особинама које их одликују. На основу својих интересовања и способности ученици преузимају улоге у тиму, а затим анализирају које особине менаџера и лидера су им потребне за успешно обављање задатка. У раду се могу консултовати са особама за које процене да им могу помоћи. Спровођење ове активности не треба да траје дуже од 3 часа јер је то увод у следећу тему где се очекује да ученици искажу, у складу са својим узрастом и знањем неки ниво иницијативности и предузимљивости.

### УЧЕНИЧКА ПРЕДУЗЕЋА

Током остваривања ове теме, ученици треба кроз практичан рад и симулацију рада привредног друштва да стекну јаснију слику о економском, финансијском функционисању предузећа, да развијају сопствене предузетничке капацитете, социјалне, организационе и лидерске вештине. Привредно друштво се оснива као виртуелни привредни субјекат који нема правни значај, али су сви процеси који се одвијају у њему реални. Уколико школа има регистровану ученичку задругу, пословање ученичких предузећа је потребно укључити у рад ученичке задруге.

Ученици се дели на две групе (од 10-15 ученика). Свака група оснива и води сопствено предузеће – привредни субјекат, са реалним процесима, производима/услугама и остварује зараду. Ученичко предузеће, под менторством предметног наставника, пролази кроз све фазе развоја стварног привредног друштва (оснивање, развијање, затварање). Свако ученичко предузеће осмишљава свој производ или услугу, трудећи се да буду оригинални, иновативни и креативни. Са циљем постизања ових захтева, важно је да ученици прикупе информације о истим или сличним производима или услугама на тржишту и успоставе комуникацију са окружењем како би испитали могућност остваривања пословног успеха. У складу са производом/уslugом, ученици бирају назив предузећа, израђују лого предузећа и праве план активности. Са циљем прикупљања новчаних средстава за почетак рада предузећа, ученици могу

да организују културни или спортски догађај, продајну изложбу, аукцију, сајам. Како би обезбедили успешно пословање, ученици се уз помоћ наставника упознају са правилима пословне комуникације, основним етичким принципима у пословању и рационалном управљању расположивим ресурсима (знања и вештине, време, новац, технологије). Ученицима указати на важност поштовања кодекса пословног понашања, од начина опхођења до кодекса облачења. Неопходно је да ученици уоче разлику између свакодневне и пословне комуникације (вербалне и невербалне). Инсистирати на поштовању основних етичких начела, као што је професионално обављање пословне делатности, савесно извршавање обавеза и преузимање одговорности, поштовање преузетих обавеза, коришћење допуштених средстава за постизање пословних циљева.

Ученици израчунавају све трошкове које су имали током реализације своје идеје. У те трошкове спадају трошкови материјала, трошкови израде и други трошкови. На основу прикупљених података, формирају продајну цену и усклађују је са ценама сличних производа на тржишту.

Уз помоћ наставника, осмишљавају различите облике промовисања и продаје свог производа и остварују интеракцију са пословним сектором и потенцијалним купцима. Промовисање се може остварити и коришћењем ИКТ алата. Продајне активности могу бити реализоване на продајним изложбама, сајмовима и базарима.

Након реализоване теме, неопходно је да сваки тим изврши евалуацију спроведених активности и изради презентацију о раду свог предузећа. Чланови тима доносе заједничку одлуку у које сврхе ће бити искоришћена новчана средства зарађена током пословања ученичког предузећа.

#### • ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду концепт програма, исходе и компетенције које треба развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа не може се заснивати на класичним индивидуалним усменим и писаним проверама. Уместо тога, наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици учествују у активностима, како комуницирају и сарађују, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, дају креативна решења, како представљају резултате свога рада итд.

Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретација, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиди последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, колико су креативни, како решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам.

Вредновање ученичких постигнућа врши се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Ученици свакако треба унапред да буду упознати шта ће се и на који начин пратити и вредновати. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење.

## ДОМАЋИНСТВО

ФОНД ЧАСОВА	недељно	1
	годишње	36
ЦИЉ	Циљ учења слободне наставне активности <i>Домаћинство</i> је да ученици интегришу и функционализују знања стечена у оквиру различитих предмета у контексту свакодневног живота, да унапреде вештине и формирају навике у вези са важним активностима у свакодневном животу у области становања, одевања, исхране и употребе различитих материјала.	

ОБЛАСТ/ ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
САВРЕМЕНО ДОМАЋИНСТВО И ПОРОДИЦА	<p>– одговорно испуњава обавезе потребне за живот у заједници / домаћинству;</p> <p>– преиспита сопствене и навике других чланова заједнице/домаћинства и утиче на њихову промену ка рационалном планирању, економичној потрошњи и развијању одговорних еколошких навика</p>	<p>Домаћинство.</p> <p>Организација домаћинства.</p> <p>Породица, односи и потребе у породици и њихово усклађивање.</p> <p>Формирање здраве породице.</p> <p>Фазе породичног живота.</p> <p>Култура као начин живота и културно наслеђе</p>	<p>Компетенције / Корелација</p> <p>Тема - Савремено домаћинство и породица</p> <p>Копетенција за целоживотно учење; Комуникација; Естетска компетенција; Одговоран однос према здравља; (Активност: У оквиру наставне теме <i>Савремено домаћинство и породица</i> ученици интегрисају, функционализују знања, али и стичу знања о појмовима: породица, породица у ужем и ширем смислу, о фазама породичног живота, односима у породици и потребама савремене породице. У оквиру стицања знања о породици ученици уче о њеној улози у формирању културних потреба, навика и интересовања и развоју културног идентитета и припадности одређеној групи. Овакав приступ доприноси успостављању односа између појединца, породице и друштва, као и у успостављању релације „ми” и „други” што знања добијена у оквиру овог програма доводи у везу са знањима која се добијају у оквиру других предмета)</p>
КУЛТУРА СТАНОВАЊА	<p>– користи рачунарске апликације, 3D приказ грађевинског објекта и унутрашњег уређења домаћинства, уважавајући потребе савремене културе становања;</p> <p>– учествује у активностима уређења и заштите домаћинства и окружења у коме се оно налази;</p> <p>– анализира карактеристике савремене културе становања и повеже развој и значај урбанизма за побољшање услова живљења домаћинства;</p> <p>– правилно разврстава и одлаже отпад из домаћинства, припрема га и предаје на рециклажу;</p> <p>– образлаже на примеру у домаћинству употребу обновљивих извора енергије и значај топлотне изолације са уштедом енергије у домаћинству;</p> <p>– правилно и безбедно користи уређаје за загревање и климатизацију простора</p>	<p>Породично домаћинство на селу и у граду.</p> <p>Породица и домаћинство.</p> <p>Функционалне целине домаћинства и њихове улоге.</p> <p>Технички апарати у домаћинству.</p> <p>Безбедност у домаћинству.</p> <p>Уређење домаћинства и околине у градској и сеоској средини.</p> <p>Економично коришћење и потрошња воде у градском и сеоском домаћинству.</p> <p>Уштеда енергије у домаћинству.</p> <p>Хемијска и микробиолошка исправност воде.</p> <p>Отпадне воде у домаћинству.</p> <p>Основни хигијенски захтеви домаћинства.</p> <p>Прикупљање, сортирање и одлагање отпада у домаћинству.</p>	<p>Корелација: Техника и технологија за 6. разред; Историја; Српски језик и књижевност; Свакодневни живот у прошлости;</p> <p>Тема – Култура становања</p> <p>Копетенција за целоживотно учење; Одговоран однос према здрављау; Еколошка компетенција;</p> <p>(Активност: У наставној теми <i>Култура становања</i> ученици треба да науче да постоје различите врсте стамбеног простора, о могућностима за економично и целисходно коришћење тог простора, као и о могућностима прилагођавања стамбеног простора функционалним и естетским потребама чланова породице. Треба указати на</p>

КУЛТУРА ОДЕВАЊА	<p>– разликује природне од вештачких тканина, правилно их употребљава и одржава;</p> <p>-правилно одржава одећу, кућни текстил намештаја;</p> <p>• реализује активност која указује на важност рециклаже;</p>	<p>Улога одеће и обуће у животу човека.</p> <p>Природни и вештачки материјали, њихова својства и употреба у домаћинству.</p> <p>Одржавање одеће, кућног текстила, и декоративног плана у домаћинству.</p> <p>Одржавање и чишћење природних и вештачких материјала.</p> <p>Организација складиштења кућног текстила, обуће и одеће.</p> <p>Рециклажа кућног текстила и одеће.</p>	<p>важност и улогу стамбеног простора у нормалном функционисању и различитим фазама развоја једне породице. Стан/домаћинство треба разматрати као сложени скуп његових функционалних целина. Ученик треба да зна који су функционални, хигијенски и естетски захтеви које стамбени простор треба да испуни )</p> <p>Корелација: Техника и технологија за 6. разред; Историја;</p> <p>Тема – Култура одевања</p> <p>Компетенција за целоживотно учење; Естетска компетенција; Одговоран однос према здрављу;</p> <p>(Активност: У оквиру наставне теме <i>Култура одевања</i> ученици треба да науче: које улоге имају одећа и обућа у животу савременог човека (физиолошка, психолошка, естетска, функционална), да одећа и обућа могу бити направљене од природних и вештачких материјала, разлике у својствима природних и вештачких материјала, да врше избор тканине према својствима тканине и намени одеће, да на основу својстава тканине бирају начине за чишћење и чување одеће и обуће, значење ознака на декларацији одевних предмета. Овде би ученици могли да истражују изглед и крој неког одевног предмета (нпр. Бачке униформе, одела за матурско вече) кроз векове и да направе модну ревију)</p> <p>Корелација: Ликовна култура; Свакодневни живот у прошлости;</p> <p>Тема – Култура понашања</p>
КУЛТУРА ПОНАШАЊА	<p>– планира буџет домаћинства и управља њиме;</p> <p>– планира радну недељу, укључује и усклађује обавезе које има као појединац и у заједници/ домаћинству;</p> <p>– комуницира на конструктиван начин;</p> <p>– процењује значај и утицај научних достигнућа на свакодневни живот;</p>	<p>Планирање и расподела буџета.</p> <p>План набавке и избор артикала.</p> <p>План и припреме за путовање.</p> <p>Правила понашања у превозним средствима, у граду и на путовању.</p> <p>Савремена средства комуникације и претраживање различитих информација.</p>	<p>важност и улогу стамбеног простора у нормалном функционисању и различитим фазама развоја једне породице. Стан/домаћинство треба разматрати као сложени скуп његових функционалних целина. Ученик треба да зна који су функционални, хигијенски и естетски захтеви које стамбени простор треба да испуни )</p> <p>Корелација: Техника и технологија за 6. разред; Историја;</p> <p>Тема – Култура одевања</p> <p>Компетенција за целоживотно учење; Естетска компетенција; Одговоран однос према здрављу;</p> <p>(Активност: У оквиру наставне теме <i>Култура одевања</i> ученици треба да науче: које улоге имају одећа и обућа у животу савременог човека (физиолошка, психолошка, естетска, функционална), да одећа и обућа могу бити направљене од природних и вештачких материјала, разлике у својствима природних и вештачких материјала, да врше избор тканине према својствима тканине и намени одеће, да на основу својстава тканине бирају начине за чишћење и чување одеће и обуће, значење ознака на декларацији одевних предмета. Овде би ученици могли да истражују изглед и крој неког одевног предмета (нпр. Бачке униформе, одела за матурско вече) кроз векове и да направе модну ревију)</p> <p>Корелација: Ликовна култура; Свакодневни живот у прошлости;</p> <p>Тема – Култура понашања</p>

<p>СРЕДСТВА ЗА ОДРЖАВАЊЕ ЛИЧНЕ ХИГИЈЕНЕ И ХИГИЈЕНЕ ДОМАЋИНСТВА</p>	<p>– истражује и прави план набавке средстава за одржавање личне хигијене и чистоће домаћинства;</p> <p>– осмишљава и предузима истраживање у решавању проблема, одговорно се односи према свом животу, животу других и животној средини;</p>	<p>Значај воде за одржавање хигијене.</p> <p>Средства за личну хигијену.</p> <p>Козметичка средства.</p> <p>Кућна апотека.</p> <p>Материјали за опремање домаћинства</p> <p>Одржавање домаћинства</p> <p>Отпадни материјали у домаћинству.</p>	<p>Компетенција за целоживотно учење; Дигитална компетенција; Предузетничка компетенција; Решавање проблема;</p> <p>(Активност: У оквиру ове теме ученици треба да овладају вештином писања и упућивања једноставних писаних форми биографије, захтева, молби и жалби. Ово подразумева податке: коме је намењено, истицање предмета, неопходних/релевантних информација и потребне податке о подносиоцу (име и презиме, адреса, контакт телефон и други биографски подаци)</p>
--	---	--	--

<p>ИСХРАНА У ДОМАЋИНСТВУ</p>	<p>– правилно се храни, води рачуна о сопственом здрављу и здрављу породице; -планира дневне оброке за своје домаћинство у складу са општим принципима правилне исхране уз уважавање потреба свих чланова домаћинства;</p> <p>– примењује основне технике и правила обраде и припреме намирница уз примену правилног руковања прибором, посуђем, справама и апаратима за припрему хране;</p> <p>– процењује значај и утицај информација и извора информација и повезује их са сопственим искуством ради решавања различитих проблемских ситуација;</p> <p>– критички процењује сопствени рад и рад сарадника у групи;</p> <p>– сарађује у тиму, поштујући разлике у мишљењу и афирмише толеранцију и равноправност у дијалогу.</p>	<p>Хранљиви састојци и животне намирнице.</p> <p>Класификација животних намирница према пореклу (биљне и животињске), улози у организму (енергетска, градивна, заштитна и регулаторна) и саставу.</p> <p>Енергетска вредност намирница.</p> <p>Потребе за састојцима хране зависно од узраста, занимања, пола, спољашње средине, здравственог и физиолошког стања организма.</p> <p>Рационална исхрана човека.</p> <p>Принципи рационалне исхране.</p> <p>Законски прописи, правилници о намирницама и квалитету хране.</p> <p>Последице неправилне исхране.</p> <p>Припремање хране, начини обраде намирница.</p> <p>Хигијенски услови приликом припремања хране.</p> <p>Одлагање, чување и конзервација намирница.</p> <p>Апарати и машине за припремање, чување и обраду хране и намирница</p> <p>Загађујуће супстанце хране и мере заштите</p> <p>Адитиви</p> <p>Органска и ГМО храна</p> <p>Култура исхране и понашање за трпезом: послуживање и узимање хране, стоно посуђе и прибор.</p> <p>Национална кухиња и кухиње у свету.</p>	<p>Корелација: Грађанско васпитање; Информатика и рачунарство;</p> <p>Тема – Средства за одржавање кичне хигијене и хигијене домаћинства</p> <p>Компетенција за целоживотно учење; Одговоран однос према здрављу; Еколошка компетенција; Предузетничка компетенција</p> <p>(Активност: Ова тема ће омогућити ученицима да разврставају хемикалије на козметику, личну хигијену, кућну хемију, правилно употребљавају исте и укажу на важност познавања и правилног читања ознака на истим. Ученици треба да истраже и да направе план набавке кућне апотеке и апотеке за путовање. Како и чиме могу да заштите дрво, метал и зидове од атмосферског утицаја)</p> <p>Корелација: Техника и технологија за 7. разред; Хемија;</p> <p>Тема – Исхрана у домаћинству</p> <p>Компетенција за целоживотно учење; Одговоран однос према здрављу; Предузетничка компетенција</p> <p>(Активност: У оквиру ове теме планиране су вежбе које се могу изводити у групама: састављање јеловника (расподела укупних енергетских потреба по појединим оброцима у току дана (кроз симулацију ситуације одласка код нутриционисте по савет: детета спортисте, потхрањене особе, особе са вишком килограма, труднице, детета у пубертету).</p> <p>Ученици могу да истражују навике у исхрани код нас и у свету, као и последице тих навика. Увежбавају припрему хране у сировом стању, као што су: салате и сокови од воћа и поврћа, припремају млечне напитке,</p>
------------------------------	--	--	--

			<p>воћни јогурт, као и дезерт.</p> <p>Корелација: Биологија; Грађанско васпитање; Свакодневни живот у прошлости;</p> <p>Начин коришћења ресурса школе и локалне средине у остваривању исхода:</p> <p>Посете локалном музеју или гостовање кустоса локалног музеја; природних извора питке воде и другим природним богатствима; Начин коришћења ИКТ у настави: Употреба ИКТ уређаја у настави (креирање дигиталних презентација на рачунару)</p>
--	--	--	---

## ВРЕДНОСТИ И ВРЛИНЕ КАО ЖИВОТНИ КОМПАСИ

<b>Назив</b>	<b>ВРЕДНОСТИ И ВРЛИНЕ КАО ЖИВОТНИ КОМПАС II</b>		
<b>Циљ</b>	Циљ програма је оснаживање личног развоја ученика и подстицање развоја вредности и врлина као главних ослонаца и водича у животу за добробит појединца и друштва, као и развој социјалних вештина значајних за просперитет, физичко и ментално здравље и живот у атмосфери узајамног уважавања и бриге једних за друге.		
<b>Разред</b>	Седми или осми		
<b>Опште међупредметне компетенције</b>	<b>Исходи</b>	<b>Тема и кључни појмови садржаја програма</b>	
Компетенција за целоживотно учење	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	<b>ЖИВОТНЕ ВРЕДНОСТИ</b>	
Решавање проблема	– доведе у везу вредности, врлине и осећања са понашањем људи;	Живот.	
Одговорно учешће у демократском друштву	– критички разматра систем вредности у друштву;	Породица.	
Сарадња	– препозна активности којима се промовишу људске врлине и вредности и изражава позитиван став према томе;	Здравље.	
Комуникација	– се одупре притиску вршњака да се понаша супротно сопственом систему вредности;	Слобода.	
Одговоран однос према околини	– препозна примере бриге за друге и позитивно се о томе изјасни;	Љубав.	
Одговоран однос према здрављу	– покаже саосећање са другим људима и спремност да помогне другоме у складу са својим могућностима;	Образовање.	
Дигитална компетенција	– идентификује код себе врлине које поседује и које жели да развије;	Мир.	
Рад с подацима и информацијама		Другарство.	
		Заједништво.	
		Опште добро.	
		Социјална правда или једнакост.	
		<b>ЉУДСКЕ ВРЛИНЕ</b>	



	<ul style="list-style-type: none"> <li>– препозна и именује врлине код блиских особа и у примерима из живота, књижевности, филма;</li> <li>– препозна и именује сопствена и туђа осећања;</li> <li>– користи асертивну комуникацију;</li> <li>– образложи значај дружења и наведе шта другови једни другима не треба да раде;</li> <li>– препозна примере негативног понашања где се лично добро ставља испред општег добра и исказе свој негативни став према томе;</li> <li>– користи технике самоконтроле осећања;</li> <li>– прихвати одговорност за сопствено понашање;</li> <li>– конструктивно решава конфликте;</li> <li>– наведе неколико глобалних и локалних организација које се баве хуманитарним радом и исказује позитиван став према волонтирању;</li> <li>– исказе поштовање и захвалност према људима који чине добра дела за опште добро;</li> <li>– у дискусији покаже вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, „напада“ проблем а не особу;</li> <li>– сарађује и буде члан тима.</li> </ul>	<p>Праведност.</p> <p>Истинољубивост.</p> <p>Одговорност.</p> <p>Захвалност.</p> <p>Поштење.</p> <p>Толеранција.</p> <p>Емпатија.</p> <p>Поверење.</p> <p>Солидарност.</p> <p>Самоприхватање.</p> <p>Одмереност.</p> <hr/> <p><b>СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ</b></p> <hr/> <p>Просоцијално понашање.</p> <p>Брига за себе и друге.</p> <p>Сарадња.</p> <p>Асертивна комуникација.</p> <p>Препознавање сопствених и туђих осећања.</p> <p>Самоконтрола.</p> <p>Волонтирање.</p> <p>Конструктивно решавање конфликта.</p> <p>Одређивање приоритета.</p> <p>Критичко мишљење.</p> <hr/> <p><b>ДОБРОЧИНСТВО</b></p> <hr/> <p>Филантропија – појам и значај.</p> <p>Доброчинитељи и задужбинари некад и сад.</p> <p>Црвени крст.</p> <p>Институт за трансфузију крви.</p> <p>Хуманитарне невладине организације.</p> <p>Добротворне фондације.</p> <p>Осмишљавање и реализација мање акције за добробит неког појединца, групе или заједнице.</p>
--	--	--

## УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Слободна наставна активност *Вредности и врлине као животни компас I и II* нуди се ученицима од петог до осмог разреда с тим да је они могу бирати само једном у другом циклусу. То су два програма која су по садржају иста али са нешто различитим исходима (захтевнији су за ученике 7. и 8. разреда) и начином рада имајући у виду разлике у узрасту ученика што се огледа у избору подстицаја, примера, техника рада и сложености захтева. Смернице за рад наставник може наћи у Општем упутству за остваривање свих СНА као и у упутствима која иду уз ова два програма која су детаљнија и изражавају њихове специфичности.

У остваривању програма *Вредности и врлине као животни компас II* треба имати у виду узрастне карактеристике ученика од 13 до 15 година и њихово дотадашње искуство живота у заједници. Након бурних промена у пубертету адолесценти улазе у нешто мирнију фазу посебно ако се посматрају биолошке промене. Међутим, још увек је то комплексан развојни период у психосоцијалном смислу. Искорачили су из периода детињства, а нису још одрасле особе. Главни психосоцијални задатак адолесцента у том узрасту је формирати чврст лични идентитет који омогућава особи да доживи себе као посебну и независну личност, свесну себе у континуитету. Често су осетљиви, рањиви, несигурни а неки од њих, у већој или мањој мери, бунтовни и склони супротстављању ауторитету. Зато су за њих погодне технике рада у којима ће имати прилику да дебатују, полемичу, преиспитују, критички разматрају, закључују на основу аргумената. Осим тога, расте њихов капацитет да промишљају унапред, предвиђају последице, анализирају ситуације, посматрају из различитих позиција, замишљају шта би било кад би било...што омогућава другу врсту разговора него са ученицима приликом остваривања *Вредности и врлине као животни компас I*. Осим тога, ученицима се приближава доношење одлуке о наставку школовања што даје један другачији поглед на свет око себе и захтева проспективно мишљење у већој мери.

Програм слободне наставне активности *Вредности и врлине као животни компас II* почива на уверењу да су вредности које негујемо унутрашњи водич или нека врста „компаса” кроз живот. Задовољство људи, њихов просперитет, физичко и ментално здравље у директној су вези са животом у атмосфери заснованој на вредностима, у позитивној, безбедној средини узајамног уважавања и бриге једних за друге. Ученицима није довољно само говорити о вредностима и врлинама. Они их морају на различите начине доживљавати и упознавати, кроз опсервацију света око себе и разговор о томе, кроз разликовање позитивних и негативних примера и кроз практиковање различитих социјалних вештина које су потребне да би се живело у складу са вредностима и врлинама.

Садржај програма дат је у оквиру тематских целина: *Животне вредности; Људске врлине; Социјалне вештине и Добročинство*. Као и код других програма за наставника главна смерница у раду су исходи које треба постићи а дати садржај је оквир унутар ког се треба кретати. Неки кључни појмови садржаја као нпр. сарадња већ се налазе у програмима више обавезних предмета, у програмима слободних наставних активности (нпр. *Животне вештине и Филозофија са децом*), у знатној мери у изборним програмима *Верска настава и Грађанско васпитање*, а кореспондирају и са активностима часа одељенског старешине. Међутим, у овом програму се фокусирано ради на откривању и успостављању везе између вредности и врлина са добробити појединца и друштва чиме се јача васпитна улога школе и подршка целовитом развоју ученика. Дакле, програм се не односи на лепо понашање већ задире у суштину прихватања себе, других и заједнице и намењен је ученицима који су у узрасту који карактеришу питања идентитета (личног и групног), бројне дилеме шта је исправно а шта не, како бити прихваћен у групи а не изневерити себе, како решавати конфликтне ситуације и сл.

Програм је тако конципиран да својим садржајем, очекиваним исходима и препорученим начином рада са ученицима пружа велики простор за подстицај развоја више међупредметних компетенција.

Основна карактеристика програма је оријентација на позитиван аспект живота човека, односно његове врлине а не мане. У фокусу нису насиље, сукоби, дискриминација већ напротив примери сарадње, одговорности, волонтерских акција, бриге о другима, толеранције....Циљ је да ученици препознају да, упркос сензационалистичком начину приказивања света око нас у медијима (ко је кога преварио, слагао, повредио...), заправо највећи број људи живи у складу са позитивним вредностима и врлинама. Ученике треба континуираном охрабривати да јачају осетљивост за препознавање примера таквог понашања. Од њих се може тражити да у данима између два часа забележе неки позитиван пример (не мора бити ништа велико) који су приметили у свом окружењу и/или шире (неко је са неким поделио ужину, неко је некоме понео торбу, уплео кику, показао како се решава задатак из математике, помогао старијој особи да пређе улицу, помогао наставници да носи географске карте и сл.) и да на часу то поделе једни са другима. Наставник може

увести праксу да часови почињу неким таквим примерима чиме добра дела постају видљивија. То се може проширити још неким активностима. На пример, ученици могу од тих уочених добрих понашања да направе плакат за хол школе, текст за школски часопис или да осмисле „медаље” које ће делити ученицима који су исказали осетљивост за друге људе и заједницу и показали просоцијално понашање.

Иако се у програму инсистира на позитивном приступу неминовно је да ће ученици имати потребу да размене мисли и осећања и о негативним појавама. Многи садржаји су такви да ће изазвати опречна мишљења код ученика и од тога никако не треба бежати, напротив треба их искористити да ученици самостално освесте значај вредности и врлина. На пример, како живимо у потрошачком друштву где су материјалне вредности стављене у први план може се очекивати да ученици заговарају да је важна вредност новац и да се њиме може све остало купити. У овом програму новац није дат као вредност иако се не може оспорити његов значај за живот људи али са ученицима треба тако радити да га они третирају као средство а не као циљ.

Као и код других програма и овде ученике треба упознати са садржајем и начином рада. За почетак са њима се може разговарати шта је компас, чему служи и навести да велики морепловци никада не би открили нове континенте да нису имали ту малу справу да их води у правом смеру. Затим треба направити везу са насловом ове слободне наставне активности и проверити како ученици разумеју шта су вредности и врлине. Да би им олакшао наставник их може подсетити на анализе књижевних дела које су радили на часовима српског језика у оквиру којих се увек даје опис ликова и мотивација њиховог понашања што има везе са вредностима и врлинама. Активност се може завршити разговором о песми Бране Црнчевића *Кад би мени дали један дан* (из програма за *Српски језик* у 4. разреду). Стихови ове песме одговарају концепту овог програма и могу бити нека врста заштитног знака јер кажу *Када би мени дали један дан, ја га не бих потрошио сам, пола дана ја бих дао неком ко је добар а случајно сам...*

Како у слободним наставним активностима нема предавања, уџбеника, писмених задатака и нумеричког оцењивања, важна активност наставника је да осмисли како ће садржај приближити ученицима и које форме рада су погодне да би се постигли очекивани исходи. Наставник треба да посвети посебну пажњу избору подстицаја којим уводи ученике у тему или кључне појмове садржаја а који их мотивишу да се тиме баве. За почетак могу бити примери просоцијалног понашања животиња јер изазивају емоције и упитаност како је то код људи. Нпр. снимак где беба слон не може да изађе из блатњаве баре и како му чланови заједнице помажу (Touching video of elephants helping a calf out of a waterhole. - YouTube). Постоје бројни примери из животињског света где једни другима помажу а да нису исте врсте животиња (нпр. <https://www.youtube.com/watch?v=4DJuOJoYDw>), и то је добра подлога да се разговара о сарадњи, заједништву чак и кад нисмо исти (велики, мали, мушкарци, жене, старији, млађи...). Подстицаји могу бити врло различити као што су слике, фотографије, цртежи, кратке приче или видео записи... Посебно је ефектан кратки, вишеструко награђивани филм *Други пар* (The Other Pair | An Egyptian Short Film On A Situation of Mahatma Gandhi's Life – YouTube) који се ослања на вредности које је заговарао Махатма Ганди.

У склопу уводних активности ученици се могу упутити да на часовима других предмета питају наставнике да ли знају за неки пример понашања људи из њихове области (књижевност, историја, географија, биологија, хемија...) који илуструју бригу једних за друге, солидарност, велико пријатељство или стављање општег добра испред личне добробити. Нпр. донирање органа или научник који тестира нову вакцину на себи (биологија); одбијање војника да пуца у људе иако зна да ће бити убијен (историја); роман Дечаци Павлове улице (српски језик)... Осим тога, ученици се могу упутити да питају своје укућане да се сете неких таквих догађаја и људи из свог личног искуства. На тај начин ученици ће лако направити колекцију примера живота у складу са позитивним вредностима и врлинама како таква понашања не би остала далека и идеализована. За те потребе посебно су добродошли примери из живота школе коју ученици похађају (шта је урадио неки ученик/ученици, наставник па чак и особа чије име носи школа). Пример: у једној школи осмаци припремајући се за матуру схватили су да ће она бити организована као журка, са специјалним светлосним ефектима и да, иако се много томе радују, постоји проблем јер једној ученици то неће пријати. Она болује од епилепсије и таква светлост може да јој изазове напад. Ако прослава буде тако организована она неће моћи да присуствује. Делегација ученика се обратила наставницима и рекла да им је много важније да та другарица буде са њима те вечери, него да прослава буде модерна. Наставницима је било непријатно што они нису о томе размишљали и уважили су захтев ученика да се на прослави матуре не користи стробоскопска светлост. Овај пример је добра подлога да се са ученицима разговара о емпатији, солидарности, прављењу приоритета.

По садржају, начину рада слободна наставна активност *Вредности и врлине као животни компас II* има капацитет да се са ученицима разговара о неким актуелним ситуацијама из школског живота и самим тим смањи нека постојећа тензија, разреши неки школски конфликт или идентификује ученик коме треба додатна помоћ.

У наставку упутства за сваку тему из програма дате су смернице, препоруке за рад. Наставници имају слободу да осмишљавају на који начин ће обрађивати садржаје и са којим материјалима али увек имајући у виду исходе које треба постићи. Издајамо неколико техника које процењујемо као погодне за рад са ученицима у овој области с тим да су неке препоручене и за млађе ученике а неке су додате само за ученике 7. и 8. разреда.

**Драматизација** – ученици драматизују изабрани текст који у себи има неки вредносни проблем – на тај начин се стимулише разумевање како изгледају ствари из туђег угла, како се проблем може решавати и сл.

**Разговори о људима који су пуно учинили за заједницу** – ове активности имају за циљ да ученици увиде да се иза сваког великог достигнућа крије стрпљење, издржљивост и вежбање, а иза подршке заједници и поседовање одређених вредности и спремност да се особа посвети њиховом остваривању. Пример такве особе може бити Михајло Пупин.

**Разговор са гостима који су учинили добро дело** – организовање посете особа које су урадиле нешто што се уклапа у концепт програма. То може бити нпр. ватрогасац који је спасао особу из пожара али и неки ученик који је видео да гори кућа и јавио ватрогасцима. Уколико има услова наставник може организовати гостовање особе која је жива зато што је неко за њу учинио велико дело нпр. дао бубрег и пуно крви. Уколико је то изводљиво гост може бити и особа која је донирала бубрег (може се контактирати Удружење деце бубрежних болесника и трансплантираних особа <http://svezaosmeh.org.rs>). Пре гостовања ученике треба упознати са животом бубрежних болесника и поступком дијализе и заједнички припремити питања која ће им поставити.

**Моделирање кроз лични пример или пример појединаца из школе** – када ученици виде да се наставник труди да помаже другима и да се у школи високо вреднује такво понашање то представља моћан начин да се ученици науче вредностима.

**Подстицање самоиницијативе** – охрабрити ученике да сами проналазе начине како могу самостално помоћи другима у свакодневном животу с тим да то не треба да буде ништа велико нпр. помоћ старијим особама у комшилуку, брига о млађој браћи и сестрама или једноставно пружање подршке пријатељима у школи.

**Награђивање позитивног понашања** – истицање и похваљивање ученика који помажу другима и испољавају другарско понашање. Награђивање позитивног понашања подстиче ученике да буду пажљиви и корисни у заједници.

**Волонтирање** – укључивање у неку локалну организацију, хуманитарну групу која тражи волонтере. Кроз волонтерски рад, ученици ће научити о стварним потребама других и како својим доприносом могу направити позитиван утицај. У Црвеном крсту 60% волонтера су младе особе,

**Дискусије и дебате** – организовање дискусије о друштвеним питањима, моралним дилемама и изазовима с којима се суочава савремени свет. Ученике треба подстицати да изразе своје мишљење, чују различите перспективе и развијају критичко размишљање.

**Студије случаја** – анализа стварних ситуација које су се десиле а садрже неку моралну дилему. Пожељно је да изабране ситуације буду што блискије искуству ученика а по сложености примерене њиховом узрасту да их ученици могу анализирати.

**Тимски пројекти** – подстицање ученика да учествују у тимским пројектима где морају међусобно сарађивати и развијати решења за одређене изазове.

**Разговор о филмовима** – разговор о животним вредностима и врлинама ликова који се појављују у изабраном филму или о проблемима заједнице и начинима решавања. За потребе програма могу се користити филмови Слободне зоне јуниор као што су *Летећа Ана* ( 21 минут), *Зашто графити?* (7 минута), *У срцу* (5 минута) *Изрази се* (3 минута).

## ЖИВОТНЕ ВРЕДНОСТИ

Вредности су дубока и снажна уверења и принципи који утичу на изборе и понашање људи, обликују њихов однос према себи, другима и друштвеној заједници. Увек се говори о систему вредности јер сваки човек има више вредности које су међусобно повезане. Оне детерминишу начин на који ће се одређена ситуација доживети и разумети, оне активирају циљеве и усмеравају конкретне акције. Формирају се под утицајем искустава, образовања, културе, религије,

породице и друштва у коме се живи. Успостављају се врло рано, по неким ауторима већ око пете године живота, мењају се како се дете когнитивно развија и стиче социјална искуства, да би се стабилизовале до краја адолесцентног периода и надаље остале релативно трајан систем који утиче на понашање. Родитељи имају велики утицај на формирање вредносне оријентације своје деце, али чим она почну да одржавају свакодневне контакте са вршњацима, нарочито у оквиру образовно-васпитног система, умањује се њихов доминантни утицај.

Свака генерација формира свој вредносни систем током специфичних друштвених околности што значи да различите генерације младих, под утицајем различитих друштвених околности (нпр. стабилан период, економска криза, пандемија...), могу да имају различите вредносне приоритете али у суштини неке вредности се појављују као универзалне и постојане у животу људи. Овај програм предвиђа да се са ученицима обраде неке такве вредности, као што су: живот, породица, здравље, љубав, образовање, мир, другарство, заједништво, опште добро, социјална правда. Наравно постоје још неке универзалне вредности и наставник може и њима да се бави (нпр. рад, животна средина, патриотизам, хуманост...). Без обзира колико вредности се буде обрадило ученицима треба да буде јасно да оне нису дате у хијерархијском односу, нема мање и више важних вредности али да појединци имају своје личне приоритете који се могу мењати у зависности од различитих фактора и фаза живота. На пример, здравље као вредност има различит значај за здраву особу у односу на болесну, рад за одраслог у односу на дете и сл. Ипак једна вредност се издваја и зато рад на овој тематској целини свакако треба почети разговором о животу. Као подстицај може се користити снимак где се доктор бори за живот тек рођене бебе која не показује знаке живота и успева да је оживи јер има уверење да се треба борити за сваки живот докле год постоје и најмање шансе да се успе (Doctor Saved ?Newborn?#viral #miraculous #doctor #save #newborn #amazingfacts #shorts #life #2023 - YouTube). Снимак је узбудљив и вероватно неће оставити ученике равнодушним и зато је добра подлога да се разговара зашто од живота нема ништа важније али и зашто људи често живот посматрају као нешто што сви имамо, што се подразумева и не дају му одговарајући значај. Често се о животу као вредности размишља тек када је он угрожен (болести, земљотреси, пожари, саобраћајне незгоде...). Могући су и други уводни подстицаји као што је нпр. песма Мирослава Мике Антића „Дивна песма” чији се текст у потпуности уклапа у концепт овог програма.

Следећа активност може бити давање налога ученицима да размисле и напишу шта је њима, у овом тренутку, у животу важно. Затим, анонимно, своје одговоре, по један на папиру, стављају у кутију. Заједно са наставником прави се попис наведених одговора и анализира оно што је добило највише гласова. Вероватно ће на листи бити различитих појмова, а на наставнику је да заједно са ученицима раздвоје оно што су универзалне вредности од онога што је ученицима тренутно важно али нема тај значај (нпр. игра, забава, дерби, ТВ серија, скијање, тренерка, патике...). Прича о вредностима се заокружује кратким појашњењем наставника шта су вредности, зашто су важне и зашто се за њих може рећи да су компас у нашем животу. На њима ће се радити и даље у току реализације програма јер су и следеће три теме повезане са вредностима.

Након почетног рада на животним вредностима ученици се упознају са кључним појмовима садржаја теме (*породица, здравље, другарство...*). Сви ти појмови се могу обрађивати интегрисано (на једном примеру више вредности) али и одвојено онако како наставник осмисли али у складу са принципом флексибилног планирања где се поштују ученичка интересовања. Имајући у виду узрасне потребе ученика било би добро да *другарство* као вредност добије већи „простор” и да се обрађује више часова. Код неких вредности треба додатни опрез због личних искустава ученика. На пример, при обради *породице* као вредности може се догодити да у групи постоји ученик који пролази или је прошао кроз болан период развода својих родитеља и прича о породици може бити узнемиравајућа.

Као идеју за обраду конкретних вредности предлажемо могући сценарио. Прво наставник ученицима даје подстицај по избору за увођење у кључни појам садржаја на основу чега се одвија краћа дискусија како би ученици исказали своја размишљања. Наставник дискусију завршава коментаром у коме даје појашњење конкретних вредности и неколико примера њихове повезаности са понашањем. У наставку ученике уводи у кратку активност где треба нешто у вези тог појма самостално да ураде, у пару или малој групи. Активности морају бити кратке али смислене и ученичком искуству и потребама блиске. Уколико се укаже потреба ученици могу добити домаћи задатак и о њему разговарати на следећем часу.

Као пример наводимо могући начин обраде вредности *образовање*. Подстицај може бити о актуелној ситуацији у Авганистану где девојчице не могу да остваре своје право на школовање или о деци у Бангладешу која уместо у школу иду да раде у тешким условима за малу надокнаду (изабрати неки од бројних клипова на ову тему са интернета). Након размене утисака наставник може да подели ученике у мање групе и да им да неке налоге. Нпр. једна група може да разматра зашто је добро за дете да се школује, друга зашто је то добро за друштво, трећа група може да напише које све послове не може да обавља особа која је завршила само основну школу, четврта да напише послове које може да обавља

особа која је завршила само основну школу итд. Групе представљају своје одговоре и заједнички идентификују разлике у могућностима које постоје између особа које су образоване и које то нису, као и разлике које постоје у могућностима држава чији су грађани слабије односно, боље образовани. Закључак активности треба да иде у правцу да је образовање обезбеђује добробит, напредак и појединцу и заједници. Моћ и утицај директно су повезани са нивоом образовања људи и зато је образовање важна вредност. Наставник може да укаже на феномен да богате земље доста новца дају сиромашним људима али најчешће у облику хране, лекова и сл. То јесте вид хуманитарне помоћи али треба питати ученике да ли је то права помоћ и позвати се на мисао *Дај човеку рибу и нахранићеш га за један дан, научи га да је лови и прехранићеш га за цео живот*. Као домаћи задатак ученици могу добити налог да до следећег часа на интернету пронађу још неке мудре мисли о образовању о којима ће се разговарати на следећем часу. Наставник може да им каже неке мисли које се њему свиђају нпр. „Што више знаш више вредиш” или „Лепа ствар у вези знања је што ти га нико не може узети”.

Како је другарство вредност али истовремено и важан ресурс за психофизичко здравље ученика, осим што предложимо више часова нудимо и више идеја за реализацију.

У периоду детињства, једна од најзначајнијих вредности је другарство. Испољава се као тежња повезивања са другом децом на бази заједничких интереса, игре или провођења слободног времена и значајно доприноси емоционалном и социјалном благостању детета и његовом правилном психофизичком развоју. Да би имало трајнији карактер, другарство захтева улагање времена и енергије и тада се темељи на емотивној повезаности, међусобном подржавању и разумевању – у том случају говоримо о пријатељству. Деца и млади добра другарства високо вреднују јер им обезбеђују:

- повезаност са другима – другарство пружа осећање припадности и спречава осећај усамљености;
- уживање у забави и радовању – са другарима се деле смешни тренуци, забава и интересовање, што утиче на осећај среће и испуњења;
- емоционалну подршку – када је тешко другари пружају подршку разговором, присуством и конкретним акцијама;
- доживљај прихваћености – добри другари помажу да се особа осећа прихваћено и вредно, што позитивно утиче на самопоштовање;
- унапређење квалитета живота – када постоји вршњачка подршка и друштво, живот постаје богатији и садржајнији;
- лични раст и развој – пријатељи могу помоћи да се прошире видици и науче нове ствари.

Другарство као вредност пружа велике могућности за рад са ученицима и може се посматрати из различитих углова, нпр.: шта је другарство, ко све може бити друг, зашто нам требају другови, како стичемо другове, шта су групе другара, шта другови не би требало да раде, шта кад се другари посвађају, како се мења другарство са одрастањем....

Због специфичности теме добро је у раду са ученицима комбиновати елементе искуствене и драмске радионице. То значи да ученици, по својој потреби и осећању, могу јавно да поделе са групом нека своја лична искуства у вези дружења о чему ће сви заједно разговарати. Друга варијанта је да се таква искуства не деле јавно већ анонимно, стављањем у кутију, што ученике штити од непријатности да се оголи њихова интима а ипак омогућава да разговарају о нечему што је реалност њиховог живота. Трећи начин рада базира се на драмској радионици где наставник осмишљава ситуацију о којој ће се разговарати. У тој „Као да...” ситуацији ученици се осећају пријатније и слободнији су да изразе своје мишљење. Која варијанта је боља зависи од самог садржаја који се обрађује. На пример, свако је прошао кроз искуство да га је добар друг на неки начин повредио али мало људи воли о томе јавно да говори и зато је то боље прорадити кроз форму драмске радионице. Међутим, у разговору о томе како стичемо другаре или зашто су нам они потребни ученици ће у већој мери бити спремни да говоре и о личном искуству.

О другарству као вредности се може промишљати из још једног угла. Истраживања показују да су развој ИКТ-а и друштвених мрежа значајно промениле начин на који се деца друже (пример лонгитудинална студија рађена у САД <https://nationalgeographic.rs/nauka/prirodne-nauke/a41659/Tinejdzeri-se-danas-najvise-druze-preko-drustvenih-mreza.html>). То је утицало да деца проводе мање времена заједно ван школе, да мање спавају, да имају слабије развијене социјалне вештине што их чини мање отпорним на проблеме са којима се сусрећу. Последица тога је пораст броја деце која су усамљена, потиштена, агресивна или са још тежим поремећајима као што су депресивност, анорексичност и суицидалне

мисли. Зато школа, чак више него пре, има обавезу да ствара услове у којима ће ученици развијати и одржавати блиске, топле, хумане односе једни са другима, као и са наставницима који их подучавају. Васпитна улога школе посматра се као одговор на потребе ученика а у овом тренутку евидентна је потреба да се ученици подучавају дружењу без „посредника”. Интересантно је проверити шта ученици, као генерација која је одрасла уз информационе технологије, мисли о њиховом утицају на начин како се они сада друже и колики значај дају дружењу ван друштвених мрежа и виртуелних игрица. У наставку од ученика се може тражити да промишљају како ће будуће генерације да се друже и шта ће им ту бити важно. Било би добро довести их до уверења да непосредан, блиски однос у дружењу нема алтернативу.

У програму, у оквиру теме о вредностима, наведен је и кључни појам садржаја *опште добро*. То су ресурси који су по својој природи такви да су потребни свима и свако их треба употребљавати али на начин да нико други не буде ускраћен или оштећен: вода, ваздух, земља, шуме, улице, тргови, улично осветљење...па и културна баштина у најширем смислу (нпр. споменици). За опште добро важан је принцип једнакости и уколико неко жели за себе више него што му треба или чини нешто ради своје добити на штету општег добра онда је сигурна потврда да особа има проблем са системом вредности. На пример, особи која живи у стану чији су прозори близу бандере са уличним осветљењем смета та светлост и она разбија сијалицу иако тиме оставља део улице без осветљења и људи који туда пролазе неће добро видети куда иду те се могу повредити. Пример неодговорног понашања је и када неко на информацији од општег добра (нпр. на аутобуском стајалишту табла са бројевима аутобуса који ту стају) залепи рекламу за своју фирму или писање графита на зградама од општег добра. Неодговорно је свако понашање када се у реку баца ђубре, загађује ваздух или земља. Ученике треба континуирано током остваривања овог програма подстицати да региструју ситуације где је дошло до угрожавања општег добра ради интереса појединца и да о томе промишљају у смислу како реаговати да се таква понашања смање ( да ли су боље казне или подучавање људи о општем добру).

За рад на овој теми могу се користити различита издања којих има на тржишту а тичу се уопштено животних вредности или неких конкретно као што је нпр. другарство.

### ЉУДСКЕ ВРЛИНЕ

На причу о вредностима природно се надовезује промишљање о врлинама јер су вредности уверења која се преко врлина, као особина људи, манифестују у њиховом понашању. Још у античко време оне су истицане као важне за живот заједнице, односно као крајњи циљ живота или темељни принцип постојања. Тада су издвојене четири врлине по Платону (други филозофи су имали извесне измене и допуне), и то:

- разборитост (лакоћа увиђања шта треба чинити у различитим животним ситуацијама);
- праведност (трајно расположење за дати свакоме што му припада);
- умереност (лакоћа управљања тежњама и њихово држање у границама разума);
- храброст (лакоћа свладавања тешкоћа у вршењу добра).

Данас говоримо о већем броју врлина али у суштини може се рећи да су ове четири окосница. Нпр. без врлина истинољубивости, емпатичности, одговорности нема праведности. У овом програму направљен је избор неких врлина али наставник има слободу да листу допуњује (нпр. храброст, умереност, племенитост...) и да повезује међусобно врлине јер се оне у животу појединца често здружено појављују. Издвајамо врлину *одговорност* коју треба континуирано провлачити током рада на различитим садржајима како би се остварио очекивани исход програма који тражи од ученика да има одговорност за своје понашање.

Нажалост, искуство људске цивилизације показује да се она одвија између доброг и лошег јер сви људи имају и врлине и мане. Ипак, цивилизација опстаје захваљујући ономе што је у човеку добро. Неко је рекао да су емпатија, толеранција, поштовање, солидарност „лепак” који одржава људску заједницу. Како оне нису урођене одговорност је одраслих да их код деце и младих развијају.

О врлинама свакако није прикладно држати предавања. Због специфичности садржаја најбоље је да се користе изабране приче, филмови или студије случаја као подлога за разговор и промишљање о врлинама. Ученике треба водити тако да препознају мотивационо дејство врлина, односно да наше понашање има везе не само са нашим потребама већ и са нашим вредностима и врлинама. Да ли ће особа која нађе новчаник пун пара уложити труд да пронађе власника или ће новац задржати за себе не зависи од способности, па чак ни потреба јер најчешће особе које враћају пронађени новац нису богате. То су особе које краси врлина поштење. По природи ствари врлине и мане се појављују као гроздови где

једна другу привлаче. На пример, похлепан човек може бити склон крађи и лагању, а правдољубив поштовању и толеранцији. Рад са ученицима треба да иде у правцу увида да врлине нису ексклузива која се појављује само у ванредним ситуацијама нпр. пожару, земљотресу, пандемији. Оне су саставни део живота и појављују се у различитим свакодневним ситуацијама. Такође, карактерише их нека врста „заразности” односно, кад смо окружени људима са врлинама то позитивно делује на нас да се и наше врлине испоље. Нажалост, исто је и са манама. Уколико нас неко упорно лаже, то подстиче и нас да и ми не будемо искрени према тој особи.

Ученицима треба скренути пажњу да се понашање у складу са вредностима и врлинама појављује код особа које су зреле, независне, самоуверене и немају страх да ће ако нпр. бране права слабијих бити одбачени у друштву. Они то раде зато што верују да сви људи треба да имају иста права а то је унутрашњи осећај за праведност. Програмом није предвиђено да се са ученицима обрађује морал али то је сродна тематика и неминовно ће бити повезивања јер моралност представља вредносно одређење шта је исправно а шта није а ученици свакако разликују морално од неморалног понашања. Међутим, за њихов узраст довољно је разговарати о вредностима и врлинама и њиховом манифестовању у понашању.

Како се програм реализује са ученицима од 13 до 15 година који су у интензивном процесу социјалног развоја за њих је још увек важно шта други мисле о њима, имају слабу отпорност на притиске вршњака и страх да ће бити етикетирани и одбачени ако ураде нешто што група којој припадају или желе да припадају не прихвата (нпр. ученици који воле да уче често добијају „етикету” штребера). Због тога се дешава да не поступају у складу са својим потребама, осећањима, вредностима, врлинама. То им наравно не прија, уноси немир али потреба за припадањем групи вршњака је јача. Међутим, то је прави период да се ученици охрабрују да буду независни, самоприхватајући, храбри у изношењу својих врлина и да се понашају у складу са сопственим вредностима. Рад на овој тематској целини треба да буде избалансиран између уважавања развојних потреба ученика у процесу њихове социјализације и подстицања онога што су пожељна уверења и понашања. Главни ослонац у таквом раду увек је добробит појединца и заједнице. Са одрастањем та овисност о друге се смањује а повећава се храброст да се буде свој. Зато се може рећи да садашњи рад са ученицима тек ће касније, кад они одрасту, дати ефекте.

Као и код претходне теме ученике у причу о врлинама треба увести пажљиво, изабраним подстицајем. На пример, ученицима се може испричати причао Александру Флемингу, научнику који је задужио човечанство открићем пеницилина (Priča o zahvalnosti – David Naum). Прича је добра за разговор на тему да ли се добро добрим враћа, да ли је награда већ само чињење доброг дела, да ли људи препознају туђе врлине, шта је захвалност и на које све начине се може исказати... Још боље ако је подстицај прича о особи која је просторно и/или временски блиска ученицима а лепе је неке врлине.

Следећа активност може бити рад у пару, при чему сваки пар добија по једну врлину и задатак да наведу понашање у коме се препознаје да особа која се тако понаша има ту врлину. Нпр. за врлину одмереност опис понашања мога би бити: дечак купује патике, родитељи су му рекли да може да изабере шта жели јер му је био рођендан, он бира патике које нису много скупе и нису познате марке јер су добре, лепо изгледају и удобне су. Нема страха да ће му се другари смејати што није купио патике познате марке. Вежба се може наставити тако што ће пар добити комбинацију две врлине да осмисле одговарајуће понашање. Нпр. за врлине емпатија и истинољубивост опис понашања може бити: две другарице су у сукобу јер једна тврди да је друга свима рекла њену тајну. Особа која је емпатична и истинољубива може рећи да разуме прву девојчицу колико је повређена јер нико не воли да се тајне шире (емпатија), али да је истина да друга девојчица то није никоме рекла (истинољубивост) и да треба испитати ко је то урадио. Овакве вежбе су захтевне и наставник треба да помогне ученицима наводећи различите примере.

У наставку може се од ученика тражити неки вид рефлексije и саморефлексije, у смислу да препознају своје врлине и врлине људи око себе (родитеља, брата, сестре, бабе, деде, тетке, другара, наставника...). Може се очекивати да ученици имају тешкоће око именовања врлина. То се може решити тако што ће ученик описати нечије понашање а затим ће сви заједно покушати да одреде да ли је у основи тог понашања праведност, истинољубивост, одмереност, поштење, великодушност или нека друга врлина. Претходна вежба и ова заправо имају исти циљ а то је дубље разумевање врлина и њихово испољавање у понашању људи.

Исти циљ има и активност у којој се од ученика тражи да разговарају са својим укућанима коју врлину они посебно цене и зашто, како би о томе причали на часу. Све активности које ученицима приближавају врлине као нешто што није ни ретко ни имагинарно добродошле су. То је неопходно зато што су ученици превише изложени информацијама које говоре о понашању људи који су урадили нешто лоше (возили под дејством алкохола, прелазили улицу где није дозвољено, обили трафику, направили лажни налог на друштвеној мрежи, слагали...). Удружено са порукама које фаворизују да неко вреди онолико колико добар аутомобил вози или где летује, младима заиста није лако



да на прави начин створе слику о свету око себе и граде своје вредности и врлине. Понашање људи, усмерено на добробит појединаца и заједнице, остаје у сенци и ствара се утисак да тога нема или чак да је такво понашање непожељно (нпр. мишљење да је данас глупо бити поштен или одмерен...). Зато је неопходно посебну пажњу посветити том сегменту рада на врлинама који је повезан са следећом тематском целином о социјалним вештинама. Ту се посебно мисли на асертивност као вештину која помаже људима да се боре за своја права а да не угрожавају друге. Асертивност се поставља као најбоља солуција између агресивности и пасивности и може бити помоћ да неко због својих врлина заиста и не настрада.

За рад на овој теми могу се користити различита издања доступна на тржишту која се односе уопштено на врлине или на неке одређене (захвалност, истинољубивост...). Међу њима издваја се издање Креативног центра „Речник врлина“ који је конципиран као прича кроз коју читаоца води девојчица Ана. Сваки нови лик који улази у Анину причу има еквивалент у врлини која почиње истим словом: на пример, дека нас упознаје са добротом, а Емилија са ентузијазмом, тако да је „Речник врлина“ и својеврстан буквар врлина.

### СОЦИЈАЛНЕ ВЕШТИНЕ

Социјалне вештине су у програму дате као трећа тематска целина која се надовезује на вредности и врлине. На пример, за многе социјалне вештине потребно је саосећање а емпатичност је у програму дата као врлина. Заправо, иако су четири теме дате одвојено оне су повезане и могу се интегрисано обрађивати уколико наставник осмисли одговарајуће активности и материјале. Када је у питању избор подстицаја један од критеријума, поред узраста ученика, треба да буде и њихов капацитет да подстакну промишљање о повезаности вредности, врлина и социјалних вештина.

Ниједан човек није „острво“ само за себе. Сви функционишемо у заједници са другим људима од којих свако од нас има своје потребе, интересовања, навике, способности и животно искуство. Бити социјално компетентан данас је, више него у прошлости, потребно за успешан живот а добра вест је да се то учи и развија. Наравно, тај развој се дешава спонтано под утицајем свега чему је особа изложена и то у свом свакодневном животу (породица, вршњаци, медији) али добро је да се о томе и фокусирано ради са ученицима у образовно-васпитним установама, посебно у узрасту од 13 до 15 година када се дете развија у младу особу али још увек осетљиву и недовољно спремну за богати социјални живот.

О значају социјалних вештина најбоље говори чињеница да их Светска здравствена организација повезује са здрављем људи и дефинише као способност прилагођавања и позитивног понашања које омогућава особама да се успешно носе са захтевима и изазовима које живот пред њих ставља сваког дана. Добра страна социјалних вештина је њихова трансверзалност односно, могућност примене у различитим ситуацијама.

За добро функционисање у сложеној заједници потребне су неке вештине које се могу посматрати као когнитивне, социјалне и емоционалне. За потребе овог програма издвојене су следеће вештине: критичко мишљење и одређивање приоритета (когнитивне); сарадња, брига о другима, асертивна комуникација, волонтирање, конструктивно решавање конфликта (социјалне); препознавање сопствених и туђих осећања и самоконтрола (емоционалне).

Рад на овој тематској целини може започети неким подстицајем о просоцијалном понашању људи или волонтирању. Нпр. ученици се могу упутити да на интернету потраже како изгледа упитник за волонтере у Центру за интеграцију младих који се бави пружањем помоћи тзв. деци улице која живе и раде на улици. Било би добро да се ученици ставе у ситуацију да процењују колико човек треба да мисли на себе а колико на друге и заједницу и да ли је то у некој врсти сукоба. То је прилика да се опет говори о општем добру и то у духу мисли да ако није свима добро никоме није добро. Као и у раду на другим садржајима ученике треба подстицати да образлажу своје ставове, да аргументују али и слушају друге. То је прилика да се види како ученици доживљавају свет око себе, да ли је индивидуално увек изнад колективног и добра је подлога за разговор на тему како би овај свет функционисао када би свако мислио само на себе.

У наставку ученици се могу поделити у мање групе са задатком да наведу шта по њиховом мишљењу подстиче просоцијално понашање људи. Не очекује се да ученици наведу велики број утицаја, довољно је само неколико као што су: да ли се људи у окружењу тако понашају, да ли се таква понашања на неки начин награђују, колико се у медијима о томе говори, колико је неко осетљив на проблеме других људи и сл. Након размене одговора наставник их систематизује и поентира да је просоцијално понашање општи назив за различите видове понашања којима је заједничка усмереност на добробит заједнице, сарадњу и помагање другима. Оно се развија одрастањем и то највише учењем по моделу као и добијањем неке врсте поткрепљења за учињено добро дело за заједницу. То не мора бити нека конкретна награда, довољно је да то неко примети и прокоментарише као *баш лепо што си Лени помогао* или *видим да си Милицу загрлила док је плакала баш си то добро урадила* и сл. У складу са тим наставник може направити договор да у групи негују

такво понашање. Такође, ученици се могу упутити да на часовима са групом размене и уочено понашање супротно од просоцијалног где је особа мислила само на своју добит, где је некога оштетила, повредила и промислити како реаговати у таквој ситуацији (нпр. неко ко је неправилно паркирао ауто и онемогућио пешацима да користе тротоар или пекара која продаје подгрејано пециво од јуче...).

На ову активност добро се надовезују друге вежбе у којима се ученици боље упознају са различитим социјалним вештинама. Наставник се може одредити да рад на њима систематизује у три правца у складу са наведеном поделом на когнитивне, емоционалне и социјалне вештине.

Логично почети од критичког мишљења као вештине потребне за све животне ситуације. Многи програми обавезних предмета имају очекивани исход који се тиче критичког мишљења те то није нешто што се не ради са ученицима али у оквиру овог програма то се може детаљније урадити и на више примера како би ученици јасније схватили смисао, сврху и значај критичког мишљења посебно за просоцијално понашање. Ту се посебно мисли на разликовање истинитог од неистинитог, битног од небитног, хитног од мање хитног што је уско повезано са вештином прављења приоритета о чему се врло мало са ученицима ради а та социјална вештина је врло значајна за добробит и појединаца и заједнице. За те потребе могу се осмислити вежбе које ће од ученика захтевати обе вештине. У питању су вежбе где ученици радећи у малим групама треба да реше неки сложени проблем који прво морају критички да анализирају и открију из којих мањих проблема се састоји а затим да одреде приоритете решавања јер се из неког разлога (нпр. нема довољно времена, новца, људства...) не могу сви истовремено решити. Проблем може бити комуналне природе у некој измишљеној општини где грађани имају различите потребе и приоритете (деца, одрасли, старији, предузетници, туристи, инвалиди...), а ученици треба да одреде чије су потребе важније и шта треба прво урадити (да ли изградити паркић, поставити нове семафоре, направити бољу одбрану од поплава, организовати фестивал атрактиван за туристе, изградити дом за стара лица итд.).

Као следећа област рада могу бити осећања јер и она имају универзалност и јаку повезаност са социјалним вештинама. Препознавање сопствених и туђих осећања и самоконтрола су карактеристике особа које имају боље социјалне вештине, односно боље се сналазе у социјалним ситуацијама. Међутим, ученици у овом узрасту још увек имају тешкоће да препознају и именују сопствена осећања а туђа још теже. По том питању речник им је врло скроман, обично кажу да се осећају кул, сморено, безвезе.... Зато се може десити да ученици не препознају да неко ко изгледа као да је бесан заправо је тужан или уплашен па самим тим изостаје адекватна реакција. За те потребе наставник може са ученицима да организује неку врсту вежбе о врстама емоција. Могућности су велике, чак се може радити и нешто као квиз. Нпр. ученици се поделе у групе које су такмичарске. Када наставник на табли напише неку емоцију (нпр. завист, понос, љубомора, страхопоштовање...) ученици на папиру пишу својим речима опис те емоције нпр. то је кад.... Наставник чита одговоре и поен даје групи/групама које су дале најбољи опис. Друга варијанта је да наставник да опис а групе треба на папиру да напишу коју су емоцију ту препознали. Нпр. опис за завист: *непријатељски осећај према другима који имају нешто што сматрамо да то више припада нама*. Овакве вежбе имају за циљ да појачају осетљивост ученика за различита емоционална стања и способност да их препознају код себе и других, правилно их именују и правилно реагују. А затим се може радити на другим аспектима осећања као што су вербални и невербални показатељи осећања, разлози зашто имамо осећања (чему она служе), шта изазива одређене емоције, шта радити са променљивим и мешаним осећањима... Све ове активности су важне јер оснажују социјалну вештину самоконтроле. У узрасту ученика седмог и осмог разреда и емоције и понашања могу бити још увек бурни и непримерени ситуацији што може водити ка конфликтима. За рад на овој тематици пожељно је користити што реалније ситуације из живота ученика а причу о емоцијама повезивати са радом и на другим садржајима. На пример, у оквиру теме о људским врлинама предвиђен је рад на кључном појму садржаја праведност који се лако може повезати са осећањима. Ученици треба да погледају (уз претходно појашњење наставника о каквом експерименту се ради) снимак реакције мајмуна на различите награде, односно колико се лако побуђује осећај беса кад нема праведности (Frans de Waal: Moral behavior in animals – YouTube, за ученике део од 13. минута). Овај експеримент показује колико је осећај за неправду биолошки дат и зато је важно, ради добробити и појединаца и заједнице, борити се за праведност као вредност.

У оквиру рада на осећањима наставник може да организује вежбе у којима се демонстрирају технике које помажу самоконтроли емоција. То је важно код јаких и негативних емоција као што су бес, страх, туга, завист јер нас штите да нешто не урадимо погрешно због чега би се могли кајати. Ученицима треба показати једноставне технике примерене њиховом узрасту као што су: изброј до 10, певај и играј уз музику, гњечи пластелин, жврљај на папиру, играј се са кућним љубимцем, трчи, вози бицикл или ролере, разговарај са блиском особом, иди у паркић и љуљај се и клацкај. Поред ових техника важно је охрабрити ученике да уколико препознају да су осећања прејака и не могу их контролисати онда треба да траже помоћ одраслих и стручњака.

И као трећи правац рада намеће се комуникација која као и критичко мишљење и осећања има универзални значај за човека и све ситуације у којима се може наћи. Како је комуникација међупредметна компетенција и други предмети су у обавези да је унапређују али у оквиру овог програма фокус је на комуникацији која унапређује добробит појединца и заједнице. Зато је у програму као садржај наведена асертивна комуникација. Ученици треба да освесте сопствену улогу у остваривању позитивних односа са другим људима и заједницом, као и да прихвате личну одговорност за своје поступке. Суштина је ученике усмерити да се боре за своја права, своје потребе и интересовања али на начин који не угрожава никога. Постоје бројне вежбе које се са ученицима могу радити да би се унапредила вештина асертивне комуникације. Посебно су добре оне које у себи садрже неки вид драматизације која илуструје како изгледа асертивна у односу на пасивну и агресивну комуникацију.

Уз асертивну комуникацију природно иде рад на конструктивном решавању конфликта. Као подстицај може се користити кратки али ефектни цртани филм *Мост* ("Bridge" by Ting Chian Tey | Disney Favorite - YouTube). За даљи рад на овој тематици одлично се уклапа филм у трајању од 10 минута који су снимили ученици у Дому ученика у Врању "Konstruktivno rešavanje konflikta" – Dom učenika srednjih škola Vranje – YouTube

За рад на сарадњи постоје бројни филмови који могу имати функцију подстицаја и изазвати код ученика реакцију. Нпр. иако су у питању комерцијални цртани филмови примерени су овој тематици, узрасту ученика и духовити су. Доступни су на јутјубу (Teamwork and Leadership | Animated short clip | Creative 360 | #teamwork #leadership #motivation – YouTube). Нешто озбиљнији подстицај може бити снимак веслача који показује снагу заједништва (Inspirational Video On Rowing and Teamwork – YouTube). У богатој понуди материјала на ову тему издвајамо цртани филм у трајању од 2:41 минута (GOOD COLLABORATION (2014) – YouTube) који изванредно повезује све што је садржај овог програма (вредности, опште добро...) али је на енглеском језику и може се (уколико се не припреми превод) користити у оквиру корелације са предметом енглески језик.

## ДОБРОЧИНСТВО

Последња тема *Добročинство* иако је одвојено дата заправо је повезана са свим претходним програмским садржајима и у литератури се води као вид просоцијалног понашања. Као што је већ препоручено да се ради интегрисано и ова тема се може обрадити током рада на претходним садржајима, а може и одвојено како би добила на значају који заслужује.

Добročинство се често изједначава са више различитих израза као што је хуманитарни рад, алтруизам, задужбинарство или великодушност. Али у суштини свих израза налази се филантропија (човекољубље) као животна вредност или начело из ког произилази понашање које је усмерено ка добробити других људи и/или заједнице без личне користи. Међутим, добročинитељи, задужбинари као филантропи се не слажу с тим јер сматрају да и они имају своју личну корист јер им брига за друге и помагање другима даје смисао постојања те сматрају да су и они на добити.

Резултат рада на овој теми треба да буде јачање осетљивости ученика за препознавање примера понашања људи у складу са вредностима и врлинама и понашања оријентисаног на опште добро.

С обзиром да је ово програм за 7 и 8 разред као уводни подстицај може се искористити оно што су ученици учили у 6. разреду у оквиру историје о задужбинарству које у Србији има велику традицију још од Немањића. Ученици могу добити налог да истраже задужбине крунисаних глава нпр. краља Милутина или добростојећих грађана који су у току 19 века подигли и оставили заједници бројне грађевине за потребе науке, образовања, медицине а које се и данас користе као опште добро. О задужбинама треба ученици да се баве и на локалном нивоу јер у свакој средини постоје такви примери а пожељно је да се спроведу и активности које показују да задужбинарство није ствар прошлости, односно да оно постоји и сада. Може се навести пример моста преко Дрине који је подигао својим средствима Слободан Павловић 1996. који спаја Србију са Републиком Српском.

Пример другачије врсте подстицаја који се такође може употребити за увођење ученика у тему је одговор који је дала глумица Одри Хепберн (амбасадорка добре воље УНИЦЕФа) на питање које савете може дати за лепоту жене. Она је рекла:

За привлачне усне – изговарајте речи са љубазношћу;

За дивне очи – тражите добро у људима;

За zgodnu фигуру – делите своју храну са гладнима;

За дивну косу – дозволите деци да вам пролазе прстима кроз косу;

За држање – ходајте са сазнањем да никада нећете ходати сами.

За рад на теми могу се осмислити различите активности. Ево неких. Од ученика се може тражити да разговарају са одраслима из свог окружења (родитељи, бабе, деде, комшије...) и утврде да ли су они некада учествовали у некој активности која је била хуманитарног карактера или је њима неко помогао кад им је било тешко (нпр. учествовали су у акцији прикупљања новца за болесно дете или су у болници добили трансфузију крви коју је непозната особа дала или су комшије помогле када је олуја однела кров да се направи нов). На часу се размењује оно што су ученици прикупили. Друга идеја је нешто сложенија и захтева да наставник припреми одговарајући материјал а то је кратак опис за 4 особе које су учиниле неко добро дело (нпр. једна је купила инкубаторе за превремено рођене бебе, друга је финансирала изградњу мањег моста који ђацима пешацима скраћује пут до школе и сл.). Ученици раде у пару са задатком да замисле да су комисија која треба да изабере само једну особу од понуђене четири којој ће се доделити награда за учињено најбоље добро дело. Избор треба да образложе. За очекивати је да ће ученицима бити тешко да направе избор што је и циљ ове активности – да добротинство није вид такмичења и да је свако добро дело добро и да зато народ каже „Лепота до вечери – доброта до смрти”.

За рад на овој теми погодна је организовати гостовање особе која је добротинитељ или задужбинар. У свакој средини има таквих особа које су обично мало познате у јавности јер оне то и не чине да бих их други људи хвалили. Ученици треба унапред да се упознају шта је све та особа урадила за друге (нпр. 30 пута је дала крв, спасила бебу из пожара, подигла јавну чесму...) и да спреме питања како би што више сазнали о вредностима и врлинама које красе ту особу и како се осећа кад помаже другима. Такође, ученици могу истражити ко су били велики добротинитељи и задужбинари у прошлости и како се садашње генерације односе према њима и њиховим делима. Наставник може као увод у ову активност да прикаже шта је све Михајло Пупин урадио за своју земљу и њене становнике, какве све грађевине су за своју домовину оставили капетан Миша Атанасијевић или Илија Коларац и сл.

Кључни појам садржаја у овој теми су и организације које се баве различитим активностима чији је заједнички именитељ добротинство, хуманитарни рад и одсуство профита. У њиховом раду обично учествује много волонтера. Могу бити владине, невладине, црквене, глобалне или локалне, велике или мале, оне које уопштено помажу људима или некој одређеној циљној групи. Ученици могу истражити оне које деле у окружењу и учинити их видљивијим ако направе неки вид њихове промоције у школи (изложба, трибина, текст у школском часопису...). Људи често не знају колико таквих организација у њиховој средини има и колико су њихова дела велика. Наставник може упутити ученике да самостално истражују које су то организације. На пример, могу на интернету истражити хуманитарну организацију УНИЦЕФ и сазнати ко је њен оснивач, који су циљеви, како се финансира, шта су постигли до сада (локално, глобално) и ко су у нашој земљи амбасадори добре воље (Ана Ивановић и Александар Саша Ђорђевић) и чиме се они баве у овој организацији. Исто се може урадити за организацију Црвени крст, Црвени полумесец или за организације које се баве нпр. пружањем помоћи Србима који живе у тешким условима на Косову и Метохији. Као активност може им се дати информација из новина са налогом да сазнају нешто више о томе. Пример вести: Хуманитарна организација „Солидарност за Косово” чији је председник Арно Гујон у сарадњи са епархијом рашко-призренском и хуманитарном организацијом „Мајка девет Југовића” донирала је клиничко-болничком центру Приштина са привременим седиштем у Грачаници хематолошки и биохемијски анализатор и апарат за побољшану дистрибуцију кисеоника.

Програм се завршава са захтевом да ученици, заједно са наставником, осмисле и реализују неке мале али реално изводљиве активности које су просоцијалне, односно које у себи садрже идеју добротинства, општег добра, филантропије. Циљ је да ученици схвате да се добротит не „мери” јер је свака и најмања добротит велика и значајна. Кроз остваривање такве активности ученици треба да осете да је добротит и за оне који примају и за оне који дају помоћ, односно да добра дела иду у оба смера. Као помоћ у раду дајемо пример две могуће акције добротинства. Пример 1: ученик из групе се разболео (није битно колико дуго неће ићи у школу и колико је болест озбиљна). Ученици могу да напишу писмо подршке другару у смислу да му желе да брзо оздрави, да они мисле на њега, да су ту за сваки вид помоћи...и да се сви потпишу. Овај сасвим мали гест другарства сигурно ће пријати болеснику. Пример 2: у сваком одељењу постоје ученици који имају одећу коју су прерасли а немају млађу сестру, брата који би је могли носити. Да би се избегло бацање одеће она се може донирати неком коме је потребна. То може бити и неком другу или другарици из школе али треба имати у виду да је некада непријатно примити директно такву помоћ и боље је да то иде преко организација које се тиме баве. Кораци у акцији: ученици који имају вишак одеће (то не морају бити сви из групе), уз помоћ родитеља, праве одабир шта ће донирати, следећи корак је проналажење центра за донације у непосредном окружењу, затим припрема одеће (мора бити чиста), паковање и њено одношење у центар. Заједнички део акције ученика је проналажење организације у коју треба однети донацију. То је прилика да ученици прикупе информације о изабраној организацији (када и ко је основао, како ради, ко су корисници, које проблеме у раду имају, шта им је највећи успех...). Може се организовати да неки активиста те организације гостује и ученицима појасни зашто је важно помагати

другима и коме донирана одећа одлази. Акција се може спровести заједно са групом ученика који похађају Грађанско васпитање јер је по програму у петом разреду предвиђено спровођење активности у корист права неке особе што је компатибилно овом захтеву.

Планирање наставе и учења, као и праћење и вредновање напредовања ученика остварује се у складу са општим упутством за остваривање слободних наставних активности.

И за крај треба имати у виду да остваривање циља овог програма није само у вези са оним што ће се дешавати на часовима слободне наставне активности *Вредности и врлине као животни компас II* већ и са целокупном атмосфером у школи и друштву, вредностима које се негују, понашањима која се награђују, врлинама које се афирмишу. Према Бандуриној теорији учења по моделу, агресивност се усваја као последица посматрања агресивних модела (из блиског окружења или узора из медија, литературе, игрица) који не бивају кажњавани, не сnose сразмерне последице, или чак бивају награђени, мада је и изостанак било какве реакције само по себи позитивно поткрепљење неприхватљивог понашања. Агресивно понашање се устаљује кроз посматрање, имитирање и понављање из ситуације у ситуацију. Међутим, то исто важи и за асертивно понашање, емпатично понашање, волонтирање, сарадњу, толеранцију... а на школи и друштву је да брину да ученици имају одговарајуће узор за учење по моделу.

## ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

### Циљеви и задаци:

Годишњи програм рада школе јасно дефинише и различите видове јавне и културне делатности школе. Низом културних манифестација ученицима се пружа могућност да уживају у културним, етичким и естетским вредностима, али и да они сами добију прилику да своја знања и умења јавно покажу и прикажу.

У оквиру реализације културних активности школе код ученика се проширују културни видови, развија се љубав према народном и уметничком стваралаштву, усмерава се и негује правилна музичко-естетска оријентација и укус, ученици се подстичу на чување и очување традиционалних вредности српске и осталих култура. Кроз обележавање државних и јубиларних празника ученици се активно укључују у друштвено-културни живот средине.

Реализацијом програма културних активности школе код ученика се развија смисао за музицирање, elokventност, лепо казивање, литерарно и ликовно изражавање, сценски израз и покрет.

Културне активности обухватају: прославу дана школе, почетка и краја школске године и завршетка основношколског образовања и васпитања, прославе школских и државних празника, приредбе, представе, изложбе, концерте, такмичења и смотре, посете установама културе, заједничке активности школе и јединице локалне самоуправе и друге активности које доприносе проширењу утицаја школе на васпитање ученика и културном развоју окружења школе.

Прославе школских и државних празника, почетка и краја школске године и завршетка основношколског образовања и васпитања за ученике организују се у школи или у договору са јединицом локалне самоуправе у установама културе.

### Програм културних активности школе:

КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	РЕАЛИЗАТОРИ
Дани Срема (приредба поводом прославе Дана школе, манифестација Пителијада, Дан математике, квиз «Шта знам о Сремцу», тематске изложбе литерарних и ликовних радова, спортски турнири...)	новембар	наставници, учитељи, локална заједница
У сусрет новогодишњим празницима (прослава, изложбе радова ученика)	децембар	наставници, учитељи
Светосавска недеља (Светосавска академија, Светосавски квиз, изложбе ликовних, калиграфских и литерарних радова)	јануар	наставници српског језика, музичке и ликовне културе, учитељи, локална заједница
Читалачка значка	април-мај	наставници српског језика, библиотекар школе, учитељи
Спасовданска литургија	мај	вероучитељ, одељенске старешине
Златна сирена (представљање вокалних и инструменталних солиста, дуета и састава)	фебруар	наставник музичке културе
Представљање школа на Бојчинском културном лету	мај-јун	наставници српског језика и музичке културе
Приредба поводом завршетка школске године	мај-јун	наставници, учитељи
У сусрет јесени (тематске изложбе)	септембар-новембар	учитељи, наставници
Пролеће у мени и око мене (тематске изложбе)	март-мај	учитељи, наставници
Ускршњи празници	април-мај	учитељи, наставници
Песнички и књижевни сусрети у школској и месној библиотеци	током школске године	наставници српског језика, учитељи, библиотекар школе и месне библиотеке
Посета Руском дому	током школске године	наставници руског језика
Посете музејима, галеријама, позориштима, биоскопима, научним и друштвеним институцијама и установама културе, сајмовима...	током школске године	наставници, учитељи, одељенске старешине

## ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ

ЦИЉ: Основни циљ школског спорта је да у спортска такмичења буду укључени сви ученици. Спортска такмичења чине интегралну компоненту процеса физичког васпитања и обавезног изборног предмета изабрани спорт. У току школске године постоје дани спорта који су планирани искључиво за спортска такмичења.

### РЕАЛИЗАЦИЈА:

Јесењи крос, пролећни крос, за ученике од првог до осмог разреда.

Турнир у малом фудбалу за ученике од петог до осмог разреда.

Турнир у стоном тенису за ученике од првог до осмог разреда.

Унутародељенска такмичења у кошарци шести разред.

Општинско такмичење у малом фудбалу од петог до осмог разреда.

Општинско такмичење у кошарци од петог до осмог разреда.

Општинско такмичење у одбојци од петог до осмог разреда.

Општинско такмичење у атлетици од петог до осмог разреда.

Отворено градско првенство у стоном тенису за ученике од трећег до осмог разреда.

РЕАЛИЗАТОРИ: Професори разредне наставе, одељенске старешине, наставници физичког и здравственог васпитања.

### ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом.

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине наставник разредне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обogaћен начин образовања и васпитања који садржи: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада.

### НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (Свет око нас, Музичка култура и Ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

## ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ДЕЦЕ / УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Програм заштите деце / ученика од насиља, злостављања и занемаривања сачињен је на основу посебног протокола и правилника о поступању у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним институцијама. Програмом су дефинисане и разрађене превентивне и интервентне активности чији је основни циљ превенција и сузбијање свих видова насиља у школској средини.

**ЦИЉ:** Учинити школску средину што безбеднијим и подстицајнијим местом за сву децу и ученике.

Задаци тима за заштиту деце / ученика од насиља, злостављања и занемаривања израда, реализација и евалуација програма заштите деце / ученика од насиља, злостављања и занемаривања идентификовање и информисање о случајевима насиља, уз поштовање личности детета / ученика спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља праћење и евидентирање свих врста насиља јачање и одржавање сарадње са надлежним службама ( Центар за социјални рад, МУП, Здравствени центар ...) тимски рад на превенцији насилног понашања или решавање оних ситуација у којима је насиље регистровано саветодавни рад са ученицима и родитељима

### Програм заштите деце/ ученика од насиља, злостављања и занемаривања

АКТИВНОСТИ	НОСИОЦИ	НАЧИН ПРАЋЕЊА	ВРЕМЕ
Евалуација –анализа реализације програма за заштиту деце за протеклу школску годину: -анализа и израда извештаја о евидентираним ситуацијама насиља -анализа и израда извештаја о предузетим превентивним и интервентним активностима -анализа и израда извештаја о свескама праћења	Тим за заштиту ученика Тим за праћење	Свеске праћења, протоко педагошка документација, база података	VIII
Израда програма за заштиту ученика за текућу школску годину и упознавање свих актера	ППС Координатор школског тима	Педагошка документација, извештаји	VIII
Ревизија школских правила, одељенских правила, допуна и измена документације праћења ученика	Тим за заштиту	Педагошка документација, извештаји	По потреби
Упознавање родитеља будућих првака са школским правилима, свеском праћења и програмом заштите ученика	Одељенске старешине	Педагошка документација	IX
"Свеска праћења"-анализа и измене	Тим за праћење	Свеска праћења	IX
Евиденција и документација о појавама насиља	Запослени у школи	Документација	Т.Г
Израда одељенских правила-реституција у одељењима првог и петог разреда	Одељенске старешине и ученици	Педагошка документација, пано правила	IX, X
Организовање и реализација анкетног истраживања за родитеље ученика: "процена безбедности ученика"	ППС	Анкета, извештај	Т.Г
Организовање и реализација предавања за наставнике:"електронско насиље-како га препознати и како реаговати"	Информатичар	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Организовање и реализација радионице за наставнике: "ненасилно решавање сукоба"	Педагог	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Ажурирање базе података о евидентираним насиљу	Психолог	Пријаве, база података	Т.Г



Развијање културе понашања и толеранције различитости-ЧОС	Одељенске старешине	Педагошка документација	Т.Г
Израда панона и презентација на тему ненасиља	ВТ, Ученици, Наставници	Радови, документација, панони	Т.Г
Јачање сарадње са институцијама из локалне заједнице у циљу превенције и сузбијања насиља:	Тим, директор,	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Сарадња са другим основним школама-ширење позитивног искуства школе без насиља	Пројектни тим	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
"Насиље међу децом и законске регулативе"-трибина у сарадњи са МУП-ом Занемаривање и злостављање деце и дисциплинске мере"-предавање у сарадњи са Центром за социјални рад	Пројектни тим, представници Муп-а, Центра за социјални рад	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Организовање округлог стола са представницима значајних институција на тему како заједно решити проблем насиља-размена искуства	Представници институција и школе	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Наставак едукације свих актера школе у циљу сензибилизације на појаву и препознавање насиља (врсте, облици, начини испољавања)	Стручна литература, предавања	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Саветовалиште за родитеље: јачање свести о насиљу и начинима поступања-предавања за родитеље	ППС, информатичар, о	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Васпитни рад са ученицима Радионице у циљу јачања другарских односа"реци не електронском насиљу" Заједничке активности ученика медијација	Одељенске старешине, Информатичар, психолог, педагог	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Појачан васпитни рад са ученицима -праћење понашања ученика на часу -праћење односа учесника насиља на часу и ваннаставе уз помоћ дежурног наставника и радника обезбеђења -примена заједничких активности, тимског рада како би учесници насиља успоставили другарске односе	Одељенске старешине, психолог, педагог	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Пружање помоћ ученицима у решавању индивидуалних проблема или проблема са другима и индивидуално саветодавни рад са ученицима који имају проблеме у понашању Интензиван и индивидуализован васпитни рад: -са починиоцима насиља / -са жртвама насиља	ППС, Одељенске старешине	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Праћење ризичног понашања ученика путем свакодневног контакта у циљу стицања увида у њихов социјално психолошки статус	ППС, Одељенске старешине	Досије ученика, евиденције	Т.Г
Организовање и реализација спортских активности: фер плеј турнир спортске игре по принципу сви побеђују спортом против насиља	Наставници физичког васпитања, ВТ	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Организовање и реализација културних, ваннаставних активности у циљу промоције школе као безбедног места	Задужени наставници, координатор ШТ, Родитељи	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Организовање и реализација: -тематски дан:"Наше је другарство без граница"	Наставник српског језика, одељенске старешине	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Организовање заједничких сусрета родитеља и ученика на теме: "Најчешћи проблеми младих" "Како заједно решавати проблеме насиља"	Родитељи, ученици, координатор пројектног тима	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Редовни контакт са родитељима ученика починиоцем насиља или ученика који трпи насиље и њихово укључивање у заједничко решавање проблема	ППС, Одељенске старешине	Педагошка документација, извештаји	Т.Г

<p><i>ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ:</i> спровођење процедура и поступака реаговања у ситуацијама насиља праћење и евидентирање свих врста насиља примена адекватних мера за сузбијање или ублажавање учињеног насиља укључивање родитеља у решавање проблема сарадња са локалном заједницом праћење ефеката предузетих мера</p>	ТИМ, Директор школе, ВТ, Одељенске старешине и остали актери	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
<p><i>Прикупљање</i> основних информација у циљу процене нивоа насиља и ризика од будућег насиља</p>	Тим, остали актери	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
<p>Активирање на основу правилника о безбедности: -унутрашње заштитне мреже -спољашње заштитне мреже</p>	Тим, остали актери	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
<p>Покретање поступака унутар установе: -васпитни ( према ученицима и родитељима ) -васпитно дисциплински ( према ученицима ) -дисциплински ( према наставницима и запосленима )</p>	Директор школе	Извештаји, решења	Т.Г
Праћење промена понашања ученика	ППС, Одељенске старешине	Педагошка документација, извештаји	Т.Г
Евалуација програма на основу документације и евентуалне измене у програму	Тим	Педагошка документација, извештаји	VI, VII

## ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Циљевима образовања и васпитања предвиђено је да школа обезбеђује за све ученике, између осталог, оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота; развој кључних компетенција потребних за живот у савременом друштву, оспособљавање за рад и занимање стварањем стручних компетенција, у складу са захтевима занимања, развојем савремене науке, економије, технике и технологије.

У току школске године, реализација програма ПО оствариће се кроз пројекат Професионална оријентација на прелазу у средњу школу, која има за циљ успостављање функционалног и одрживог програма ПО за ученике/це који завршавају основну школу.

Програм ПО конципиран је на основу процесног, динамичког, петофазног модела професионалне оријентације. По овој концепцији, основни циљ програма професионалне оријентација је подстицање развоја личности ученика/ца до промишљене, ваљане и реалне одлуке о избору школе и занимања, планирање каријере и укључивање у свет рада.

Активности које ће се остварити на радионицама у раду са ученицима/цама омогућавају да примерено узрасту, изграде сазнања, развију умења, способности и вредности која ће бити основа за самостално, компетентно, одговорно и ваљано одлучивање о избору школе и занимања, планирање каријере и укључивање у свет рада.

Концепт програма ПО остварује се кроз пет модула:

Самоспознаја – препознавање сопствених потенцијала, спремност за постигнућа и склоности преко одговарајућег осмишљавања наставе и учења;

Информисање о занимању и каријери – припрема расположивих информација о занимањима на структурисан начин или информација које тек треба развити, да би се омогућила информисана одлука о избору занимања;

Упознавање са путевима образовања – мрежом школа – познавање путева образовања и каријере који воде ка остварењу жељеног занимања;

Реални сусрети са светом рада – преко анкетирања представника занимања и распитивања у предузећима спровођење теста реалности за жељено занимање; реални сусрети са светом рада

Доношење одлуке о избору школе и занимања – самостално, промишљено и одговорно доношење одлука о избору школе или занимања.

Професионална оријентација подразумева укључивање и међусобно повезивање свих актера који имају пресудну улогу и утицај на развој личности ученика и на процес доношења одлука при њиховом избору занимања и остваривању професионалног развоја: родитељи, наставници, стручни сарадници, лекари, стручњаци при Националној служби за запошљавање и други.

Носиоци активности и реализације програмских задатака професионалне оријентације су: школски педагог и психолог, одељенске старешине и предметни наставници.

Реализација програмских задатака из области ПО остварује се у оквиру садржаја редовне наставе, додатне наставе, ЧОС-а, слободних и осталих активности, а сви задаци из овог подручја биће угарађени у планове рада наставничког, одељенског, стручних већа и стручних сарадника.

## ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Циљеви здравственог васпитања су:

да ученици науче да је здравље, по дефиницији Светске здравствене организације, право сваког човека на здраву и чисту животну средину и бригу друштва за негу и очување здравља

да се ученици упознају са појмовима физичког, менталног и социјалног здравља

да се код ученика развијају и негују хигијенске навике

да се код ученика развијају и негују хумани односи међу половима

да се ученици упознају са принципима правилне исхране, штетним навикама у вези са исхраном

да ученици стекну основна знања о настанку и спречавању болести

да се ученици упознају са режимом рада учења игре и рекреације

да се ученици упознају са основама правилног телесног и духовног развоја

да се ученици упознају са штетним утицајима спољне средине на здравље и основним мерама заштите животне средине

да се ученици упознају са штетним дејством дувана, алкохола и психоактивних супстанци на организам

да се ученици упознају са опасностима од пиротехничких направа

да се ученици упознају са опасностима од буке (опасност од слушања прегласне музике)

да се формира осећање припадности друштвеној средини и да се ученици васпитавају да сопствене жеље и потребе задовољавају у складу са усвојеним нормама понашања, прилагођавајући их жељама и потребама других људи.

### РЕАЛИЗАЦИЈА

Како да се заштитимо од заразних болести – час биологије  
Откривање и спречавање деформације кичме – час физичког и здр. васпитања  
Како сачувати здраве зубе – час одељенске заједнице  
Пушење или здравље – избор је ваш – стручно предавање здравствених радника, стручни сарадници  
Алкохол и телесно здравље – час биологије, стручни сарадници  
Алкохолизам и друштво – час одељенског старешине, стручни сарадници  
Здравље младих и алкохолизам – стручно предавање здравствених радника, стручни сарадници  
Принципи правилне исхране – час биологије  
Физичко вежбање и исхрана – час физичког и здр. васпитања  
Утицај физичког вежбања на здравље – час физичког и здр. васпитања  
Последице конзумирања дроге – стручно предавање, стручни сарадници  
Психосоматске карактеристике пубертета – час биологије, стручни сарадници  
Физичке промене у току пубертета – час физичког и здр. васпитања  
Пријатељство између особа супротног пола – час одељенског старешине, стручни сарадници  
Проблеми у односима двеју генерација – час одељенског старешине, стручни сарадници  
Програм заштите животне средине – час биологије  
Лична хигијена- биологија, час од. старешине  
Вакцинација-биологија  
Хигијена становања- биологија  
Одмор и рекреација-час од. старешине  
Малолетничка деликвенција-час од. старешине, стручни сарадници  
Програм заштите ученика од насиља,злостављања и занемаривања-Стручни тим за заштиту, стручни сарадници

**АКТИВНОСТИ ПРОГРАМА ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ** ће се одвијати кроз:

Посете здравственим установама, изложбама и другим институцијама које поседују садржаје везане за здравље.

Све горе наведене активности биће организоване током школске године а у складу са школским календаром и другим активностима.

#### **РЕАЛИЗАТОРИ:**

Одељењске старешине,  
стручни сарадници,  
професори физичког и здравственог васпитања,  
професори биологије,  
здравствени радници.

## **ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ**

#### *ЦИЉЕВИ АКТИВНОСТИ ПРОГРАМА*

Сарадња Центра за социјални рад и школе у пружању социјалне заштите ученика  
Пружање помоћи ученицима са поремећајима у понашању, као и ученицима са евидентираним прекршајима, смештај у васпитну установу или неки други облик третмана  
Пружање помоћи васпитно-запуштеним или угроженим породицама, ученицима који долазе из дисфункционалним породица, издвајање из примарне породице  
Упознавање и праћење социјалних прилика ученика и упућивање у остваривање социјално заштитних мера  
Утврђивање социоекономског статуса родитеља  
Упућивање родитеља на начине остварења права  
Упућивање родитеља на извршавање родитељских обавеза  
Обилазак и кућне посете ризичних породица са социјалним радницима у циљу ефикаснијег пружања помоћи и побољшања сарадње између школе и социјалне установе

#### *НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ ПРОГРАМА*

Стручни сарадници  
Радници Центра за социјални рад  
Правник школе

Ученици са поремећајима у понашању  
Ученици који долазе из дисфункционалних породица  
Родитељи  
Наставници  
Координатори активности су стручни сарадници школе.

#### *НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА*

Начин реализације активности се одвија у школи, где стручни сарадници у сарадњи са наставницима идентификују социјални програм. Путем писаног дописа обавештава се Центар за социјални рад, који са прикупљеним темељним подацима одлази на терен, преиспитују породичну ситуацију, обављају информативне разговоре са ученицима и члановима њихових породица. Када утврде потребне чињенице реализују одређене социјалне и законске мере и пружају социјалну заштиту ученицима и њиховим породицама.

## **ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**

#### **ЦИЉЕВИ:**

Развијање еколошке свести, тј. осећаја за окружење и потребе да се оно чува и унапређује у складу са природним законитостима.

Развијање домаћинског односа према школској средини као простору у коме се проводи половина дневних активности.

Разумевање појма Одрживи развој учешћем у разним сакупљачким активностима.

Изградња фискултурне сале.

#### **АКТИВНОСТИ ТОКОМ ГОДИНЕ:**

Обележавање разних еколошких датума кроз израду панона, предавања, посете и сакупљачке активности.

Сакупљачке активности током целе године(папир, пластика, алуминијум, пет-амбалажа).

Постављање пунктова у школи(ходници, двориште, кабинети)са контејнерима и кутијама за рециклажни материјал.

Континуирана брига о чистоћи и одлагању смећа у целој школи,(корпе и канте за свакодневно смеће од ужине итд.).

Континуирана брига о школском зеленилу по ходницима, замена земље, саксија, уклањање сувог лишћа, граница са биљака, обележавање биљака, обнављање и прибављање нових врста биљака.

Посете Ботаничкој башти, Природњачком музеју, Зоолошком врту и другим објектима и манифестацијама током године.

Одржавање панона у кабинету о важним и текућим догађајима који имају везе са екологијом (екол. Хаварије, климатске промене и појаве, делатности на том плану код нас и у свету). Материјал се обезбеђује из дневне штампе и са интернета.

Израда украсних предмета и накита од рециклажног материјала (хартија, кесе, пластика, лименке) и организовање изложбе истих. За ову активност трудићемо се да укључимо и наставнике техничког и наставницу ликовног.

Ако нам материјални и људски ресурси омогуће волели бисмо да купимо и засадимо неколико украсних биљака у школском дворишту на местима која неће ометати евентуалне радове на изградњи школске сале.

Активности везане за реализацију изградње фискултурне сале: панони, дебате, дописи, (ученици, наставници, родитељи и сви људи добре воље са жељом да наша школа добије оно што треба и мора да има). Ангажовање медија.

#### **НОСИОЦИ ПРОГРАМА:**

Проф. биологије, одељенске старешине, наставници разредне и предметне наставе, педагог и психолог, представници локалне самоуправе, представници Школског одбора и Савета родитеља.

## **ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ**

У остваривању циљева програма васпитног рада школе планирана је и континуирана и активна сарадња школе и друштвене средине.

Адекватно различитим облицима деловања школе у друштвеној средини, као и утицајем друштвене средине на школу, остварују се различити облици сарадње са следећим друштвеним институцијама:

У области културе школа остварује сарадњу са Манастиром Фенек; Музејом авијације на аеродрому Сурчин, са Домом науке и технике у Земуну, са Завичајним музејом Земуна, са Домом ПИНКИ у Земуну, са општинском библиотеком у Земуну; са Библиотеком града Београда, са Народним позориштем у Београду и другим позориштима, са биоскопима на територији Београда, итд.

У области спорта школа сарађује са атлетским клубом из Сурчина.

У области здравства школа сарађује са Домовима здравља Сурчин и Земун амбуланта у Добановцима, са Диспанзером за ментално здравље у Земуну, са другим релевантним здравственим установама које се баве очувањем менталног здравља деце и младих, са основном школом за образовање и васпитање ученика са тешкоћама у развоју «Сава Јовановић Сирогојно» у Земуну, са Институтом за заштиту мајке и детета Нови Београд, са Друштвом за борбу против болести зависности, са Друштвом за борбу против АИДС-а, итд.

У области социјалне заштите школа сарађује са Центром за социјални рад Сурчин, према конкретним потребама са свим центрима за социјални рад у Београду, са Центром за незбринуту децу у Звечанској, са Центром за дом и породицу, итд.

Школа сарађује са свим управним органима са којима је сарадња и прописана.

## ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

### ЦИЉ:

Подићи на виши ниво партнерство породице и школе

Пружати помоћ и подршку родитељу при обављању различитих активности у свим областима образовног-васпитног рада

### ЗАДАЦИ:

Доприносити складном деловању породице и школе у образовању и васпитању ученика

Инсистирати на редовној и квалитетној сарадњи родитеља и школе

Остваривати позитивну интеракцију наставник-родитељ

Информисаност родитеља о променама у образовању који се остварују у школи и код ученика

ОБЛИК САРАДЊЕ	САДРЖАЈ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ
Индивидуални разговор Информације	Информације о понашању ученика у школи, успеху и напредовању ученика.	Одељенске старешине	Једном недељно, током школске године
Родитељски састанци за ученике свих разреда	Упознавање са Наставним Планом и Програмом; уџбеницима; наставним облицима и методама рада; Правилником о правима, обавезама и одговорности ученика	Одељенске старешине	Од септембра до јуна
Родитељски састанци	Договор са родитељима око програма реализације екскурзије, излета за ученике 6. разреда; излета и наставе у природи	Одељенске старешине	Према договору са родитељима
Саветодавни рад Разговор	Саветодавни рад са родитељима чија деца имају потешкоћа у учењу и понашању	Педагог и психолог	Према потребама родитеља
Разговор Саветодавни рад	Информације о узроцима неуспеха ученика, утврђивање мера за побољшање успеха, обавезе родитеља, школе и наставника	Директор Наставници Педагог и психолог Одељенске старешине	Према утврђеним потребама
Разговор Информације	Портфолио-едукација и информација родитељима	Одељенски старешина Педагог и психолог Директор	Према утврђеним потребама

Састанци Седнице	Одржавање седница Савета родитеља и учешће родитеља у Школском одбору	Директор	Од октобра до јуна
Предавања Презентације	Учешће родитеља у презентацијама стваралачких активности ученика и наставника	Наставници Одељенске старешине Ученици	Према програму рада презентација и предавања

## ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА

**Циљ екскурзије,излета** као облика образовно-васпитног рада, јесте:

да се допринесе остваривању сврхе, циљева и задатака образовања, као и циљева и задатака наставних предмета;  
да ученици напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа;  
да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама;  
да развију мотивисаност за учење и заинтересованост за наставне садржаје, као и непосредно упознавање с појавама и односима у природној и друштвеној средини, упознавање с културним, историјским и духовним наслеђем и привредним достигнућима.

**Задаци екскурзије, излета** су:

продубљивање, проширивање и обogaћивање знања и искустава ученика, оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примењивање знања и умења,  
развијање љубави према отаџбини, њеној историји, култури и природним лепотама,  
неговање позитивног односа према националним, културним, етичким и естетским вредностима, спортским потребама и навикама,  
уважавање плурализма вредности и родне равноправности,  
неговање солидарности, хуманизма, другарства и осећаја заједништва,  
успостављање непосреднијих односа између наставника и ученика и ученика међусобно,  
подстицање поштовања људских и грађанских права и слобода,  
развој и практиковање здравих стилова живота,  
развијање свести о значају одрживог развоја и изграђивање еколошких навика и навика заштите животиња,  
развијање способности проналажења, анализирања и саопштавања информација из различитих извора,  
оснаживање ученика у професионалном развоју,  
подстицање самосталности ученика и одговорности за сопствено понашање,  
проучавање објеката и феномена у природи,  
учавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима,  
упознавање с начином живота и рада људи појединих крајева,  
развијање способности оријентације у простору.

### Садржаји програма

У складу с наставним програмом, на екскурзијама се могу реализовати следећи програмски садржаји:

Уочавање облика рељефа и површинских вода у околини и природно-географских одлика Србије.

Посматрање карактеристичних биљака и животиња (обилазак станишта биљака и животиња у околини и Србији).

Посета угроженим и заштићеним подручјима (национални паркови, резервати, споменици природе...).

Развијање способности оријентације у простору и времену.

Обилазак разних типова пољопривредних површина и сточарских фарми (упознавање с производњом здраве хране).

Обилазак привредних предузећа (прерада природних сировина, упознавање с различитим делатностима људи, заштита животне средине...).

Упознавање с прошлoшћу и културном баштином завичаја и отаџбине (обилазак музеја, културно-историјских споменика, етно-села, спомен-кућа знаменитих људи – научника, књижевника, уметника, војсковођа, државника...).

Једнодневни излет ученика СЕДМОГ разреда

Циљ: рекреативно-едукативни

Рализација : пролећни период

Корелација: биологија, историја, географија, ликовна култура, физика

## ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

### *I Рад са ученицима*

Припремање ученика за самостално коришћење различитих извора сазнања свих врста информација у настави и ван ње, Системско обучавање ученика за употребу информационог библиотечног апарата, у складу са њиховим способностима и интересовањем,

Пружање помоћи ученицима код учења и утицају да се код ученика развија самосталност у раду

Пружање помоћи ученицима у припреми и обради задате теме , у избору литературе

Упознавање ученика са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања,

Рад на развијању позитивног односа према читању и важности разумевања текста и упућивања на истраживачке методе рада (употреба лексикона, енциклопедија, речника и др.) и омогућавању претраживања и употреби свих извора и оспособљавању за самостално коришћење

Развијање навика ученика да пажљиво користе и чувају библиотечку грађу, да развијају навику долажења у школску и јавну библиотеку и да узимају учешћа у њеним културно-просветним активностима у складу са њиховим интересовањима и потребама (часови библиотекарства и упознавање са радом школских секција, читање, беседништво, стваралаштво, такмичења, квизови о прочитаним књигама, развијање комуникације код ученика и сл.)

Подстицање побољшање информационе, медијске и информатичке писмености ученика, развијање истраживачког духа и критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности

Рад са ученицима у читаоници , у радионицама за ученике и на реализацији школских пројеката(Здрав живот, Толеранција, Школа без насиља).

### *II Рад са наставницима*

Сарадња са наставницима на промоцији читања ради задовољства кроз све облике образовно- васпитног рада

Сарадња са наставницима у припремању ученика за самостално коришћење разних извора информација

Организовање наставних часова из појединих предмета у школској библиотеци

Коришћење ресурса библиотеке у процесу наставе

Информисање корисника школске библиотеке о новоиздатим књигама, стручним часописима и другој грађи, о тематских изложбама у вези са појединим издањима , ауторима, акцијама и јубилејима, и усмено или писмено приказивање поједних књига и часописа.

### *III Рад са родитељима , односно старатељима*

Остваривање сарадње са родитељима у вези са развијањем читалачких навика ученика

Учешће на родитељским састанцима ради давања информација о читалачким интересовањима и потребама ученика , ради развијања читалачких и других навика ученика и формирању личних и породичних библиотека.

## ОБЛАСТИ ШКОЛСКОГ РАЗВОЈНОГ ПЛАНИРАЊА КОЈЕ УТИЧУ НА ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНИ РАД

**Области школског развојног планирања су следеће:**

Програмирање, планирање и извештавање

Настава и учење

Образовна постигнућа ученика

Подршка ученицима

Етос

Организација рада школе, управљање људским и материјалним ресурсима

Начин унапређења образовно – васпитног рада, који су саставни део наведених области, као и очекивани ефекти налазе се у Школском развојном плану за период од 2020-2023.године.

Реализатори:

Стручни актив за школско развојно планирање

наставници разредне и предметне наставе

педагог школе

психолог школе

директор школе



ученици  
родитељи  
месна заједница Добановци; јединица локалне самоуправе (општина Сурчин), град Београд

## ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

### Циљ:

Ученици треба да науче шта је здравље, како да га очувају и негују, као и да имају правилан однос према свом здраљу и према здрављу других.

Обезбеђивање свих прописаних мера за постизање физичке, здравствене и психолошке безбедности.

Едукација ученика кроз предавања од стране наставника, стручних сарадника школе и других релевантних установа и удружења, у циљу превентивног деловања у борби против насиља, злостављања и занемаривања.

Континуирана едукација ученика за решавање конфликта путем ненасилне комуникације.

Саставни део Школског програма је и програм безбедности и здравља на раду који обухвата заједничке активности школе, родитеља, односно сатратеља и јединице локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

Безбедност ученика у нашој школи је на задовољавајућем нивоу.

Сви запослени у школи раде континуирано током школске године у циљу подизања квалитета сигурности и безбедности ученика. Ученици углавном имају правилан однос према обавезама као и према чувању школске имовине.

На видним местима је истакнут кућни ред школе и правила дежурства у школи. Интензивира се и унапређује рад дежурних наставника и техничког особља у оквиру школе и школског дворишта. Врши се свакодневна контрола поштовања правила и санкционисање кршења истих. Код ученика развијамо позитивне ставове и уверења према основним мерилима вредностима (поштовања личности, једнакост, равноправност, плурализам мишљења). Наставници и стручна служба интензивирају рад на реализацији програма помоћи ученицима у овладавању основним животним и социјалним вештинама. Један од приоритетних задатака свих наставника је побољшање квалитета сарадње са родитељима, односно старатељима и локалном самоуправом.

Школа нема тренутно школског полицајца, али се и то планира у наредном периоду, што ће свакако утицати на побољшање квалитета безбедности и здравља на раду.

Школа поседује аларм, видео надзор и ограђено школско двориште.

Носиоци програма: Директор, наставници предметне и разредне наставе, стручни сарадници, ученици, помоћно-техничко особље, школски Тим за безбедност, представници локалне самоуправе, родитељи, односно старатељи.